

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05846

GEZAMELTE SHRIFTEN IN
FUFTSEHN BENDER

S. An-Ski

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ש. אַנ-סְקִי.

(שלמה-זנוויל ראפאפארט).

געזאמעלטע שריפטען.

אין פופצעהן בענדער.

מיט דער ביאגראפיע און בילדער פֿון אויטאָר.

אַנגעהויבען אַרויסצוגעבען דורך אױטאָר
און פאַרמגעזעצט דורך זײַנע צװאַה־פֿערוואַלטער.

(ערשיענען אין טאָג פֿון שלױסן כח כסלו תרפ״א).

תרפ״א—1920

וואַרשע—ניר-יאָרק

SZ. AŃ—SKI.

Zbiór utworów w piętnastu tomach,
z życiorysem i portretami autora.

Tom pierwszy:

„Z ODWIECZNEGO ŹRÓDŁA”.

Warszawa, 1920.

Wydawnictwo „AŃ—SKI” Warszawa—Nowy-Jork.

SH. AN—SKY.

Collection of works in fifteen volumes,
with a biography and portraits of the author.

Volume first:

„FROM THE SOURCE OF ETERNITY”.

Warsaw 1920.

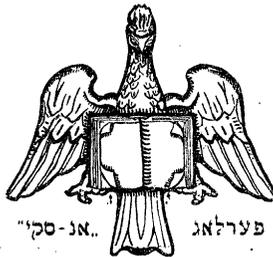
Publishing Company „AN—SKY” Warsaw—New-York.

ש. אַן-סקי.

געזאַמעלטע שריפטען.

ערשמער באַנד.

„פון אייביגען קוואל“.

וואַרשאַ — ניו-יאָרק.

איבערדרוקען פון די שריפטען גאנצע ווערק
אָדער בעזונדערע פראַגמענטען, איבערזעצען
און אויספיהרען אויפ'ן סצענע אָהן דער ער-
לייגניש פֿון אַױטאָר איז שטרענג פֿערבאָטען.

Copyright Dr. Ch. Zhytlowisky
Marquand Ave Bronxville
New-York. U. S. A.

הילע און צייכענונגען פון יוסף זיידענבייטעל.

דעם זאץ האָט אויסגעפֿיהרט פֿייגע שריפֿטגיסער.

Zecernia A. Szryftgisera. Warszawa.

דער ערשטער באנד איז געווען געזעצט און קאָרעקטירט אונטער
דער פּערזענליכער השגחה פון אויטאָר. ער טראָגט נאָך אויף זיך זיין
לעבעדיגען אָטעם. מיר האָבען דעריבער נישט געפונען פאר מעגליך
עמוואָס צו ענדערן אין דער קאָרעקטע, ווי אויך אין דעם גאַנצען סדר
פון בוך. די ביאָגראַפיע פון אויטאָר וועט אַרײַן אין איינעם פון די
ווייטערדיגע בענדער.

די צואה־פּערוואַלטער.

ציר, צ"ן, עיזרסעלע פרייט און גער
פ"ן גארטן/ארטן

צ"ר אים ג"ן/ס"ף

גלעזאווסקי

וויצער זענען צום ארעסט און פיינליקסעלע
פ"ן און עייסטיקן ארעסט און וואס זענען האט
פאס צו פירערע יאהר פ"ן און איליאמאני
ערגעס פירערע פירערע און און און און
לפ"ן.

נדעס צו צ"ן וויצער און א שוואכען
אויסצוק פ"ן און פירערע ארעסט
און ארעסט ארעסט צו ציר.

צ"ן
לעגער צו צ"ן און ארעסט
(ל.א.א. - ס"ף)

ערשטע אַבטיילונג.

פארצייטיגעס.

דאָס לעבען פון אַ מענש.

א.

בשעת א מענש דארף בעשאפען ווערען, טוט גאָט ברוך
הוא געבען א צייכען דעם מלאך, וועלכער רופט זיך מיט דעם
נאָמען „לילה“ און טוט צו איהם אזוי זאָגען:
— זיי וויסען, אז בזה הרגע ווערט בעשאפען דער און
דער מענש פון דעם און דעם טראָפען און ברענג איהם פאר
מין פסא-הכבוד.

און דער מלאך טוט דעם בעפעל פון דעם אלמעכטיגען
און ברענגט דעם טראָפען צום שוועל פון פסא-הכבוד.
טוט דער אלמעכטיגער ארויסגעבען זיין גור וועגען דעם
מענש, וואָס דארף בעשאפען ווערען: זאָל ער זיין א זכר,
אָדער א נקבה, א שוואַכער אָדער א שטאַרקער, א רייכער אָדער
אנאַרימער, א שיינער אָדער א מאוס'ער.
אבער אויב ער זאָל זיין א גוטער אָדער א שלעכטער,
א רעכטפערטיגער אָדער א מוטוויליגער, — דאָס בעשטימט נישט
גאָט.

און הקדוש ברוך-הוא גיט א צייכען דעם מלאך, וואָס איז
אָנגעשטעלט אויף די נשמות און זאָגט צו איהם אזוי:

—פלי אין גן-עדן און ברענג פון גרויסען שייער יענע און יענע נשמה, וואָס האָט אַזאַ און אַזאַ אויסזעהן. ווייל אַלע נשמות, וואָס זענען שוין בעשאַפֿען און דאַר-פען ערשט בעשאַפֿען ווערען פון ששת ימי בראשית, ביזן סוף כל הדורות, זענען אָנגעגרייט פון מענשען וועגען. און דער מלאַך, וואָס איז ממונה אויף נשמות ברענגט פון גרויסען שייער די אָנגעוויזענע נשמה און שטעלט זי אויף דעם שוועל פון כסא-הכבוד.

זאָגט צו איר דער אַלמעכטיגער אַזוי :

—נשמה! גיי אַריין אינם טראָפֿען, דרינג אַריין אין אַלע זיינע זעקס הונדערט מיט זעקס און זעלציג אברים און זאָל עס זיין דיין וואוּן-אַרט, ביז עס וועט זיך אויסלאָזען די צייט פון מענשענס לעבען.

און די נשמה בוקט זיך און פאַלט אויפֿן פנים פאַרן אל-מעכטיגען און עפענט די לעפֿצען און רעדט אַרייס מיט גרויס ציטערניש און געבעט:

—האַר פון אַלע וועלטען, איך בין זעהר בענוגענט מיט דער וועלט, וואו איך געפֿין זיך צייט דו האָסט מיך בע-שאַפֿען. און אויב אויף דעם איז דיין אַלמעכטיגער ווילען, ברענג מיך נישט אַריין אין אַנאומווירדיגען טראָפֿען, ווייל איך בין ריין און הייליג.

און דער אַלמעכטיגער ענטפֿערט דער נשמה אַזוי צו

זאָגען :

—דער טראָפֿען, וואו איך ברענג דיך אַריין, איז אויך אַוועלט, אַ הייליגע און אַנאומבאַגרענצטע. און די וועלט פאַסט פאַר דיר מעהר, ווי יענע, וואו דו געפינסט זיך. און אין דער צייט פון דיין בעשאַפֿונג ביזטו בעשטימט געווען בלויז פאַר דעמדאָזיגען טראָפֿען.

און די נשמה וויינט און איהר געוויין לאָזט זיך הע-רען פון איין עק וועלט ביזן צווייטען. און מיט איהר צו-זאמען וויינען אַלע אַנדערע נשמות און אויך די מלאכים און שרפים.

אָבער דער אַלמעכטיגער פּערנעמט נישט זייער גע-
וויין און ברענגט אַריין איבערגוואַלד די נשמה אין דעם טראָץ
פען.

רופט ער דעם מלאַך, וואָס הייסט מיט'ן נאָמען „לילה“
און בעפעהלט איהם אומצוקעהרן דעם טראָפען אין דעם אינגעווייט
פון דער מוטער, און אין דער רגע ווערט פון דעם טראָפען אַ
ולד, אַ קינד אין דער מוטערס אינגעווייט.

ב.

דער אַלמעכטיגער גיט פאַר דעם נייבעשאַפענעם וולד צוויי
מלאכים שומרים, אַ ליכטיגען און אַ טרויעריגען.

נעהמט יעדען פרייה-מאָרגען דער ליכטיגער מלאַך דעם
ולד און טראָגט עס אין גן-עזן און ווייזט איהם די צדיקים,
וועלכע זיצען אין אַ גרויסען שיין מיט קרוינען אויף די קעפּ
און זענען דורכגעדרונגען מיט'ן ליכטיגען גלאַנץ פון דער שכינה.
און דער ליכטיגער מלאַך פּרעגט ביים וולד:

— זעהסטו דידאָזיגע ?

און דער וולד ענטפּערט:

— איך זעה דידאָזיגע.

און דער מלאַך פּרעגט ווידער:

— ווייסטו, ווער דידאָזיגע זענען ?

און דער וולד ענטפּערט:

— איך ווייס נישט, ווער דידאָזיגע זענען.

עפענט דער מלאַך זיינע לעפּצען און זאָגט:

— דידאָזיגע. וועלכע דו זעהסט אין פּראַכט און אין

גלאַנץ, זענען אזוי ווי דו בעשאַפען געווען אין אינגעווייט

פון זייערע מוטערס און זענען אין צער געבוירען געוואָרען

און געלעבט אין דער וועלט צווישען שטערבליכע מענשען.

נאָר זיי האָבען געטאָן דעם ווילען פון אַלמעכטיגען, וואָס

האָט זיי בעשאַפען. דעריבער האָבען זיי זוכה געווען געקריינט

צו ווערען.

אין אין אָווענד נעהמט דער טרויעריגער מלאַך דעם
 ולד און טראָגט איהם אין גיהנם און בעווייט איהם די רשעים,
 וועלכע מאַטערן זיך אין אייביגע ליידען און זענען פּערטרונ-
 קען אין תהום פון שאַנד. און זייערע פּנימ'ער זענען פאַרפּינ-
 טטערט, און זייערע בליקען אָהן האַפּענונג, און זייער קול איז
 אַ פּערשטיקטער יאָמער.

און דער טרויעריגער מלאַך פּרעגט ביים ולד:

—זעהסטו דידאָזיגע?

און דער ולד ענטפּערט:

—איך זעה דידאָזיגע.

און דער מלאַך פּרעגט ווידער:

—ווייסטו, ווער דידאָזיגע זענען?

און דער ולד ענטפּערט:

—איך ווייס נישט, ווער דידאָזיגע זענען.

עפּענט דער מלאַך זיינע לעפּצען און זאָגט:

—דידאָזיגע, וועלכע דו זעהסט אין שאַנד און ליידען, זע-

נען אַזוי ווי דו בעשאַפּען געווען אין דעם אינגעווייט פון
 זייערע מוטערס און זענען אין צער געבוירען געוואָרען און
 געלעבט אין דער וועלט צווישען שטערבליכע מענשען. אָבער
 זיי האָבען נישט געטאָן דעם רצון פון דעם, וואָס האָט זיי
 בעשאַפּען, דעריבער זענען זיי פּער'משפט צו אייביגען חושך
 און ציינקריצעניש.

און איצט זיי וויסען, אַז דיר שטייט אויך פאַר גע-

בוירען צו ווערען און צו לעבען אין דערזעלביגער וועלט.

און דיר ווערט געגעבען דער אויסווייל אויסצוקלייבען זיך דעם
 וועג.

ג.

יעדען טאָג טראָגען די מלאכים, דער ליכטיגער און דער
 טרויעריגער, דעם נייגעשאַפּענעם ולד און וויזען איהם די וועלט
 פון איין עק ביז אַנדערן.

און דער וולד נעהמט איין אין זיך אַלע קולות און קלאַנג-
גען, אַלע פאַרבען און צייכענס, און ער זעהט און הערט אַלע
פריידען און ליידען פֿין דער וועלט.

און יעדע נאַכט צינדען די מלאכים אָן אויפֿן וולד'ס קאַפּ
אַ ליכט און לערנען איהם די גאַנצע תורה און אַנטפלעקען פֿאַר
איהם אַלע סודות, וואָס זענען פערבאַרגען פון ששת ימי בראשית
אָן, און הויבען אויף פֿאַר זיין בליק אַ ברעג פון דעם פֿאַר-
האַנג פון דער אייביגקייט.

און ווען עס ענדיגען זיך די ניין חדשים, קומט צום וולד
דער מלאַך, וואָס הייסט „לילה“ און פרעגט איהם:

—דערקענסט מיך?

און דער וולד ענטפערט:

—איך דערקען דיך.

און דער וולד פרעגט:

—נאָך וואָס ביזטו אין דער שעה געקומען צו מיר?

און דער מלאַך ענטפערט איהם אַזוי צו זאָגען:

—עס איז געקומען די שעה פון דיין געבוירען ווערען.

דו מוזט אַריין אין דער מענשליכער וועלט.

און דער וולד זאָגט:

—איך בין זעהר צופרידען פון דער וועלט, אין וועלכער

איך געפֿין זיך, און אויב אויף דעם וועט זיין דער ווילען פון

אַלמעכטיגען, בעט איך דיך נישט אַריינפֿיהרען מיך אין דער זינ-
דיגער וועלט פון שטערבליכע און אומוויסענדיגע, ווייל ריין פון

זינד בין איך און אַלוויסענדיג.

און דער מלאַך ענטפערט איהם און זאָגט:

—די וועלט, וואוהין איך פיר דיך אַריין, איז אַ וועלט פון

לעבען און רעכטפֿאַרטיגקייט, און בשעת דו ביסט בעשאַפֿען גע-
וואָרען, האָט הקדוש ברוך-הוא דיך בעשטימט בלויז פֿאַר דער-
דאָזיגער וועלט.

וויינט דער וולד, און זיין געוויין לאָזט זיך הערען פון

איין עק וועלט ביוץ צווייטען, און מיט איהם צוזאַמען וויינען

אלע ולדים אין די מוטערס אינגעווייטען און אויך די מלאכים און שרפים.

נאָר דער אַלמעכטיגער פּערנעהמט נישט זייער געוויין.
און דער מלאך, וואָס הייסט „לילה“ לעשט אויס דאָס
ליכט איבער'ן קאָפּ פון ווילד און נעהמט פון איהם צו ביידע
מלאכים—דעם ליכטיגען און דעם טרויעריגען. און דאָן קומט
דער מלאך „פורח“*) און גיט אים אַ שנעל איבער די לעפּצען
און דער ווילד פּערגעסט מיט איינמאָל אַלץ, וואָס ער האָט גע-
זעהן און געהערט. און פון זיין מוח ווערט פּערשוואַנדען די
תורה, וואָס ער האָט געלערנט און דאָס, וואָס ער האָט געזעהן
הינטער דעם אויפגעהויבענעם ברעג פאַרהאַנג פון דער אייביג-
קייט. און בלויז אין די טיפע בעהעלטענישען פון זיין האַר-
צען בלייבט דער אָפּקלאַנג פון דעם אַלעמען, וואָס ער האָט
געזעהן און געלערנט.

ד.

און דער מלאך „לילה“ פיהרט איהם אַרויס איבערגוואַלד
פון זיין מוטערס אינגעווייט.
און פון דער צייט אָן גייט דער מענש דורך זיבען
וועלטען.
אין דער ערשטער וועלט איז ער געגליכען צו אַנייעם
קייזער, וועלכען אלע בעגריסען, בעגעגענען מיט פּויד און
ברענגען מתנות.
אין דער צווייטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ באַק,
וועלכער פּיטערט זיך אויפ'ן געמיינעלעך, שפּרינגט פּרעהליך, אָהן
זאָרג און פּערצעהרט גראָן, וואָס נישט ער האָט פּערזייהט.
אין דער דריטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ יונגען

*) דער מלאך פון שמחה (פּערגעסען).

לאַשאַקעל, וואָס ווייס נישט קיין אָבהאַלט, און איז פּערשכור'ט פון פּרייקייט און ליידענשאַפטען.
 אין דער פּערטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ פּלינקען פּערד, וואָס לויפט פּרעהליך אין שפּאַן און פּיהלט נישט דעם וואָגען מיט די גרינגע פּאַרשווינען.
 אין דער פינפטער וועלט איז ער געגליכען צו אַנאיי-זעל, אויף וועלכען עס איז אָנגעלאָדען משא און וועלכער געהט שווער אונטער די שמיץ פֿון אַנטרייבער.
 אין דער זעקסטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ הונט, וואָס שלעפט אומפּערשעמט אַלץ, וואָס ער קאָן, און בילט אויף יעדערן, ווער עס דערנעהענט זיך צו איהם.
 אין דער זיבעטער וועלט איז ער געגליכען צו אַ מאַל-פע, וועלכע האָט דעם אָנבליק פֿון אַ מענשען און איז פּאַרט נישט גלייך צו אַ מענשען, און ער פּערלירט דעם שכל און אַלע לאַכען פֿון איהם און קיינער פּאַלגט איהם נישט.

ה.

און אָט קומט אָן די שעה פֿונ'ם מענשענס טויט.
 און ווידער קומט צו איהם דער מלאך, וואָס הייסט לילה' און פּרעגט איהם.
 — דערקענסטו מ'ך?
 און דער מענש ענטפּערט:
 — איך דערקאָן דיך.
 און דער מענש פּרעגט:
 — נאָך וואָס ביזטו אין דער שעה געקומען צו מיר?
 און דער מלאך ענטפּערט און זאָגט:
 — איך בין געקומען דיך צונעהמען פֿון דער וועלט. עס איז אָנגעשטאַנען די שעה פון דיין טויט.
 און דער מענש וויל נישט אַוועקגעהן פון דער וועלט און זאָגט:
 — דו האָסט מיך אַרויסגעפּיהרט פֿון צוויי וועלטען, פֿון

וועלכע איך האָב נישט געוואָלט אוועקגעהן. צו וואָס ביזטו
 ווידער געקומען מיך אַרויספיהרען פֿון דער וועלט?
 און ביטער וויינט דער מענש און ער שרייט, און זיין געשריי
 טראָגט זיך פֿון איין עק וועלט ביז'ן אַנדערן, אָבער קיין לע=
 בעדיגער מענש הערט איהם נישט, ווייל עס וואָלט צוגאַנגען
 געוואָרען יעדענס האַרץ. בלויז דער נאַכט=האַן הערט דאָס גע=
 שריי און ענטפֿערט דערויף.
 און דער מלאך, וואָס הייסט „לילה“, זאָגט דעם מענ=
 שען:

—זיי וויסען: איבערגוואָלד ביזטו בעשאַפֿען געוואָרען.
 איבערגוואָלד האָסטו געלעבט און איבערגוואָלד וועסטו שטאַר=
 בען און מווען אָבגעבען דיין=חשבון דעם מלך=מלכו=המלכים.
 זיין נאָמען זאָל געבענשט זיין!
 און דער מלאך נעחמט צו ביים מענשען די נשמה.

די צעהן צייכענע פון משיח'ן.

א.

- (א) גאָט, הקדוש ברוך הוא, מיט זיין לייטזעליגקייט, האָט צוגעגרייט די רפואה פאַר דער מכה.
- (ב) און איידער ער האָט מיט זיין הייליגער חכמה בעשאַפֿען די וועלט, האָט ער בעשאַפֿען דעם משיח גואל צדק.
- (ג) כּדי ער זאָל אין די טעג פֿון די מורא'דיגע נסיונות מציל זיין די בעשעפֿענישען פֿון דער וועלט פֿון לעצטען און-טערגאַנג.
- (ד) נאָר דער אַלמעכטיגער האָט פֿאַרבאָרגען פֿון מענש-ליכע אויגען זיין שפּור—דעם טאָג פֿון כּשיח'ן אויף הונ-דערטער און טויזענדטער יאָהרען.
- (ה) און אין דער פּינסטערער שעה פֿון גאָט'ס גרימצאָרן בעת דער בית-המקדש איז חרוב געוואָרען און דאָס פֿאַלק ישראל איז פֿאַרטריבען געוואָרען פֿון זייער הייליג לאַנד, —
- (ו) האָט משיח געטאָן צוויי טריט פֿון זיין פֿערבאָרגעניש. כּדי אַראָבעהן אויף דער וועלט און מציל זיין די איבערגע-בליבענע פֿון הויז יעקב.

(ז) נאָר דער אַלמעכטיגער, פאַר וועלכען עס זענען אָפּען די קומענדיגע געשעהענישען ביז סוף כל הדורות, האָט איהם אָפּגעשטעלט אויף דעם דריטען טריט און געטאָן איהם אַזוי צו זאָגען:

(ח) „די זינד פון פאָלק ישראל, פון די היינטיגע און קומענדיגע דורות וועלען אַריינטאָן דיין האַלז אין אַנאייזער-נעם יאָך.

(ט) „און ווי ביי אַנאָקס פון גרויס מיה און פיין, ווע-לען דיינע אויגען אויסגעלאָשען ווערען און דיין צונג וועט צוגעקלעבט ווערען צום גומען. נעמסטו אויף זיך דעם נסיון?“

(י) האָט משיח געענטפערט און געפרעגט: „וויפיל וועט דער נסיון דויערן?“

(יא) און גאָט'ס קול האָט איהם געטאָן אַזוי צו זאָגען: „איך שווער ביי דיין לעבען—נאָר אויף אַ זיבען צאָהל פון טעג האָב איך אַרויפגעלעגט די משא אויף דיינע אָקסלען.
(יב) „נאָר אויב דיין האַרץ טרויערט אויף דעם, וועל איך אין מיין גרימצאָרן אויסראָטען די יעניגע, וועלכע האַלטען-אויף דיין קומען!“

(יג) און משיח האָט געענטפערט: „גאָט אַלמעכטיגער! מיט גרויס פרייד און מיט'ן גאַנצען האַרצען נעם איך אויף זיך די יסורים פון דער וועלט“—

(יד) „נאָר עס זאָל נישט אויסגעלאָשען ווערען דאָס לע-בען אַפילו פון איין-איינציגען פון דיינע קינדער.“

(טו) און דער אַלמעכטיגער האָט אַרויפגעלעגט משיח'ן אויף די אָקסלען אייווערנע באַלקען און אויף זיין האַלז אַ שווערען יאָך. אַזוי אַז ויין מעכטיגער וואוקס האָט זיך צוגע-בויגען צו דער ערד.

(טז) און משיח האָט אָנגעפאַנגען וויינען אונטער דער שווערקייט פון זיין איינגעבויענעם וואוקס און האָט אויכגע-רופען:

(יז) „גאָט אַלמעכטיגער! וויפיל-זשע איז מיין פח! וויפיל איז מיין גייסט! וויפיל איז מיין קרעפטיגקייט!“
 (יח) און גאָט'ס קול האָט איהם געטאָן אזוי צו זאָגען:
 „מיין געליבט קינד, האָסטו דען נישט אַליין פון ששת ימי בראשית אָן מיט'ן גוטען ווילען גענומען אויף זיך די יסורים פון דער וועלט?“
 (יט) „זיי-זשע וויסען: פון יענער שעה, זינט מיין פאָלק האָט פאַרלאָרען זיין לאַנד, בין איך נישט אַרויף אויף מיין קיניגליכען שטול.“
 (כ) „און איבער מיין קאָפּ רהט שטענדיג דער טוי פון שטאָק-פינטטערער נאַכט.“
 (כא) און ווי נאָר משיח הערט די ווערטער, רופט ער פאַלד אויס: „מיין צער האָט זיך געשטילט. גענוג דעם קנעכט, אָז ער איז געגליכען צום האַר!“

ב.

(א) יעדען טאָג מיט דעם אויפגאַנג פון מאָרגענשטערן הילט-איין דער אַלמעכטיגער זיין פנים אין טרויער און וויינט.
 (ב) און דאָס קול זיינס, ווי אַ קול פון אַ טויב, קלאַנגט און רעדט אזוי צו זאָגען:
 (ג) „וועה איז מיר! איך האָב חרוב געמאַכט מיין הויז, איך האָב פאַרברענט מיין פאַלאַץ און געשיקט מיינע קינדער זיין גע-ונד צווישען פרעמדע פעלקער!“
 (ד) און, וויינענדיג, לאָזט ער פאַלען פון די אויגען צוויי טרעהרען אין ים אוקינוס.
 (ה) און, פאַלענדיג אין ים, קלאַגען די טרעהרען, און זיי-ער קלאַג ווערט געהערט פון איין עק ווערט ביז דעם אַנ-דערן.

(ו) און עס טרייסלען זיך פון דעם די הימלען און עס ציטערט די ערד.

(ז) און אז משיח הערט גאָט'ס געשריי פון הימעל און פון ים אוקינוס די קלאַג פון זיינע הייליגע טרעהרען און פון דער ערד די זיפצען פון פערביטערטען פאָלק ישראל—

(ח) דערנעהנט ער זיך צום אונטערשטען טרעפ פון כסא-הכבוד.

(ט) און הויבט-אויף דעם בליק צו גאָט און פּרעגט מיט גרויס טרויער אָהן ווערטער: „ביז וואָנען, רבונו-של-עולם?”

(י) און ביי דעם אַלמעכטיגען ווערען די אויגען פייכט פון גרויס רחמנות, נאָר זיין קול ענטפערט משיח'ן אַזוי צו זאָגען:

(יא) „מין געליבט קינד! עס איז נאָך נישט געקומען דיין שעה און עס האָט זיך נאָך נישט דערפיהלט די צייט פון די ערדישע כוחות.”

(יב) און יעדען טאָג, אום האַלבען טאָג, זיצט משיח אין דעם געשטאַלט פון אַנאַרימאַן ביים טויער פון שטאָט רוים צווי-שען בעטלער און קאַליקעס.

(יג) זיינע בגדים זענען לומפען און דער גוף זיינער איז בעדעקט מיט וואינדען.

(יד) און ער וויקעלט פונאַנדער די וואונדען איינע נאָך איינע און ענטפלעקט זיי פאַר די בליקען פון די פאַרבייגעהענ-דיגע.

(טו) נאָר קיינער פון די פעלקער פון דער וועלט ווענדט נישט זיין בליק צו איהם און קיינעמס האַרץ רופט זיך נישט אָב אויף זיינע וואונדען מיט אַ ציטער פון רחמנות.

(טז) און יעדען טאָג, מיט דעם אויפגאַנג פון אַווענד-שטערן, שטעהט משיח מיט אַנגעגורטע לענדען, מיט'ן שטעקען אין האַנד ביים טויער פון היכל און וואַרט מיט ציטערניש אויף גאָטס בעפעהל: „געה!”

(יז) נאָר עס פערשווינדען הונדערטער יאָהרען און עס

נעהען דורך טייזענדטער יאָהרען און דער בת-קול שווייגט.
 (יח) אָבער די צייט פון משיח איז שוין נאָהנט און גאָט
 טאָג דערגרייכט שוין זיין מיטעל-שטאַנד.

ג.

(א) אין עס וועט פאָרקומען אין די לעצטע צייטען :
 (ב) אַז עס וועט קומען די שעה פון משיחין, וועט גאָט
 שיקען אויף דער וועלט שווערע נסיונות,
 (ג) כדי אָבצורייניגען די מענשהייט, ווי מ'רייניגט אָב אין
 שייער שווערע זוימען פון פאָלאָווע.
 (ד) און ווי אַ גאָלדשמיד לייטערט אויס דורך אַ שטאַרק
 פייער גאָלד פון פסולה.
 (ה) און דער אַלמעכטיגער וועט שיקען אויף דער וועלט
 פורכטבאַרע צייכענס.
 (ו) און זייער צאָל וועט זיין צעהן.

ד.

(א) דער ערשטער וועט זיין דער צייכען פון גרויסען
 פחד.
 (ב) דער אַלמעכטיגער וועט שיקען פון הימעל אַ שטיינער-
 געס האָגעל און אַ פייערדיגען מבול.
 (ג) טייכען און ימים וועלען אַרויסטרעטען פון זייערע
 באַרטען.
 (ד) אויפ'ן הימעל וועלען זיך בעווייזען פייערדיגע שלאַנ-
 גען און לאַנג-עקיגע שטערען.
 (ה) די גרונדפעסטען פון דער ערד וועלען אָנהויבען צי-
 טערן און עס וועלען זיך לאָוען הערען שרעקליכע קולות און
 רעשן

(ו) און ווילדע חיות וועלען פערלירען דעם פחד פאר א מענשען.

- (ז) די בריסט פון דער ערד וועלען פערדארט ווערען.
 (ח) און אויף מענשען וועט אָנפאלען אַ גרויסע אימה.
 (ט) אַלע פּנימ'ער וועלען ווערען בלייבן, אַלע קנעכלעך געשטרויכעלט פון שרעק און אַלע הערצער ווייך, ווי וואַקס.
 (י) און עס וועלען אומגעהן מענשען, שאַקלענדיג זיך, ווי שפּור'ע, און וועלען זאָגען:
 (יא) „עס זענען אָנגעשטאַנען די לעצטע טעג. עס דער-
 געהנטערן זיך די יסורים פון משיח'ס צייטען!
 (יב) „אָ, וועה! ווער וועט אונז העלפען איבערקומען די געווינערענס-ליידען פון די שרעקליכע טעג?“

ה.

- (א) דער צווייטער וועט זיין דער צייכען פון זון און בלוטיגען טוי.
 (ב) דער אַלמעכטיגער וועט אַרויסציהען די זון פון איהר פוטערפאַס און עס וועט אָנקומען אַ שטאַרקע היץ.
 (ג) און די זינדיגע און אמונה-פעלשער וועלען נישט קאָ-
 נען איבערטראָגען די היץ און וועלען שרייען:
 (ד) „וועה צו אונז! וואוהין אַנטלויפט מען פון דער פיי-
 ערדיגער זון?“
 (ה) און זיי וועלען זיך בעהאַלטען אין דערנער, אין גרי-
 בער און אין שפּאַלטען פון שטיינער.
 (ו) נאָר ערגעץ וועלען זיי נישט געפינען קיין קיהלע ליב-
 דערונג.
 (ז) און זיי וועלען זיך אַליין גראָבען קברים און לעגען
 זיך אין זיי לעבעדיגעהייט און רופען דעם טויט, ווי אַ-
 אויסלייזער.

(ח) און אז עס וועלען פארבייגעהן דרייסיג היציגע טעג, וועט די זון באהאלטען איהר פנים.

(ט) און איבער דער וועלט וועט זיך פערשפרייטען א שטאָק-פינסטערניש.

(י) און די זינדיגע און אמונה-פעלשער וועלען אריינעטע-מען דעם חושך.

(יא) און זייערע געדערים וועלען ווערען פול מיט פינ-סטערניש און די גופים באדעקט מיט עפוש'דיגע קרעץ.

(יב) און עס וועלען זיך ביי זיי צומישען די געדאָנקען און זיי וועלען זיין שפור אָהן וויין.

(יג) און די יעניגע, וואָס וועלען בלייבען ביים זינען, ווע-לען זיין פארשעמט.

(יד) ווייל זיי וועלען פארשטעהן, אז די ציילענס באטייטען, אז די גאולה פאר דאָס פאָלק ישראל איז נאָהענט.

(טו) און אז עס וועט פארבייגעהן דרייסיג טעג שטאָק-פינסטערניש, וועט די זון באַקומען איהר געוועהנליכע לייכ-טונג.

(טז) דעמאָלט וועט דער אלמעכטיגער שיקען אַ בלוטיגען טוי און עס וועלען זיך פונאַנדערגיסען בלוטיגע טייכען און סאָזעלקעס.

(יז) די זינדיגע און אמונה-פעלשער וועלען פערגעסען דעם אונטערשייד צווישען בלוט און וואַסער, און וועלען טרינקען פון די בלוטיגע טייכען און סאָזעלקעס.

(יח) און זיי וועלען זיך קייקלען אין גרויסע וועהטאָגען און פארפלוכטען דעם טאָג, ווען זיי זענען פארנומען געוואָרען אין טראָגען.

(יט) און וועלען פאלען הויפען-ווייז, און עס וועט נישט זיין, ווער עס זאָל זיי בעערדיגען.

(5) און עס וועלען פול ווערען די שטעדט מיט עפוש פון פגרים.

(כא) און עס וועלען פארוויסט ווערען די מויערן און פא-לאַצען, די ערטער פון טענץ און מאַלצייטען.

1.

- (א) דער דריטער וועט זיין דער צייכען פון פערזיגעלטע טייערן.
- (ב) דער אלמעכטיגער וועט פערזיגען די טייערן פון אכמה, און רעכטפארטיגע מענשען וועלען נישט קאנען פער- בלייבען אויף דער וועלט.
- (ג) און זיי וועלען זיך פערזאמלען מחנות-ווייז, מחנות-ווייז און אוועקגעהן אין דער מדבר.
- (ד) און וועלען באזעצען זיך צווישען דערנער און אין שפאלטען פון פעלזען און אויף הויכע ערטער און אין נידעריגע טאלען, וואו עס איז נישטאָ קיין מעגליכער ישוב.
- (ה) און זיי וועלען זאָגען צום לייב: „דו ביזט מיין ברו- דער ו' און צום לעמפערט: „דו ביזט מיין קרוב ו' ווייל זיי וועלען פארלירען דעם צוזאמענבונד מיט מענשען.
- (ו) און אין יענע טעג וועט נישט זיין ביים פאלק ישראל נישט קיין הערשער און נישט קיין וועג-ווייזער, נישט קיין טרייע פאסטוכער און נישט קיין וואַרהאַפטיגע מענער.
- (ז) און עס וועלען זיך פערמעהרן פאלשע נביאים און פאלקס- פערפירער.
- (ח) און עס וועט פערגעסען ווערען די געדעכעניש פון די גדולים, און פון זינען וועלען אויסגעמעקט ווערען די איי- ביגע ווערטער.
- (ט) עס וועלען פוסט ווערען די שולען און פערזיטומ'ס ווערען די בתי-מדרשים, און חדרים וועלען פערזאנדעלט ווע- אין שאַנד-הייזער.
- (י) עס וועלען פערזיגעלט ווערען די טייערן פון חיונה.
- (יא) און עס וועלען אומוואַנדערן הונגעריגע צו צעהן, צו צעהן און אויסשטרעקען לעדיגע העגד, און קיינעמס האַרץ וועט זיך נישט אַברופען.

(יב) ווייל עס וועלען פערזיגעלט ווערען אויך די טויערן פון באַרימהאַרציגקייט.

1.

(א) דער פערטער וועט זיין דער צייכען פון גוג ומגוג.
 (ב) דער אַלמעכטיגער וועט אויפּעפענען די טויערן פון עק וועלט, און עס וועלען פון דאָרטען אַרויסגעהן אָן אַ צאָהל חילות פון גוג ומגוג.

(ג) זיי וועלען זיין נידעריגע, מוזהמ'דיגע און בלוטדור-שטיגע.

(ד) און מיט זייער אויסזיכט וועלען זיי אָנוואַרען אַ פּחד אויף מענשען, און מיט זייער אַטעם וועלען זיי פּערברענען יעדערן, ווער עס וועט זיך דערנענטערן צו זיי.

(ה) ביי זיי וועט זיין צו צוויי קעפּ און צו זיבען אויגען אין יעדערן.

(ו) נעגעץ וועלען ביי זיי אָדלערשע און ציין פון אַ לייב און באַקביינער פון אַנאייזעל, און דער גאַנצער גוף וועט ביי זיי זיין בעוואַקסען מיט האָר, ווי ביי חיות.

(ז) זיי וועלען זיין גרינג און לויפען, ווי הירשען און בלוטדורשטיג, ווי שאַקאַלען.

(ח) טיפע ימים וועלען נישט אָבשטעלען זייער גאַנג, ווייל זיי וועלען אויסטרינקען די וואַסערן פון זיי.

(ט) און געדיכטע וועלדער וועלען נישט אויפהאַלטען זייער געלאַף, ווייל זיי וועלען צודרעסען די בוימער מיט די ציין.

(י) און עס וועלען זיך פון זיי בעהאַלטען קינדער הינ-טער די מוטערס און מוטערס הינטער די מאַנען און מאַנען הינטער די זקנים, און זיי וועלען שרייען:

(יא) „וועה צו אונז! וועה צו אונז! ווער וועט אונז מציל-זיין פון די ווילדע חילות?“

(יב) און די זקנים וועלען ענטפערן: „איצט איז שוין די

גאולה נאָהענט. וואָרום דער טאָג פון משיח האָט זיך דער-
נעהנט צו זיין מיטעלשטאַנד.

ח.

(א) דער פינפטער וועט זיין דער צייכען פון דריי קסרים
און פון משיח בן-יוסף.

(ב) דער אַלמעכטיגער וועט אויפשטעלען פון דאָס פּאָלק
אדום הרשע, וואָס האָט הרוב געמאַכט דעם בית-המקדש, דריי
קסרים.

(ג) זיי וועלען זיין פּאַלשע און זינדיגע, נאָר פּערשטע-
לען זיך פאַר פרומע לייט, כדי צו פּאַנגען מענשליכע נשמות.
(ד) און זיי וועלען אַרויסטרעטען מיט ביזע גוירות אַנט-
קעגען דאָס פּאָלק ישראל און וועלען נויטען יודען צו פּעלשען
אין גאָט.

(ה) און וועלען העכערן די צינשען אין צעהן מאָל: ווער
עס האָט געצאָהט פינף, וועט צאָהלען פּופציג און ווער עס
האָט געצאָהט פּופציג, פינף הונדערט. און ווער עס וועט
נישט האָבען צו צאָהלען, דעם וועט מען איבערגעבען צו אַנ-
אַכוריות/דיגען טויט.

(ו) די הערשאַפט פון די דריי קסרים וועט דויערן זיבען
און צוואַנציג חדשים. צו ניין, צו ניין חדשים די מלוכה פון
יעדערן.

(ז) דער דריטער פון די קסרים וועט אייננעמען פיל פעל-
קער און חרוב מאַכען פיל לענדער און ווערען אַ מלך איבער
דער גאַנצער וועלט.

(ח) און ער וועט אַרויסטרעטען אַנטקעגען פּאָלק ישראל
מיט נאָך גרעסערע רדיפות, און יודען וועלען זיך מיגעריין, ווי
וואַקס פּאַרן פּייער.

(ט) און צום סוף הערשונג פון דריטען קסר וועט אַרפּ-
קומען משיח בן יוסף.

- (ז) ער וועט הייסען נחמיה בן חושאל און נאָך אַ נאָמען וועט ער האָבען: מנחם בן עמיאל.
- (יא) און ער וועט מיט זיך ברענגען די שבטים אפרים ומנשה און אַ האַלבען שבט גד.
- (יב) און עס וועט זיך פאַרשפרייטען די בשורה וועגען משיח'ס קומען, און עס וועלען זיך פאַרזאַמלען צו איהם יודען פון אַלע ווייטע לענדער.
- (יג) און משיח בן יוסף וועט אַרויסטרעטען אַנטקעגען דעם קיסר פון אדום הרשע און פערטיליגען פון זיין חיל רבי רבבות.
- (יד) און וועט שלאָגען צום שווערד דעם קיסר פון אדום הרשע און חרוב מאַכען זיין זינדיגע מלוכה ביז צום גרונד.
- (טו) און וועט אַרויסברענגען פון טורעם פון יוליאַנוס-קיסר די הייליגע בית-המקדש-פלים, וועלכע זענען דאָרט בעהאַלטען און וועט זיי בריינגען אין ירושלים.
- (טז) און די בשורה וועגען די נצחונות פון משיח בן-יוסף וועט דערגרייכען צו די קסרים פון אַנדערע לענדער און אויף זיי וועט פאַלען אַנאַימה און אַ ציטערניש.
- (יז) און זער מלך מצרים וועט שליסען מיט משיח בן-יוסף שלום אויף אייביגע צייטען.
- (יח) און דער מלך אַשור וועט איהם אונטערטעניג ווערען און צאָלען ציבש.
- (יט) און משיח בן-יוסף וועט בעצווינגען אַלע לענדער אַרום ירושלים, פון דמשק ביז אַשקלון.

ג.

- (א) דער זעקסטער וועט זיין דער צייכען פון שטן אַר-מילוס.
- (ב) דער אַלמעכטיגער שאַפט גרויסע וואונדער.
- (ג) אין ווים, דער הויפטשטאָדט פון אדום הרשע, געפינט

זיך אַ געשטאַלט פון אַ שענער נקבה, אויסגעהאַקט פון ווייסער
מירמעלשטיין.

(ד) און אויסגעאַרבעט איז זי נישט דורך מענשליכע
הענט, נאָר דער אַלמעכטיגער האָט זי אַליין בעשאַפֿען מיט
זיין פּוח.

(ה) און עס וועלען קומען זינדיגע לייט פון אדום, מנובלים
און אומפערשעמטע, און וועלען ליגען מיט דער שטיינערנער
נקבה און וועלען זי דערוואַרימען.

(ו) און דער אַלמעכטיגער וועט אָבּהיטען זייערע טראַפֿען
אין דעם שטיינערנעם אינגעוויינט פון דער נקבה און עס וועט
בעשאַפֿען ווערען אַ וולד.

(ז) און, אַז עס וועט זיך מיידען די בעשטימטע צייט, וועט
זיך שפּאַלטען דער שטיינערנער בויך און וועט אַרויסגעהן אַ
בריה אין געשטאַלט פון אַ מענשען.

(ח) און זיין נאָמען וועט זיין „אַרמילוס“.

(ט) און ער וועט האָבען אין דער הויך ניינצעהן איילען
און אין דער ברייט זעקס איילען און צווישען די אויגען אַ
טפּח.

(י) און ער וועט האָבען צוויי קעפּ, און די האָר אויף זיי
וועלען זיין רויטע, ווי קופּער.

(יא) און די אויגען וועלען זיין טיפּע, און די פּיאַטעס פון
די פּיס וועלען זיין גרינע.

(יב) און עס וועט קומען אַרמילוס צו אדום הרשע און
וועט זאָגען: „איך בין דיין גאָט!“

(יג) און די קינדער פון אדום וועלען איהם באַלד אָננע-
מען פֿאַר זייער גאָט און וועלען זיך צו איהם בוקען און ווע-
לען איהם קרוינען פֿאַר אַ מלך איבער זיך.

(יד) און אַרמילוס וועט זיי זאָגען: „ברענגט פֿאַר מיר די
לוחות, וואָס איך האָב אייך געגעבען.“

(טו) און זיי וועלען ברענגען דעם שקץ פון זייער גע-
צענדינצריי און אַוועקלענען פֿאַר איהם.

(טז) און וועט זאָגען: „פֿאַרוואָר! דאָס איז די תּורה און

- די געזעצען, וואָס איך האָב אייך געגעבען!
- (י) נאָכדעם וועט אַרמילוס הייסען רופען משיח בן-יוסף און די קינדער פון פּאָלק ישראל און וועט זיי זאָגען:
- (יח) „ברענגט פאַר מיר אייער תורה און זאָגט אויף מיר עדות, אַז איך בין אייער גאָט.“
- (יט) נאָר משיח בן-יוסף און די קינדער פון פּאָלק ישראל וועלען אַרײַנקומען אין אַ גרויס צאָרן.
- (כ) און משיח בן-יוסף וועט פונאַנדערוויקלען אַ ספר-תורה און פון דאָרטען לײַענען אויפֿן קול:
- (לא) „איך בין גאָט, דיין גאָט, וועלכער האָט דיך אַרויס-געצויגען פון לאַנד מצרים פון הויז פון קנעכטשאַפט.“
- (לב) „און עס זאָלען נישט זיין ביי דיר קיין פרעמדע געטער קעגען מיר.“
- (לג) און אין דערזעלבער שעה וועט משיח בן-יוסף און מיט איהם דרייסיג טווענד גבורים פון די גבורי אפרים אַרויסטרע-טען קעגען אַרמילוס הרשע און וועלען פון זיין חיל טויטען צום שווערד צוויי הונדערט טויזענד מאַן.
- (לד) דענסטמאָל וועט זיך אָנצינדען דער גרימצאָרן פון אַרמילוס, און ער וועט אַרויסרופען די ווילדע מחנות פון גוג ומגוג.
- (לה) און ער וועט זיי פיהרען אין דעם אַרומגעראָבענעם טאָל.
- (לו) און וועט מלחמה האַלטען און וועט זיך שטאַרקען און וועט שלאָגען דעם יודישען חיל צום שווערד.
- (לז) און וועט געהמען אין געפענגעניש משיח בן-יוסף און איהם שמידען אין אייזערנע קייטען.
- (לח) און וועט איהם פייניגען מיט אַלע ענויים קשים און מיט אַניאומריינער האַנד שלאָגען איהם צום שווערד.
- (לט) און די אַבות וועלען פון זייער רוה אַרויסגעהן קע-גען דעם געפייניגטען און געטויטען משיח בן-יוסף
- (ל) און וועלען איהם מיט גרויס פּבוד אַבטראָגען אויף די הענד צו זיך אין מערת-המכּלה,

- (לא) און וועלען בעזינגען זיין מסירת-נפש פאר דעם פאלק ישראל.
- (לב) און דער אלמעכטיגער וועט איהם מקבל-פנים זיין און וועט טאן אזוי צו זאגען:
- (לג) „אפריים, מיין זון געטרייער, קינד פון מיין ליב-שאפט, עס איז גרויס מיין רחמנות צו דיר!“
- (לד) און די פעלקער פון דער וועלט, אונטער דער הער-שאפט פון ארמילוס הרשע, וועלען אָנפאַנגען ווידער רודף זיין דאָס פּאָלק ישראל מיט זייערע ביזע גורות
- (לה) און וועלען זאגען: „האָט איהר געזעהן דאָס הוצפה-דיגע און צעהאַטטע פּאָלק, וואָס איז אויפגעשטאַנען קעגען דער הערשאפט פון אלמעכטיגען ארמילוסין און אוועקגעזעצט אַנ-אייגענעם קיסר?“
- (לו) און אלע שוואַכמוטיגע און אמונה-פעלער און נישט-וואַרהאַפטיגע פון פּאָלק ישראל וועלען כּופּר זיין אין גאָט דעם אלמעכטיגען און אַריבערגעהן צום פּאָלק פון אדום הרשע
- (לז) און וועלען שפּאַטען פון די יעניגע, וואָס וועלען בליי-בען שטאַרק אין זייער אמונה און וועלען זאָגען:
- (לח) „וואו איז די גאולה, אויף וועלכער איהר וואַרט, טפשים און משוגעים? משיח איז געפּאַלען אונטערן שווערד פון ארמילוס דעם אלמעכטיגען, פון וואָנען זשע וועט קימען אייער אויסלייזונג?“
- (לט) און די איבערגעבליבענע פון הויז יעקב וועלען דורך גרויסע אַנגסט און צרות ווערען ריין, ווי גאָלד, אויסגעלייטער-טע אין שטאַרקען פייער, און הייליג, ווי מלאכים
- (מ) און זיי וועלען זיך דערווייטערן אין מדבר יהודה און פערבליבען דאָרטען פינף און פערציג טעג אין תעניתים און תפילות.
- (מא) און ארמילוס וועט פּערגרעסערן זיין קעניגרייך און וועט אַרויסטרעטען מיט אַ מלחמה קעגען מצרים און וועט איהם מנצח זיין

מב) און וועט ווענדען זיין בליק צו ירושלים, כדי נאך צומאל חרוב מאַכען איהם אויף אייביגע צייטען.

- א) דער זיבעטער וועט זיין דער צייכען פון דער ערשטער שאַלונג פון שופר של משיח.
- ב) אויף דער ערד וועט אַראָבשטייגען דער מלאך מיכאל און וועט שאַלען אין שופר דריי מאָל.
- ג) און ביי דער ערשטער שאַלונג וועלען זיך דורכדריינגען מיט פרייד אַלע זיבען הימלען, און עס וועט אויסלעבען דאָס פנים פון דער ערד.
- ד) זיבן בליצען, צוואַמענגעפלאַכטענע דורכאַנאָדער, וועלען זיך לאָזען פליהען געאיילט אַקעגען דוד מלך ישראל, מעלשען פאַלאַץ, און צוואַמען מיט איהם וועלען אַרויסטרעטען אַלע שפעטעדיגע מלכים פון דאָס הויז דוד און דאָס הויז ישראל.
- ו) און ביי יעדערן וועט זיין אויסין קאָפּ אַ גאַלדענע קרוין, נאָר דוד המלכ'ס קרוין וועט לייכטען שטאַרקער פון אַלע.
- ז) און דוד המלך וועט אַריינגעהן אין בית-המקדש, וועלכער איז אַרויפגעטראָגען אויפ'ן הימעל, און וועט זיך ועצען אויף אַ פיערדיגער קעניגליכער שטוהל.
- ח) און מלכי בית-דוד וועלען שטעהן ביי זיין רעכטער האַנד און מלכי בית-ישראל ביי זיין לינקער האַנד.
- ט) און ער וועט אָנפאַנגען זינגען מזמורים, וועלכע קיין לעבעדיגער מענש האָט נאָך נישט געהערט.
- י) און מטטרן שר הפנים, און אַלע הימלישע חילות און די שרפים און מלאכי השרות און די חיות הקודש וועלען אַלע צוואַמען ענטפערן :

(יא) „קדוש, קדוש, קדוש, ה' צבאות!“ הייליג, הייליג, הייליג גאָט פון הערשאַפט!

(יב) און עס וועט אַראָבנידערן אויף דער ערד אליהו-הנביא און וועט זיך אויפהויבען אויף די בערג פון ארץ-ישראל אין וועט אָנהויבען בעקלאָגען זיי.

(יג) און זיין קול וועט זיך לאָזען הערען פון איין עק וועלט ביז דעם אַנדערן, און ער וועט טאָן אַזוי צו זאָ-גען:

(יד) „בערג פון הייליגען לאַנד ישראל, ביז וואָנען וועט איהר טאָן פערבלייבען אין וויסטעניש און אומפרוכטבאַרקייט?“
(טו) און נאָכדעם וועט ער צוגעבען: „פרידען קומט אָן אויף דער וועלט“.

(טז) און דעם צווייטען טאָג וועט ער ווידער אויפשטיי-גען אויף די בערג און וועט זאָגען: „ברכה קומט אָן אויף דער וועלט“.

(יז) און דעם דריטען טאָג וועט ער נאָך אַמאָל אויפ-שטייגען אויף די בערג און וועט זאָגען: „אַ ישועה קומט אָן אויף דער וועלט“.

(יח) און אין דערזעלבער שעה וועט דער אַלמעכטיגער אין זיין גרויס גענאָד אַראָבנעהמען פון משיח בן-דוד דעם שווערען יאָך פון האַלז און די אייזערנע משא פון זיינע אַקסלען.

(יט) און וועט טאָן אַזוי צו זאָגען: „מיין קינד געליבטס! דיין שעה איז געקומען. געה!“

(כ) און משיח בן-דוד וועט אויסגלייכען זיין איינגעבוי-גענעם וואוקס און וועט טאָן דעם דריטען טריט, וואָס איז אַבגעשטעלט געווען אויף טויענדער יאָהרען

(כא) און וועט קומען אויף דער וועלט אין דעם גע-שטאַלט פון אַן אַרעמאָן, רייטענדיג אויף אַן אייזעל.

(כב) און צוזאַמען מיט משיח בן-דוד וועלען קומען אליהו הנביא און די נביאים: משה, ישעיהו, ירמיה, ברוך, עזרא, חנוך און מלכי צדק.

ג) אַלע ציוואַמען, מיט משיח בן-דוד, וועלען זיי זיין גיין.

ד) און וועלען מיטבריינגען די צדיקים, וועלכע זיינען געזעסען אין מדבר יהודה פינף און פערציג טעג אין תעניתים און תפילות.

ה) און משיח בן-דוד וועט זיי אומקעהרען זייערע צו-גאַנגענע הערצער, און וועט אונטערהאַלטען זייערע אָפּגע-שוואַכטע הענט, און וועט שטאַרקען זייערע געשטרויכעלטע לענדען.

ו) און די קינדער פון פּאָלק ישראל, די צושפּרייטע אין פרעמדע לענדער, אָז זיי וועלען דערהערען די שאַלונג פון שופּר של משיח, וועלען פּערשטעהן, אָז עס איז געקומען די גאולה.

ז) און וועלען אויפּזאַמלען זיך און קומען צו משיח בן-דוד, ווי עס שטעהט געשריבען:

ח) „און עס וועלען קומען די פּערלאָרענע אין לאַנד אשור און די פּערוואַגעלטע אין לאַנד מצרים.“

ט) און משיח בן-דוד און מיט איהם אליהו הנביא און די איבעריגע נביאים וועלען פיהרען די צדיקים פון מדבר יהודה און די געקומענע פון אַלע עקען וועלט -- קיין ירושלים.

ל) און משיח בן-דוד וועט אויפשטייגען אויף דער אייבי-ציגער טרעפּ, וואָס איז פּערבליבען פון בית-המקדש, און וועט זיך זעצען אויף איהר אין טיפען טרויער.

לא) און עס וועט זיך דערוויסען ארמילוס הרשע, אָז עס איז אויפגעשטאַנען אַ מלך ביי דאָס פּאָלק ישראל, און וועט אויסשרייען מיט שטאַרקען גרימצאָרן:

לב) „בין וואַנען נאָך וועט דאָס חוצפה-דיגע און פּער-האַסטע פּאָלק ווידערשפעניגען אָן מיין געבאַט!“

לג) און וועט ווידער אויפּזאַמלען די חילות פון גוג ומגוג און מיט זיי אַרויסטרעטען אַ קעגען משיח בן-דוד.

לד) און ביידע מחנות וועלען זיך צונויפקומען אין טאָי

הושפט : די פון איין זייט און יענע פון דער אַנדערער זייט.
 (ה) און דענסטמאָל וועט גאָט ברוך הוא, אין זיין מאַכט
 און גבורה, אַרויסטרעטען אַקעגען ארמילוס הרשע און זיינע
 חילות

(ו) און וועט אַנידערשטעלען משיח בן-דוד זיך ביי דער
 רעכטער האַנד און די יודישע חילות ביי דער לינקער האַנד.
 (ז) און וועט האַגלען פון הימעל מיט שטיינער און
 פייער-פיילען און רעגענען מיט זודיגע פעך און שוועפעל.
 (ח) און וועט פערטיליגען אַרמילוס'ן מיט זיינע חילות
 ביז צום לעצטען.

(ט) און וועט פערוויסטען די קיניגרייך פון אדום הרשע
 ביז צום גרונד, אַז קיינער וועט נישט וויסען איהר אָרט ביז
 סוף כל הדורות.

יא.

- א) דער אַכטער וועט זיין דער צייכען פון דער צווייטער
 שאַלנג פון שופר של משיח און פון תחית-המתים.
 ב) דער מלאך מיכאל וועט שאַלען אין שופר צום צוויי-
 טען מאָל.
 ג) און עס וועלען זיך אויפפענען די קברים און די
 שטיינערנע היילען און די הילצערנע אַרונ'ס.
 ד) און עס וועלען אויפשטעהן פון זייערע קברים די
 גע'הרג'טע און פערפייניגטע על קדוש השם.
 ה) און עס וועלען לעבעדיג ווערען אַלע מתים און טויט-
 געבאָרענע פון ששת ימי בראשית.
 ו) און אַלע וועלען אויפשטעהן תחית המתים אין דעם-
 זעלבען געשטאַלט, אין וועלכען זיי זענען געשטאָרבן.
 ז) ווער עס איז ביים לעבען געווען אַ בלינדער, וועט
 אויפשטעהן אַ בלינדער, ווער אַ הינקענדיגער, וועט אויפשטעהן

א הינקענדיגער, און ווער א שטומער, וועט אויפשטעהן א שטומער.

(ח) פדי א פריינד זאל דערקאָנען דעם אַנדערען און אַ קרוב דעם צווייטען

(ט) און פדי די שאַלקהאַפטיגע זאָלען נישט זאָגען, אז דאָס זענען נישט אויפגעשטאַנענע תחית המתים, נאָר ניי-געבאָרענע. (י) און נאָכדעם וועלען אַלע מומים געהיילט ווערען און אַלע קראַנקע גענעזען ווערען.

(יא) און משיח בן-דוד און מיט איהם אליהו הנביא און די איבעריגע נביאים וועלען געהן צום קבר פון משיח בן-יוסף (יב) און וועלען איהם לעבעדיג מאַכען, און ער וועט זיך מיט גרויס פבור שטעלען אין זייערע ציילען. (יג) און די מחנה פון נביאים וועט בעשטעהן פון צעהן.

יב.

(א) דער ניינטער וועט זיין דער ציילען פון דער דריטער שאַלונג פון שופר של משיח און די אויסלייונג פון גלות.

(ב) דער מלאך מיכאל וועט שאַלען פון שופר צום דרי-טען מאָל.

(ג) און עס וועלען זיך פּערזאַמלען פון אַלע פיר עקען וועלט די קינדער פון פּאָלק ישראל צו משיח בן דוד.

(ד) און דער אַלמעכטיגער וועט אַרויספיהרען פון הינטער דעם טייך גוזן און די ווייטע שטעדט פון מדי די פּער-טריבענע צעהן שבטים.

(ה) און ער וועט אַרויספיהרען פון הינטער דעם טייך סמבטיון און הרי-חושך די קינדער פון משה רבנו.

(ו) און משיח בן-דוד וועט פיהרען אין ארץ ישראל אַלע יודען, די, וואָס זענען געווען לעבעדיגע און די, וואָס זענען אויפגעשטאַנען תחית המתים.

- (ז) די נאָהענטע און די ווייטע, די צדקים און בעלי-
 תשובות, אַלעמען ביו דעם לעצטען.
- (ח) און דער אַלמעכטיגער וועט אויפשטעלען איבער משיח
 בן דוד'ן זיבען חופות פון טייערע שטיינער.
- (ט) און פון אונטער יעדער חופה וועלען ארויספלייצען
 צו פיר טיילען: פון מילך, פון האָניג, פון ויין און איידעלסטע
 בשמים.
- (י) און דער אַלמעכטיגער וועט נעהמען ביי אליהו הנביא
 פון האָנט דעם קרוג מיט אייל
- (יא) און וועט זאָלבען משיח בן-דוד פאַר אַ מלך און וועט
 איהם אונטערפיהרען אונטער די חופות.
- (יב) און דער אַלמעכטיגער וועט אין זיין גרויסער הער-
 ליכקייט אַרויסטרעטען בעפאָר אַלעמען.
- (יג) און נאָך איהם וועט געהן משיח בן-דוד און דוד
 המלך מיט די איבעריגע מלאכים און נאָך זיי די נביאים.
- (יד) און ביי משיח'ס רעכטער האָנט וועט געהן די תורה
 און ביי זיין לינקער האָנט דאָס גאַנצע פאָלק ישראל.
- (טו) און יעדער שבת וועט זיין אַרומגערינגעלט מיט אַ
 ליכטיגען וואָלקען.
- (טז) און פאַר די געהענדיגע וועט זיך פערשפרייטען אַ
 לאַנד, וואָס וועט בליהען ווי גאָט'ס גן-עדן.

יג.

- (א) דער צעהנטער וועט זיין דער ציילען פֿון ירושלים
 העליון און פון גאָט'ס הערשאַפֿט אויף דער וועלט.
- (ב) דער אַלמעכטיגער וועט צונויפזאַמלען די בערג פֿון
 דער גאַנצער וועלט און וועט זיי צונויפֿלעגען איינע אויף
 איינע.
- (ג) און אויף דעם שפיץ וועט ער אויפשטעלען דעם
 גייעם ירושלים, ירושלים דעם העכסטען.

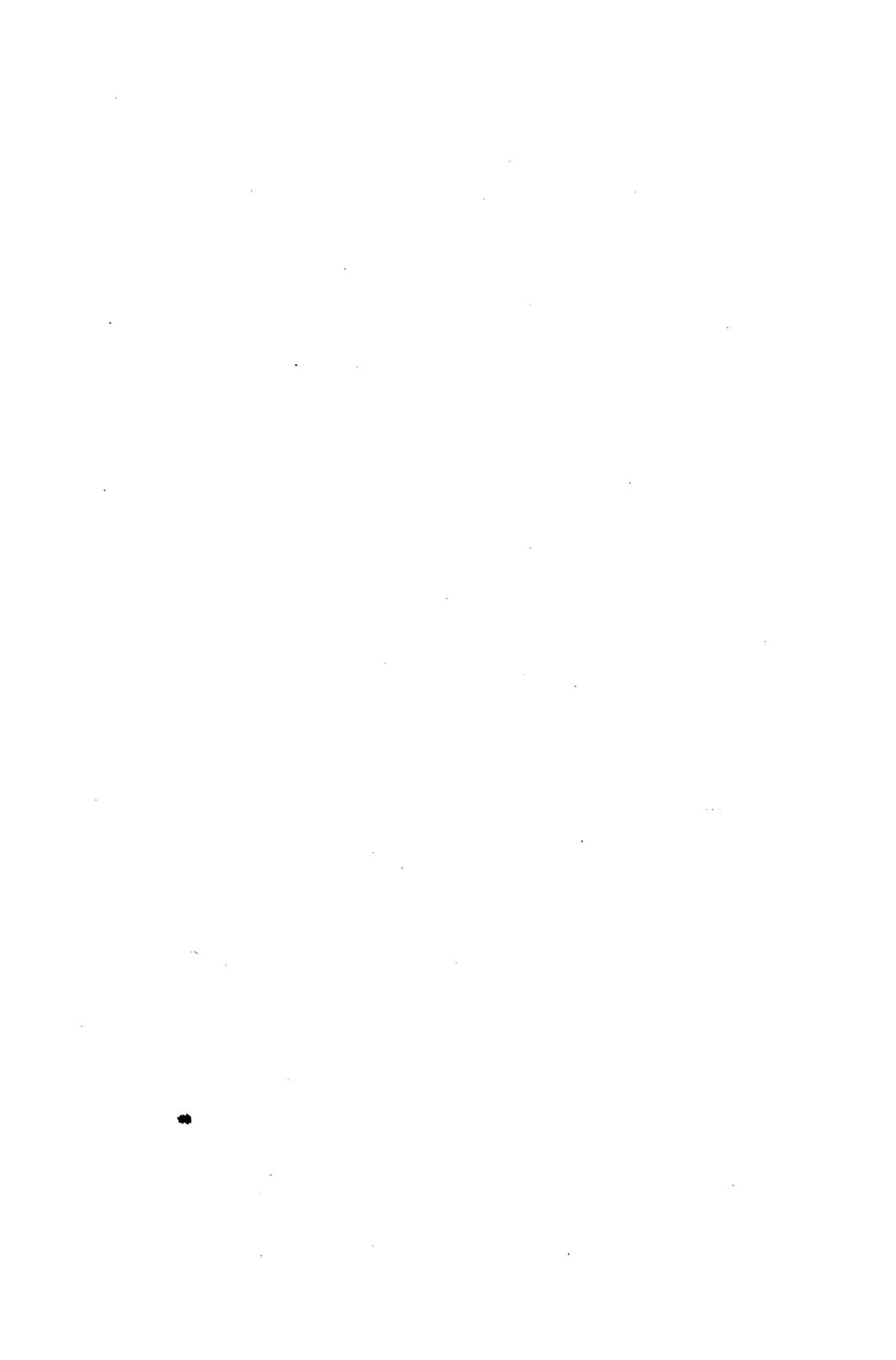
- (ד) און ער וועט איהם אַרומרינגלען מיט הויכע ערד-ווענד, מיט טורעמס און טויערן פֿון וואונדערליכער שענקייט.
- (ה) און עס וועט אויפגעשטעלט ווערען דער נייער ירושלים אויף צעהן שטיינער.
- (ו) און דאָס איז זייערע נעמען: אדם, פטדה, ברקת, אַסמרגדי, שוהם, ישפה, ספיר, לשם, טורמאַלין, אַהללה.
- (ז) און דער אַלמעכטיגער וועט צוגעבען נאָך צוויי שטיינער: אַקדה און טרקה, פדי עס זאָל זיין צוועלף, נאָך דער צאָהל פֿון די שבטים.
- (ח) און דער אַלמעכטיגער וועט אויפשטעלען דעם בית-המקדש אין זיין גלאַנץ און פּראַכט.
- (ט) און ער וועט אין זיין הערליכקייט איבערשטייגען דעם בית ראשון פֿון שלמה המלך.
- (י) און עס וועלען בענייט ווערען די הימלען, די ערד און דאָס פֿאָלק ישראל.
- (יא) די הימלען און די ערד, וועלע וועלען אין די מוראדיגע משיח'ס טעג זיין צונויפֿגעדעגט, ווי אַ ספֿר, אָדער זוי אַ בגד, וועלען אויסגעגלייכט ווערען.
- (יב) און דאָס פֿאָלק ישראל, דורכגעהענדיג דורך שפֿלות און טויט, וועט נייעגעבאַרען ווערען און אויפֿלעבען.
- (יג) און דער אַלמעכטיגער וועט פֿערמעהרען די ליכט פֿון דער זון זיבען מאָל צו זיבען מאָל זיבען—און אין גאַנצען אין דרייהונדערט דרייאונפֿערציג מאָל.
- (יד) און אויף אַוויפֿיל וועט זיך פֿערמעהרען אויך די ליכט פֿון דער לבנה.
- (טו) נאָר דאָס ליכט פֿון די צדיקים וועט זיין דרייהונדערט דרייאונפֿערציג מאָל גרעסער, ווי דאָס ליכט פֿון דער זון אין איהר מיטעלשטאַנד.
- (טז) און די גאַנצע וואונדערליכע שענקייט פֿון דער ערד, וואָס איז פֿערוועלקט געוואָרען נאָך אָדם הראשונ'ס חטא, וועט ווידער אויפֿבליהען.
- (יז) און די ערד וועט יעדען טאָג לאָזען אַרויסשפּראַצען

נייע וואקסונגען און געבען נייע פרות.
 (ח) און דער אלמעכטיגער אין זיין גרויס גנאד וועט זיך
 דערבארעמען איבער סדום ועמורה און וועט זיי אויפשטעלען
 פון זייער חורבן אין זייער פריהערדיגעווייניגענדער פראכט.
 (ט) און דער אלמעכטיגער וועט אראבשטויסען אין איי-
 ביגען פלאם פון שאל תחתיה דעם שטן המשחית מיט זיינע
 מחנות מקטרגים און משחיתים, און זיי וועלען דארטען פער-
 פאלען געהן אויף אייביג.
 (5) און דער אלמעכטיגער וועט שעכטען דעם מלאך המות
 און דאס מענשליכע געשלעכט וועט ווערען אומשטערבליך.

יד.

(א) גאט, הקדוש ברוך-הוא, וועט אריינטאן א נייעם גייסט
 אין די אלטע ווערטער און וועט געבען דעם מענשליכען גע-
 שלעכט א נייע תורה.
 (ב) און ער וועט שיקען אלע פעלקער פון דער וועלט דעם
 פערשטאנד פון אמת און רעכטפארטיגקייט.
 (ג) און ער וועט עפענען פאר די פעלקער פון דער
 וועלט דעם קוואל פון וואהרהאפטטיגקייט און לייטזעליגקייט.
 (ד) פדי עס זאל מקוים ווערען, וואס עס איז געזאגט גע-
 ווארען :
 (ה) „און איך וועל אייך געבען א ניי הארץ און א נייעם
 גייסט וועל איך אריינטאן אין אייך.
 (ו) און וועל אבטאן פון אייער גוף דאס שטיינערנע הארץ
 און וועל אייך געבען א הארץ פון לייב און בלוט.“

דער גיהנום.

א.

איבער אלע זיבען הימלען,
איבער דר'ערד און די מזלות,
איבער אלץ, וואָס גאָט דער הערשער,
דער אַלמעכטיגער און שטאַרקער,
האָט מיט גנאָד און מיט רחמנות
אָדער מיט דעם פייער-אויסברוך
פון זיין גרימצאָרן בעשאַפּען -
הערשט פון אייביג אונגעענדערט
נאָר דער קאלטער און דער שטרענגער
פסק-דין: „מדה כנגד מדה“
אַ גאָטס-פּורכטיג-פרומער לעבען
ווערט בעלויהנט מיט עולם-הבא
אין דעם ליכטיגען גן-עדן.
און פאַר עולה'ס און עבירה'ס
זענען אָנגעגרייט די לידען
פון די שבע מדורי גיהנום.

טיף און פינסטער איז דער גיהנום!
 דאָרטען העלפט שוין נישט קיין תשובה
 און פון דאָרט טוט נישט דערגרייכען
 צו די פיס פון גאָט דעם הערשער
 נישט קיין טרעהר און נישט קיין תפילה.
 דאָרטען רופט מען, ווי אַ חסד,
 דעם ניט-זיין, דעם טויט דעם שטילען,
 נאָר סאָר זינדיגע אין גיהנום
 האָט דער טויט שוין נישט קיין שליטה!
 אונטער גיפטיגען געלעכטער
 פון סמאָל און זיין פתה
 טוען דאָרטען שטענדיג הילכען
 זיפצען, קלאָגען און געשרייען.

צו די טויערען פון גיהנום
 פיהרען דריי בעשטימטע וועגען.
 איין וועג ציהט זיך דורך די תהמים
 פון די אַלע זיבען ימים.
 דורך דעם וויסטען טויטען מדבר
 ציהט זיך, ווי חרפה-צייכען
 פון אַ תלין-שמיק, דער צווייטער.
 און דער דריטער וועג, דער שלימסטער,
 ציהט זיך לאַנג און שווער און פינסטער
 אונטער דר'ערד צום טיר פון גיהנום.
 וואו עס זאָל אַ יוד נישט שטאַרבען,
 ווי ער קומט נאָר אָב ביים פטירה
 די בעשטימטע חבלי-מות
 און דעם חיבוט פון דעם קבר,
 מוז ער אונטער דר'ערד זיך קייקלען
 אָהן אַ וועג, אין טיפען חושך,
 רייסען זיך דורך האַרטע פעלוען
 דורך מחיצות און דורך זומפען.

ביז ער קומט אין ארץ-ישראל,
און פון דאָרטען ציהט דער וועג זיך,
אונטער זידענדען סמבטיון,
אונטער אַלע הרי-חשך.

ביי די טויערן פון גיהנום
לויערען פיל מחנות שדים.
זיי בעגעגענען דעם זינדער
מיט אַ הילכִיגען געלעכטער
און מיט ווילדע קולות: —הב—הב?

קודם-כל מוז יעדער זינדער,
ווי ער קומט נאָר, זאָגען ודי.
יעדער חטא און יעדע עולה,
וואָס ער האָט געטאָן ביים לעבען—
געגען גאָט, צי געגען לייטען—
וואו און ווען ער האָט געטאָן עס,
מוז ער אַלץ אַליין זעראַהלען.
און דערביי, ווי ער דערמאָהנט נאָר
אַנעבירה, צי אַנעולה,
ווערט דערפון אַ שד בעשאַפען,
און ער פייניגט שווער דעם זינדער
פאַר זיין אייגענער בעשאַפונג.

ווי עס ענדיגט זיך אַ חודש
פון די גיהנום-פורעניות,
ווערט דער גוף פון בעל-עבירה
אויף די ציין פון שלימסטען משחית
אין אַ דינעם שטויב צומאָהלען,
און עס ווערט דער שטויב געוואַרפען
אין גן-עדן אויף די וועגען,
וואו עס טרעטען די צדיקים.

נאָכדעם ווערט דער גוף פון זינדער
 אויף דאָס ניי צוריק בעשאַפֿען.
 דורך די ביטערע געשרייען
 הערט זיך שטענדיג אַיילה:
 „גאָט אין הימעל איז וואָהרהאַפטיג,
 און וואָהרהאַפטיג איז זיין משפט.
 מיר, פאַר אונזערע עבירות.
 האָבען רעכט פערדינט פורעניות.
 זאָל געלויבט זיין גאָט דער הערשער!
 אונז אויף אייביג—שאַנד אין פנים!“

ב.

זעקס מעת-לעת, ביז שבת,
 זינדט און קאָכט און ברענט דער גיהנום
 מיט דעם גרימצאָרן פון בורא,
 און ער איז פערצוימט פאַר מחילה
 און פערשלאָסען פאַר רחמנות.
 אָבער ווי עס קומט נאָר שבת,
 ווערט דער גיהנום באַלד בערוהיגט,
 עס פערשווינדען די משהיתים,
 ס'ווערט געשטילט און ווערט פערלאָשען
 פון די קאַלך-אויזענס דער פייער,
 און עס פליהט אַראָב אין גיהנום
 פון דער הויך אַ מילדער מלאַך,
 וועלכער ברענגט מיט זיך צו טראָגען
 טרייסט און מנוחה און רחמנות.
 און ער פאָכעט מיט זיין פליגעל
 אויף די גופים די צוברענטע,
 און ער לינדערט זיי די ליידען,
 און ער זאַלכט זיי מילד די וואונדען

מיט גן-עדן-אייל און בשמים,
 און ער רוימט זיי איין מיט רחמים
 דעם בטחון אויף מחילה.
 און עס געהט אַראָב פון הימעל
 אויף די זינדער אַ מנוחה
 און דער גייסט פון שבת קודש.
 ווי נאָר אָבער אויפ'ן הימעל
 טוען זיך בעווייזען שטערען,
 און, בעגלייט מיט אַ הבדלה,
 געהט אַוועק דער שבת-קודש,
 פלאַטערט אויף דער פלאַם פון גיהנום
 און עס פאַנגען זיך אָן ווידער
 אַלע צרות און ענוים.

נישט פאַר אַלעמען אין גיהנום
 ברענגט דער מלאַך פון גן-עדן
 שבת-רוה און טרייסט און בשמים.
 ווער עס האָט נאָר ביי זיין לעבען
 מוטוויליג פערשוועכט גאָט'ס נאָמען,
 דער באַקומט נישט קיין מנוחה
 אויך אויף שבת—און עס ברענגט נישט
 דער גן-עדן-מילדער מלאַך
 און זיין מדור פון יסורים
 נישט קיין טרייסט און גיט קיין באַלואַם.

און אָט דאָס איז די בעשרייבונג
 פון די שבע מדורי גיהנום:

ג.

ס'רופט זיך בור דער ערשטער מדור.

דאָרטען, אונטער גרויסע קעסלען,
 ברענט אַ העליש-שטאַרקער פייער.
 און עס פליסען גרויסע טייכען
 פול מיט זוּדיג פּעך און שוועבעל;
 ס'ליגען גליהענדיגע קויהלען,
 גרויס ווי בערג, ווי פייער-פעלזען.
 שדים, לצים און משחיתים
 האָבען דאָרט אַ פּרצוף פנים
 פון נחשים ועקרבים,
 די, אַנטקעגען וועמעס אַנפאַל
 קען נישט העלפען קיין פּערשערעכונג.
 דאָ אין מדור הילכען קולות
 פון יללות און געשרייען,
 דאָרט איז קעסלען און אין פלאַמען
 צאַפלען זיך אין העכסטע לידען
 לעבעדיג פּערברענטע גופים.
 דאָרטען טרייבט אַ שד דעם זינדער,
 טרייבט מיט פייערדיגע ריטער
 אויף אַ קויהל, אַ באַרג פון פייער.
 און ער קלעטערט אָהן אַנאַטעם,
 ביז ער קומט צום רעכטען אויבען.
 און פון דאָרטען פליהט ער האַסטיג
 אין אַ ים פון פּעך און שוועבעל.
 ווייטער צאַפלען זיך דאָרט יענע,
 וועלכע ווערען אויפגעגעסען
 לעבעדיגערהייט פון ווערים;
 און נאָך אַנדערע, וואָס היינגען
 אויף די פינגער, אויף די ג'דערים,
 אויף דעם צונג, דאָס האַרץ, די אויגען
 און די עקדעשען און שלאַנגען
 דרעהען זיך אַרום מיט אימפעט.

און זיי ברענגען מיט דעם עפוש
און דעם גיפט פון זייער אָטעם.

אין דעם ערשטען מדור זענען
יענע זינדער, וועלכע האָבען
נישט מקיים געווען ריכטיג
אלע הייליגע מנהגים.
ווער עס האָט געלערנט תורה
אָהן פונה און התלהבות,
ווער עס איז נישט אויפגעשטאַנען
מיט אַנאָבשיי פאַר אַ זקן,
ווער עס האָט געשענקט אַן אביון
אַ נדבה, אַ מתנה
אָהן אַ סבר פנים יפות.
דאָרטען ווערען אויך געפייניגט
יענע ווייבער, וועלכע האָבען
נישט פערדעקט די האָר מיט צניעות,
און די קינדער נישט געלערנט
זאָגען מודה, ליענען „קריאת-שמע“,
שרייען „אמן, יהי שמי רבא.“

ד.

אין דעם צווייטען מדור, שחת,
שטעהען אין אַ לאַנגער רייע
בערג פון שניי און בערג פון פייער,
און די שדים מיט די הערנער
שלידערן די זינדער איבער
נאָלאַנאָנד פון שניי אין פייער,
און צוריק אין שניי פון פייער,
און אין יעדער הרף-עין

ווערט דער גוף פון בעל-עבירה
אי פערברענט, אי אויך פערפראָהרען.
שטענדיג איז ער דורכגעדרונגען
מיט אַ דורשט צו ליכט און וואַרעם,
מיט אַ דורשט צו קעלט און חשך.

דאָ אין מדור זענען יענע,
וועלכע האָבען זיך גע'ספּק'ט
צווישען מצוות און עבירות,
לייכטזיניג דעם וואָרט געביטען,
שיחת חול גערעדט ביים דאַוונען.
אויך די יעניגע, וואָס האָבען
מיט אַ וואָרט, אַ שטות, אַ שפיצעל
שופּך-דם געווען דעם חבר
אויף אַזוי פיל, אַז אין פנים
האָבען זיך ביי איהם געביטען
פון בזיונות אַלע פאַרבען.

ה.

דומה הייסט דער דריטער מדור.
דאָרטען, אין אַ קאַלטען, טויטען,
אונבעוועגטען, גראָהען שווייגען,
וועלכער איז געווען בעשאַפען,
איידער ס'איז אַ קול געבאָרען,
לויטערט ווי אַ ווילדע חיה
דער משונה-גרויסער פחד,
און ער קוקט אויף אַלץ אָהן אויגען,
מיט אַ בליק פון משוגעת.

דאָרטען, אין דער טויטער שטומהייט

ווערט פערוועלקט דער שטאַרקסטער פייער,
 הויבט אָן פוילען, ווערט פערשימעלט.
 האַרטע שטיינער, אייווען-פעלוען
 ווערען אָן די גאַנצע שטאַרקייט.
 זיי צוברעקלען זיך אויף שטיקער
 און צושיטען זיך אָהן פּח.
 דורכגעדרונגען מיט דעם פּחד
 פון דער אונבעוועגטער שטומהייט,
 הויבט דער זינדער אָן צו ברעכען
 פון דעם אייגען גוף די ביינער,
 נאָר פּדי דעם טויטען שווייגען
 מיט אַ קלונג צו איבעררייסען.
 נאָר עס העלפט נישט. אין דעם מדור
 איז שוין יעדער קול געשטאַרבען,
 אַדער נישט געווען געבאַרען.

דאָ אין קאַלטען שטומען מדור,
 קומען אָב די בעלי-גאווה'ס,
 וועלכע האָבען מיט אַ שטאַלצען
 און רמאות-פרומען שווייגען
 צוגעדעקט דעם פּוסטען נפש,
 וועלכע האָבען אָהן רחמנות
 צוגעקוקט אויף פרעמדע ליידען;
 ווער עס האָט דעם לאו פּערגעסען
 פון „לא תלין פעולת שכיר“;
 ווער עס האָט אָהן שאַנד געגעסען
 און געטרונקען און געהויליעט
 אין דער סביבה פון אביונים.

1.

טיט היין-הייסט דער פערטער
 פון די שבע מדורי גיהנום.
 שטיל, פאמעלעך, אָהן אַנאויפהער,
 ווערט דער זינדער איינגעזונקען
 אין אַזומפ פון שווערען עפוש...
 שטענדיג זוכט ער זיך אַנאָנהאַלט,
 אויף אַרגע כאַטש אַ תקומה,
 נאָר ער טוט עס נישט געפינען.
 שטענדיג זעהט ער פאַר די אויגען
 פעלזען, צווייגען, שטאַרקע צוימען,
 אָבער ווי ער שפּרייט די האַנד אויס,
 ווערען זיי פון איהם פערשוואונדען.
 הונדערט טויזענד הענד פון לצים
 טוען האַסטיג איהם דערלאַנגען
 אויף אַנאָנהאַלט שטאַרקע שטעקענס.
 ווי עך וויל זיי אָבער נעהמען,
 ווערען זיי, ווי דאַרע צווייגען,
 גלייך צובראָכען און צושאַטען,
 און ער זינקט און זינקט אין אַבגרונד,
 אָהן אַן אויפהאַלט, אָהן אַ תקומה.

אין דעם מדור זינקען יענע,
 וועלכע האָבען פאַלש געשוואָרען,
 נישט דערלאַנגט אַ האַנד פון שטיצונג
 מיצע, אַרעמע און שוואַכע;
 מוטוויליג מיט עזות מצח
 זיך געוואָרפען פון דעם הויכען
 תורה-פעסטונג אין דעם שוואַרצען

טיפען אָבגורנד פון די חקירות ;
 די זוקס האָבען מיט אַ חניפה,
 מיט אַ בליק, אַ נוואַרט, אַ תנועה,
 אַרענטליכע ווייבער, בתולות,
 אָנגערעדט צו ביזע מעשים.

. ז .

ש אול—הייסט דער פינפטער מדור.
 דאָרטען פלאַקערען און ברענען
 פינף-ערליי להבה-פייערס.
 פליסיג איז דער ערשטער פייער :
 ס'רעשען פייערדיגע טייכען
 און זיי פליסען מיט אַ שטורם
 אין די פייערדיגע ימים.
 צווייטענס, טראָגען אום זיך דאָרטען
 פייערדיגע שטורמווינטען.
 דריטענס, זענען דאָרט פעהאנען
 גרויסע שרעקליכע מדבריות,
 פול מיט פייער-זאָמד, ווי פונקען,
 וועלכער הויבט זיך אויף און טראָגט זיך
 אין געדיכטע פייער-וואַלקענס.
 ס'פאלט ווי שניי-פלאַקען דער פערטער
 און בעדעקט אי בערג, אי טאָלען
 מיט אַ ברענענד-קאלטען פייער.
 און דער פינפטער איז אַ שטילער,
 אַ פערגליווערטער, אַ בלאָהער.
 ער איז שרעקליכער פון אַלע :
 ער פערצעהרט מיט פייער—פייער
 דאָ, אין פייערדיגען אָבגורנד
 ווערט דער זינדער אָנגעגאָסען.

זוי מיט בלוט, מיט פלאַמען-פייער,
וועלכע פליסען אין די אברים,
שטורמען דאָרט מיט אַלע ליידען
און מיט העלישע יסורים.
און עס פלאַקערען און ברענגען
אין דעם זינדער שוואַרצע תאוות,
שרעקליך ווילדער, ניט-געשטילטע.

דאָרטען קומען אָב די זינדער,
וועלכע האָבען נאַכגעגעבען
זייער גוף און גראָבע תאוות:
נישט געפאַסט דעם טאָג יום-כפור,
און געגעסען, פסח חמץ.
דאָרטען ווערען אויך געפייניגט
די, וואָס האָבען ביי אביונים
בלוט געזויגען דורך הלוואות,
און פון פרעמרע שווייס און אַרבייט
אַנגעקליבען זיך פערמעגענס;
ווער עס האָט מיט בייזען ווילען
צי אַליין, צי דורך אַ צווייטען,
בלוט אונשוודיגעס פערגאַסען ;
די, וואָס האָבען קינדער-זכרים
נישט אַריינגעפיהרט דורך מילה
אין דער יודישער קהילה ;
יענע ווייבער, וועלכע האָבען
נישט געהיט דעם דין פון נידה.

ח.

אין דעם זעקסטען פון די שבע
מדורי גיהנום, צלמות.

הערשט א וויסטע אונבערגרענצטע
 פינסטערע און טויטע פוסטקייט,
 אָהן אַ גרונד און אָהן אַנאַנהויב,
 וועלכע איז געווען בעשאַפֿען
 פֿאַר די ששת ימי בראשית.
 אין דעם מדור אָהן אַ שטח
 זעהט פֿאַר זיך דער זינדער שטענדיג
 אונגענדערט זיך אליין נאָר,
 שטענדיג איז ער דורכגעדרונגען
 מיט אַ דורשטיג-וויילדער שטרעבונג
 זיך אין זיך אליין בעהעפטען.
 נאָר ער קען זיך נישט דערגרייכען
 און ער ווייס נישט און פֿערשטעהט נישט:
 ווער-זשע איז ער? דער, צי יענער?
 אָדער ביידע זענען מעהר נישט
 ווי אַ דמיון פֿון אַ דריטען?

דאָ איז מדור פֿון צלמות,
 קומען אָב די זינדער, וועלכע
 האָבען זיך אליין גענומען
 ביי אַ קלאָרען זין דעם לעבען;
 די, וואָס האָבען מיט לצנות,
 צי מיט ספֿקות, צי מיט יאוש,
 ביי דעם אַנדערן אין האַרצען
 אויסגערוימט, געטויט אויף אייביג
 די אמונה אין דעם בורא,
 אין גערעכטיגקייט און אמת;
 ווער עס איז געווען אַ מסור,
 ווער ס'האָט פֿאַלש געוווּזען עדות
 און אַנאָמסולדיגען מענשען
 אומגעבראַכט, פֿערשמוצט דעם נאָמען
 דורך אַ ליגען, צי אַ בלבול.

ווער עס האָט דורך זנות און עולות
 אָפּגעמאָקט ביי זיך אין פנים
 גאָט דעם הערשער'ס דמות וצלם.
 דאָרטען ווערען אויך געפייניגט
 יענע שופטים, וועלכע האָבען,
 צי פאַר שוחד, צי פון פחד,
 קרום און אונריכטיג גע'משפט
 און מיט זייער שוואַרצער פאַלשקייט
 צוגעדעקט די ביזע מעשים
 פון געוועלטיגער און רייכע.

ט.

און דער זיבעטער און לעצטער
 פון די שבע מדורי גיהנום
 האָט קיין נאָמען נישט... פּערגעסען...
 אין דעם גיהנום אַ גיהנום,
 און אַ טויטער שטומער חושך,
 וועלכער איז נאָר דאָ פּערבליבען
 פון די ששת ימי בראשית,
 אַ געדיכטער תהום פון חושך,
 וועלכער איז אין שטאַרקען שלומער
 ווי אַ פעלזענשטיין פּערגליווערט.
 און עס ברענט אין איהם און פלאַקערט
 מיט אַ העליש שוואַרצען פייער
 גאָט דעם פּורכטבאַרעניס נקמה
 און זיין גרימצאָרן דער גרויסער.

דאָרטען קאָכען זיך אין קעסלען
 אין אַ זידענדיגען עפוש
 די, וואָס האָבען גאָט געלעסטערט

און פערשוועלט זיין הייליג-ריינעם
 און אלמעכטיג-שטארקען נאָמען.
 פאַר די כּופּרים פּון דעם מדור
 טוט ביי גאָט זיך נישט דערוועקען
 קיין שום שוואַכער פּונק פּון רחמים.
 ס'איז נישטאָ פאַר זיי קיין שבת,
 נישט קיין יובל, נישט קיין שמיטה.
 און צו זייער שטראַף אין גיהנום
 איז נישטאָ קיין סוף אויף אייביג.
 אַז די וועלט וועט חרובּ ווערען,
 וועט זיך גאָט אַפילו דענסטמאָל
 אויף די כּופּרים נישט דערמאָהנען!
 און עס שוועבט אַ שוואַרצער פייער
 אויף די טויערן פּון מדור,
 און אין פייער—טויטע ווערטער:
 „גאָט'ס פּערגעסענע אויף אייביג
 אין דעם טיפּסטען תּהום פּון חושך...“

דער טורעם אין רוים.

(דעם ליבטיגען אַנדענק פֿון י. ל. פּרץ.)

§

מורא'דיגע

און וואונדערליכע

מעשה פֿון אַ פֿער'טשופֿטען

טורעם מיט פֿיר טויערן פֿון אַנ'איזער'

נער קריין און פֿון אומפֿערוועלקטע גראָזען.

אין רוים, דער הויפט-שטאָרט פון לאַנד אדום, איז פון אוראלטע צייטען געשטאַנען אַ גרויסער טורעם, וואָס ס'איז נישט צו בעשרייבען זיין שענקייט. אין טורעם זענען געוועזען פיר טויערן אויף אַלע פיר זייטען וועלט. און די אַלע טויערן זע-נען געווען פערשפּאַרט און פערריגעלט מיט אייזערנע רינגלען און פערשלאָסען מיט שלעסער, אַזוי אַז קיין לעבעדיגער נפש האָט נישט געקענט אַריינדרינגען אין טורעם. און קיינער האָט נישט געוואוסט, וואָס אין איהם געפינט זיך. און פון אַלטע צייטען איז געווען אַ מנהג, אַז יעדער קיסר, באַלד ווי ער איז געקרוינט געוואָרען, האָט געמוזט אויפהענגען אַ נייעם שלאַס אויף יעדען טויער און קיינער האָט נישט געוואוסט, צוליב וואָס דאָס ווערט געטאָן, נאָר אַלע האָבען עס שטרענג אַבגעהיט, ווייל אַזוי האָט זיך געפירט פון שנים קדמוניות, פון דור צו דור.

ויהי היום, איז דער מלך פון אדום געשטאַרבען. האָ-בען זיך פערזאַמעלט די האַרען, די פירשטען, די שטערנוועהערס

און אנדערע גרויסע לייט, כדי אויסצוקלויבען אַ נייעם קיסר
און עס האָט אין יענער צייט געוואוינט אין רוים אַ מאַן פון
נידעריגען שטאַם, וועלכער האָט זיך פון שטויב דערהויבען
צום העכסטען שטאַנד און געוואָרען אַ גרויסער האַר. און אַלע
האַבען געפאָלגט זיין וואָרט, ווייל ער האָט געוואוסט, ווי צו
בעוועלטיגען מענשליכע הערצער. און אַז מען האָט זיך פער-
זאַמעלט אויסצוועהלען אַ נייעם קיסר, האָבען אַלע בעשטימט
אַרויפזעצן אויפ'ן קיניגליכען שטול דעם מאַן פון נידעריגען
שטאַם.

און די פירשטען, האָרען און שטערנועהערס זענען אַוועק
צו דעם מאַן, האָבען זיך פאַר איהם געבוקט און אַזוי גע-
זאָגט:

--זאָל אונזער האַר לעבען אייביג! מיר האָבען דיך אויס-
געוועהלט פאַר אַ קיסר איבער אונז.

און דער מאַן האָט זיי געענטפערט:

--איך וועל געבען מיין בעוולייגונג צו ווערען אַ קיסר
איבער אייך נאָר מיט דעם תנאי, אַז איהר וועט מיר צוואַנגען
און וועט עס בעשטעטיגען מיט אייער חתימה און אייער זיגעל.
אַז איהר וועט מקיים זיין דאָס, וואָס איך וועל פאָדערן פון
אייך.

האַבען זיי איהם געזאָגט:

--זאָל אונזער האַר אַרויסזאָגען זיין ווילען, וואָס ער וועט
פאָדערן פון אונז.

האַט דער מאַן זיי נאָכאַמאָל געזאָגט:

--איך שווער ביי אייערע קעפ, אַז איך וועל נישט אויפ-
מאַכען די לעפצען מיינע, ביז איהר וועט נישט געבען אייער
וואָרט, בעשטעטיגט מיט אייער חתימה און זיגעל, אַז איהר
וועט מקיים זיין די בקשה, וואָס איך האָב צו אייך.

און זיי האָבען איינגעווייליגט. און זיי האָבען אַוועקגע-
זעצט דעם מאַן אויפ'ן קיניגליכען שטול, אַרויפגעלעגט אויף
זיין קאָפ אַ גאָלדענע קרוין, געקניט און געבאָקט זיך פאַר איהם
זון געשריען:

—אונזער קיסר זאל לעבען אייביג!
 און זיי האָבען געמאַכט אַ גרויסען מאָלאַזייט, און מען
 האָט געגעסען, געטרונקען און געפרעהט זיך.
 אויפ'ן צווייטען טאָג האָט דער נייער קיסר געלאָזען
 רופען צו זיך אַלע פירשטען, האַרען און שטערנזעהערס און
 געטאָן זיי אַזוי צו זאָגען:
 —מיין ווילען איז צו וויסען, וואָס עס געפינט זיך אין
 טורעם מיט די פיר פאַרשלאָסענע טויערן. דערום בעפעהל איך,
 איהר זאָלט מיר עפענען די טויער, איך זאל קאָנען אַריין
 אין טורעם און זעהן, וואָס דאָרט טוט זיך.
 פון דידאָזיגע ווערטער זענען די פירשטען, האַרען און
 שטערנזעהערס שטאַרק דערשראָקען געוואָרען און האָבען אַלע
 אין איין קול געענטפערט:
 —מיר פירכטען זיך זעהר צו ערפילען דעם בעגער
 פון אונזער הערשער! פון די אַלטסטע צייטען האָט קיין איין
 מאַן נישט געוואַנט צו עפענען די טויערן פון טורעם, ניי-
 ערט יעדער קיסר האָט אויפגעהאַנגען נייע שלעסער אויף
 זיי, און אויב מיר וועלען איצט אַריבערטרעטען דעם בע-
 פעהל פון אונזערע אבות, וועלען מיר ברענגען די גרעסטע
 אומגליקען אויף אונז און אונזער לאַנד.
 און אַז דער קיסר האָט דערהערט די ווערטער, האָט
 ער זיך דערצאָרנט און אויסגעשריען:
 —האָט איהר דען אַליין נישט צוגעזאָגט און באַשטע-
 טיגט מיט אייער חתימה און זיגעל, אַז איהר וועט טאָן אַלץ,
 וואָס נאָר איך וועל פון אייך פערלאַנגען? און אויב איהר
 וועט איצט נישט ערפילען מיין בעגער, איז אייער בלוט אויף
 אייער קאָפּ!
 דערזעהן, אַז דער קיסר איז פעסט אין זיין ווילען,
 האָבען די פירשטען, האַרען און שטערנזעהערס מיט גרויס אונ-
 טערטעניגקייט געענטפערט:
 —זאל געטאָן ווערען לייט דעם וואָרש פון אונזער הער-
 שער!

און זיי האָבען געלאָזען רופען די געניטע שלעסער—
 מאַכערס און געהייסען זיי אָבטאָן די ריגלען און אַראָבנעה-
 מען די שלעסער פון איין טויער פון טורעם. און אַ דאָס
 איז געשעהן, איז דער קיסר מיט זיינע הויף-האַרען און די-
 נערס אַוועק צום טורעם און האָט אויפגעפּענט דעם טויער
 און איז אַריין אין טורעם. אָבער ווי נאָר ער האָט אַריבער-
 געטראָטען דעם שוועל פון טורעם, האָט זיך דער טויער מיט
 אַ רעש פּערשלאָסען, און קיינער פון די, וואָס זענען געווען
 מיטן קיסר, האָט נישט געקענט אַריין, און איז געבליבען
 אַליין אין טורעם.

און ער האָט אויפגעהויבען דעם בליק זיינעם און דער-
 זעהן פאַר זיך אַ גרויסען גאַרטען אַ בליהענדיגען, ווי אַ גן-עדן,
 און אין איהם פיל בוימער, שען צו אַנקוקען און געשמאַק אויפן
 טעם.

און דער קיסר איז געגאַנגען ווייטער און האָט דער-
 זעהן אינמיטען גאַרטען אַ סאַזשעלקע מיט אַ רויטער און גע-
 דיכטער פליסונג, און ער האָט פּערשטאַנען, אַז דאָס איז נישט
 קיין וואַסער, נייערט בלוט. און ער האָט דערוועהן, אַז אינ-
 מיטען דער סאַזשעלקע ליגט פון אויבען אויף אַנאייזערנע
 קרוין, און פון אַלע זייטען ציהען זיך פון דער ערד צו דער
 קרוין מענשליכע הענד, אַזוי פיל, אַז זיי זעהען אויס, ווי אַ
 יונג וועלדל. און פיל פון די הענד זענען צונויפגעפלאַכטען
 איינע מיט די אַנדערע, ווי וואַרצלען פון אַנאָלטען דעמב.
 און דער קיסר איז אַרומגעגאַנגען אַרום דער סאַזשעלקע,
 און ער האָט זיך שטאַרק געוואונדערט אויף דעם, וואָס ער האָט
 געזעהן, ווייל ער האָט נישט פּערשטאַנען, וואָס בעדייטען די
 אויסגעשטרעקטע און צונויפגעפלאַכטענע הענד און ווי אַזוי די
 אייזערנע קרוין האַלט זיך פון אויבען אויף דער סאַזשעלקע
 און זינקט נישט צום גרונט, ווי עס געהער פאַר אַנאייזערנע
 זאָר. און ער האָט זיך אומגעקעהרט צום טויער און געוואַלט
 אַרויסגעהן פון טורעם, נאָר דער טויער האָט זיך נישט געע-

פענט. און דער קיסר האָט צאָרנדיג אויסגעשריען צום טוי-
ער:

— איך, קעניג פון רוים, בעפעהל דיר גלייך עפענען
זיך!

און דער טויער האָט זיך געעפענט, און דער קיסר
איז אַרויס פון טורעם און אומגעקעהרט זיך אין קיניגליכען
פּאַלאַץ, נאָר ער האָט קיינעם נישט פּערצעהלט וועגען דעם,
וואָס ער האָט געזעהן.

אויפֿן צווייטען טאָג האָט דער קיסר ווידער פּערזאָ-
מעלט די פּירשטען און האַרען און שטערנזעהערס און געפּאָ-
דערט, זיי זאָלען פּאַר איהם עפענען דעם צווייטען טויער
פון טורעם, און זיי האָבען ווייטער געהאַט פּורכט און דער
קיסר האָט ווידער גערעדט צו זיי מיט גרויס האַרטקייט,
און זיי האָבען ערפּילט זיין בעגער.

און דער קיסר איז אַריין אין טורעם דורך דעם צוויי-
טען טויער, נאָר ער האָט נישט געקאָנט זעהן, וואָס אַרום
איהם טוט זיך, ווייל דאָרטען איז געווען אַ טיפע פינסטערניש,
ווי די פינסטערניש פון מצרים. ביים ערשטען טריט האָט
דער קיסר דערשפּירט אונטער די פּיס מענשליכע גופים, און
ער האָט זיך געבויגען און אָנגעטאַפּט זיי און דערשפּירט, אַז
זיי האָבען נישט אָנגעוואָרען זייער וואַרימקייט, און די גופים
זענען געלעגען איינער נעבען דעם צווייטען, וואו נאָר עס
האַט געטראָטען זיין פּוט. און ער האָט זיך געוואונדערט, וואָס
די גופים, וואָס ליגען דאָ אַזוי פּיל יאָהרען, זענען וואַרים און
לאָזען נישט הערען פון זיך קיין שלעכטען גערוך, ווי מתים.
און ער האָט געוואַרט, וואָס ווייטער וועט זיין, און אַז עס
איז פּאַרבייגעגאַנגען אַ קורצע צייט, האָבען זיך מיט אַמאָל אָנ-
געצונדען פּיל ליכט, און עס איז געוואָרען ליכטיג, ווי בייטאָג.
און דער קיסר האָט דערזעהן, אַז ער געפינט זיך אין אַ
טעמפּעל פון וואונדערליכער פּראַכט און זיין קומפּאָל גרייכט ביזן
הימעל, און ער האָט פּערשטאַנען, אַז דאָס איז אַ טעמפּעל פון
יודישען גאָט. און ווי נאָר עס איז געוואָרען ליכטיג, האָבען

די גופים, וואָס זענען געלעגען ווי טויטע, אויפגעוואַלט און האַסטיג געשטעלט זיך אויף די פיס און אָנגעהויבען תפילה טאָן מיט גרויס פונה. און דער קיסר האָט זיך צוגעהערט און פערשטאַנען, אַז זיי טוען תפילה צום יודישען גאָט. און פון גרויסען ברען און התלהבות האָבען ביי די מענשען אָנגעהויבען פלאַקערען די פנימער און פון די לעפצען זענען געפלויעגן פונקען, און אַז די תפילה האָט דערגרייכט דעם מיטען, האָבען אָנגעהויבען דורכפליהען בליצען און עס האָט זיך גע-עפענט דער קומפאָד און דער קיסר האָט דערזעהן, ווי אונ-טערין הימעל שוועבען מלאכים און לאָזען זיך אַראָב אַלץ גי-דעריגער צום טעמפעל. און ווייטער האָט ער דערזעהן, אַז די מלאכים טראָגען אויף זייערע פליגלען אַ הערליכען מאַן אין ווייסע בגדים, מיט אַ ליכטיג-שיינענדען פנים. און אַז די תפילה איז געקומען צום סוף און עס איז נאָר געבליבען צו זאָגען דעם לעצטען „אמן“ זענען די מענשען געפאלען צו דער ערד, ווי טויטע, און עס האָט זיך געשלאָסען דער קומפאָד און עס האָבען זיך אויסגעלאָשען די ליכט און עס איז ווי-דער אָנגעשטאַנען אַ פינסטערניש. און אַז עס איז געקומען די צייט פון מעריב, האָט זיך איבערגע'חזרט אַלץ, וואָס עס איז פאָרגעקומען ביי דער פריהערדיגער תפילה. און אין דערפריה האָט זיך עס ווידער איבערגע'חזרט. און דער קיסר האָט נישט געטאָן וואַרטען ביזן סוף פון דער תפילה, און אַז עס איז נאָך ליכטיג געווען, איז ער אַרויס פון טורעם.

אויפ'ן דריטען טאָג האָט דער קיסר בעפולען, מען זאָל איהם עפענען דעם דריטען טויער, און ער איז אַריין. און ער האָט דערזעהן אַ קיילעכדיגען חדר, און אין איהם זענען די ווענד געווען געפלאַסטערט מיט שוואַרצען שטיין און אינ-מיטען איז געשטאַנען אַ גאָלדענער קאַפער פון אַזאָ וואונדערלי-כער אַרבייט, וואָס זיין גלייכען האָט נאָך קיין מענשליך אויג נישט געזעהן. און דער קיסר האָט איהם געוואַלט עפענען, נאָר ער האָט זיך נישט געעפענט. האָט דער קיסר אויסגע-שריען:

—איך, קיסר פון רוים, בעפעהל דיר עפענען זיך!
 און דאָס דעקל פון קאָפּער האָט זיך אַליין אויפּגעהוי-
 בען, און דער קיסר האָט דערזעהן, אַז דער קאָפּער איז פול
 מיט גראָזען פון אַלערליי מינים, אויסגעריסענע מיט די וואָרצ-
 לען. און די גראָזען זענען גרין און דופטיג, און זייערע וואָרצ-
 לען זענען פריש און זאָפטיג. און די אַלע גראָזען זענען אי-
 בערגעבונדען פעקלעכווייז, צו צעהן, צו צעהן אין יעדערן.
 און דער קיסר האָט איבערגעצעהלט, און דאָרטע האָבען זיך
 געפונען זעכציגטויזענד פעקלעך. און ער האָט נישט גע-
 וואוסט, וואָס עס בעטייט, וואָס די אויסגעוואָרצעלטע גראָזען
 האָבען פאַר פיל יאָהרען נישט פערלוירען זייער גרינקייט און
 דופט און זאָפטיגקייט. און ער האָט זיך שטאַרק געוואונדערט.
 און איז אַרויס פון טורעם.

אויפֿן פערטען טאָג האָט דער קיסר בעפוילען עפענען
 דעם פערטען טויער. און ער איז אַריין און האָט דערזעהן אַ
 פאַלאַץ פון רויטען מירמלשטיין. און ער איז אַריין אין איהם.
 און דאָרטען זענען געווען חדרים, אויסגעצירט מיט גאָלד און
 זילבער, פערל און טייערע שטיינער. און דער קיסר איז
 דורכגעגאַנגען זעקס חדרים און איז אַריין אין זיבעטען און ער
 איז געווען שענער פון אַלע. און אין איהם איז אויבענאָן גע-
 שטאַנען אַ קיניגליכער שטול, אויסגעהאַקט פון איין סאַפּיר-שטיין.
 און אינמיטען חדר זענען געשטאַנען זילבערנע טישען, בע-
 דעקט מיט גילדערנע טישטעכער. און אויף די טישען זענען
 געווען געגרייט די בעסטע מאַהלים און די איידעלטסטע ווייבען,
 נאָר קיין איין לעבעדיגער נפש האָט זיך נישט געפונען אין
 פאַלאַץ. נאָר ווי די זון איז פּערגאַנגען, האָט זיך מיט אַמאָל דער-
 הערט אַ שטאַרקער רעש, און אַ שאַלונג פון טרומייטען און
 פריידגעשרייען, און אַ רעש פון טריט און אַ טופּעריי פון ריי-
 טער. און דער קיסר האָט פּערשטאַנען, אַז עס קומען אָן
 פיל לייט און ער האָט זיך בעהאַלטען הינטער'ן קיניגליכען
 שטול, פּדי נישט זייענדיג בעמערקט, צו זעהן, וואָס דאָ
 וועט פאַסירען.

און עס האָבען זיך פונאַנדערגעעפענט די טירען פון פאָ-
לאַץ, און עס זענען אַריין פיל יונים, און הויפט-פירער און
פירשטען, אַלע בעוואָפּענט און אין גאַלד געשטיקטע בגדים, און
פאַראויס איז געגאַנגען אַ מאַן און קיניגליכע קליידער מיט אַ
קרין אויפ'ן קאָפּ. און אַלע האָבען איהם אָבגעגעבען גרויס
כבוד און גערופען קיסר. און זיי זענען אַריין אין זיבעטען
חדר און געזעצט זיך צו די טישען און געגעסען, געטרונקען
און זיך משמח געווען. נאָך דעם מאָלצייט האָט זיך דער גע-
קומענער קיסר געזעצט אויפ'ן קיניגליכען שטול, און אַלע
זענען געפאַלען פאַר איהם אויף די פנימ'ער און האָבען הויך
געשריען: „זאָל לעבען אייביג אונזער גאָט דער קיסר פון
דער גאַנצער וועלט!“ און אַלץ, וואָס דער קיסר האָט בע-
פוילען, האָט מען מיט גרויס איילעניש און אונטערטעניגקייט
געטאָן. און אַז עס איז אָנגעשטאַנען האַלבע נאַכט, האָט זיך דער
קיסר אויפגעוהויבען פון זיין קיניגליכען שטול און אויסגער-
פען מיט אַ שטאַרקען קול:

— איך בעפעהל אייך בריינגען די אייזערנע קרין און
אַרויפלעגען זי אויף מיין קאָפּ!

און ווי נאָר ער האָט אויסגערעדט די ווערטער, האָבען
די יונים און הויפט-לייט און הערשאַפטען זיך אַ וואָרף געטאָן
אין אַראָבגעשלעפט איהם פון קייזערליכען שטול, אַראָבגעריסען
פון איהם די קיניגליכע בגדים און איהם אַליין צוריסען אויף
שטיקער. אין אין דערזעלבער רגע זענען פערשוואונדען גע-
וואָרען די הילות און די פירשטען און די שטיקער פון צו-
פליקטען קיסר. און דער קיסר איז אַרויס פון זיין בעהעלטעניש
און האָט זיך שטאַרק געוואונדערט אויף דעם, וואָס ער האָט
געזעהן, ווייל ער האָט נישט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעטייט.
און איז אַרויס פון טורעם.

ב.

נאך די אלע געשעהענישען האָט דער קיסר געלאָזען רופען צו זיך אלע מלשפים און שטערנזעהערס און אנדערע חלמים און האָט זיי דערצעהלט אַלין, וואָס ער האָט געזעהן אין די פיר טיילען פון טורעם, און האָט אַזוי געזאָגט:

— מיין ווילען איז, איהר זאָלט מיר בעשיידען אַלין, וואָס איך האָב געזעהן. און אויב איהר וועט מיין בעפעהל נישט טאָן, וועל איך אייך אַלעמען איבערגעבען צום שווערד.

און די שטערנזעהערס און מלשפים און חלמים האָבען זיך געבוקט פאַרן קיסר און אַזוי געענטפערט:

— זאָל אונזער קיסר לעבען אייביג! מיר זענען גרייט צו טאָן דיין ווילען, נאָר דאָס, וואָס דו האָסט געזעהן אין טורעם, איז זעהר וואונדערליך. און דאָס זענען מעשים פון זעהר אַלטע צייטען און אונז וועט שווער זיין מיט אַמאָל דאָס אַלין צו בעשיידען. דרום בעטען מיר, גיב אונז דרייסיג טעג, מיר זאָלען צייט האָבען שאַפען אונזער כּשוף, פרעגען ביי אונזערע געטער, נאָכקוקען די שטערן און טרעפען אויף די אינגעוויינטען פון בהמות.

און דער קיסר האָט איינגעווייליגט און געזאָגט:

— זאָל זיין לויט אייערע רייד. איך גיב אייך דרייסיג טעג צייט. און אויב איר וועט צום סוף פון די טעג נישט אַנטפלעקען פאַר מיר דעם סוד פון טורעם, איז אייער בלוט אויף אייער קאָפּ.

און די שטערנזעהערס און די מלשפים און חלמים זענען אַוועק פון קיסר און געגאַנגען אין זייערע תּפּלות אין האָבען גע-פרעגט ביי זייערע געטער, און געטאָן זייער כּשוף, און אויסגע-רעכנט לויט די שטערן און די מזלות און געטראַפען אויף די אינגעוויינטען פון היות און בהמות, נאָר דער סוד פון טורעם האָט זיך נישט אַנטפלעקט פאַר זיי. און אַז די דרייסיג טעג

האָבען זיך געמידען, זענען די מכשפים, שטערנזעהערס און חכמים אַוועק אין די תפלות פון זייערע אָבגעטער, האָבען געוויינט און געשריען און צעריסען אויף זיך די קליידער און בעשאָ-טען די קעפ מיט אַש, ווייל זיי האָבען געזעהן, אַז אויף זיי האָט זיך אויסגעגאַסען דער שלימער צאָרן און זייער סוף איז גאַהנט.

אין יענער צייט האָט געוואוינט אין רוים אַ זעהר אַל-טער שטערנזעהער און ביי איהם זענען געווען זיבען זיהן און אַלע מכשפים און שטערנזעהערס. און ביי זיי איז געווען איינגעפיהרט, אַז יעדען טאָג פלעגט איינער פון זיי קומען צום פּאָטער, איהם צו געוואָר ווערען און בעדינען אין דעם לעצטען פון די דרייסיג טעג איז קיינער פון די זיהן נישט געקומען צום אַלטען פּאָטער. און ער האָט זיך שטאַרק גע-וואונדערט. און מיט די לעצטע כוחות איז ער, אויף זיינע קו-לעס, אַוועק צום עלטסטען זוהן. און ער איז געקומען צו איהם אין הויז, און האָט געפרעגט:

—מיט וואָס איז היינטיגער טאָג פערשידען פון די טעג פון אַ גאַנץ יאָהר? פאַרוואָס איז היינט קיינער פון מיינע זיהן נישט געקומען צו מיר געוואָר ווערען מיך און טאָן מיינע בע-דערפענישען, ווי שטענדיג?

און דער עלטסטער זוהן האָט געענטפערט דעם פּאָטער און אַזוי געזאָגט:

—אָ, פּאָטער! אַ מורא'דיג אומגליק האָט זיך אויסגעגאַ-סען אויף די קעפ פון דיינע זיהן. זיי וויסען, אַז איידער די זון וועט ענדיגען איהר טעגליכען גאַנג, וועט דער פּאָדעם פון זייער לעבען ווערען איבערגעריסען, און פדי נישט צו-קלעמען דיין האַרץ מיט ביטערע זיפצען, איז היינט קיי-נער פון אונז נישט געקומען צו דיר, ווי מיר טוען עס שטענ-דיג.

און ער האָט פערצעהלט דעם פּאָטער אַלץ, וואָס מיט זיי האָט פאַסירט. דער פּאָטער האָט אויסגעהערט די ווערטער פון זוהן און האָט איהם אַזוי געזאָגט:

—דער טרויער האָט צומישט די געדאַנקען ביי מיינע זיהן, און דער בעגער אָבצוגעבען כבוד דעם אַלטען פּאָטער האָט פּערבלענדט זייערע בליקען. האָט איהר דען פּערגעטען, אַז איך בין אויך אַ שטערנועהער? און איך מוז צוגלייך מיט אַלעמען שטעלען זיך פאַר די אויגען פון קיסר. און אָט איז מיין פּאָטערליכער געבאַט: מאָרגען זאָלט איהר מיך נעהמען מיט זיך צום קיסר און שטעלען אין אייערע ציילען. און ווער ווייס, וואָס דער קומענדיגער טאָג וועט ברענגען! אפשר וועט מיר אָבגליקען און איך וועל אָבטאָן דעם שווערד פון אייער האַלז און פּערקעהרען אייער טרויער אין פרייד און אייערע זיפּ-צענישען אין אַ געזאַנג.

און דער זוהן האָט מיט גרויס כבוד געענטפּערט:

—ווי אונזער פּאָטער האָט בעפוילען, אַזוי וועט זיין.

און אויף מאָרגען, בעת דער מאָרגענשטערן איז אויפגע-
גאַנגען און אויפ'ן קעניגליכען הויף האָבען זיך פּערזאָמעלט די שטערנועהערס, מלשפים און חכמים און צוזאַמען מיט זיי די פירשטען און האַרען פון רוים און פיל מענשען פון פּאָלק, זיי-
נען געקומען אויך די זיבען זיהן פון דעם אַלטען שטערנועהער און געבראַכט אויף די אַקסלען זייער פּאָטער.

און דער קיסר איז אַרויסגעגאַנגען צו די געקומענע און האָט געזאָגט:

—די דרייסיג טעג, וואָס איך האָב אייך געגעבען אויף שטערנועהעריי און כּשוף, האָבען זיך געמיינט מיט דעם אויפ-
גאַנג פון מאָרגענשטערן. איצט מוזט איהר אַנטפלעקען פאַר מיר דעם סוד פון די וואונדער, וואָס איך האָב געזעהן אין טורעם.

און עס איז אַרויסגעטראָטען דער גרעסטער פון די שטערנ-
זעהערס, איז געפּאָלען אויפ'ן פנים פאַר'ן קיסר און האָט אַזוי געזאָגט:

—זאָל דער קיסר לעבען אייביג! דיינע קנעכט, די מלשפים און שטערנועהערס, האָבען פּערשולדיגט אַנטקעגען דיר זייערע קעפּ. מיר האָבען געטאָן אונזער כּשוף, געפרעגט ביי

אונזערע געטער, געצויבערט איבער די שטערן, געטרעפן נאך די אינגעוויינטען פון בהמות. אָבער אונז איז נישט געלונגען אַראָפּצונעהמען דעם שלייער פּונם סוד פון טורעם. און איצט טו מיט אונז, ווי עס איז גוט אין דינע אויגען.

און עס האָט אויפגעפלאַקערט דער גרימצאָרן פון קיסר און ער האָט אויסגעשריען :

-- איך שווער ביי מיין קאָפּ, אַז אייערע אויגען וועלען מעהר נישט זעהן די שטערן, איבער וועלכע איהר האָט נישט קיין שליטה און אייערע לעפּצען וועלען נישט פּרעפּלען מעהר קיין בעשווערונגען, וועלכע האָבען נישט קיין בעטייט. און איי-דער עס וועט אויפגעהן דער אָוענטשטערן, וועלען אייערע לייבער ווערען פּערצוקט פון ווילדע היות און צופליקט פון בלוטדורשטיגע פּויגלען!

דעמאָלט איז אַרויסגעטראָטען דער אַלטער שטערנזעהער. ער האָט זיך געבוקט פאַר דעם קיסר און אַזוי געזאָגט :

— אַ, אַלמעכטיגער קיסר פון רוים! זאָל געשטילט ווע-רען דער פּלאַקער פון דיין גרימצאָרן און זאָל אויפגעהאַלטען ווערען דער שווערד, וואָס דו האָסט פּערטראָגען איבער די קעפּ פון דינע קנעכט. די שטערנזעהערס און מלשפים זענען נישט שולדיג אין זייער אומוויסענהייט. זיי וויסען, קיסר, אַז דעם טורעם מיט די פיר טויערן האָט געבויט דער גרעס-טער מלשף, וועלכער האָט געוואוסט דעם גאַנג פון די צייטען. און פּדי צו פּערבאַרגען זיין פּשוף-טואונג פון די שטערן און רוחות, האָט ער געבויט דעם טורעם אין יענע רגע'ס, ווען איין טאָג זאָגט דעם אַנדערן זיינע רייד און איין נאַכט רוימט דער אַנדערער איין איהרע חלומות. אין אַזעלכע רגע'ס ווערען פּערשטאַרבען די שטראַהלען פון די שטערן, און עס ווערט אַבגעשוואַכט די הערשאַפט פון די רוחות איבער דער וועלט. און אַלץ, וואָס אין יענער צייט ווערט געטאָן, בלייבט פּער-באַרגען פון די קליגסטע און טיפּוויניגסטע מלשפים און שטערנ-זעהערס.

און עס איז געווען, אז דער קיסר האָט אויסגעהערט די רייד פון דעם אַלטען שטערענועהער, האָט ער זיך אָנגערופֿן פֿען און געזאָגט :

—אַלטער מאַן! דיינע רייד בעווייזען, אז דו ביזט פֿער-שטענדיגער פון אַלע מלשפים און דיר זענען בעוואוסט זאַלען, וואָס זענען פֿערבאַרגען פון זייערע אויגען. און אויב פֿאַר דיר איז אַנטפלעקט דער סוד פון טורעם, מוזטו וויסען, ווער האָט איהם געבויט און וואָס עס איז פֿערבאַרגען אין זיין שטיינערנעם אינגעוויינט.

און דער אַלטער שטערענועהער האָט געענטפֿערט :

— אַלמעכטיגער קיסר פון רוים! מיט דיין גרויס חכמה האָסטו פֿאַראויסגעזעהן, אז מיר זענען בעוואוסט סודות, וועלכע זענען פֿערבאַרגען פון די אויגען פון אַנדערע. זיי זשע וויסען, אז דער סוד פון פֿער'כשו'פֿטען טורעם איז פון די אַלטסטע צייטען פֿערטרויט נאָר איין שטערענועהער. און אז עס קומט די שעה פון זיין טויט, גיט ער איבער דעם סוד דעם חשוב'סטען פון די, וואָס רינגלען איהם אַרום. פֿונקט מיט הונדערט יאָר צוריק האָט אַנ'אַלטער שטערענועהער פון מדבר, שטאַרבענדיג, איבערגעגעבען מיר דעם סוד פון טורעם. איצט איז געקומען די צייט פון מיין אונטערגעהן. און איך וועהל אויס דיך פֿאַר דעם היטער פון סוד, ביז דו וועסט איהם איבערגעבען אַנ'אַנדערן. בעפעחל-זשע, קיסר, אַלעמען, וועלעכע שטעהען דאָ און וועלכע געפינען זיך אין דיין פֿאַ-לאַץ דערווייטערן זיך פון דיין קיניגליכען שטול אויף אַ מהלך פון אַ קוילען-שאָס. און דעמאָלט וועלען זיך עפענען מייןע לעפֿצען.

און דער קיסר האָט בעפוילען אַלעמען, וואָס זענען געשטאַנען פֿאַר זיין קיניגליכען שטול און געפונען זיך אין קיניגליכען הויף, דערווייטערן זיך אויף אַמהלך פון אַ קוילען-שאָס. און אז דאָס איז געשעהן, האָט דער אַלטער אָנגעהויבען צו דערצעהלען.

ג.

„זאָל דיר זיין בעוואוסט, קעניג פון רוים, אַז דעם טו-
 רעם מיט די פיר טויערן האָט געבויט דער קיסר נמרוד
 און נישט דורך מענשליכע הענד, נאָר מיט דעם פּוּח פּוּח פּוּח
 פּוּח. אַז נמרוד האָט בעצוואונגען די גאַנצע וועלט און איז
 געוואָרען אַ הערשער איבער אַלע בעשעפענישען, האָט ער גע-
 זאָגט ביי זיך אין האַרצען: „איך בין גאָט.“ און אַלע האָבען
 זיך פאַר איהם געקניט און געבוקט און געבראַכט צו איהם
 קרבנות. און פּירכטענדיג, אַז נאָך זיין טויט וועט אַנאַנדערער
 בעוועלטיגען די ערד און וועט צעשטויסען די מזבחות, וואָס
 זענען געשטעלט געוואָרען פאַר איהם, אין וועט אויסמעקען
 פון מענשליכער געדעכעניש דעם נאָמען פון נמרוד, האָט ער
 אַריינגעטאַן דעם גאַנצען פּוּח און די מאַכט פון זיין אַלוועלט-
 ליכער געוועלטיגקייט אין זיין אייזערנער קרוין. און דורך
 דעם האָט זי באַקומען אַזאַ געוויכט, אַז דער גרעסטער גבור
 האָט נישט געקאָנט זי ריהרען פון אָרט אַפילו אויף אַ האָר.
 און נמרוד האָט אויפגעשטעלט אַרום דער קרוין אַ טורעם און
 געמאַכט אין איהם פיר טויערן אויף אַלע פיר זייטען וועלט,
 כדי דער טורעם זאָל זיין אָפען פאַר אַלעמען און כדי דער,
 וואָס וועט אַריבערטעטען דעם שוועל פון איין טויער, זאָל
 נישט קאָנען זאָגען: „איך בין אַריין אין טורעם און ער גע-
 הערט מיר.“ נאָר כדי אָבצוהיטען די אייזערנע קרוין פון פּיל
 מענשליכע בליקען, האָט ער געמאַכט מיט כּשוף, אַז די טויערן
 זאָלען זיך עפענען בלויז פאַר מלכים און הערשער פון פעל-
 קער. און אַז נמרוד איז געשטאַרבען, האָט זיך איבער אַלע
 מדינות פּערשפּרייט דעם קלאַנג, אַז ווער עס וועט אויפהוי-
 בען נמרוד'ס אייזערנע קרוין און אַרויפלעגען זי אויפ'ן קאַפּ,
 דער וועט ווערען אַ הערשער איבער דער גאַנצער וועלט. און
 עס האָבען אָנגעהויבען קומען אין רוים מלכים און הערשער

פון אלע לענדער און יעדער האָט מיט גרויס לוסט אָנגעכאַפט די קרוין, כדי אויפצוהויבען זי. נאָר נישט איינער האָט נישט גע- האָט די מאַכט צו ריהרען זי פון אָרט, און פון גרויס אָנשטרענונג האָט יעדער פון די, וואָס האָבען געפרובט הויבען די קרוין, אָנגעהויבען איינגעזונקען צו ווערען אין דער ערד, פריהער ביז די קנעכלעך, נאָכדעם ביון גאַרטל און צום סוף איבערן קאָפּ, אַזוי אַז איבער דער ערד זענען געבליבען נאָר די הענד, וועלכע האָבען נישט אויפגעהערט מיט גרויס לוסט צו ציהען זיך צו דער קרוין און כאַפּען זיך ביי איהרע ברעגען. און אַזוי האָט פאַסירט פיל צייט, און פיל מלאכים און הערשער זענען אומגעקומען. נאָר דורך דעם האָט זיך נישט געמינערט די צאָל פון די, וואָס האָבען זיך געצויגען צו דער אייזערנער קרוין.

ויהי היום, און אין לאַנד אדום איז געוואָרען קיסר אַ מאַן מיט אַ שטאַרקען ווילען און אַנאָמבאַרמהערציגער, מיטן נאָמען נירן. און ער איז אויך, ווי אַנדערע, אַוועק אין טורעם, כדי אויפהויבען די אייזערנע קרוין. נאָר דערזעהענדיג אַרום דער קרוין פיל אויסגעשטרעקטע פון דער ערד הענד, האָט ער מיט זיין גרויס חכמה פערשטאַנען, אַז מיט דער איינציגער גבורה פון האַנד איז נישט אויפצוהויבען די קרוין. און ער האָט געטון רופען פון לאַנד מצרים די גרעסטע חרטומים און האָט זיי דערלאַנגט די שענסטע מתנות און געבעטען, זיי זאָלען איהם אַנטפלעקען, מיט וואָס פאַר אַ פּח קאָן מען אויפהויבען די אייזערנע קרוין.

און די חרטומים האָבען געטון פשוף און געענטפערט דעם

קיסר נירן אַזוי:

—דורך אונזער פשוף האָבען מיר זיך דערוואוסט, אַז דעם סוד פון דער אייזערנער קרוין האָט נמרוד פערבאַרגען פון די שטערן און רוחות און האָט איהם בעהאַלטען אין דעם אינגע- וויינט פון אַ פעלוז. ער האָט פערשריבען דעם סוד אויף אַ טאָ- וועל און, אַרויפפליהענדיג אויף דעם העכסטען שפיץ פון די הרי חושך, האָט ער אויסגעהאַקט אַ לאַך אין אַ שטיין פון

באָרג. האָט אַהין אַרײַנגעזעצט דעם טאָוועל און מיט כּשוף אַרױפגעקײקעלט אױף אױהם דעם שװערסטען שטײן פון דער װעלט. און כּדי קײנער זאָל נישט קאָנען אַראָבװאַרפּען דעם פעלז פון טאָוועל, האָט ער אַרײַנגעזעצט דעם שטאַרקסטען װינד אין אַ הײל און פּער'כשופּ'ט דעם אױסגאַנג, אַז דער װינד זאָל נישט קאָנען אַרױס און אַראָבטראָגען דעם פעלז פון טאָוועל.

ווי נירן קיסר האָט אױסגעהערט די רײד, האָט ער אױס-

געשרײען :

—איך מוז בעקומען דעם טאָוועל און דערגעהן דעם סוד,

װעלכער איז אין אױהם פּערשרײבען.

און די חרטומים האָבען אױהם געטאָן אַזױ צו זאָגען :

—עס איז דאָ נאָר אײן מיטעל צו בעקומען דעם טאָוועל. בעפעהל מען זאָל פּאַנגען אַנאָדלער פון די הױכע פּערג. גרײט צו שטאַרקע שטריק און אַ לאַנגען שטעקען. לאָז ברענגען אַ מענטשען, װעלכער איז פּער'משפּט צום טױט און בעפעהל אָב-האַקען אױהם דעם קאָפּ. נאָכדעם זעץ זיך אױפֿן אָדלער, צװײ-שען די פּליגלען, טו אָן דעם אָפּגעהאַקטען קאָפּ אױפֿן שפּיץ שטעקען און שטרעק אױס דעם שטעקען פּאַר זיך אַזױ, אַז דער אָדלער זאָל שטענדיג האָבען פּאַר זיך די אױגען פון דעם קאָפּ. און גליסטענדיג אױספּיקען זײ, װעט ער פּליהען נאָך דעם קאָפּ. און דו װענד אָן זײן פּליהונג צו דעם העכסטען שפּיץ פון די הרי-הושך. און אַז די װעסט קומען אַהין, לאָז נישט אָב דעם אָדלער, נײערט פּיהר אױהם מיט זיך. און אַז דו װעסט קומען צום מיטען פון שפּיץ באָרג, װעסטו דערועהן אַ הײד, װעלכע איז פּערשטעלט מיט אַ פּער'כשופּ'טער טיר. דאָרטען זיצט דער פּערשפּאַרטער װינד, און דו בינד זיך צו מיט דער שטריק צום שפּיץ פון אַ פעלז, כּדי דער װינד זאָל דיך נישט אַראָבטראָגען. און מיט די פּערשווערונגען, װאַס מיר װעלען דיר אױבערגעבען, טו אָב דעם כּשוף פון טיר פון הײל. און עט װעט זיך אַרױסרײסען דער װינד, װעלכער װאַרצעלט

אויס בערג, און וועט אַראַבטראַגען דעם פעלז פון טאָוועל. און דו נעהם איהם, זעץ זיך אויף דעם אָדלער, און מיט דעם שטעקען מיט דעם אָבגעהאַקטען קאַפּ ווענד זיין פליהונג צוריק אויף דער ערד.

און נירן קיסר האָט געפאַלגט די חרטומים און געטאָן, זוי זיי האָבען איהם געהייסען, און ער האָט בעקומען דעם טאָוועל. און אז ער האָט זיך אומגעקעהרט אין קייזערליכען פאַלאַץ, האָט ער אַרויסגענומען דעם טאָוועל און דאָרט געפונען פערשריבען אויפֿן לשון פון בבל דידאָזיגע ווער-טער:

„פון מיר, דעם גאָט פון אַלע בעשעפענישען און דעם אַלמעכטיגסטען הערשער פון דער גאַנצער וועלט, נמרוד, צום קיסר פון לאַנד אדום, נירן-שלום!

„זיי וויסען, קיסר נירן, אַז מיין קרוין איז, מעגליך, אויפֿ-צוהויבען נישט מיט'ן פוח פון הענד און נישט מיט דער מאַכט פון שווערד, נייערט מיט פאַלשקייט, נאַרעריי און רמאות. בדי צו בעקומען מיין אייזערנע קרוין, שיק פונאַנדער שלוחים צו זיי מלכים און הערשער פון אַלע זיבעציג אומות און פעל-קער פון דער וועלט. שרייב יעדערן חניפה-ברייף און לויב זיין מאַכט און חכמה. און לעג פאַר יעדען מלך, ער זאָל אינאיינעם מיט דיר, נאָר בסוד פון אַלע איבעריגע מלכים פון דער וועלט. אויפהויבען די אייזערנע קרוין, פדי איהר ביידע זאָלט צוטיי-לען צווישען זיך דעם קיניגרייך פון דער ערד. און מאַכט דאָס אַלץ מיט גרויס חכמה און אָפּגעהיט, אַז איין מלך זאָל נישט דערוויסען, אַז דו שיקסט דיינע שלוחים צו אַנדערע מלכים. און אַז די הערשער פון אַלע זיבעציג אומות וועלען זיך פער-זאַמלען צו דיר, פיהר זיי אַריין יעדערן בעזונדער אין טורעם. און פיהר יעדערן מיט אַ בעזונדער וועג און שטעג צו דער אייזערנער קרוין. און אַז אַלע זיבעציג מלכים און הערשער ווע-לען זיך מיט אַמאָל צוזאַמען צונויפקומען, וועלען זיי, אָנשטאָט צו הויבען די קרוין, אָנפאַלען איינער אויף דעם אַנדערן און שלאָגען איינער דעם צווייטען צום שווערד, אַזוי, אַז אַלע ווע-

לען פאלען טויט. און פון זייער פערגאסען בלוט וועט ווערען אַרום דער קרוין אַ בלוטיגע סאַזשעלקע. און די קרוין וועט אַרויפשווימען פון אויבען און דעמאָלט וועסטו אויסשטרעקען דיין האַנד און אָהן שום מיה אויפהויבען די קרוין און אַרויפלע-גען אויפ'ן קאַפּ און ווערען אַ הערשער איבער דער גאַנצער וועלט."

און אַז נירן קיסר האָט דורכגעלייענט די אויפשריפט פון טאַוועל, האָט ער ערפילט אַלץ, וואָס אין איהם איז געזאַגט. און ער האָט אַלץ געטאָן מיט גרויס חכמה און רמאות. און אַז עס האָבען זיך פערזאַמעלט אין טורעם אַלע מלכים און הער-שער און געשלאָגען איינער דעם אַנדערן צום שווערד, אַזוי, אַז פון זייער פערגאַסענעם בלוט איז געוואָרען אַ סאַזשעלקע און די קרוין איז אַרויפגעשוואמען פון אויבען, איז נירן קיסר אַריין אין טורעם און אויסגעשטרעקט די האַנד צו דער קרוין. נאָך ער האָט נישט געקאָנט זי ריהרען פון אָרט, ווייל אויך אויבען אויף דער סאַזשעלקע פון בלוט איז זי געלעגען, ווי צוגעשמידט און האָט נישט פערלוירען איהר שווערקיט.

ד.

און נירן קיסר האָט ווידער פערנאַמעלט די חרטומים פון מצרים און האָט זיי געפרעגט, פאַרוואָס איז נישט ערפילט געוואָרען, ווי עס איז אָנגעצייכענט אין נמרוד'ס טאַוועל, און די אייזערנע קרוין איז געבליבען שווער און נישט צו ריהרען זי פון אָרט, ווי פריהער.

און די חרטומים האָבען געטאָן זייער פשוף און געגעבען נירן קיסר דעם ענטפער אַזוי:

—זיי וויסען, קיסר, אַז דו אַליין ביזט שולדיג אין דעם, וואָס די קרוין האָט נישט פערלאָרען איהר געוויכט, ווייל דו האָסט נישט ערפילט אַלץ, וואָס עס איז אָנגעצייכענט אין טאַוועל.

און נירן קיסר האָט זיך געוואונדערט און געפרעגט :
—און וואָס האָב איך אָנגעטראָטען פון דעם, וואָס עס
איז אָנגעצייכענט אין טאָוועל ? זאָגט מיר, און איך וועל פער-
ריכטען מיין טעות.

און די חרטומים האָבען געענטפערט :
—דיר איז געווען אָנגעוויזען פערזאַמלען די הערשער
פון אַלע זיבעציג אומות און פעלקער פון דער וועלט. דו
אָבער האָסט פערפעהלט איין פּאָלק און האָסט זיך נישט גע-
ווענדעט צו זיין הערשער.

און נירן קיסר האָט גענומען פּאַרשען. און ער האָט גע-
פונען פערשריבען, אַז עס זענען צונויפגערופען געווען הערשער
און מלכים נאָר פון ניינאונזעכציג אומות און פעלקער, און
ער האָט זיי איינציגווייז אויסגערעכענט און דערגאַנגען, אַז עס
האָט געפעהלט דאָס פּאָלק ישראל.

און נירן קיסר האָט צונויפגערופען די חרטומים און האָט
זיי געזאָגט :

—עס זענען רעכטפערטיג די רייד פון אייערע לעפצען.
באמת, נישט אַלע מלכים און הערשער האָב איך צונויפגע-
רופען איך האָב פערפעהלט דאָס פּאָלק ישראל. אָבער ווי האָב
איך געקאָנט רופען דעם הערשער פון אָט דעם פּאָלק, אַז עס
האָט נישט קיין אייגען לאַנד און וואַנדערט אַרום צווישען אַנ-
דערע אומות אָן אַנאייגענעם מלך.

און די חרטומים האָבען איהם געענטפערט :
—זיי וויסען, קיסר, אַז ביז איצט האָט זיך נישט אָנגע-
טאָן די הערשאַפט פון הויז פון דוד המלך איבער דעם פּאָלק
ישראל. דערום איז אונזער וואָרט צו דיר אַזוי : פערזאַמעל צעהן
מאַן, וועלכע שטאַמען פון הויז פון דוד המלך און פיר זיי
אָב אין טורעם צום קרוין. און ווי נאָר זיי וועלען אויסשטרע-
קען די הענד צו איר, וועט זי פערלירען איהר געוויכט, ווייל
עס וועט ערפילט ווערען די צאָל זיבעציג פון די אומות און
פעלקער פון דער וועלט.

און נירן קיסר האָט בעפוילען אויסזוכען צעהן מאָן, וועל-
 כע שטאַמען פון דוד המלכים הויז. און מען האָט זיי געפונען
 און געבראַכט פאַר'ן קיסר. און נירן האָט גערעדט צו זיי די
 זעלביגע חניפה-רייד, וואָס ער האָט געשריבען צו די הערשער
 פון אַנדערע פעלקער. און ער האָט זיי איינגערעדט צוזאַמען
 ניט איהם אויפהויבען זי אייזערנע קרוין.
 נאָר די צעהן מאָן האָבען אלע אין איין קול געענט-

פערט:

—איבער אונזערע זינד זענען מיר פערטריבען פון אונזער
 לאַנד און דערווייטערט פון אונזער ערד. און אַצינדערט ווען-
 דען מיר זיך מיט אונזער האַרץ און זעל צו אונזער אַלמעכ-
 טיגען גאָט, ער זאָל אונז שיקען משיח, וועלכער וועט אויפ-
 שטעלן די גרויס פון הויז יעקב. נאָר נישט צו אַ קרוין פון
 הערשאַפט איבער דער וועלט גאַרט אונזער נשמה, נייערט צו
 פרידען און לייטזעליגקייט צווישען מענשען און פעלקער. דע-
 רום, קיסר, וועלען מיר נישט געהן אין טורעם און ווע-
 לען נישט אויסשטרעקען אונזערע הענד צו דער אייזערנער
 קרוין.

און נירן קיסר האָט גענומען איינריידען מיט חניפה-ווער-
 טער צו פאַלגען איהם. נאָר אַז ער האָט געזעהן, אַז זיי
 שטעהען שטאַרק אויף זייערם, האָט ער מיט גרימצאָרן אָפגע-
 פיהרט זיי מיט געוואָלד אין טורעם און דאָרט צוגעשמידט זיי
 מיט קופערנע קייטען ביי דער בלוטיגער סאַזשעלקע, ווייל ער
 האָט געהאַפט, אַז זעהענדיג פאַר זיך די קרוין, וועלען זיי
 בעקומען גלוסט אויפהויבען זי און וועלען אויסשטרעקען צו איר
 די הענד.

נאָר אַנשטאַט דעם, האָבען די מענער פון דוד המלכים
 הויז איבערגעריבען זייערע קייטן, און דערווייטערט זיך אין
 מערב-זייט פון טורעם און אָנגעהויבען תפילה טאָן אַז משיח
 זאָל קומען, און זייער תפילה איז געווען מיט גרויס ברען און
 התלהבות, און מחמת איהר גרויסער היץ, זענען בעשאַפּען גע-
 וואָרען אַרום די צעהן מאָן פריהער ווענד און נאָכדעם אַ

קומפּאָל פון טעמפעל, וואָס איז געווען עהנליך צום בית-המקדש. און די שוהל איז בעצירט געוואָרען מיט גרויס שען-קייט און אין איהר האָבען זיך אָנגעצונדען פיל ליכט. און אַז די תפילה האָט דערגרייכט צום מיטען, האָט זיך פונאנדערגע-פענט דער קומפּאָל, און איהם אַנטקעגען האָבען זיך געעפענט די הימלען. און עס האָבען געשוועבט מלאכים און געזונגען שירה. און די מלאכים זענען געמלויגען צו משיח'ן און, אַרומ-רינגלענדיג, האָבען זיי איהם אַוועקגעטראָגען אויף זייערע פליגלען צו דעם אָפענעם קומפּאָל פון טעמפעל. נאָר אַזוי ווי משיח'ס שעה איז נאָך נישט געקומען, זענען די תפילה-טוער ביים לעצטען „אמן“ געפאלען אויף דער ערד ווי טויטע, און עס האָט זיך געשלאָסען דער קומפּאָל און עס זענען אויסגע-לאָשען געוואָרען זיי ליכט, און משיח האָט זיך אומגעקעהרט אין זיין איינזאַמקייט. נאָר אַז עס איז געקומען די צייט כּון דער צווייטער תפילה, האָבען די מענער פון דוד'ס הויז אויפ-געוואַכט, און עס האָט זיך איבערגע'חור'ט אַלץ ווי צום ער-שטען מאָל. און אַזוי קומט עס פון דעמאָלט אָן פאָר דריי מאָל יעדען טאָג.

און נירן קיסר האָט אָבגעוואַרט אַ בעשטימטע צייט און איז אַוועק אין טורעם, זעהן, אויב עס איז געבראַכען די האַרטנעקיגקייט פון די מענער פון דוד המלכים הויז. און, אַז ער האָט דערזעהן, אַז אַנשטאַט אויסצושטרעקען די הענד צום קרוין, האָבען זיי זיך אָבגעצוימט מיט די ווענד פון אַטעמ-פעל און אַריינגעטאַן זיך אין התלהבות'דיגע תפילות, האָט אויפ-געפלאַקערט זיין גרימציאָרן.

די

און נירן קיסר האָט ווידער פּערזאַמעלט די חרטונים פון מצרים און געבעטען, זיי זאָלען איהם אויפווייזען, ווי אַזוי

צו ברעכען דעם ווילען פון די מענער פון הייז דוד.
 און די חרטומים האָבען איהם געענטפערט:
 —עס איז גישטאָ קיין שום מיטעל בייצוקומען די קינדער
 פון דעמדאָזיגען פּאָלק, ווייל עס איז גרויס זייער האַרטנעקיג-
 קייט. דעריבער הער צו אונזער עצה. אָנשטאָט צו נויטען די
 מענער פון דוד המלה'ס הויז אויסשטרעקען די הענד צו דער
 אייזענער קרוין, פּדי עס זאָל דערפילט ווערען די צאָהל זיבע-
 ציג פון די אומות און פעלקער פון דער וועלט, טו בעסער
 אויסראָטען די אומה ביז דעם לעצטען, עס זאָל פון איהר קיין
 שריד ופליט נישט בלייבען. וועלען איבערבלייבען ניינאוונעכציג
 אומות, וועלכע זענען אונטערטעניג דיין געבאָט. און דעמאָלט
 וועט די אייזערנע קרוין פערלירען איהר געוויכט פאַר דייע
 הענד.

און די עצה פון די חרטומים האָט געפונען חן אין די
 אויגען פון נירן קיסר, און ער האָט געפרעגט:
 —מיט וואָס פאַר אַ פּוח קאָן מען אויסראָטען דעמדאָזיגען
 פּאָלק ביזן לעצטען ?

און די חרטומים האָבען געענטפערט:
 —דעם סוד, ווי אַזוי אויסצוראָטען דעם פּאָלק ישראל, קאָן
 דיר אַנטפלעקען נאָר אַזוינער, וואָס שטאַמט אַליין פון דעם-
 דאָזיגען פּאָלק. זיי וויסען, קיסר, אַז אין מזרח-זייט פון דיין
 לאַנד געפינט זיך אַ מדינה, אין וועלכער די איינוואוינער בוקען
 זיך צו אַנאַבגעהאַקטען קאָפּ פון אַ יודען. זיי זוכען אויף אין
 די ווייטע מדינות אַ יודען, אַ פּהן, און אַ בכור בן בכור ביז
 דעם זיבעטען דור, און מיט גוטע רייד און אַלערליי צו-
 זאַגענישען פערנאַרען זיי אים צו זיך אין לאַנד און האַקען
 אים אָב דעם קאָפּ און לעגען איהם אונטער'ן צונג אַ פּישף-
 שריפט. און דער אַבגעהאַקטער קאָפּ לעבט זיבעציג יאָהר און
 זאַנט נביאות. און די איינוואוינער פון דעם לאַנד בוקען זיך
 צו דעם קאָפּ און ברענגען איהם קרבנות און דעמפּען פאַר
 איהם ווירויך. און אַז עס מיידען זיך די זיבעציג יאָהר, ווערט

אָן דער קאָפּ זיין כח, און די איינוואוינער פון יענעם לאַנד, געפֿינענדיג אַנאַנדער פּהן און בכּור ביז דעם זיבעטען דור, וואָרפען דעם אַלטען קאָפּ אַרויס פֿאַר זייערע הינד. און אָט איז אונזער וואָרט צו דיר, קיסר: געה אין יענעם מזרח-לאַנד, ברענג אַ קרבן דעם אָבגעהאַקטען קאָפּ און בעט, ער זאָל דיר זאָגען, ווי אַזוי אויסצוראַטען דעם פּאָלק ישראל ביז דעם לעצטען.

• און גירן-קיסר האָט פּערנומען די עצה פון די חרטומים, און איז אַוועק אין מזרח-לאַנד און האָט געפונען די תּפּלה, וואו עס איז אויף אַ בימה געשטאַנען דער אָבגעהאַקטער קאָפּ און ער האָט איהם געבראַכט אַ קרבן און געבעטען, ער זאָל איהם זאָגען נביאות.

און עס האָבען זיך געעפענט די לעפּצען פון דעם אָב-געהאַקטען קאָפּ און אָנגעהויבען נביאות זאָגען:

אָט איז געקומען אַ מאַן פון אדום,

אַ מעכטיגער קיסר פון שטאָדט רוים,

געקומען ווען מיינע ווערטער,

אויסהערען מיין נבואה,

ווי אַזוי אויסצוראַטען דעם הויז יעקב,

ווי אַזוי צו פּערטיליגען דאָס פּאָלק ישראל.

ווי קאָן איך שווייגען,

אַז עס שווייגט נישט די פּערשויערונג אונטער מיין צונג?

ווי אַזוי קאָן איך פּערבאַרגען,

אַז מיינע לעפּצען ריידען געגען מיין ווילען?

הער'זשע צו מיינע ווערטער, זעהן פון לאַנד אדום,

פּערנעם מיין נבואה, מאַן פון באַרג שַׁעִיר.

אָט איז פֿאַר דיר דאָס פּאָלק ישראל,

אַ צושפּרייטעס צווישען פּרעמדע פעלקער.

געגליכען איז עס אַז שפּראַצענדע גראָזען,

וועלכע פּערדעקען דעם פנים פון דער ערד.

עס איז נישטאָ קיין גרענעץ צו זייער פּערשפּרייטונג

און נישטאָ קיין פּערלענדונג צו זייער שטאַם,

זיי וואַקסען, בליהען און פּערוועלקען.
 נאָר אַט געהט אויף די זון,
 און זיי לעבען אויף און בליהען ווידער...
 נאָר זיי וויסען, זעהן פון אדום,
 נויג צו דיין אויער צו מיינע ווערטער, קיסר פון רויס...
 און דער אָפּגעהאַקטער קאַפּ האָט ווייטער גערעדט:
 —יעדער פון די קינדער פון פּאָלק ישראל האָט אין
 דער וועלט זיין גרעזעל, און פּל-זמן דאָס גרעזעלע וואַקסט
 און איז גרין און האָט זיין שענעם גערוך, לעבט און איד
 לעונד דער מענטש, וואָס איז מיט איהם צוזאַמענגעפונדען.
 נאָר אַט הייבען אָן פּערטריקענט ווערען די וואָרצלען פון
 גרעזעלע, און זיין שטענגעלע בויגט זיך איין און ווערט געל,
 און דאָס גרעזעלע ווערט-אָן זיין גערוך און זאַפט, און אין
 דערזעלבער שעה געהט אויס דער חיות פון גוף פון דעם
 מענטשען, און ער ווערט געגליכען צו שטויב. און נאָך זיי ווי-
 טען, קיסר פון רויס, אַז די גרעזעלעך פון די קינדער פון
 פּאָלק ישראל האָבען אַ בעזונדערען אויסזעהן, וואָס שייט זיי
 אָב פון אַלע אַנדערע גראָזען. און פּדי אויסצוראָטען דאָס
 פּאָלק ישראל ביז דעם לעצטען, דאַרפסטו אויפזוכען די גרע-
 זעלען פון לעבען פון זייערע קינדער: זוך זיי אין הויכע
 ערטער און אין נידריגע, אויף פּרוכטבאַרע פעלדער און אין
 וויסטע מדבריות, אויף שפיצען פון בערג און אין שפּאַל-
 טען פון פעלזען, און געפינענדיג, רייס זיי אויס מיט'ן וואָר-
 צעל און זאַמעל זיי און פיהר אַ חשבון פון זייער צאָהל. און
 אַז דו וועסט אַנקלייבען זעכציג מאָל צו צעהנטויענד גרע-
 זעלעך, זיי וויסען. אַז די צאָהל איז פיל, וואָרום אַזוי איז
 אויך די צאָהל פון די קינדער פון פּאָלק ישראל, און אַז די
 אַלע גרעזעלעך וועלען פּערוועלקען און ווערען געל, און עס
 וועט אויסטריקענען דער זאַפט פון זייערע וואָרצלען, דעמאָלט
 וועט קימען אַ סוף אויף דעם הויז יעקב און אַ פּערשווינדונג
 פון די שבטים פון ישראל.
 און אַז נירן-קיסר האָט אויסגעהערט די נביאות פון

דעם אָפּגעהאַקטען קאָפּ, האָט ער זיך אומגעקעהרט אין זיין לאַנד און פּונאַנדערגעשיקט אין אַלע פּיר עקען וועלט זיינע קנעכט, געניטע אין פעלד-שפּראַצונגען, אין האָט געהייסען זוכען און אויסרייסען מיט'ן וואָרצעל די לעבענס-גרעזלעך פון די קינדער פון פּאַלק ישראל. און ער האָט זיי איבערגע-געבען די סמנים, ווי צו דערקענען די גרעזלעך. און אַז עס איז פּערבייגעגאַנגען אַ בעשטימטע צייט, האָבען זיך אומגע-קעהרט די קנעכט מיט הויפענס-הויפענס גראָו. אין נירן-קיסר האָט גענומען צעהלען די גראָו, נאָר ער האָט זיי נישט גע-קאָנט איבערצעהלען.

נאָר מיט אַמאָל האָבען די גרעזלעך אָנגעהויבען אַליין דערנעהנטערן זיך איינער צו דער אַנדערער און האָבען אַרויס-געלאָזען פון זיך דינע פעדים און זיך אַליין איבערגעבונדען פעקלעכווייז צו צעהן, צו צעהן. און נירן-קיסר האָט זיך גע-פּרייט, וואָס איהם וועט זיין גרינגער צו צעהלען. און אַז ער האָט אָנגעצעהלט זעכציגטויזענד פעקלעך, האָט ער געוואוסט, אַז ער האָט אויסגעראַט די לעבענסוואָרצלען פון פּאַלק ישראל ביו'ן לעצטען און ער האָט געלאָזט ברענגען פון קעניגליכען אוצר דעם שענסטען און טייערסטען גאָלדענעם קאַפּער, האָט אין איהם אַריינגעטאַן די גראָו און אַוועקגעטראָגען אין טורעם, און ער האָט זיך אומגעקעהרט פּרעהלעך און מיט אַ גוטען גע-מיט, ווייל ער איז געווען זיכער אין דער פּערטיליגונג פון פּאַלק ישראל און אין דעם נאָהנטען דערגרייכען פון אַלוועלט-ליכער הערשאַפט.

און ער האָט אָפּגעוואַרט אַ יאָהר. און דער יאָהר האָט זיך געענדיגט, איז ער אַוועק אין טורעם צו זעהן די פּאַרוועלק-טע גראָו. נאָר אַז ער האָט געעפּענט דעם קאַפּער, האָט ער דערזעהן, אַז אַלע גראָו זענען גרין און דופּטיג און האָבען נישט פּערלוירען דעם זאַפט פון די וואָרצלען, גלייך ווי זיי וואָל-טען נישט זיין אויסגעריסען פון דער ערד.

און אַז ער האָט עס דערזעהן, האָט ער מיט אַ פּייערדיגען גרימצאָרן אויסגעשריען:

—איצט זעה איך, אז דער אָבגעהאַקטער קאַפּ האָט פּאַלש נביאות געזאָגט, און אָט שווער איך ביי מיין זעל, אז איך וועל אויסראַטען מיטן שווערד דעם פּאַלק ישראל, אז פון איהם וועט קיין גערעכעניש נישט בלייבען.

און ער האָט פּונאַנדערגעשיקט זיינע חילות איבערן לאַנד אדום און איבער אַלע אַנדערע לענדער פון דער וועלט און בעפוילען צו פּערלענדען די קינדער פון פּאַלק ישראל. מאַנס-ביל, ווייבער און קינדער, ביז דעם לעצטען, און זייער גוטס איבערגעבען צום רויב. און עס האָט זיך אָנגעהויבען זייער פּערטיליגונג, און עס זענען געפּאַלען פון זיי הויפענס, און זיי האָבען געטאָן צוגעהן ווי וואַקס פּאַרן פּייער.

און אז עס איז שוין געווען נאָהנט די פּערלענדונג פון פּאַלק ישראל, האָבען זיך פּאַר דעם קעניגליכען שטול פון נירן-קיסר בעוויזען מחנות—מחנות פון רוחות אין דער געשטאַלט פון חילות און אויבערהאַרן און פירשטען. און מיט גרויס שאַ-לונג פון טרומייטען האָבען זיי אָנגעזאָגט נירן-קיסר, אז זיין זואונש איז מקוים געוואָרען, וואָרום זיי האָבען פּאַר איהם איינגענומען די גאַנצע וועלט. און זיי האָבען איהם מיט גרויס פּבוד אָפּגעפיהרט אין טורעם אין אַפּאַלאַץ פון רויטען מירמעל-שטיין, וואָס זיי האָבען אויפגעבויט. און האָבען איהם אַריינגע-בראַכט אין לעצטען חדר, וואו עס איז געווען צוגעגרייט אַ מאַלצייט און עס איז געשטאַנען אַ קעניגליכער שטול אויסגע-האַקט פון איין סאַפּיר-שטיין און מען האָט געגעסען און גע-טרונקען און געריהמט נירן דעם קיסר פון דער גאַנצער וועלט. נאָכדעם האָט מען איהם געזעצט אויף דעם קעניגליכען שטול און אָבגעגעבען געטליכען פּבוד און געשריען: „זאָל לעבען דער הערשער פון דער וועלט, נירן-קיסר!“

און אז עס איז אָנגעשטאַנען האַלבע נאַכט, האָט נירן-קיסר אויפגעהויבען זיך פון זיין שטול און אויסגעשריען:
—איך בעפעהל ברענגען מיר די אייזערנע קרוין און אַרױפּלעגען זי אויף מיין קאַפּ!

און גלייך האָבען זיך אַלע יונים און אויבערהאַרען און

פירשטען אַ וואָרף געטאָן צו איהם, אַראָבגעשלעפט פון קיי-
זערליכען שטול, אַראָבגעריסען פון איהם די קעניגליכע בגדים,
און איהם אליין צופליקט אויף קליינע שטיקלעך און אַלע זע-
נען פערשוואונדען געוואָרען.

און אַזוי חורט זיך עס איבער יעדע נאַכט...

און עס איז געווען, אַז די פירשטען און האַרען פון
נירנס הויף האָבען דערזעהן, אַז דער קיסר איז אַוועק אין
טורעם און קעהרט זיך נישט איהם צוריק און זיי האָבען פער-
שטאַנען, אַז מיט איהם האָט געטראַפען אַב'אומגליק, האָבען
זיי בעשטימט, פדי אַז מיט די ווייטערדיגע קיסרים זאָל נישט
געשעהן דאָסזעלבע, צו פערשליסען אַלע פיר טויערן פון
טורעם און האָבען נאָך בעשטימט, אַז יעדער נייער קיסר זאָל
אויפהענגען אַ נייעם שלאָס אויף יעדען טויער, און די חרטומים
און שטערענזעהערס, דורכלייענענדיג נמרודס טאָוועל, האָבען בע-
שטימט, אַז אויף די קומענדיגע צייטען זאָל דער סוד פון טו-
רעם און פון אַלץ, וואָס האָט געטראַפען מיט נירן-קיסר, זיין
בעוואוסט נאָר איין חרטום, וועלכער זאָל עס איבערגעבען
פאַרן טויט דעם חשוב'סטען פון זיינע חברים. און מען האָט
געטאָן אַזוי.

1.

און עס איז געווען, אַז דער אַלטער מכשף, וועלכער האָט
די גאַנצע מעשה דערצעהלט דעם קיסר פון רוים, האָט גע-
ענדיגט צו דערצעהלען, איז ער פערשלאָפט געוואָרען און אָנ-
געהויבען אויסצוגיין. נאָר דער קיסר פון רוים האָט זיך גע-
קעהרט צו איהם, האָט איהם גענומען מינטערען און בעטען,
ער זאָל איהם ענטפלעקען, פאַרוואָס די גראָן פון לעבען פון
פאָלק ישראל זענען, אפילו אויסגעריסענע מיט די וואָרצלען,
געפליבען פריש און זאַפטיג און, וואָס מען דאַרף טאָן, זיי
זאָלען פערוועלקען און פערדאַרען.

און דער אַלטער שטערענוזהער האָט מיט גרויס פּיין געעפענט די לעפעצן און מיט מיה אויסגעפרעפעלט:
 — די גראָז האָבען נישט פּערלאָרען זייער גרינקייט און זייער זאָפט דערפאַר, ווייל זיי זענען געווען איבערגעבונדען פּעקלעכווייז... וואָלט נירן-קיסר זיי צעזייען אינציגווייז...
 און ביי די ווערטער איז דער אַלטער אויגעגאַנגען און געשטאַרבען.

און דער קיסר פון רוים איז געאילט אַראָפּ פון קע-ניגליכען שטול און געשווינד אַוועק אין טורעם דורך דעם דריטען טויער, און דערנעהערט זיך צום גאַלדענעם קאַפּער, און געעפענט איהם און אויסגעשטרעקט די האַנד צו די גראָז. און עס איז געווען, אַז ער האָט גענומען אַראָברייסען די פּעדים, מיט וועלכע עס זענען געווען איבערגעבונדען די פּעקלעך גראָז, איז פון קאַפּער מיט האַסט ארויסגעשפּרונגען אַ קאַלב מיט צוויי קעפּ און מיט אַ מוראדיגען אויטזעהן. און אַנשטעלענדיג אויפן קיסר פון רוים אַ פייערדיגען בליק, האָט דאָס קאַלב אַרויסגעלאָזען אַ הילכיגען ברום, ווי דער ברום פון אַ לייב. און פון דעם ברום איז דער קיסר פון רוים געפאַלען טויט, און דער טורעם איז געוואָרען פול מיט רויך, און די בלוטיגע סאַזשעלקע האָט אָנגעהויבען שטאַרק וויגען זיך מיט רוישענדיגע וועלען, און די אייזערנע קרוין האָט זיך איבער-געקעהרט און איז אַראָפּ צום גרונד. און פון טעמפעל פון די קינדער פון דוד המלך האָט זיך דערהערט דער לעצטער „אמן“.

ענדע די מעש : פון דעם טורעם

מיט די פּירטען אין

דער שטאַט

רוים

א זקעלע מעהל

א.

אין די אַלטע גרייזע צייטען,
פאַר דעם חורבן בית-המקדש,
אַז די יודישע מלוכה
איז געווען אי גרויס, אי מעכטיג,
און געהערשט האָט איבער יודען
דער בעריהמטטער און דער קליגסטער
פון די וועלט-מלכים—שלמה,
האָט אין עק ירושלים,
אין אַ חרוב'דיגען הייזעל,
האָט געוואוינט אַ פרוי אַנ'אלטע,
אַ פערביטערטע אלמנה,
און געלעבט אין גויט און הונגער.
פאַר דעם לויהן פון שווערער אַרבייט
האָט די אַלטעטשקע געקויפט זיך
אויפן מאַרק אַ ביסעל תבואה.
ביי אַ שכן אויף אַ האַנד-מיהל
האָט זי עס אַליין צומאָהלען
און האָט אויסגעבאַקט דריי ברויטלעך.
זיך אַ גאַנצע וואָך צו נעהרען.
ווי זי האָט דאָס ברויט פון אויווען

נאָר געהאַט אַרויסגענומען,
 האָט זיך אויפ'ן שוועל בעוויזען
 אַ פּערצאָגטער מאַן, אַ בלאַסער,
 און אַרויסגערעדט מיט טרעהרען:
 —האַב, גנעדיגע, רחמנות
 אויף אַנ'אומגליקליכען מענשען!
 קומען קום איך פון לאַנד אויפיר.
 נאַצע אַקרענטען מיט סחורה,
 פּרימאיל, פּורפור-וואָל און בשמים,
 פלעג איך פיהרען צו פּערקויפּען.
 מיט אַמאָל האָט זיך אַ שטורעם
 אינים ים צושפּילט אַ בייזער,
 און די אַקרענטען מיט סחורה
 און מיט אַלע מיינע דינער
 האָט דער תּהום פון ים פּערשלונגען.
 מיך אַליין נאָר האָט אַ כּוואַליע
 אויפ'ן ברעג אַרויסגעטראָגען.
 דריטער טאָג שוין, אַז איך בלאַנדזשע
 הונגעריג, פּערשמאַכט און עלענד.
 שטיל-זשע איין מיט פּרויט מיין הונגער.
 ס'האַט דערבאַרעמט זיך די אַלטע
 אויף דעם מענשען פון לאַנד אויפיר
 און געגעבען איהם אַ פּרויטעל...
 באַלד ווי ער איז פּונם הייזעל
 נאָר אַרויס, האָט זיך בעוויזען
 אויפ'ן שוועל אַ מאַן, אַ צווייטער,
 אַ פּערוואַונדעטער, אַ שוואַכער,
 אין צוריסענע בגדים,
 און אַרויסגערעדט פּערצווייפעלט:
 —פּרויט!.. איך בין פּערשמאַכט פון הונגער!
 פון אַ פּלוטיגער מלחמה
 בין איך דורך אַ נס ענטרוגען...

ביי די הויכע בערג פון גלעד
 בין איך זיך געזעסען רוהיג,
 האָב געדינט מיין גאָט אין הימעל
 און מיין וויינגאָרטען בעאַרבייט.
 מיט אַמאָל, ווי ווילדע חיות,
 זענען אָנגעפאַלען פלישתים,
 האָבען אַלץ פערברענט, צוטראַטען,
 אַלעמען צום שווערד פערטיליגט
 און מיין פרוי מיט מינע קינדער
 ביז דעם לעצטען אויסגע'הרג'עט.
 שווער פערוואונדערט, אָהן בעוועגונג,
 בין איך לאַנג אין פעלד געלעגען...
 אַז איך האָב זיך אויפגעמונטערט,
 האָב איך זיך געלאָזען לויפען
 פון מיין חורבן און די קברים...
 דריטער טאָג שוין, אַז איך בלאַנדזשע
 הונגעריג, פערשמאַכט און עלענד,
 שטיל-זשע איין מיט ברויט מיין הונגער!
 אויף דעם אומגליקליכען מענשען
 האָט אַ בליק געטאָן די אַלטע
 און, נישט טראַכטענדיג קיין רגע,
 איהם דערלאַנגט דאָס צווייטע ברויטעל.
 ס'איז פאַרביי אַ קליינע וויילע
 און די טיר פון אַרים הייזעל
 האָט זיך לאַנגזאַם אויפגעעפנט
 און אַנאַלטער, בלינדער בעטלער
 האָט זיך אויפ'ן שוועל בעוויזען.
 ער האָט שטיל, מיט אַנגסט און טרעהרען,
 אָנגעפאַנגען צו דערצעהלען:
 —אַלטקייט, צרות, נויט און הונגער
 האָבען אויסגענאַגט די כוחות
 פון דעם גוף און דער נשמת.

בלינד בין איך פון מוטערס טראַכט
 און ערנעהר זיך פון נדבות.
 פריהער פלעגט מיין איינציג טאָכטער
 פאַר'ן האַנד מיך שטענדיג פיהרען,
 איצט איז זי געלעהמט געוואָרען
 אין איך בין געבליבען עלענד...
 אין דער פינסטער, אָהן אַ פיהרער,
 שטויס איך אָפּט זיך אָן אויף שטיינער,
 נאָר אויף ברויט זיך אַנצושטויסען
 טרעפט מיר זעהר, זעהר זעלטען...
 אַנגעטאַפּט אַ טיר... געעפענט,
 און אַריין אַהער אין הייזעל...
 און איך ווייס נישט, ווער עס זיצט דאָ.
 ווער ביזטו? אַ פרוי? אַ מאַנסביל?
 ביזטו יוג, צי זאַט מיט יאָהרען?
 נאָר איך פיהל פאַר זיך אַ מענשען.
 האָב-זשע, ברודער-מענש, רחמנות
 אויף אַנאַלטען בלינדען בעטלער
 און שטיל איין מיט ברויט מיין הונגער.
 דורכגעדרונגען מיט רחמנות
 צו דעם בלינדען, האָט די אַלטע
 איהם דערלאָנגט דאָס לעצטע ברויטעל.

ב.

שפעטער, אַז דער אַנגסט פון הונגער
 האָט דאָמנה שטאַרק דערנומען,
 האָט זי אַנגעהויבען זוכען
 אין די ווינקעלעך פון הייזעל,
 אפשר האָט זיך וואו פּערוואַלגערט
 כּאָטש אַ שטיקעל ברויט אַ טרוקענס

נאָר געפונען האָט זי גאָרנישט.
 איז זי דאָן אַוועק צום שכן,
 צו אַרייכען תבואה-הענדלער
 און ביי איהם געבעטען באַרגען
 מעהל אַ ביסעל אָדער תבואה.
 נאָר דער שכן האָט געענטפערט:
 — מעהל צו לייען, אָדער תבואה,
 און דערצו נאָך מיינע שכנים,
 מייד איך אויס: עס ווערט פערפאלען.
 קומט-אויס נאָכדעם זיך צו קריגען.
 איך זשע וויל מיט מיינע שכנים
 לעבען פרידליך, שטיל און רוהיג,
 נאָר איך האָב אויף דיר רחמנות,
 געה צו מיר אין פוסטען שייער
 (אַבגעשיקט פון דאָרט די תבואה
 האָב איך נעכטען אין מצרים).
 דאָרטען וועסטו אין די שפאלטען
 קערנער ווייך גענוג געפינען.
 אויב זיי זענען נישט צופוילטע.
 קלויב זיי אויף, דיר אַ מתנה
 שענק איך זיי פון פולען האַרצען.
 זיי פאַר מיר צו גאָט מתפלל.
 און די אַלטע איז געגאַנגען
 אין דעם שכנ'ס פוסטען שייער
 און געזאַמעלט פון די לעכער
 ווייך אַ ביסעל, האַלב-צופוילטע,
 האָט עס ווידער אַבגעמאָהלען,
 אַנגעפילט אַ קליינטשיק זעקעל
 און אַהיים מיט איהם געגאַנגען.
 ס'איז געוועזען שטיל אין דרויסען
 אין דער הימעל—קלאָר און לויטער.
 מיט אַמאָל איז אַנגעפלוּיגען

אַ משונה-ווילדער שטורם,
 האָט מיט האַסט אַרויסגעריסען
 ביי דער אַלטעטשקער דאָס זעקעל
 און האָט עס ווי פּייל פון בויגען
 גלייך צום ים אַוועקגעטראָגען.
 ס'איז געפליבען שטעהן די אַלטע,
 שטאַרק צורודערט און פערביטערט,
 און די הענד, געשטרעקט צום הימעל,
 האָט זי אָנגעהויבען טענה'ן:
 —גאָט, מיין פאָטער! איך פערשטעה נישט,
 אַז איך האָב דעם לעצטען ביסען
 הונגעריגע אָפּגעגעבען,
 האָב איך דאָך געטאָן דיין ווילען—
 היינט פאַרוואָס-זשע טוסט מיך שטראָפּען
 דורך דיין שטורם-ווינד דעם בייזען?..
 נאָר עס קאָן זיין, אַז איך זינדיג...
 אפשר איז דאָס פאַרגעקומען
 אָהן גאָט'ס ווילען, אָהן זיין וויסען?..
 ווינטען זענען גרויסע שטיפער,
 ס'איז פון זיי נישט אויסצוהאַלטען,
 מאַכען יעדע נאַכט געפילידער,
 שרייען, לאַכען, וויינען, קוויטשען,
 רייסען גוואַלדיג טיר און פענסטער...
 עס ווייזט-אויס, אַז גאָט'ס בעפעהלען
 טוען זיי שוין מעהר נישט פאָלגען...
 און די אַלטע, אַ פערצאָגטע
 איבער גאָט'ס פערשוועכטען ווילען,
 איז צוריק אַהיים געגאַנגען,
 און, פערגעסענדיג דעם הונגער,
 זיך געלעגט און איינגעשלאָפּען.

ג.

ס'איז דער אַלטינקער צו הלום
 א גרייז-גרויער מאַן געקומען
 און געזאָגט איהר:—וויסען זאָלסטו,
 אונזער גרויסער מלך שלמה
 קאָן קיין אומרעכט נישט פּערטראָגען.
 געה צו איהם אין גרויסען פּאַלאַץ
 און דערצעהל איהם פון דער עולה,
 וואָס עס האָט דער ווינד בעגאַנגען,
 וועט ער איהם שוין גוט בעשטראָפּען.
 ס'האָט זיך אויפגעכאַפּט די אַלטע
 און דערמאָנט זיך וועגען חלום,
 איז זי גלייך אַוועקגעגאַנגען
 צו דעם קייזערליכען פּאַלאַץ,
 האָט געבוקט זיך פאַרן קעניג
 און דערצעהלט איהם אַלץ כּסדר,
 וואָס מיט איהר האָט זיך געטראָפּען.
 מלך שלמה דער בעריהמטסטער,
 האָט געדולדיג אַלע טענות
 אויסגעהערט און ווייך געענטפּערט:
 —זאָרג נישט, אַלטע, אויב דער ווינד נאָר
 האָט גערויבט ביי דיר דיין זעקעל
 אָהן דעם בוראָט הייליג ווילען,
 וועל איך איהם שוין האַרט בעשטראָפּען.
 און דו וועסט בעפרידיגט ווערען
 פאַר דיין היזק און דיין צער.
 קוים האָט ער געענדיגט רעדען,
 ווי עס האָבען זיך בעוויזען

אומבעקאנטע דריי פארשויענען.
האָבען זיך צום טראָן דערנעהענט
און געפאלען אויפ'ן פנים.
נאָכדעם האָט פון זיי דער עלטסטער
אַנגעפאָנגען צו דערזעהלען:

—סוחרים זענען מיר פון צדון

און מיר האָנדלען מיט געווירצען,
זאַל-ב-אייל, עלפאָנד-ביין און גומי.
אונזער סחורה אויף אַנאַקרקענט
האָבען מיר געפיהרט, ווי שטענדיג,
צו די ברעגען פון דיין מלוכה.
מיט אַמאָל האָט אויסגעבראַכען

אַ משונה-ווילדער שטורם,

האָט געהויבען בערג פון כוואַליעס
און אין ים געגראָבען טאָלען.

ער האָט אונזער גרויסען אַקרקענט
אומגעוואָרפען, ווי אַ שפענדעל,

נאָכדעם פלוצלונג אַנגעשטויסען
אויף אַ פעל, אַ שפיציג-שאַרפען

און אין דעק אַ לאַך אַ טיפע

דורגעראַכען. מיט אַרעש

האָט דאָס וואַסער אָהן אַנאויפהאַלט

אַנגעפאָנגען האַסטיג פליסען

און פּערגאַסען אונזער אַקרקענט,

וועלכער האָט גענומען זינקען,

ווי אַ בליי אין טיפען אַבגרונד.

אַז מיר האָבען פאַר די אויגען

אונזער טויט דערזעהען שוועבען,

האָבען מיר געקניט, געבוקט זיך

און געפאלען אויפ'ן פנים

פאַר דיין שטאַרקען גאַט אין הימעל

און געגעבען איהם א נדר:
 אויב ער וועט פון טויט אונז שיצען
 און וועט אונזער אַקרענט רעטען,
 וועלען מיר אַגאַנצען דריטעל
 פון דאָס גוטס, וואָס מיר פערמעגען,
 ברענגען דיר און איבערגעבען,
 זאָלסט עס אַרימע צוטיילען.
 ווי מיר האָבען נאָר געגעבען
 אונזער נדר, האָט דער שטורם
 גלייך געשטילט זיך אין דער אַקרענט
 איז אַוועקגעלאָפען האַסטיג
 צו די ברעגען פון דיין הערשאַפט.
 ווי מיר זענען נאָר פון אַקרענט
 אויף דער טריקעניש געקומען,
 האָבען מיר געבראַכט אַ קרבן
 און מיר האָבען אויסגערעכענט,
 וואָס עס טרעפט אָן אונזער סחורה.
 עס איז אויסגעקומען ריכטיג
 דרייסיג טויזענד שקלים זילבער.
 און אַ דריטעל, צעהען טויזענד,
 האָבען מיר געבראַכט צוטראָגען,
 דיר אין האַנד עס אָבצוגעבען...
 און דער עלטסטער פון די סוחרים
 האָט דערלאַנגט דעם מלך שלמה
 דאָס געשאַנק, אַ זעקעל שקלים.

ד.

אויסגעהערט די סוחרים שווייגענד
 האָט דער קליגסטער מלך שלמה,

און דערנאך גענומען פרעגען:
 — איך וואָלט זעהר וועלען וויסען,
 ווי אזוי האָט אָפגעשטעלט זיך
 פון דעם וואַסער-שטראָם די פליסונג
 דורך דער לאַך אין דעק פון אַקרענט?
 — גרויסער קעניג! — האָט געענטפערט
 איינער פון די צדון-הענדלער, —
 עס האָט זיך אַרויסגעוויזען.
 אַז די לאַך אין דעק פון אַקרענט
 איז געווען פערשטאַפט אינגאַנצען
 מיט אַ זעקעל מעהל אַ קליינעם.
 איך האָב איהם מיט זיך גענומען.
 און ער האָט דערלאַנגט דעם קעניג
 מעהל אַ זעקעלע אַ נאַסען.
 מיט אַ וואונק האָט מלך שלמה
 צוגערופען די אלמנה
 און בעוויוען איהר דאָס זעקעל.
 — איז דאָס נישט דאָסזעלבע זעקעל,
 וואָס דער שטורם-ווינד דער ווילדער
 האָט ביי דיר אַרויסגעריסען?
 — יאָ, דאָס זעקעלע איז מיינער —
 האָט די אַלטיטשקע געענטפערט, —
 נאָר דאָס מעהל אין איהם פערנעצט איז
 און פערפוילט און טויג אויף גאַרנישט.
 — זעהר ריכטיג! — האָט געענטפערט
 מיט אַ שמייכעל מלך שלמה,
 נאָר דערפאַר, מיין ליבע אַלטע,
 וועסטו, אָנשטאַט איהם, בעקומען
 פון מיין האַנד אַנאַנדער זעקעל...
 און ער האָט דערלאַנגט דער אַלטער
 פאַר איהר מעהל דאָס זעקעל שקלים,

נאָר די אָרימע אלמנה
האָט די שקלים נישט גענומען
און האָט שטיל געוואָגט דעם קיסר :
— ליבער האָר ! בעהאַלט דיין זילבער.
איך האָב שוין מיין לויג בעקומען...

צווייטע אַבטיילונג.

חסידיש.

אָפּגעלאָכט.

...איך מוז אייך זאָגען דעם אמת, איך האָב אָנגעוואָרען
דעם חשק צו דערצעהלען אייך מעשיות. און ווייסט איהר פאַר-
וואָס? ווייל איהר בעקומט פון מיינע מעשיות אַ צו-גרויסן
התפעלות.

מוצאי-שבת האָב איך אייך דערצעהלט, ווי דער רב
הקדוש האָט מיט די ווערטער „מתיר אסורים“ אין שמונה-עשרה
צוהאָקט די אייזערנע טירען פון אַ תפיסה און בעפרייט יודען.
וואָס זענען דאָרט געזעסען איבער אַנ'עלילת-דם, רחמנא-ליצלן,
אַז איהר האָט דערביי געגלאָצט מיט די אויגען, געשמוצערט
מיט די ליפען און געשריען: „וואָס פאַר אַ מופת!“ איז פאַר
מיר געווען אַזוי גוט, ווי איהר וואָלט זאָגען: „דאָס, וואָס יו-
דען ווערען געפייניגט אין תפיסה איבער אַ בלבול—איז אַ זאָך
„פדרך-הטבע“, אין דאָס, וואָס זיי זענען בעפרייט געוואָרען, איז
אַ „נס“. האָט איהר, הייסט דאָס, פון מיינן ספור אַרויסגעדורבן-
גען, אַז דער בורא, כביכול, האָט איינגעפיהרט אין דעם סדר
העולם עולות ווי אַ דרך הטבע, נאָר דאָס גליק איז, וואָס עס
זענען דאָ צדיקים, וועלכע זענען מתקן זיינע עולות דורך נסים.
זעהט איר, אין וואָס פאַר אַ זומפ, רחמנא-ליצלן, מען קאָן אַריינ-
קריכען דורך איבעריגע התפעלות?..

אַלוא—וועט איהר דאָך מיך פרעגען: אויב נישט נסים

ומופתים, אין וואָס-זשע בעשטעהט דער כּח פון צדיקים? וועל איך אייך ענטפערען, אַז זייער כּח איז טאַקי גאַרנישט אַזוי גרויס, ווי איר מיינט. נישט גרעסער ווי דער כּח פון אַ מלאַך. אַזוי ווי מלאכים זענען נישט מעהר ווי שלוחים, אַזוי זענען צדיקים אויך נאָר מקיים די שליחות פון הקדוש ברוך הוא. אַ העכערער פיהרט אויס אַ וויכטיגערע זאַך, אַ קלענערער—אַ גרינגערע, און דאָס איז גאַר. קיינער ווייזט נישט קיין מופתים. נישטאָ קיין נסים! אַלץ געהט כּדרך-הטבע.

נאָר אַז איך זאָג, אַז אַ חסידישע מעשה דאַרף מען צו-הערען אַהן התפעלות, הייסט עס נישט, אַז מען קאָן זי צוהערען מיט אַ גרינג געמיט, ווי אַ בבא-מעשה, פון אַ רב מיט אַ רבני-צין. אַקוראַט פערקעהרט. אַדרבאָ, ווייל מען טאָר פון איהר נישט האָבען קיין התפעלות, מוז מען זי צוהערען מיט קאָפּ, דאַרף מען זיך אין איהר אַריינלעגען. אַ חסידישע מעשה דאַרף מען לערנען, ווי מען לערענט אַ בלאַט גמרא, און אפשר נאָך טיפער...

און איצטער הערט אַ מעשה פון בעל-שם-טוב.

א:

איינמאָל, אין אַ ווינטער-צייט, אין אַ יומא דפּגרא, איז דער בעל-שם-טוב מיט זיין הייליגער חבריא זיך געזעסען, גע-טרונקען תקון, גערויכערט די לולקעס, געזונגען און דערביי אַ ביסעל געשמועסט. געשמועסט האָבען זיי, ווי זייער שטייגער איז געווען, וועגען וואָס עס האָט זיך געמאַכט, נאָר אין זייערע רייד איז געלעגען אַ מאָדנער כּח: וועגען וואָס זיי האָבען נישט גערעדט, אַפילו וועגען די טיפסטע ענינים פון קבלה, האָט עס יעדערער פערשטאַנען. אין יעדערן וואָרט זייערן זענען גע-ווען פענסטער צו אַלערליי מדרגות פון פערשטאַנד.

און אין דעם איז געלעגען דער סוד, וואָס זייער קול
האָט זיך געהערט פון איין עק וואָלט ביו דעם אַנדערן.
אַז מען טרינקט תקון און מען זינגט, איז מען מסתמא
פרעהליך. און אַז מען איז פרעהליך—לאַכט מען.

גיט אַ זאָג ר' דוד לייקעס:

—שחוק איז אַ גרויסע זאָך, מיט שחוק של שמחה קאָן
מען דינען דעם בורא, מעהר ווי מיט געוויין.

הערט איהם אויס דער בעל-שם-טוב און רעדט אַרויס, ווי

פאַר זיך:

—עס איז דאָ אַ מדרגה נאָך אַ העכערע פון שחוק של

שמחה. דאָס איז, אַז נישט דו לאַכסט, נאָר אַז מען לאַכט פון
דיר...

אַבגעזאָגט און קיין וואָרט נישט מעהר.

כאַפען אונטער די תלמידים זיינע רייד, פערטיפען זיך

אין זיי, ווי זיי וואָלטען פונאַנדערוויקלען אַ ספר-תורה.

רופט זיך אָב ר' וואָלף קיצעס:

—אַז איך לאַך מחמת שמחה, האָב איך נאָר רחבת-הנפש,

אַבער אַז מען לאַכט פון מיר, ווער איך בבחינת ספסל, אַ מין

ביינקעל אונטער די פיס, אויף וועלכען דער, וואָס לאַכט, קאָן

זיך שטעלען, כדי אויפהויבען זיך העכער. און דאָס גופא ברענגט

שוין מיך צו אַ העכערער מדרגה.

טרעט אַרויס אַנטקעגען איהם ר' דוד פירקעס:

—ניין! זאָגט ער.—דאָס האָט גאָר אַנאַנדער טעם. אַז מען

לאַכט פון מיר, בעווייזט, אַז דאָס, וואָס איך האָב געטאָן אָדער

געזאָגט, איז אַ חידוש פאַר דעם, וואָס לאַכט, און וויבאַלד

איך האָב עפּיס מחדש געווען אין דער וועלט, האָב איך זיך

דערמיט אויפגעוויבען אויף אַ העכערער מדרגה.

רופט זיך אָב מיט זיין שוואַלען קול ר' בער מעזער-י-

טשער:

—צחוק—זאָגט ער,—איז בגמטריה „נצחון“ אַזוי ווי נצחון

קאָן זיין נאָר צום סוף פון מלחמה און איז זיך סומך בלויז

אויף דעם, וואָס איז געווען, איז ער בבחינת עבר. און אַזוי

ווי אין שחוק של נצחון ליגט די מדה פון אַכּוּריוּת, איו ער אויך בבחינת גשמיות. דעריבער איז דער צד שכנגדו, דער, פון וועמען מען לאַכט, אין אַ מדרגה פון עתיד און רוחניות. טוט דער בעל-שם-טוב אַ שמייכלעל און רופט זיך

אָב :

—ווייסט איהר, וואָס? מיר וועלען זיך אַ ביסעל דורכ-פּאָהרען, וועט מען מסתמא אונטערוועגענס וואו עס איז פון אונז אַפּלאַכען, וועט איהר אַליין תופס זיין, וואָס עס ליגט אין דעם פאַר אַ טעם. און די חבריא איז קאָנטעט. דורכפּאָהרען זיך מיט דעם בעל-שם-טוב איז פאַר איהר געווען אַ יום-טוב, ביי אַזעלכע נסיעות פלעגט מען שטענדיג זעהן חדושים. הייסט מען אַלעקסען שפּאַנען.

ב.

אַנדערע מיינען, אַז אין אַלעקסען האָט געשטעקט אַ הוי-כּע זאַך. נאָר דאָס איז אַ טעות. געווען אַ פשוטער פּויער, ווי אַלע פּויערים, דערצו אַ שבור. נאָר ער האָט געהאַט אין זיך די מדה, אַז ער האָט געפּאָלגט אָהן רייד און שאלות. האָט דער בעל-שם-טוב איהם געהייסען זיך זעצען מיטן רוקען צום פּערד, האָט ער זיך געזעצט. וואָלט ער איהם הייסען שפּאַנען דאָס פּערד מיטן עק פּאַראויס און דעם קאָפּ צום וועגעל, וואָלט ער עס געטאָן מיט תּמימות און איהם וואָלט אַפּילו אין זינען נישט איינפּאַלען פּרעגען אַ קשיא. און נישט דערפּאַר, ווייל ער האָט פּערשטאַנען, אַז ביי דעם בעל-שם-טוב דאַרף מען קיין קשיות נישט פּרעגען, נאָר פשוט, ווייל ער איז נישט מסוגל-געווען צו קשיות. און נישט מסוגל איז ער געווען, ווייל ער האָט נישט דערגרייכט צו דער מדרגה פון רצון. עס איז

אפילו דאָ אַ כברה, אַז אין דעם דמות פון אַלעקסען איז גע-
ווען דער גולם פון דעם מרה"ל מפראָג. נאָר ווי די מעשה
איז, אָבער דער בעל-שם-טוב האָט שטאַרק געהאַלטען פון אַלעק-
סען פאַר זיין פּאָלגען אָהן קשיות און פלעגט אַנאַנדערש מאַל
אפילו הייסען די תלמידים לערנען זיך פון איהם די מדה,
איינמאַל, אַז ער האָט זיך פערטיפט אין דעם ענין פון שתי-
הקצוות הנוגעים ואינם נוגעים זה בזה, האָט ער אַרויסגע-
זאָגט :

—די העכסטע מדרגה פון רוחניות דאַרף ברענגען צו דעם
זעלבען בטול-הרצון ובטול-היש, צו וועלכען עס האָט געבראַכט
אַלעקסען די נידעריגסטע מדרגה פון גשמיות.
שפּאַנט אַלעקסי דאָס פערדעל אין אַ שליטען און מען
פּאָהרט. וואוהין?—דאָס איז שוין דעם פערדעלס דאגה. אַלעק-
סי זיצט זיך איינגעטוליעט אין פעלץ מיט'ן רוקען צום פערד
און שלאָפט. דער פּראָסט ברענט און סמאַליעט. דער שניי
קרעכצט, שרייט און סקריפעט אונטער'ן שליטען, דער ווינט
נייפט און די בוימער אין וואַלד פלאַצען מיט אַ שייסעריי. און
די חבריא—וואָלט עס וועמען ריהרען. אפילו דער חלוש ר'
בער מעזעריטשער פּערגעסט אַז פּערוויקלען דעם שאַל אַרומ
האַלן. מ'איז פערטיפט אין אַ ויכוח. וועגען וואָס? וועגען שַכר ועונש.
דער בעל-שם-טוב הערט זיך צו, טוט, ווי זיין סדר איז,
אַ שיימכעל, און זאָגט זיך, ווי פאַרבייגעהענדיג:
—אַז עונש איז מלפּר אויף אַן עבירה, איז דאָך שַכר
מלפּר אויף אַ מצויה...

ווערען די תלמידים מיט אַמאָל אַנטשוויגען.
גיט אַגעשריי ר' דוד פּורקעס:
—אויב דורך שַכר קען בטל ווערען די מצוה, דאָך
מען נישט קיין שַכר גענוג די הנאה של מצוה!
שטעלט איהם אָב ר' וואָלף קיצעס:
—ווערט דאָך הנאה שַכר?
זאָגט זיך שטיל ר' בער מעזעריטשער:
—דאַרף מען זיך אָבטאָן אויך פון דער הנאה. זאָל נישט

זיין קיין מצוה און נישט קיין שכל, נאָר זאָל זיין קיום רצונו של הקדוש ברוך הוא, ווי דער איינציגער מקור פון חיות, דאָס הייסט: „יחי בהם“.

פרעגט ר' דוד לייקעס:

—היינט ווי-זשע דאָרף מען פערשטעהן דעם ענין פון עבירה?

שוויגען אַלע. מען ווייס נישט, וואָס צו ענטפערען. שטעלט זיי אונטער די פלייצע דער בעל-שם-טוב:

—וויבאַלד, זאָגט ער, —עס קען זיין אַ מענש אָהן מצוות, קען דאָך זיין אַן עבירה אָהן אַ מענשען.

און בריינגט אַ פסק:

—„ויפן כה וכה וירא כי אין איש“—פניות כה וכה איז דער תבנית פון עבירה, און וויבאַלד אָבגעטאָן אַן עבירה, איז וירא כי אין איש, זעהט מען, אַז ס'איז נישטאָ קיין מענש, וואָרום ער פערלירט דעם חיות און ווערט בבחינת מת.

גיט אַ ברום דער תולדות:

—און תשובה?

ענטפערט דער בל-שם-טוב:

—תשובה איז תחית המתים.

ג.

אָבגעשמועסט—און מען פאָהרט ווייטער. מיט אַמאָ שטעלט זיך אַב דאָס פערדעל. אָבגעשטעלט, איז אָבגעשטעלט, מסתמא דאָרף אַזוי זיין, כאַטש מען שטעהט אין מיטען וואַלד. קריכט מען אַרויס פון שליטען. דערווייל איז מנחה-צייט—דאָווענט מען מנחה. מיט אַמאָל דערזעהט מען פון דער ווייטען עמיצער פאָהרט אַ קעגען. קוקט מען זיך צו—עס פאָהרען צוויי פאַר-

שוינען. פון ווייטען ווייזען זיי אויס ווי קינדער. קומען זיי נעהנטער, זעהט מען, ס'איז אַ בחור מיט אַ בתולה. זיצען צו-געטוליעט איינער צום אַנדערן, זענען כמעט פערפראָהרען, און דאָס פערדעל-אַ פּאַר, קיים וואָס עס שלעפט זיך. שטעלט מען אָב דאָס פערדעל, מען נעהמט אַראָב די יונגע-לייט פון שלי-טעל, מען טרייסעלט זיי אויף, מען גיט זיי אַביסעל חיות, מען דערקוויקט זיי מיט אַ פּאַר טראָפּען משקה, קומען זיי צו זיך. פרעגט מען ביי זיי, ווער זיי זענען און וואוהיין זיי פּאַהרען? צעווייגען זיי זיך. אַז זיי בערוהיגען זיך, דערצעהלט דער בחור :

ער און די בתולה האָבען געדינט ביי אַ קרעטשמער, ווי אַ משרת און אַ דינסט. אַזוי ווי זיי זענען ביידע עלענדע יתומים, האָבען זיי אָפּגערעדט חתונה האָבען און געוואָרען חתן-פּלה. דערווייל מאַכט זיך, אַז די קרעטשמערין ווערט שטאַרק אין כּעס אויף דער דינסט און הויבט זי אָן צו שלאָגען און פייניגען, און כּאָטש ער איז אַליין אַקנעכט, שטעלט ער זיך איין פּאַר דער פּלה, ווערט שוין שטאַרק אין כּעס דער קרע-טשמער, שלאָגט זיי און טרייבט זיי ביידען אַרויס אויפ'ן גאַס. היות ווי זיי האָבען געהאַט פּערדינט עטליכע רענדליך, האָבען זיי געקויפט דאָס פּערד אין שליטעל און געלאָזען זיך אין דער וועלט אַריין. פּאַהרען זיי שוין אַזוי עטליכע וואַכען פון אָרט צו אָרט און קענען זיך נישט צושלאָגען צו אַ ברעג. דערווייל אויסגע-בראַכט ביז דעם לעצטען גראָשען און שוין צוויי טעג אין מויל נישט געהאַט-און דאָ האָט זיך נאָך געשטאַרקט דער פּראָסט, האָבען זיי שוין אינגאַנצען פּערלוירען די כּוחות...

גיט מען זיי עסען. און אַז זיי זעטיגען זיך אָן, פרעגט מיט ריגוז דער תולדות :

—זוי אַזוי-זשע פּאַהרט דאָס אַ בחור מיט אַ בתולה אָהן אַ שומר ?

פּערשצמט זיך די בתולה און דער בחור הויבט זיך אָן צו פּערענטפּערען.

טוט דער בעל-שם-טוב אַ שמייכעל און רופט זיך אָב :

—וועלען מיר צופאָהרען צו אַ קרעטשמע און שטעלען זיי

אַ חופּה.

זעצט מען זיך אין די שליטענס, און ר' וואָלף קיצעס
געהט אַריבער אין שליטען פּונ'ם בחור מיט דער בתולח פאַר אַ
שומר—פּאָהרט מען ווייטער. געווערט אַ קורצע צייט, שטעלען
זיך אָב די פּערד ביי אַ קרעטשמע. דערזעהען דער בחור מיט
דער בתולה די קרעטשמע, דערקענען זיי באַלד, אַז דאָס איז
די זעלבע, וואו זיי האָבען געזיענט, און זיי ווערען פּערציטערט,
און זיי חדושין זיך שטאַרק, וואָס זיי האָבען געקאָנט אַזוי גיך
קומען אַהער צוריק.

דערווייל געהען אַרויס פון קרעטשמע דערי בעל-הבית מיט
דער בעל-הבית'טע, דערזעהען זיי זייער משרח מיט דער דיענסט,
ווערען זיי שטאַרק אין כּעס און צושרייען זיך:

—ווייטער געקומען צו שלעפען זיך אַהער, הולטייען!

אייער פּוס זאָל דאָ נישט זיין!

הויבט אָן דער בעל-שם-הקדוש זיי בערוהיגען:

—איהר האָט נישט וואָס צו בייזערן זיך. דאָס האָבען מיר

זיי מיטגענומען און פיהרען זיי מיט אונז.

צולאַכט זיך די קרעטשמערין:

—געכאַפט, זאָגט זי, — אַ טייערע מציאה!

און דער בעל-שם-הקדוש זאָגט ווייטער:

—אַזוי ווי דער בחור מיט דער בתולה זענען חתן-כלה,

וילען מיר זיי דאָ ביי אייך שטעלען אַ חופּה.

צולאַכט זיך דער קרעטשמער. געקומען גראָד צו איהם

שפילען חתונה די הולטייעס, וועלכע ער האָט אַרויסגעטריבען!

און ער הייסט דעם בעל-שם-הקדוש פּאָהרען ווייטער

יובט זיך אָב רוהיג דער בעל-שם-הקדוש:

—גיין, מיר וועלען שטעלען די חופּה טאַקי נור ביי אייך.

און איהר וועט זיך מטריח זיין צוגרייטען אַ פיינע וועטשערע.

כאַפען זיך שוין דער קרעטשמער מיט דער קרעטשמערקע

פאַר די זייטען פון געלעכטער. נאָך אַ פיינע וועטשערע צו-

גרייטען!

—יאָ, —חור'ט איבער דער בעל-שם-הקדוש, —איהר וועט צוגרייטען אַ פיינע וועטשערע, מיט די שענסטע מאכלים, מיט די בעסטע וויינען, און איך וועל אייך בעצאָהלען, וויפיל דאָס וועט אָנטרעפען.

גיט דער קרעטשמער אַ פּרעג אויף ציקאוועס:
—און וויפיל, לערך, וועט איהר בעצאָהלען?
—וויפיל איהר וועט פּערלאַנגען.

און דער בעל-שם-הקדוש ווייזט אַ הויפּען רענדלעך.
דערזעהען די רענדלעך—הערט מען אויף צו לאַכען. גיט דער קרעטשמער אַ קוק אויף דער קרעטשמעריין, גיט זי אַ קוק אויף איהם. פּאלט זיי ביידען אַיין אין זינען, אויב דאָס זע-נען נישט גע'אָנגב'עטע רענדלעך, און ביידע ענטפּערן באַלד זיך אַליין אויף דעם: „עס איז נישט אונזער דאָגה!“ און דער קרע-טשמער רופט זיך אָב:

—אויב איהר וועט טאַקי גוט בעצאָהלען, וועלען מיר צו-גרייטען אַ וועטשערע, ווי איהר פּערלאַנגט.
געהט מען אַריין אין קרעטשמע, מען גרייט זיך צו דער חופּה, און, ווען אַלץ איז פּאַרטיג, שטעלט מען די חופּה. און דער בעל-שם-הקדוש איז אַליין מסדר קדושין, נאָכדעם געהט מען צום טיש, און מען זעצט דאָס פּאַר-פּאַלק אויבענאָן און מען עסט, מען טרינקט און מען איז זיך משמח.

ד.

נאָך די שבע ברכות הויבט זיך אויף דער בעל-שם-הקדוש און זאָגט צו דער חבריא:
—מען דאַרף דאָך שענקען דעם פּאַר-פּאַלק דרשה-געשאַנק.
און רופט אויס:

—איך שענק זיי אַט די קרעטשמע מיט די אַלע פּלים, מיט די אַרומיגע בנינים, מיט די פּערד, מיט די בהמות, מיט די שאַף, מיט די רינדער.

דערהערען דאָס דער קרעטשמער מיט דער קרעטשמערקע-
ברעלען זיי אויס מיט אַ שטאַרקען געלעכטער. און זיי שיקען
רופען די פויערן פון דאָרף, זיי זאָלען קומען אָנקוקען די פייגע
קאָמעדיע.

און דער בעל-שם-הקדוש מיט דער חבריא טוען זיך זייערס.
נאָך דעם בעל-שם-הקדוש הויבט זיך אויף דער „תולדות“.
—און איך, —זאָגט ער, —שענק דעם פאָר-פאָלק דעם וואָלד,
וואָס איז ביי דער קרעטשמע.

—און איך שענק די שטיינערנע מיהל, וואָס איז ביים
טייך, —רופט זיך אָב ר' בער מעזעריטשער.
—און איך שענק דעם בריי-הויז, —רופט זיך אָב ר' וואָלף
קיצעס.

און ר' דוד לייקעס שענקט דעם שייער מיט תבואה, וואָס
געפינט זיך ביים דוכס אין הויף, און ר' דוד פירקעס שענקט
הונדערט פעסער וויין פון דוכס ווינקעלער.

אזוי שענקט דאָס אָב יעדער פון דער חבריא זיין דרשה-
געשאַנק. און ביי יעדען אויסרוף קיילען זיך פאָר געלעכטער
דער קרעטשמער, די קרעטשמערין און די פויערן. לסוף געהט
דער קרעטשמער אַליין צו צום טיש און שרייט אויס אויפן קול
מיט אַ גרויס געלעכטער:

—און איך שענק דעם פיינעם פאָר-פאָלק די צעהן טויענד
רענדלעך ראַטהע, וואָס דער דוכס האָט היינט בעקומען פון זיי-
נע קרעטשמער!

ווייל די קרעטשמערין נישט אָבשטעהן פון מאַן און שרייט
אויך אויס מיט אַ געלעכטער:

—און איך שענק דער געראַטענער כלה דעם טייערען
בראָש מיט די אוירינגלעך, וואָס די דוכסע טראָגט אויף זיך!
רופט זיך אָב צו זיי דער בעל-שם-הקדוש:

—אפשר וועט איהר שענקען עטוואָס פון אייער אייגען
גוטס? זיי האָבען דאָך פאָרט געדיענט ביי אייך פיעל יאָהרען.
לאַכט זיך אויס דער קרעטשמער.

נאָר די קרעטשמערין רופט זיך אָב מיט ליצנחז:
 —שענק זיי די חורבה, וואָס שטעהט הינטערן דאָרף!
 צולאָלען זיך אַלע. די חורבה איז מיט אַן איינגעפּאַלענען
 דאָך, אָהן טיר און פענטער.
 —און מעהר שענקט איהר נישט?—פרעגט דער בעל-שם-
 הקדוש.

—מעהר נישט.

טוט דער בעל-שם-הקדוש אַ זיפּף, הויבט זיך אויף און
 בעצאָהלט פאַר דער וועטשערע מיט שווערע רענדלעך, און איז
 מוסיף נאָך אַ רענדעל פאַר דעם טישטוך, וועט איז געגרייט
 אויפ'ן טיש.

און ער רופט-צו דעם יונגענמאַן און הייטט איהם:
 —נעהם צונויף אין טישטוך אַלע מאכלים און משקאות,
 וואָס זענען פּערבליבען פון דער וועטשערע, און נעהם עס צו
 זיך אין שליטעל און זעץ זיך מיט דיין ווייב און פּאָהר לשלום.
 פרעגט איהם דער יונגענמאַן:

—וואוהין?

ענטפּערט איהם דער בעל-שם-הקדוש:

—רעכטס. און ווייטער וועט זיך דער אויבערשטער פיהרען.
 און מעהר זאָגט ער קיין וואָרט נישט. און זעצט זיך
 צוזאַמען מיט דער חבריא אין שליטען—און מען פּאָהרט צוריק.
 און מ'האַט נישט קיין צייט אומקוקען זיך, ווי מען איז שוין
 אין בעדושיבוזש.

ה.

און דער יונגענמאַן פּאָלגט, וואָס דער בעל-שם-הקדוש האָט
 איהם געהייסען, נעהמט צונויף אין טישטוך די שיריים פון דער
 וועטשערע, זעצט זיך מיט'ן ווייב אין שליטען און פּאָהרט. און
 דער קרעטשמער מיט דער קרעטשמערין מיט די פויערן פון

דאָרף בעגלייטען זיי מיט ליצנות-ווערטער און זלוולים. און זיי פאָהרען און ווייסען נישט, וואָס מיט זיי איז געשעהן. און זיי דוכט זיך, אַז אַלץ איז געווען אַ חלום. נאָר זיי דערמאָנען זיך, ווי מען האָט אָבגעלאַכט פון זיי, קלעמט זיי דאָס האַרץ און זיי צעוויינען זיך.

דערווייל הויבט שוין אָן צו טאָגען. און, אַז עס ווערט נאָר ליכטיג, שטעלט זיך מיטאַמאָל אָב דאָס פּערדל און וויל ווייטער נישט געהן. קריכט אַראָב דער יונגע־מאַן פון שליטען, וויל אויפּוּכען אין וועלדיל אַ לאַזיגע צו שמייסען דאָס פּערד, דערזעהט ער פון דערווייטען, אַז אויפן שניי ליגט אַקמענש. געהט ער צו געהנטער, זעהט ער, אַז עס איז אַ יונגער פּריץ, ליגט אַ דערפּראָרענער, נאָר ער לעבט נאָך. רופט דער יונגע־מאַן צו דאָס ווייב, און זיי נעמען זיך וועקען דעם יונגען פּריץ און ריי- בען איהם מיט שניי. עפענט ער אויף די אויגען. דערמאָנט זיך דאָס ווייבעל, דאָס זיי האָבען אין טישטוך וויין פון דער ווע- טשערע, לויפט זי צום שליטעל, ברענגט פון דאָרט וויין און גיסט איהם אין מויל אַ פּאַר טראָפען, כדי איהם מחיה צו זיין. קומט ער צו זיך און בעט מיט אַ שוואַך קול, מען זאָל איהם געבען עסען. דערמאָנט זיך דאָס ווייבעל, דאָס זיי האָבען אין טישטוך פיל מאכלים פון דער וועטשערע און זי גיט איהם עסען. און ער עסט, ווי אַ הונגעריגער, און טרינקט אויס אַ גאַנצע פּלאַש וויין. און, אַז ער זעטיגט זיך אָן, דערצעהלט ער, וואָס מיט איהם האָט פּאַסירט.

ווייזט זיך אַרויס, אַז ער איז דעם דוכס איין-אייןציגער זוהן. נעכטען איז ער אַרויסגעפּאָהרען אויפ'ן יאַגד, האָט דאָס פּערד זיך צויאָגט, אַראָבגעוואָרפען איהם פון זיך און אַנטלאָפּען. איז ער געבליבען אַליין אין וואַלד—און וואָס ווייטער ער געהט, פּערבלאָנדזשעט ער אַלץ טיפּער אין וואַלד. שרייט ער, נאָר קיינער הערט נישט. האָט ער אַווי אָבגעבלאָנדזשעט אַ מעת- לעת, ביז ער האָט זיך אויסגעשלאָגען פון די כוחות, פון גרויס מדיקייט, הונגער און קעלט איז ער געפּאַלען און כמעט פּער- פּראָרען געוואָרען.

און ווי ער דערצעהלט דאָס צווי, לאָזט זיך מיטאַמאָל
הערען אַ קול פון טרומייטען, שטאַרקע געשרייען און אַ טופּעריי
פון פּערד. און באַלד קומט אָן אַ מהנה רייטער מיט קאַרע-
טען. און ווי די רייטער דערזעהען דעם יונגען דוכס, ווערט ביי
זיי אַ גרויסע פּרייד. און זיי לויפּען צו און קושען איהם די
הענד, און זיי נעהמען און טראָגען איהם צום קאַרעט און זע-
צען איהם אַריין, און מיט אַ רעש און אַ טרומייטעריי פּאָהרען
זיי געשווינד צוועק.

און דער יונגערמאַן מיטן ווייב בלייבען אין מיטען וואַלד.
און זיי ווייסען ווייטער נישט, וואָס מיט זיי איז געשעהן. און
זיי דוכט זיך ווידער, אַז אַלין איז געווען נישט מעהר, ווי אַ
חלום.

7.

און אַז מען ברענגט דעם יונגען דוכס אין הויף, לויפּען
איהם אַרויס אַנטקעגן דער אַלטער דוכס מיט דער דוכסה, און
זיי קושען און האַלזען איהם און הייסען מאַכען אַ גרויסען מאַל-
צייט. און די שמחה איז נישט משער צו זיין.

און ווען מען בערוהיגט זיך אַ ביסעל, דערמאַנט זיך דער
יונגער דוכס אָן די יונגע מאַן און ווייב, וואָס האַבען איהם
מציל געווען פון טויט, הייסט ער זיי רופּען. נאָר קיינער ווייס
נישט, וואו זיי זענען. שיקט מען גלייך פיל רייטער זיי אויפ-
צוזוכען. געפינט מען זיי, און מען ברענגט זיי מיט גרויס פּאָ-
ראַד אין הויף, און מען פיהרט זיי גלייך אַריין אין גרויסען
זאַל. און דער דוכס מיט דער דוכסה דאַנקען זיי פיעל מאַל,
וואָס זיי האַבען מציל געווען זייער איינציגען זוהן פון טויט.
און דער אַלטער דוכס פּרעגט, ווער זיי זענען? דערצעהלט דער
יונגערמאַן, אַז ער מיט זיין ווייב האַבען געדיענט ביי דעם און
דעם קרעטשמער און ער האָט זיך צובייזערט אויף זיי און

ארויסגעטריבען אויפן פראָסט. ווערט דער דוכס שטאַרק אין פעס
און שרייט אויס:

—דערפאַר, וואָס דער קרעטשמער האָט אייך אַרויסגעטרי-
בען, שענק איך אייך לצמיתות די קרעטשמע, וואו ער זיצט, מיט
אַלע פּליים, מיט די אַרומיגע בנינים, מיט די פּערד, מיט די
בהמות, מיט די שאָף, מיט די רינדער.

רופט זיך אָב די דוכסה:

—און איך שענק זיי דעם וואַלד, וואָס ביי דער קרעטשמע,
זאָגט דער יונגער דוכס:

—און איך שענק זיי די שטיינערנע מיהל, וואָס ביים
טייך און דעם בריי-הויז, און דעם שייער מיט תבואה און הונ-
דערט פעסער וויין פון אונזער וויינקעלער.

רופט זיך ווייטער אָב דער אַלטער דוכס:

—זיי דאַרפֿען דאָך האָבען אויף דער ערשטער צייט
מזומנים, שענק איך זיי די צעהן טויזענד רענדלעך ראַטע, וואָס
איך האָב נעכטען בעקומען פון מיינע קרעטשמער,
און די דוכסה איז דערצו מוסיף:

—אַזוי, ווי דאָס ווייבעל האָט ערשט חתונה געהאַט, דאַרף
זי דאָך האָבען צירונג.

און זי געהמט אַראָב פון זיך די ברייליאַנטענע בראַש מיט
די ברייליאַנטענע אוירינגלעך און טוט עס אָן דעם ווייבעל.
און דער יונגערמאַן מיט דעם ווייבעל שטעהען צודולט פון
דעם גרויסען גליק, וואָס זיי האָט געטראָפֿען, און זיי דוכט זיך,
אַז דאָס איז אַ חלום. און ווען זיי קומען צו זיך, הויבען זיי אָן
דאַנקען פאַר די פיינע מתנות, און דער אַלטער דוכס פּרעגט דעם
יונגערמאַן, וואָס נאָך ער וויל? דערמאָנט זיך דער יונגערמאַן אָן
דעם קרעטשמער מיט דער קרעטשמערין, האָט ער אויף זיי
רחמנות און ער זאָגט:

—און וואו-זשע וועלען זיך אַהינטון דער קרעטשמער מיט
דער קרעטשמערין?

צולאַכט זיך דער דוכס:

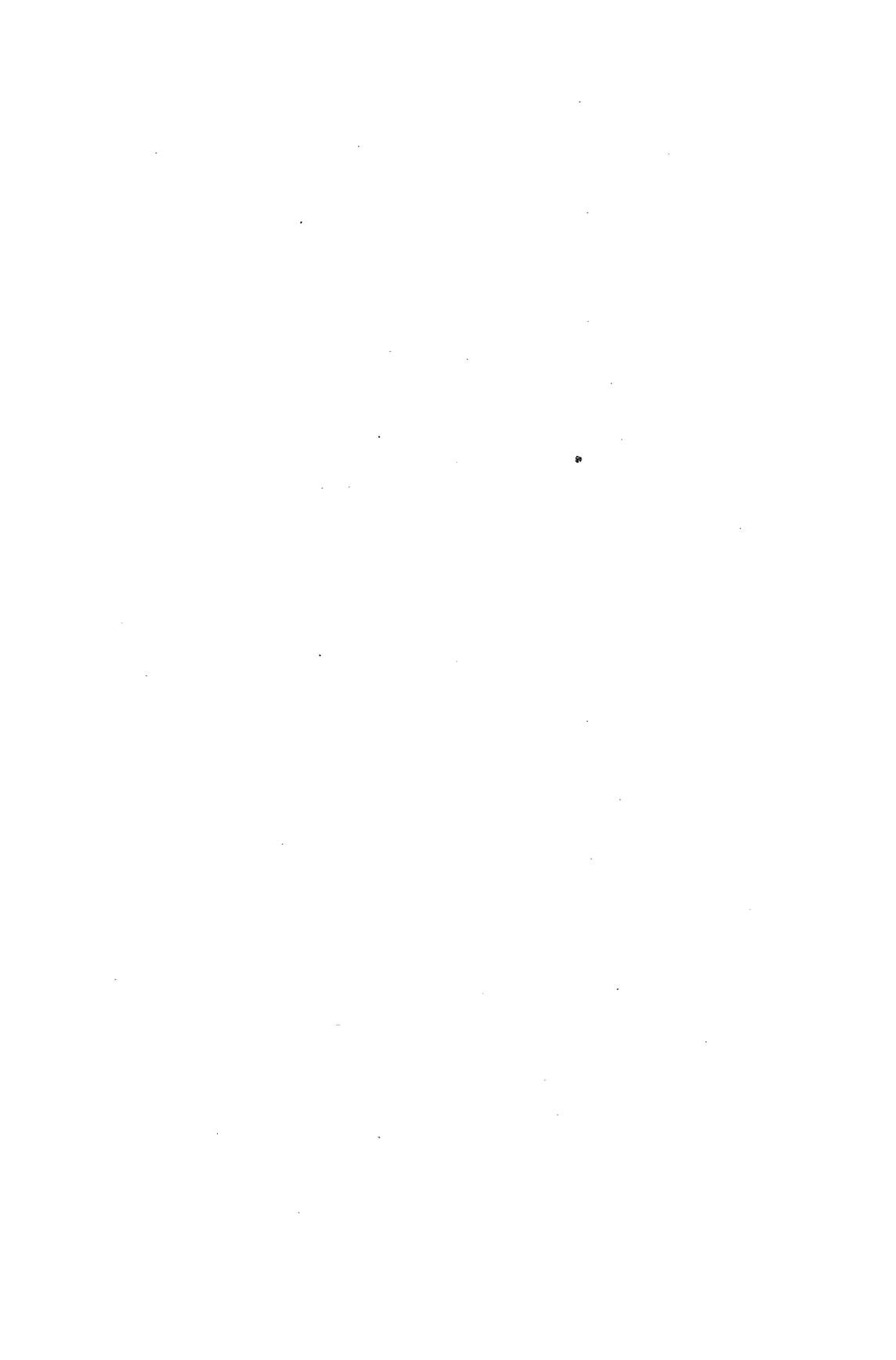
—עס איז דיין דאגה צו זאַרגען וועגען זיי

רופט זיך אָב די דוכסה מיט אַ געלעכטער צום דוכס:
 —שענק זיי די חורבה, וואָס שטעהט הינטערן דאָרף!
 צולאָכען זיך אַלע.

הערען דער יונגערמאַן מיט דעם ווייבער דעם געלעכטער,
 און זיי דוכט זיך, אַז דאָס לאַכען נאָך דער קרעטשמער מיט
 דער קרעטשמערין מיט די פויערן פון דאָרף, און זיי פערקלעמט
 דאָס האַרץ און זיי צעווייבען זיך...

ווען מ'האַט אין אַ צייט אַרום ביים בעל-שם-הקדוש ביים
 טיש גערעדט וועגען דער מעשה, האָט ער זיך אָבגערופען:
 —גם בצחוק יכאב לב, אמילו בשעת מ'האַט געלאַכט פון
 מיר, האָט מיר דאָס האַרץ וועה געטון אויף די, וואָס האָבען
 געלאַכט. אויף זיי איז נעביך געווען אַ צווייענדיגער רחמנות.
 און ער האָט געטון אַ שווערען זיפן...

איך דער וואַך.

„ותשובה ותפילה וצדקה
מעבירין את רוע הגזירה“.

א.

דער גזר-דין.

אין די הייליגע און פורכטבאָרע עשרת ימי תשובה ווערט פאַר גאָט ברוך-הוא געעפּענט דאָס גרויסע בוך פון אַלע מעשים פון דער וועלט, און אין איהם ווערט געלייענט וועגען אַלץ, וואָס עס איז געטון געוואָרען דורך מענשען און דורך פעלקער. אַלץ ווערט געשאַצט און גערעכענט, געוואויגען און געמאַסטען. און הקדוש ברוך-הוא טוט משפט'ן די וועלט און אַלע איהרע בע-שעפענישען. און אין בוך פון לעבען ווערט פאַרצייכענט און פאַרשריבען אַלץ, וואָס מוז פאַרקומען מיט איטליכען און מיט אַלעמען.

און אין דער שעה פונם פורכטבאָרען משפט קומט פאַר ביים אונטערטרעפּ פּונ'ם כּסא-הכבוד אַ שטאַרקע מלחמה צווישען די הייליגע מלאכים און די כחות פון דער טומאה פאַר דעם

גורל פונים „איינציגען פאלק“, און וועה איז צום פאלק ישראל. אויב די פינסטערע כחות זענען מנצחו דעמאלט ערווארטען אים אלערליי צרות און רדיפות, בלבולים און הריגות. אָבער דער אלמעכטיגער מיט זיין גרויסען גנאָד האָט געגעבען דעם זינדיגען מענשען די מעגליכקייט אפילו שוין נאָכן משפט צו ליב-דערען אָדער אינגאָגען אומבייטען צו גוטען דעם גור-דין דורך תפילה, תשובה און צדקה.

נאָר איידער די תפילה, תשובה און צדקה קומען פאָרן כסא הכבוד, מווען זיי דורכגען דעם פאָדערשטען פאלאץ, וואו עס ווערט בעשטימט זייער טהרה און קדושה. און, אויב אין זיי געפינט זיך חלילה דער קלענסטער פגם קומט דער שטן מיט זיין כחה, פערשליסען די שערי שמים און דערלאָזען זיי נישט צום כסא הכבוד.

העכער פון אַלץ איז תשובה. נאָך איהר געהט תפילה און די לעצטע איז צדקה. אָבער אין פאָדערשטען פאלאץ קומען זיי אַריין אין אַן אַנדער סדר. צום ערשטען קומט אָן צדקה, ווייל איהר צייט ענדיגט זיך, ווי נאָר יום-כפור הויבט זיך אָן. נאָך צדקה געהט תשובה און די לעצטע, צו נעילה, קומען אָן די תפילות.

אין יענעם יאָהר איז די מלחמה פאָרן גורל פון פאלק ישראל געווען אַ שטאַרקע און אַ פאַרביטערטע. געווען איז עס אין די צייטען פון דעם ריעז צווישען ריעזען, דעם בעל-שם-הקדוש, וועלכער האָט געהערשט איבער מלאכים און שרפים און מיט תקיפות אַ דעה געזאָגט אין די עולמות העליונים. און דער שטן מקטרג, ציטערענדיג פאַר דעם בעל-שם'ס גבורה, האָט אָנגעגורט די לענדען, אָנגעשטרענגט זיין פינסטערען פח און, צוטערפענדיג די רגע פון גאָטס גרימצאָרן, ווען די טויערן פון רחמים זענען געשלאָסען, איז ער אַרויסגעטראָטען מיט דער גאַנצער מאַלט פון דער סטרא אַהרא און אַרויסגעשטעלט זיין אומבאַרמחאַרציגען קטרוג אויפ'ן פאלק ישראל. און ער האָט גובר געווען!... און עס איז בעשטימט געוואָרען אַן אומגעווענהליך שרעקליכער גור-דין.

און די הימעלשע כחות, פערציטערטע פון דעם, וואָס עס איז געשעהען, האָבען נישט געוואָגט אַרויסצוטערטען קעגען דעם גור, און, פאַר גרויס פחד, האָבן זיי פערבאַרגען דאָס געשעהעניש פון ליכטיגען בליק פון הייליגען בעל-שם-טוב.

אין מעדזשיבוזש האָט מען אויפגענומען יום-כפור פאַר-פריה. שוין ערב יום-כפור זענען די יודען געווען דורכגענומען מיט דער גרויסער און פורכטבאַרער הערליכקייט פונ'ם הייליגען טאָג, האָבען אָבגעשטויסען פון זיך אַלע וועלטליכע דאגות, אָב-געטרייסעלט די לעצטע שירים פון וואָכעדיגקייט. אום האַלבען טאָג זענען פון מאַרק פערשוואונדען די פויערשע פוהרען. אייליג זענען געשלאָסען געוואָרען איינע נאָך די אַנדערע די קראָמען. נאָך די קראָמען, די הייזער. און, וואָס מעהר עס איז פער-שוואונדען געוואָרען די וואָכעדיגע אַלטעגליכקייט, האָט אַלץ מעהר אויפגעלעבט די הייליגע שוהל. ווי צעהנדליגע שטראָמען, האָבען זיך פון אַלע זייטען געצויגען צו דער שוהל יודען, פרייע פון אַלע וועלטליכע מחשבות און זאָרגען; אייניגע—שוין אין קיטלען, מיט וועקסענע ליכט אין די הענד. צווישען די אַרטיגע יודען זענען געווען פיעל קרעטשמערס, וועלכע זענען פון די אַרומיגע דערפער געקומען מיט ווייב און קינדער אין שטאָדט אויף ימים-נוראים. געזונטע און שטאַרקע, ענליכע מיטן פנים און די בגדים וְצו די פויערים, זענען זיי געגאַנגען שטיל און אונטערטעניג.

די שוהל, געדעקט מיט שטרוי, אַ נידעריקע און אַנאַרימע, האָט ברייט פונאַנדערגעעפענט איהרע טירען אַנטקעגען די קינדער, וואָס האָבען זיך צו איהר געצויגען. אויפן שוהל-הויף זענען געשטאַנען ציילענווייז אַרימעלייט און קאַליקעס מיט אויס-געשטרעקטע הענד, עס זענען געשטאַנען בעלי-בתיים מיט פושקעס און טעלערס, זאַמלענדיג געלד אויף אַרערליי קהל'שע הצטרכוֹת'ן. און די יודען, וואָס זענען געגאַנגען אין שוהל, האָבען, יעדערער נאָך זיין יכולת, געטיילט נדבות, געוואָרען מטביות אין די פוש-קעס און טעלערס. מיט אַ ליבליכען שמייכלע און פון פולען האַר-

צען האָט יעדער געגעבען זיין נדבה. עס האָבען זיך געשאַטען אין די הענד פון די אָרימעלייט, געקלונגען אין די פּושקעס און טעלערס יודישע גראַשענדלעך און צווייערלעך.

ביסלעכווייז איז פּוסט געוואָרען דער שוהל-הויף. עס זענען פּערשוואונדען די אָרימעלייט און די צדקה-זאַמלער. און די לעצ-טע נדבה איז געווען אַ גראַשענדעל, וואָס אַ בלינדע בעטלערין האָט אַראָפּגעלאָזען אין אַ צדקה-פּושקע.

און דאָס גאַנצע לעבען איז אַריבער אין שוהל, וועלכע איז פול געוואָרען מיט ליכט און התלהבות. איינג זענען גע-שטאַנען הונדערטער יודען אין קיטלען און שטיל מתפלל געווען; איינג זענען געשטאַנען הונדערטער הויכע און גלייכע ליכט, וואָס האָבען זיך מיט געלע פּלאַטערענדיגע פּלעמעלעך געצויגען אין דער הויך. און אַלץ און אַלע זענען ווי פּערגליווערט געוואָרען, וואַרטענדיג אויף דער ערשטער בשורה פון דעם הייליגען יום-בפור-אויף „פל-נדרי“...

אין פריהמאָרגען איז דער הייליגער בעל-שם-טוב נאָך גע-ווען רוהיג. מיט אַ פּרעהליכען געמיט און אַ ליכטיגען פנים האָט ער געבענשט די תּלמידים, דעם עולם און די קינדער, וואָס די עלטערן האָבען געבראַכט צו איהם. נאָר, וואָס מעהר דער טאָג האָט זיך געצויגען צום אָווענד, איז אַלץ אומרוהיגער געוואָרען דער געמיט פון בעל-שם. ביים פּערפאַסטען איז ער געזעסען, אין דער סביבה פון זיינע תּלמידים, אומבעוועגט מיט אַנאַראָפּגעלאָ-זענעם קאָפּ, אין אַ שווערען שווייגען, און האָט כּמעט נישט צו-געריהרט זיך צום עסען. נאָר איין מאָל האָט ער אויפּגעהויבען דעם קאָפּ און דורכגעדרונגען מיט'ן בליק ר' דוד פּירקעס, וואָס האָט געדאַרפט זאָגען פּאַר'ן עמוד „פל-נדרי“. און, אונטער דעם שאַרפען בליק פון הייליגען רבי'ן, איז ר' דוד פּירקעס געוואָרען פּערציטערט און האָט ווידער און ווידער אַמאָל פּערטיפּט זיך אין די בעהאַלטענסטע חדרים פון האַרצען און געזוכט, אויב דאָרטען איז נישטאָ קיין פּגם. נאָר ער האָט נישט געפונען. און ווען דער הייליגער בעל-שם איז אַרויס פון שטוב צו

געהן אין שוהל אַריין און האָט אויפגעהויבען דעם בליק און דערזעהן, אַז דער הימעל איז אינגאַנצען בעדעקט, ווי מיט אַ שטאַלענעם פּאַנצער, מיט דיקע, פינסטערע וואַלקענס, האָט איהם אָנגענומען אַ גרויסער פּחד. און, ווען ער איז אַריין אין שוהל און געשטעלט זיך אויף זיין אָרט, נעבען עמוד, האָט זיך זיין פנים בעדעקט מיט אַ וואַלקען, וואָס איז געווען שווערער און פינסטערער פון די וואַלקענס אויפ'ן הימעל.

און די תלמידים האָבען מיט אימה ופחד נאָכגעקוקט יעדער תנועה פונ'ם רבי'ן, און ביי זיי איז אַלץ שווערער געוואָרען דאָס געמיט. נאָר, גלויבענדיג אין דעם גרויסען כח פונ'ם הייליגען בעל-שם, האָבען זיי זיך געשטאַרקט אין בטחון, האָבען געוואָרט און געהאַפט...

ר' דוד פירקעס, אָבגעשיידט פון דער וועלט, אויסגעטון פון גשמיות, מוכן ומוזמן זיך מקריב זיין פאַר דעם כלל ישראל, איז געשטאַנען ביים עמוד און געוואָרט אויף דעם וואונק פון בעל-שם אָנצוהויבן „כל נדרי“.

אַבער דער הייליגער בעל-שם איז געשטאַנען, ווי פער-שטיינערט. זיין פנים, אָהן אַ שום תנועה, איז געווען ווייס ווי קאַלך, בעדעקט מיט קאַלטען שווייס. און איבער די באַקען האָ-בען גערונען צוויי שטרעמען טרעהרען.

און געשוויגען, ווי ער וואָלט פּערגעסען, וואו ער געפינט זיך און וואָס פאַר אַ שעה עס איז. און אַלע אַרום איהם האָבען אין שרעק געוואָרט, איינהאַלטענדיג דעם אָטעם. און עס זענען פאַרבייגעגאַנגען מינוטען, וואָס האָבען אויסגעוויזען, ווי שעה'ן, און עס זענען דורכגעגאַנגען שעה'ן, וואָס האָבען אויסגעוויזען, ווי יאָהרען, און דער בעל-שם האָט אַלץ נישט געגעבען קיין צייכען, און די אומרוהיגקייט איז אַריבער אין אַ שרעק, און די שרעק איז אַריבער אין אַנ'אימה. און אין הונדערטער הער-צער איז געוואַקסען אַ וועהטאָג, וועלכער איז געווען גרייט אַרויסצוריסען זיך, ווי אַ הילכיגער יאָמער.

ב.

צדקה.

שני-ווייסע מלאכי'לעך, מילדע און שטילע, זענען פון אלע זייטען צונויפגעפלויען זיך אין פאָדער-פאלאץ, געבראָכט אַהין יודישע נדבות, געטראַגען שפייז און בגדים, גראָשענדלעך און צווייערלעך. און אַלץ, וואָס זיי האָבען געבראַכט, האָט גע-שיינט ווי גינגאַלד, געלויכטען ווי דימענטען, און מיט פרייד גע-צויגען זיך צום פסא הכבוד. און די מלאכי'לעך האָבען בע-הוטזאָם געזאַמעלט יעדעס ברעקעלע ברויט, יעדעס פעזימל פון די צוריסענע בגדים, יעדעס קלענסטע מטבע'לע און צוזאַמען-געלעגט עס. נאָר דאָס בערגעל איז געווען אַרים און קליין, ווייל אַרים און געפאלען איז געווען דאָס פאָלק ישראל.

און אַז דער לעצטער מלאכיל האָט געבראַכט די לעצטע נדבה, דעם גראָשענדל פון דער בלינדער בעטלערין,—האָט זיך אויפ'ן שוועל פון פאָדער-פאלאץ בעוויזען דער שטן מקטרג. אַ דרייטער, אַ נצחוני'דיגער: ער האָט מיט'ן שוואַרצען פליגעל צוהאַקט דעם פאָרהאַנג, און עס האָט זיך ענטפלעקט אַ בילד, אין וועלכען אין איין הרף-עין האָבען זיך געביטען טעג און וואַכען. חדשים און יאָהרען.

געווען אַ קרעטשמער, אַ מטופל מיט אַ גרויסען געזינד. די געשעפטען זענען ביי איהם געגאַנגען אַלץ ערגער און ער-גער, און, ווען עס איז געקומען די צייט צאָהלען דעם פריץ ראַטע, האָט ער נישט געהאַט מיט וואָס. מיט גרויס מיה האָט ער אויסגעבעטען ביים פריץ, ער זאָל איהם וואַרטען די ראַטע. ביז'ן קומענדיגען טערמין, צוואַגענדיג צו בעצאָהלען מיטאַמאָל פאַר צוויי יאָהר. אָבער, ווען עס איז אָנגעקומען דער נייער טערמין, האָט ער ווידער נישט געהאַט מיט וואָס צו צאָהלען.

און דער פריץ איז ביז געוואָרען און האָט, לויט'ן דרך פון יענע צייטען, אַריינגעזעצט אין גרוב דעם קרעטשמערס גאַנצע געזינד. נאָר איהם אַליין האָט ער געלאָזען פריי, כדי ער זאָל קאָנען בעקומען געלד אויף אויסלייזען דאָס ווייב און קינדער פון געפענקעניש. און ער האָט אָנגעזאָנט דעם קרעטשמער, דאָס ער גיט איהם דריי חדשים צייט, און, אויב יענער וועט צום נייעם טערמין נישט ברענגען קיין אויסקויף-געלד, וועט מען אויפהערען אַראָבלאָזען זיין ווייב און קינדער ברויט און וואַסער אין גרוב און זיי וועלען אויסגעהן פון הונגער און דורשט; דער קרעטשמער האָט זיך געלאָזען איבער דער וועלט קלייבען נדבות. ער איז געגאַנגען פון שטאָדט צו שטאָדט, פון דאָרף צו דאָרף, אומעטום דערצעהלט וועגען דעם אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפּען. און יודען, רחמנים בני רחמים, האָבען איהם געגעבען נדבות. נאָר זיי האָבען איהם נישט געקאָנט העלפען אין דער פולער מאָס, ווייל דער חוב דעם פריץ איז געווען גרויס און די יודען זענען געווען אַרים. דער קרעטשמער איז געגאַנגען איין וואָך און אַ צווייטע, איין חודש און אַ צווייטען. און ער האָט זיך דערווייטערט פון דער היים. און עס איז מיעד געוואָרען זיין גוף, און ס'האָבען זיך אָנגעהויבען אונטערברעכען ביי איהם די פיס. און געזאַמעלט האָט ער אינגאַנצען עטליכע רענדלעך, אַ קליינעם טייל פון דעם, וואָס איהם איז געווען נויטיג. און דעם קרעטשמער האָט אָנגענומען אַ גרויסער יאוש.

איינמאָל, ווען ער איז געגאַנגען אין וועג, אַ הונגעריגער און אַ מידער, האָט זיך מיטאַמאָל דערהערט אַ רעש, אַ קנאַקעריי פון בייטשען און אַ טופעריי פון פערד. ער האָט קיין צייט גע- האָט אַרומקוקען זיך, ווי עס זענען מיט אַ שטורם אָנגעקומען רייטער-קאָזאַקען, און נאָך זיי האָט זיך געטראָגען אַ קאַרעט, געשפּאַנט מיט אַלט פערד „נאַ-שפיץ“. איינער פון די קאָזאַקען האָט מיט אַ שמיץ פון דער נאַהייקע אַראָבעשליידערט דעם קרעטשמער פון וועג אין אַ ראָוו, און די קאָזאַקען זענען גע- פלויגען ווייטער. נאָר דער פריץ, פירשט סאַנגושקאָ, וואָס איז געזעסען אין קאַרעט, האָט געהייסען אַבשטעלען זיך און בעפוי-

לען אויפחייבען דעם יודען און ברענגען צום קארעט.
 ווען מען האָט דעם צובלוטיגטען קרעטשמער צוגעפיהרט
 צום קארעט, האָט דער פירשט איהם געפרעגט, פון וואָנען ער
 איז און וואו ער געהט? דער קרעטשמער האָט דערצעהלט ווע-
 גען דעם אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפּען.

דער פירשט האָט איהם אויסגעהערט און געפרעגט:
 — וויפיל צייט געהסטו איבער דער וועלט קלייבען נדבות?
 — צוויי חדשים.

— וויפיל האָסטו געזאַמעלט?

— צעהן רענדלעך.

— און וויפיל דאַרפסטו בעצאָהלען דעם פרייז?

— דריי הונדערט...

דער פירשט האָט זיך פונאָנדערגעלאַכט, האָט געהייסען
 דעם דיענער אָבצעהלען אין אַ זעקעל דריי הונדערט רענדלעך,
 האָט אַ וואָרף געטון דאָס זעקעל גאָלד דעם קרעטשמער און איז
 שנעל אַוועקגעפאָהרען ווייטער.

ווי נאָר דער פירשט סאַנגושקאָ האָט אַ וואָרף געטון דאָס
 זעקעלע גאָלד, האָט איהם גלייך אונטערגעכאַפט דער שטן מקטרג
 און אַ שליידער געטון אויף דעם בערגעל פון די יודישע נדבות.
 און די רענדלעך האָבען מיט אַ גאָלדענעם שיין און אַ גאָלדענעם
 קלונג צושטען זיך איבער'ן פאָדער-פאַלאַץ, און פון זייער שיין
 זענען מיטאַמאָל אויסגעלאָשען געוואָרען די יודישע גראַשעגדלעך
 און צווייערלעך, געוואָרען קליין און אַרים. און דער שטן האָט
 זיך שוין צוגעגרייט מיט אַ שטויס פון פוס אַרויסצוואַרפען פון
 פאָדער-פאַלאַץ די יודישע נדבות.

אין דער זעלבער רגע האָט דער בעל-שם, ווי ערוואָר-
 כענדיג, אַ קעהר געטון זיך צו די מענשען אין קיטלען, וועלכע
 זענען געשטאַנען פּערגליווערטע פון שרעק, און האָט הויך אַ
 פּרעג געטון:

—וואו איז דער מאלאַיאַראָווער קרעטשמער? זאָל ער צו-

גיין אָהער!

עס האָט אַ ציטער געטון די שול, ערשיטערט פון דער אומגעריכטער פראַגע, און יעדערן איז געקומען אין געדאַנק, אַז דער מאַלאַיאַראָווער קרעטשמער איז מסתמא בעגאַנגען אַ שווערע זינד, איבער וועלכער מען קאָן נישט אָנהויבען „פל נדרי“, און הונדערטער ביזע בליקען האָבען זיך געווענדט צום קרעטשמער. פון וואַנט האָט זיך אָפגעטיילט אַ שטאַרקער, געוונטער יוד, מיט אַ פּערגרעבטען פנים. ער האָט זיך מיט אַ נאַאיוער שרעק אומגעקוקט, געמאַכט עטליכע טריט און געבליבען אויף זיין אָרט, נשתומם און אָפהענדיג.

—אָהער קום, האָב קיין מורא נישט!—האָט איהם מיט אַ

ליבליכען בליק דער בעל-שם בעפוילען.

טרעטענדיג מיט זיינע גרויסע, פויערשע שטיוועל, איז דער קרעטשמער אונזיכער צוגעגאַנגען צום בעל-שם.

—חיים,—האָט זיך דער בעל-שם צו איהם געווענדעט,—זאָג

מיר, דו האָסט געקענט דעם פירשט סאַנגושקאָס רויטליכען הונד?

דער קרעטשמער איז ממושטש געוואָרען פון דער אומגע-

ריכטער פראַגע און נישט געקאָנט ענטפערן, נאָר ווען דער בעל-

שם האָט איבערגע'חור'ט זיין פראַגע, האָט ער געענטפערט:

—דעם פירשט'ס רויטליכען הונד? ווער האָט איהם נישט

געקענט? אַלע האָבען איהם געקענט.

—דערצעהל אָקאַרשט, וואָס מיט איהם האָט פאַסירט.

—געווען איז עס אַנ'אויסגעצייכענטער הונד,—האָט אָנגע-

הויבען דער קרעטשמער,—דער פירשט האָט בעצאָהלט פאַר איהם

טויזענד רענדלעך און איז אין ערגעץ אָהן איהם נישט געפאָהרען

און נישט געגאַנגען. נאָר איינמאַל, ווען צום פירשט זענען גע-

קומען זעהר חשוב'ע געסט און דער הונד האָט זיך אַ וואָרף

געטון אויף זיי בילען, האָט דער פירשט מיט גרויס פּעס גע-

כאַפט די ביקס, האָט אויסגעשאָסען און גע'הרג'עט דעם הונד.

—גע'הרג'עט?—האָט זיך פּערוואונדערט דער בעל-שם.—ווי

האָט איהם נישט פּערדראָסען אַזא טייערער הונד? ער האָט דאָך

בעצאָהלט פאַר איהם טויענד רענדלעך!

— אַ גרויסען ווערט האָט ביי סאַנגושקאָן טויענד רענדל-
לעך! פאַר איהם האָט עס קיין שום ווערט נישט!— האָט געענט-
פערט דער קרעטשמער.

דער הייליגער בעל-שם האָט זיך אויסגעגלייכט, געווענדעט

זיך צו די אַרום שטעהענדיגע און אַרויסגעזאָגט הויך:

— איהר הערט, יודען? ביים פירשט סאַנגושקאָ האָבען טוי-

זענד רענדלעך קיין שום ווערט נישט, און בפרט דרייהונדערט
רענדלעך, דאָס איז ביי איהם כאין ואפס און ביי יודען איז יע-
דער גראַשענדעל בעגאַסען מיט ביטערען שווייס... ר' דוד, זאָג
„כל נדרי“!

און ווי נאָר דער הייליגער בעל-שם האָט אַרויסגערעדט די

ווערטער, זענען די גאַלדענע רענדלעך געוואָרען טונקעל און
קליין, און די יודישע מטבע'לעך האָבען ווידער אָנגעהויבען לייכ-
טען, ווי ליכטיגע שטערענדלעך. און דער גראַשענדעל פון דער
בלינדער בעטלערין האָט זיך דער ערשטער אַ ציה געטון אין
דער חוץ, האָט צוהאַקט דעם פאַרחאַנג און אַוועק צום פּסא-
הכבוד. אין נאָך איהם האָבען זיך אויפגעהויבען אַלע יודישע
גדבות.

און אין דעם פּוסטען פּאָדער-פּאַלאַץ איז דער שטן גע-

בליבען שטעהן דערנידערט און פּערשעמט.

ג.

תשובה.

די גאַנצע נאַכט זון יום-כּפור האָבען יודען פּערבראַכט אין

שול, נישט צוגעבאַכט מיט קיין אויג און געזאָגט תהילים, און אַ
גאַנצע נאַכט האָט זיך געטראָגען אין הימעל צום פּאָדער-פּאַלאַץ
די יודישע תשובה. עס האָבען זיך געטראָגען זיפצען און קרעכ-

צען, קלאַגען און געוויינען, חרטות און סגופים. עס האָבען זיך געטראָגען ווידו'ס פון צובראָכענע הערצער, קרעכצען פון בע-וויגען ווילען; עס האָבען זיך געטראָגען אָבגעריסענע פון דער נשמה, אויסגעלייטערטע דורך פיין און צער, זינד און חטאים. און דאָס אַלץ האָט זיך צונויפגעגאַסען אין אַ מוזיק פון אַ נישט-ערדישען לויב-ליעד דער ליכטיגקייט און רעכטפאַרטיגקייט.

און ווען דער לעצטער פונק פון תשובה איז אַריין אין פאָדער-פּאַלאַץ, האָט זיך ווידער בעוויזען דער שטן-מקטרג און האָט מיט אַ קאַלטער אכזריות אויסגעשריען:

— אויב דעם פירשט'ס הונד האָט דורכגעפיהרט צום כסא-הכבוד די יודישע נדבות, טאָ נאָל דער זעלבער הונד עדות זאָגען וועגען יודישער תשובה.

און אין דערזעלבער רגע האָט זיך אין פאָדער-פּאַלאַץ בע-וויזען דער רויטליכער הונד, אַ געשלאָגענער און פּערוואונדעטער. און פאַר איהם איז געשטאַנען דער פירשט, אַ בייזער און אַ דראָהענדער. און דער הונד, ציטערנדיג, מ'זאָל איהם ווייטער נישט שלאָגען, איז געקראָכען צו די פיס פון פירשט, געלעקט איהם די הענד, געקוקט איהם אין די אויגען מיט אַ שקלאַפישער אונטערטעניגקייט און געצויגען אַ קלעגליכען יאָמער. און דער שטן האָט אונטערגעכאַפט דעם הונד'ס יאָמער, ציטערניש און שקלאַפיש-אונטערטעניגע בליקען, האָט עס אַ שלידער געטון צו דער יודישער תשובה און אויסגערופען:

— געהט דען נישט דעם הונד'ס קלאַג פון דעם זעלבען מקור, וואָס די יודישע תשובה זאָלען-זשע די מלאכים טראָגען צום כסא-הכבוד די הינטישע זיפצען און אונטערטעניגע בליקען צוזאַמען מיט די מענשליכע. זיי האָבען דעם זעלבען ווערט...

ביי דעם ערשטען אויפגאַנג פון פריהמאָרגען, אַז ס'הויבט זיך אָן וועבען דער פאָדים פון גאָט'ס לייטזעליגקייט, האָט זיך ר' וואָלף קיצעס געשטעלט ביים עמוד צו זאָגען שחרית. נאָר ער האָט נאָך קיין צייט געהאַט אַנצוהויבען, ווי דער הייליגער בעל-שם, אַראָבואַרפּענדיג דעם טלית פון פנים, האָט זיך אַ

קעהר געטון צום עולם און הויך געפרעגט:
 --פארוואס האָט דאָס אַ יוד געפאַסט דעם צעהנטען אָב?
 און זעהענדיג, אַז קיינער ענטפערט איהם נישט, האָט ער
 איבערגע'חזרט:

--איך וויל מ'זאָל מיר ענטפערן: פארוואס האָט דאָס אַ
 יוד געפאַסט דעם צעהנטען אָב?

נאָר דער עולם האָט געקוקט איינער אויף דעם אַנדערן
 און קיינער האָט נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערן.

דעמאָלט איז דער בעל-שם אַראָב פון זיין אָרט און אַוועק
 צום טיר, וואו עס זענען געשטאַנען די אַרעמע און עלענדע.
 און, צוגעהענדיג צו אַנ'אלטען אַרימאָן, האָט ער איהם אַרויפגע-
 לייגט די האַנד אויפ'ן פלייצע און געזאָגט:

--איהר האָט געהערט, וואָס איך האָב געפרעגט? דערצעהלט
 זשע! פארוואס האָט אַ יוד געפאַסט דעם צעהנטען אָב?

דער אַלטער אַרימאָן האָט אומגעקעהרט דאָס פנים פון
 וואָנט צום בעל-שם, האָט אויף איהם פערוואונדערט אַ בליק גע-
 טון און שטרענג געענטפערט:

--איך האָב נישט וואָס צו דערצעהלען, און נישטאָ צו-
 ליב וואָס...

אַבער איך דאַרף איהר זאָלט דערצעהלען!--איז גע-
 שטאַנען אויף זיינס דער בעל-שם.

--אויב איהר דאַרפט, טאָ דערצעהלט, איך וויל נישט!--
 האָט געענטפערט מיט עקשנות דער אַרימאָן, און אומגעקעהרט
 זיך ווידער צום וואָנט.

דער בעל-שם האָט אַ שמיכעל געטון און, ווענדענדיג זיך
 צום עולם, געזאָגט:

--הערט, יודען, אַ מעשה. אַבער איך וויל, אַז קיינער פון
 אייך זאָל נישט דורכלאָזען קיין איין וואָרט פון דעם, וואָס איך
 וועל דערצעהלען.

אין שול איז געוואָרען אַ טויטע שטילקייט און אַלע בלי-
 קען האָבען זיך געווענדעט צום בעל-שם:

--היינטיגעס יאָהר, משעה באב,--האָט אָנגעהויבען דער-

בעל-שם—איז אַנאַלטער יוד, אַנאַרימאַן, אַ מירער פון תענית, פון היץ און פון אַ לאַנגען וועג, פּערגאַנגען אין אַ דאָרף אַברוהען זיך אין אַ יודישער קרעטשמע, דער קרעטשמער איז נישט גע-ווען צו הויז און די קרעטשמערין איז געשטאַנען ביים אויווען, אַרויסגענומען געבאַקטע ברויטלעך און געלעגט אויף אַ ברעט אַבקיהלען. דערוועהנדיג דעם אַרימאַן, איז זי אַוועק אין צוויי-טען חדר, האָט געבראַכט פון דאָרט אַ גראַשען און געגעבען איהם אַ נדבה. דער אַרימאַן האָט אַבגעראַנקט און, אַברוהענדיג זיך אַ ביסעל, אַוועק ווייטער. אין אַ קליינע צייט אַרום האָט זיך די קרעטשמערין געכאַפט, ווען איהר פעהלט אַ ברויטעל. זי האָט נישט געוואוסט, אַז זי האָט מיט'ן קלייד אַראַבגעוואָרפען פון ברעט דאָס ברויטעל און ער האָט זיך אונטערגעקייקעלט אונ-טער'ן אויווען. און זי האָט חושד געווען דעם אַרימאַן, אַז ער האָט געגאַבעט דעם ברויטעל. ווען דער קרעטשמער האָט זיך אומגעקעהרט אַהיים, האָט זי איהם דערצעהלט וועגען דער גנבה. דער קרעטשמער איז געוואָרען שטאַרק אין כּעס און נאַכגעלאָפּען דעם אַרימאַן. אויפ'ן וועג אין צווייטען דאָרף האָט ער איהם אָנגעיאָגט, אָננעהויבען זיילען פאַר דער גנבה און געמאַהנט ער זאָל אומקעהרען דאָס ברויטעל. דער אַרימאַן האָט געשוואוירען, אַז ער האָט דאָס ברויטעל נישט גע'גאַבעט. דער קרעטשמער האָט איהם אַרומגעוואָלט און, נישט געפּינענדיג די גנבה, האָט ער אויסגעשריען מיט אַ ווילדען כּעס:

—וועניג, וואָס דו ביזט אַ גנב, האָסטו נאָך אום תשעה-

באב אויפגעפרעסען דאָס גע'גאַבעטע ברויטעל!

און ער האָט שטאַרק געשלאָגען דעם אַרימאַן.

אַ לאַנגע צייט איז געלעגען דער געשלאָגענער, צובלוטיג-טער יוד אויפן וועג. ווען ער איז געקומען צו זיך, איז שוין גע-ווען פאַרנאַכט. ער האָט אַבגעדאַווענט מנחה און אַוועקגעשלעפּט זיך אין נאַהנטען דאָרף און ווידער אַריין אין אַ קרעטשמע. דער קרעטשמער האָט איהם פאַרגעלעגט אַבפאַסטען זיך, נאָר ער האָט זיך אַבגעוואָגט און אָהן אַ הפסקה האָט ער געפאַסט אויך דעם צווייטען טאָג, דעם צעהנטען אָב...

און דער בעל-שם האָט ווידער בעקוקט דעם עולם און
געפרעגט:

--איהר האָט גוט געהערט, וואָס איך האָב דערצעהלט?
דעמאָלט האָט דער אַלטער אָרימאָן אַ קעהר געטון זיך צום
בעל-שם און אויסגעשריען מיט רוגז:
--וואָס ווילט איהר פון מיר? ווי האָב איך געקאָנט אַב-
דערש טון? עס איז בעגאַנגען געוואָרען אַ גרויסער חטא: אַ יוד
האָט חושד געווען אַב'אומשולדיגען יודען אין גנבה און אויפגע-
הויבען אויף איהם די האַנד. אָבער דער קרעטשמער האָט דאָך
נישט געוואוסט פון זיין זינד, ער האָט נאָך גערעכענט, אַז ער
טוט אַ מצוה, וואָס ער שטראָפט אַ גנב און אַ זינדיגער. און,
נישט וויסענדיג זיין זינד, האָט ער נישט געקאָנט תשובה טון.
אָבער איך האָב דאָך געוואוסט פון זיין זינד. ווי זשע האָב איך
געקאָנט אויף דעם נישט תשובה טון? האָב איך געפאַסט דעם
צעהנטען אָב און געבעטען דעם אויבערשטען, ער זאָל מוחל זיין
דעם קרעטשמער זיין אומשולדיקע זינד...
--אויב אַזוי,--האָט זיך אָבגערופען פרעהליך דער בעל-
שם,--טאָ וואָס-זשע שווייגט ר' וואָךף קיצעס? דאָך צייט צו זאָ-
גען שחרית!

און, ווי נאָך דער אַלטער אָרימאָן האָט געענדיגט זיינע
ווערטער, האָבען די יודישע תשובות אָנגעהויבען לייכטען, ווי
פריהער, און האָבען זיך, ווי אַ ריח נחוח, אַ ציה געטון צום
כסא-הכבוד.

און דער שטן, אָהנמעכטיג אין זיין ווילדען פעס, איז גע-
בליבען אַליין אין פּאָזער-פּאַלאַץ אַב'אָבגעשטויסענער און אַ פּער-
שעמטער...

ד.

תפילה.

דער הייליגער בעל-שם האָט מתפלל געווען. ער האָט אינגאנצען געפלאַקערט פון שמחה און התלהבות. און די ווער-טער פון זיינע תפלות, פינקלענדיגע און שטאַרקע, ברענענדיגע אין זייער זיסקייט, מילדע אוז ליידענשאַפטליכע, האָבען זיך גע-טראַגען אין דערהויך, ווי שנורען פלאַמענדיגע דימענטען. און נאָך זיי האָבען זיך געצויגען די תפלות פון איבעריגען עולם און דעם גאַנצען טאָג האָבען זיך פון אַלע עקען וועלט געטראַ-גען יודישע תפילות צום פאָדער-פאַלאַץ.

דאָס יודישע פאַלק האָט מתפלל געווען. עס האָבען גע-קלונגען ווערטער, גרויע און אימה'דיגע, וועלכע קיין איין אַנדע-רע שפראַך אין דער וועלט האָט נישט בעשאַפען; עס האָבען זיך געגאַסען יללות פון טויזענד-יאָהריגע ליידען, וועלכע קיין איין פאַלק אין דער וועלט האָט נישט איבערגעליטען. עס האָבען גע-דונערט הערליכע פּומונים פון אַ פאַלק, וואָס איז שטאַלץ אויף זיין אויסגעוועהלטקייט, וואָס איז זיכער אין זיין אומשטערבליכ-קייט. עס האָבען זיך געטראַגען ווערטער—ליתנ'ס, משונה-גרויסע וואָס האָבען אַרומגענומען אַלץ, וואָס עס לעבט, אַלץ, וואָס עס איז בעשאַפען, פון אַ זעמדעלע, ביז די ווייטסטע וועלטען. אין אַ וואונדערליכען בלומענקראַנץ האָבען זיך דורכגעפלאַכטען די שטילסטע און הכנעה'דיגע אָנערקענונגען פון דער בעגרענצטקייט פון מענשליכען פערשטאַנד, פון דער ווערטלאָזיקייט פון מענש-ליכען לעבען, וואָס טראַגט זיך אַרום ווי אַ פאַרביילויפּענדיגער שאַטען, ווי אַ פערשווינדענד וואַלקענדעל, ווי אַנאַבנאַרענדער חלום—האָבען זיך דורכגעפלאַכטען מיט די מוטערליך-צאַרטע טריי-סטונגען דעם פערטרויערטען און קלאַגענדיגען אַלמעכטיגען און אייביגען.

און, ווען עס האָט דורכגעקלונגען די לעצטע תפלה און עס איז געקומען די שעה פון נעילה, ווען עס דארפען פערשלאָ-סען ווערען די טויערן פון גרעסטען היכל, האָט זיך אויפן שוועל פון פאָדער-פאלאץ ווידער בעוויזען דער שטן. אַ רוהיגער אין זיין פּינסטערער ענטשיידענהייט און, מיט ווערטער, שאַרפע, ווי שטאַל, און גרויזאָמע, האָט ער אָנגעפאַנגען זיין קטרוג:

— איך בין געקומען בעשולדיגען גנבים פון ווערטער. אַלע תפילות, וואָס שוועבען דאָ, זענען בעשאַפען דורך מענשען פון אַלטע פריהערדיגע דורות. ווערטער, וואָס זענען געבוירען געוואָרן רען אין האַרצען פון איין מענשען, קאָנען נישט זיין קיין תפלה אויף די לעפצען פון אַ צווייטען. האָט דען דער בעשעפער צוליב דעם געגעבען אַ מענשען אַ שכל און פערשטאַנד, ער זאָל, ווענדענדיג זיך צו זיין הערשער, איבערזחורן, ווי אַ טויטען ווידערקלאַנג, ווערטער, פּערגליווערטע פון טויזענדער יאָהרען? נאָר, אויב דעם בעשעפער איז ניחא צו נעהמען, ווי אַ לעבעדיגע תפילה, די אַלטע ווערטער פון טויטע לעפצען, ווער-טער, אָפגעריבענע, ווי אַנאַלטע מטבע פון אַ טויזענדיאָהריגען שמוש, פאָדער איך, אַז צום כּסא-הכבוד זאָלען צוגעלאָזען ווע-רען נאָר יענע תפילות, וועלכע זענען אַרויסגעזאָגט געוואָרען מיט דער שטרענגסטער אָפּהיטונג פון אַלע דינים און מנהגים. עס מוזען אָפּגעוואָרפען ווערען, ווי פּטול'ע און אומווירדיגע, יע-נע תפילות, אין וועלכע עס איז דורכגעלאָזען געוואָרען על-פי-טעות אַ וואָרט, אַרויסגעזאָגט געווען אַ גרייז; אין וועלכע עס זע-נען נישט אָפּגעהיט געוואָרען אַלע כּונות; תפילות, וועלכע זענען איבערגעריסען געוואָרען דורך אַ זייטיג וואָרט, אַ פּרעמדע מחשבה, אַנאַיבריגען ריהר; תפילות, ביי וועלכע עס האָט זיך אַ ביסעל אַראָפּגערוקט פון די פלייצעס דער טלית, פון קאָפּ די יאַרמולקע. זאַנצע תפילות געפין איך דאָ אין פאָדער-צימער נאָר צוויי דאָס יענען תפילות פון צוויי גרויסע רבנים, וועלכע האָבען אָפּער-איינעם דעם אַנדערן אַריינגעלעגט אין חרס. אָט די צוויי תפילות וועל איך דורכלאָזען צום כּסא-הכבוד, און די איבריגע וועל איך אַרויסוואָרפען, ווי פּטול'ע און פּערשוועכטע.

און דער שטן איז אַנטשוויגען געוואָרען. און אין פּאָדער-
פּאַלאַץ האָט זיך פּערשפּרייט אַ שווערע פּינסטערניש. און די
תּפּלות, וואָס האָבען נאָר-וואָס געפּלאַקערט, הייליגע און ליכטי-
גע, זענען פּערלאַשען און פּערוועלקט געוואָרען, און שווער, ווי
טויטע, אָנגעהויבען אַראָבזינקען אין דער פּינסטערניש. נאָר די
צוויי תּפּלות פּון די גרויסע רבנים האָבען געפּלאַקערט מיט אַ
בייזען פּייער און געשפּריצט מיט פּונקען און סם.
און די טויערן פּון הימעל האָבען זיך אַ ריהר געטון אויף
זייערע ריגלען און אָנגעהויבען לאַנגוואַם צונויפּגעהן זיך, פּער-
שלאָסען צו ווערען ביז דעם קומענדיגען יאָהר.

אין אַ ווייטען ווינקעל פּון שול איז געזעסען יענקעל דער
קרעטשמער, וואָס האָט זיך אפּילו צווישען די קרעטשמער גע-
רעכענט פּאַר אַ גראָבען עם-הארץ. ביי איהם איז געווען אַ בן-
יחיד, אַ יונגעל פּון אַ יאָהר צוועלף, וועלכער איז געווען אַזוי
פּערגרעבט, אַז מען האָט איהם בשום-אופן נישט געקאָנט אויס-
לערנען דעם אלף-בית. יענקעל האָט מורא געהאַט, ווען ער לאָזט
איבער דעם יונגעל אַליין אין דאָרף, וועט ער עסען אום יום-
כּפּור, האָט ער איהם גענומען מיט זיך און געהאַלטען נעבען
זיך אין שול. דער יונגעל האָט די גאַנצע צייט געזעהען, ווי
הונדערטער מענשען, אויסשפּרייטענדיג די הענד אין דערהויך,
קלאָגען און בעטען מיט גרויס האַרציגקייט, און אין זיין שטומער
נשמה האָט זיך אויך אויפּגעוועקט אַנ'אומבעוואוסטזיניגער דורשט
צו ערהויבונג און צו תּפּלה. נאָר, נישט וויסענדיג קיין שום היי-
ליגען וואָרט, האָט ער נישט געהאַט מיט וואָס אויסצודריקען
זיינע גענויעם. און ער האָט געשוויגען און געמאַטערט זיך.
אַראָבלאָזענדיג די האַנד אין קעשענע, האָט ער דאָרט גע-
פּונען אַ ליימענע פּייפעל, מיט וועלכער ער האָט געפּייפט אין
פעלד, צונויפּרופּענדיג די בהמות. און איהם האָט זיך פּאַרגלוסט
אַ פּיף צו טון. ער האָט געזאָגט צום פּאַטער:
—טאַטע! איך האָב מיט זיך אַ פּייפעל. איך וועל אַ פּיף

טון!

דער פאָטער האָט אויף איהם אָנגעשריען און שטרענג פֿער-
 באַטען צו פייפען. אָבער דער ווילען צו פייפען האָט זיך ביים
 יונגעל אַלץ געשטאַרקט, און אין אַ קליינער צייט אַרום האָט ער
 ווידער געבעטען דעם פאָטער, ער זאָל איהם ערלויבען צו פיי-
 פען. דער פאָטער האָט נאָך שטרענגער אָנגעשריען אויף איהם
 און געדראָהט צו שלאָגען. אָבער, ווען מען האָט אָנגעהויבען מוסף
 און די שול האָט זיך ווידער צוגאַסען אין געבעט, האָט זיך ביים
 יונגעל דער דורשט צו פייפען אַזויפיל געשטאַרקט, אַז ער האָט
 אויסגעשריען צום פאָטער:

—טאַטע! איך קאָן זיך נישט איינהאַלטען! איך וועל אַ

פייף טון!

דעמאָלט האָט דער קרעטשמער אָנגעטאַפט ביים יונגעל
 דאָס פייפעל אין קעשענע, האָט זי פון דרויסען פֿערקוועטשט
 אין האַנד און נישט אָבגעלאָזט די גאַנצע צייט פֿון מוסף.
 פון דעם ליידענשאַפטליכען דורשט אויסצוגיסען זיין גייסט
 אין אַ גרויסען און שטאַרקען קול, האָט דער יונגעל אינגאַנצען
 געציטערט, האָט זיך ביטער געמאַטערט און פון די אויגען האָ-
 בען זיך ביי איהם געגאַסען טרעהרען.

נעילה האָט געוועחנליך געזאָגט דער בעל-שם אַליין.

ווען ער איז צוגעקומען צום עמוד און אויפגעהויבען די
 אויגען צום הימעל, איז ער פֿערציטערט געוואָרען פון דעם, וואָס
 ער האָט דערזעהען. און ער האָט זיך אויפגעהויבען צו די הוי-
 כע פּאַלאַצען און איז צוגעקומען צום פּאָדער-פּאַלאַץ און געוואָלט
 אַהין אַריין. נאָר די טויערן זענען געווען צוגעמאַכט און אויף
 זיי איז געהאַנגען אַ שווערער שלאָס, און דער בעל-שם האָט
 געפרובט איהם אַראָפּנעמען, נאָר ער האָט נישט געקאָנט. און ער
 איז אַוועק אין די אַנדערע פּאַלאַצען. נאָר דאָרט האָט געהערשט
 אַ גרויסע מהומה און קיינער האָט איהם נישט געקאָנט העלפען.
 און ער האָט בעגעגענט זיין רבי'ן און זיך געווענדעט צו איהם
 מיט אַ געשריי:

—רבי! דאָס יודישע פּאָלק שטעהט אין אַ גרויסער סכנה!

העלפט מיר צריינדריינגען אין פאָדער-פּאַלאַץ!
 נאָר דער רבי האָט מיט אַ געוויין געענטפערט, אַז ער
 קאָן איהם גישט העלפען, און דער בעל-שם איז אַוועק צו אליהו
 הנביא און אָנגעהויבען בעטען ער זאָל איהם עפענען די טויערן
 פון פּאָדער-פּאַלאַץ. און אליהו הנביא האָט איהם געענטפערט:
 — די טויערן פון דעם פּאַלאַץ האָט קיינער קיין רשות
 גישט צו עפענען, חוץ יעקב אבינו, געה צו איהם!
 און דער הייליגער בעל-שם איז אַוועק צום גן-עדן, נאָר
 דער מלאך מיט דעם צווייטאַרפיגען חרב-המזחפּלח האָט איהם
 פּערצוימט דעם וועג, און אין דער גרעסטער פּערצווייפלונג האָט
 דער בעל-שם אויסגעשריען:

— יעקב! יעקב! ענני, ענטפער מיר!

און עס איז פּערציטערט געוואָרען די שול פון בעל-שם'ס
 געשריי. און עס האָט אַ ציטער געטון יענקעל דער קרעטשמער,
 מיינענדיג, אַז דער בעל-שם רופט דאָס איהם, איז ער אויפגע-
 שפרונגען פון אָרט, און האָט דערביי אָבגעלאָזען די פייפּעל,
 וועלכע ער האָט געהאַלטען פון דרויסען פּערקוועטשט אין האַנדר.
 און ווי נאָר דער יונגעל האָט דערפיהלט, אַז די קעשענע
 איז איהם פריי, האָט ער אַרויכגעכאַפּט די פייפּעל, האָט זיך צו-
 געזויגט צו איהם מיט די ליפּען און האָט אַרויסגעגעבען אַ
 שטאַרקען און אַ לאַנגען פייף, אין וועלכען ער האָט אויסגע-
 דרוקט די גאַנצע התלהבות און הייליגע אַנשטרענגונג פון זיין
 שטומער נשמה.

און דער פייף פון דעם יונגעל האָט דורכגעהאַקט אַלע
 הימלען, איז אַריין מיט שטורם אין פּאָדער-פּאַלאַץ, האָט אָבגע-
 וואָרפען דעם שטן-מקטרג, האָט אָנגעצונדען די פּערלאַשענע
 תּפּלות און מיט זיי צוזאַמען אַוועקגעטראָגען זיך צום כּסא-
 הכּבוד.

און ווען די תּפּלות האָבען זיך בעהעפּט מיט דער יודי-
 שער תּשובה און צדקה און האָבען דערגרייכט צום אונטערטרעפּ
 פון כּסא-הכּבוד, האָט דער אַלמעכטיגער זיי אויסגעשטרעקט זיין

גאלדענע רוט, און איבערגעצויגען צו זיי דעם פאָדעם פון לייט-
זעליגקייט, און צוגענומען זיי אין זיין שויס. און אין דער זעל-
בער רגע איז דער פּורכטבאַרער גורדין געבראַכען געווען און
פערביטען געוואָרען אויף אַ לייטזעליגען און באַרמחאַרציגען.

ווי נאָר אין שול האָט דורכגעהילכט דעם יונגעלס פייף,
האָט דער בעל-שם אָנגעהויבען זאָגען נעילה. און ער האָט גע-
דאַווענט מיט גרויס פרייד און התלהבות.

און אַז מען האָט אָבגעדאַווענט מעריב און דער עולם איז
אַרויס פון שול, איז דער הימעל געווען לויטער און אויף איהם
האָט געשוועבט אַ פולע לבנה. און דער הייליגער בעל-שם האָט
מחדש געווען די לבנה און האָט מיט פרייד געזאָגט דעם עולם,
וואָס האָט איהם אַרומגערינגלעט:

— איך האָף, אַז מיר האָבען אויסגעפעטען ביי גאָט אַ גוט
יאָהר, אַ רוהיגען און אַ פרעהליכען, אַז קיין איין טראָפען יודיש
בלוט וועט נישט פּערגאַסען ווערען!

און דער עולם האָט אויף דעם געענטפערט:

— אמין!

א דיזתורה מיט נאם.

...און געשעהען איז די מעשה
גאָר נישט לאַנג, אין יענע צייטען,
ווען עס האָט די וועלט געקלונגען
מיט די מופתים פון דעם צדיק,
פון דעם רב, ר' אלימלך.
אין אַ ביזער שעה אויף יודען
האָט דער קיסר פון רומעניען
מיטאַמאָל געמאַכט אַ גזירה.
אַז אין אַ משך פון אַ חדש
זאָל נישט בלייבן אין זיין הערשאַפט
קיין שום זכר פון אַ יודען.
עס פערשטעהט זיך, אַז די גזירה,
האָט די יודען שטאַרק ערשיטערט,
מיט געוויינט, געקלאָגט, געשריען,
מיט געמאַכט אַ תענית צבור
און געריסען קברים, וועלטען.

נאָר דאָס אַלץ האָט נישט געהאַלפּען
 ביזע רוחות, מקטרגים,
 וועלכע לויערן אויף יודען,
 האָבען נישט דערלאָזט צום בורא
 נישט קיין טרער און נישט קיין תפילה.
 נאָר איין יוד אין גאַנץ רומעניען
 ט' נישט געפאַסט און נישט געשריען.
 און געווען איז דאָס רב פייוועל,
 אַ בעוואוסטער יוד, אַ זקן,
 וועלכער איז דעם גאַנצען לעבען
 אָפּגעזעסען אין בית-המדרש
 אויף גמרא און אויף פוסקים.
 אַז רב פייוועל האָט דערוואוסט זיך
 פון דעם קיסר'ס ביזען גור-דין,
 האָט ער אויך זיך שטאַרק דערשראָקען
 און געוואָלט שוין נעהמען וויינען...
 מיט אַמאָל האָט איהם בעלויכטען
 דעם געדאַנקען אַ מחשבה.
 ער ט'אָ כאַפּ געטון אַ חומש,
 האָט אַריינגעקוקט מיט אימפעט
 און האָט אויסגעשריען תיכף:
 —סטייטש! וואָס הייסט: אַ גור פון קיסר?
 על פי דין פון אונזער תורה
 האָט דער גור קיין שום ממשות!
 און געשווינד, —אַ פייל פון בויגען, —
 איז ער גלייך אַוועקגעלאָפּען
 (שפעט בינאַכט איז דאָס געוועזען)
 צו דעם רב, (אין יענע צייטען,
 האָט געהערשט אין גאַנץ רומעניען
 דער בעוואוסטער גרויסער צדיק
 פון ליזענסק, רב אלימלך),
 האָט אים אויפגעוועקט פון דרעמעל

און מיט היץ גענומען שרייען:
 — „רבי! פסק'נט א דין-תורה!
 קלאַר ווי טאָג איז דאָך געשריבען
 אין דער תורה, אז די יודען
 זענען קנעכט דעם בורא עולם,
 היינט, ווי שטעלט זיך איין אַ קיסר
 מאַכען גזירות געגען יודען!
 און דערהויפט, איך פרעג אייך, רבי,
 ווי דערלאָזט דאָס גאָט אין הימעל
 די משונה בייוע עולה?
 — וואָס זשע ווילסט דו, רבי פייוועל?
 פרעגט ביי אים רב אלימלך.
 — ס'טייטש, וואָס וויל איך? אַ דין-תורה
 מיט דעם בורא פאַר דעם גור-דין!
 — הער, מיין זוהן, — האָט איהם געענטפערט
 רוהיג רבי אלימלך, —
 זאָגען מוז איך דיר, בפירוש,
 אַז איך רעכען פאַר אַ העזה
 צו בעשולדיגען דעם בורא,
 אַז ער איז אַ דין מעקס;
 מאַהנען גאָט צו אַ דין-תורה
 איז דערצו נאָך אַ סכנה...
 נאָר, פון אַנדער צד, פערשטעה איך,
 אַז דו געהסט אויף מסירת נפש
 פאַר אַ גרויסער קהילה יודען,
 און דעריבער בין איך מסכים
 אָנצוגעהמען די דין-תורה.
 נאָר אום האַלבער נאַכט, פערשטעהט זיך,
 איז פאַר דעם די צייט נישט פאַסיג;
 קום-זשע מאַרגען, נאָך ותיקון.
 אין דער זעלבער נאַכט, גאָר פלוצים,
 זענען מיטאַמאָל געקומען

געסט צו רבי אלימלך:
 דריי רבנים און צדיקים.
 צווישען זיי איז אויך געוועזען
 דער בעל מופת און דער צדיק,
 דער בעוואוסטער רב פון אַפּטע.
 האָט זיי רבי אלימלך
 פאַרגעלעגט, מיט איהם צוואַמען
 אַנטוילנעהמען אין דעם משפט,
 און זיי האָבען איהם געגעבען
 זייער הייליגע הסכמה.
 מאַרגען פריה, אַז רבי פייוועל
 איז געקומען צו דעם משפט,
 האָבען אַלע פיר רבנים
 אָנגעטון אויף זיך טליתים,
 און עס איז דער גרויסער בית דין
 צוגעטראָטען צום דין-תורה.
 — רבי פייוועל! — האָט דער אַפּטער
 אויסגערופען, — פיער רבנים
 זענען גוזר, דו זאָלסט זאָגען,
 וואָס דו האָסט פאַר אַ מין טענה
 צו דעם בורא כביכול?
 נאָר רב פייוועל איז געשטאַנען
 בלייך, צוטומעלט און דערשראָקען.
 — ניין, רבותי... ניין, איך קאָן נישט... —
 האָט ער ציטערנד געשטאַמעלט. —
 כִּהָאָב מיין גאַנצען מוט פערלאָרען...
 פון די נעכטיגע התלהבות
 איז קיין זכר נישט געבליבען...
 נאָר אויף דעם האָט איהם געענטפערט
 מיט אַ תקיפות, שטרענג דער אַפּטער:
 — איך, דער אַפּטער, גיב דיר כח,
 דעה, בינה און התלהבות!

פיי בטוח, אין דעם משפט
 וועט נישט זיין קיין נשיאת פנים
 און רב פייוועל האָט בעקומען
 מיטאַמאָל אַ גרויס התלהבות
 און האָט אָנגעהויבען טענה'ן.
 קודם כל האָט ער אַ פסוק
 אויפגעוויזען אין דער תורה,
 באַכדעם האָט ער אָנגעהויבען
 ברענגען ראיות פון גמרא,
 און פון פוסקים, און פון אַלפס.
 ער האָט קלאָר ווי אַאָג בעוויזען,
 אַז דער בורא האָט לחלוטין
 גישט געטאָרט דעם גור דערלאָזען.
 דאָ האָט איינער פון די שופטים
 זיך געפרובט אויף אַ המצאה:
 —אפשר וואָרט איהר, רבי פייוועל,—
 האָט ער שטיל זיך אָפגערופען,—
 איינגעווייליגט אָנצוקלאָגען
 גישט דעם בורא, באַר דעם קיסר?
 —וואָס מיר קיסר? ווער מיר קיסר?—
 האָט מיט כעס אויסגערופען
 רבי פייוועל,—הערסט אַ מעשהו
 וואָס האָב איך פאַר אַ געשעפטען
 מיט דעם קיסר פון רומעניען?
 וואָס איז ער? אַ טיפח סרוחהו
 מיט דעם בורא, פביכול,
 גור מיט איהם וויל איך זיך לאָדען?
 דאָ האָט זיך פון זיין הסיבה
 אויכגעהויבען שטאַלץ דער אַפטער
 און האָט רוהיג, ווי אַ ריכטער,
 אויסגערופען:

— זאל דער בורא
געבען אונז א קלאָרען ענטפער
אויף רב פייוועלס קלאָרע טענות
רופט זיך אָב רב אלימלך:
— איך וועל געבען אייך דעם ענטפער:
ס'איז געוויס נישטאָ קיין ספק,
דאָס גערעכט איז רבי פייוועל,
אָז אַזוי בני ישראל
זענען קנעכט פון בורא עולם
און אָז קיינער, חוץ דעם בורא,
האָט קיין רעכט נישט זיי צו שטראָפֿען.
נאָר עס מעג דאָך זיי דער בורא
שטראָפֿען, ווי מען שטראָפֿט עבדים,
דורך אַ פרעמדע האַנד, לערך...
— ניין! ער טאָר נישט!— פֿאַלט אַריין איהם
היצג אין די רייד רב פייוועל,
זענען דען ביי גאָט די יודען
מעהר נישט קנעכט? האָט איהר פֿערגעסען,
אָז עס שטעהט: „כי בנים אתם“
קינדער זענען מיר ביים בורא!
נור, און קינדער שטראָפֿט אַ טאַטע
נור אַליין און נישט דורך פרעמדע!
— היינט, ווי קומט זשע דאָס, וואָס טיטש
האָט פֿערברענט דעם בית-המקדש—
גיט אַ פרעג רב אלימלך.
— גוט געזאָגט! דער בית-המקדש
איז געווען דאָך גאָטס אַ דירה,
האָט ער איהם געמאַגט פֿערברענען,
און אָט איצטער, ווי מיר ווייסען,
האָט דער אויבערשטער חרטה
און ער קלאָגט און שרייט פֿלרוכיא:
„וועה איז מיר! איך האָב מיין פֿאַלאַך“

מיט מיין אייגען האַנד צובראָכען
און געמאַכט פון איהם אַ חורבה!
—לאָז זיך זיין! איך בין שוין מוחל

דיר דעם חורבן בית-המקדש,
—רופט זיך אָב רבי אלימלך,—
נאָר, בערעכען זיך אַ שטייגער,
ווי די יודען זענען זינדיג!
וויפיל מאָל האָט זיי דער בורא
אי מיט גוטען, אי מיט בייזען
אָנגעזאָגט, זיי זאָלען טראַכטען
וועגען תשובה און פערלאָזען
זייערע שאַלקהאַפטע וועגען—
האָט דען וואָס עס איז געהאַלפּען?
סוף כל סוף, איז גאָט געוואָרען
מלא כּעס אויף די יודען
און אַרויס פון אַלע כלים...

—סטײטש: אַרויס פון אַלע כלים!!—
שרײט מיט אימפעט אויס רב פייוועל,—
וואָס איז דאָס פאַר אַ דבורים?
אויב מיר וועלען דאָס דערלאָזען,
קאָן דאָך גאָט דער בורא עולם,
אַז זיין גרימצאָרן צוקאָכט זיך,
חרוב מאַכען אַלע וועלטען
און פערטיליגען די מענשען!

—אין ער קאָן טאַקי, וואָס מיינסטו—
רופט זיך אָב רב אלימלך.

—ניין, ער קאָן נישט! ניין, ער טאָר נישט!!—
עקראַט ווייטער רבי פייוועל,—
וואָס איז דאָס? לית דין, לית דיין?
האַבען מיר דען נישט קיין תורה?!...
הערט רבותי! איך בין מתרה,
אַז איך טרעט נישט אָב פון דאַנען

בין איהר וועט א גור נישט מאַכען,
אז דער בורא, גלייך ווי אַלע,
מוז מקיים זיין די דינים
פון דער תורה...

נאָר דער אַפּטער
האָט געענדיגט די ופּוהים.

ער ט' פון אָרט זיך אויפּגעהויבען,
האָט די באָרד אַ גלעט געגעבען
און אַרויסגערעדט מיט תקיפות:

—אַלץ איז קלאַר! גענוג צו טענהן.
נאָכדעם האָט ער צוגעגעבען:

—ביי משפּטים איז אַ מנהג,

ווען, וויבאַלד נאָר ביידע צדדים

זענען פּאַרטיג מיט די טענות,

הייסט דער בית דין זיי אַרויסגעהן

פון דעם בית-דין-שטיבעל ביידען!

אויב זשע ווער פון ביידע צדדים

ווייזט דערביי אַרויס עקשנות,

ווייל מיט גוטען גישט אַרויסגעהן, —

מוז ער פּויהער קנס בעצאַהלען

און דערנאָך פיהרט איהם דער שמש

פּאַרט אַרויס פון בית-דין-שטיבעל

מיט בזיונות, פאַרן אויער...

רבי פייוועל, זייט זשע מוחל!

גם כן דו, אדון עולמים,

מוזט פון דאַנען אויך אַרויסגעהן...

כאַפט זיך אויף רב אלימלך:

—סטייטש, עס שטעהט דאָך אין דער תורה

דייטליך: „כבודו מלא עולם“ —

היינט, ווי קאָן זשע גאָט, איך פרעג אייך,

זיך דערווייטערן פון דאַנען

כאַטש אפילו אויף אַ רגע?

ביי א וויילע שווייגט דער אָפּטער.
 נאָכדעם הויבט ער אויף מיט רוגזע
 א געדיכטע ברעם, א גרויע,
 גיט אַ ברום און זאָגט זיך רוהיג:
 —נו, וויבאַלד עס שטעהט געשריבען
 דייטליך: „כבודך מלא עולם“,
 זענען מיר דיר, בורא, מתיר,
 זאָלט דערווייל מיט אונז פערבלייבען.
 נאָר מיר זאָגען דיר בפירוש,
 אַז אין אונזער פסק דין קדוש
 וועט נישט זיין קיין נשיאות פנים!
 מוזט געדענקען, אַז די תורה
 איז שוין מעהר נישט אויפן הימעל:
 האָסט זי אונז אַרָאָבעגעבען...

ס'האָט דריי טעג און נעכט געדויערט
 די ישיבה פון דעם בית דין.
 און עס האָבען דאָרט געדונערט
 פייער-היציע ופוחים,
 און עס האָבען זיך געשאַטען
 קל-וחומר'ס, גורה שוה'ס
 און הלכות, און ענינים,
 און נוטריקנ'ס און רמזים
 פון קבלה און פון זוהר,
 פון בעל שם'ס געצעהלטע ווערטער
 און פון טיפע סתרי תורה.
 ס'האָט דריי טעג און נעכט געדויערט
 די מחלוקת... די רבנים
 האָבען זיך צוהיצט, צושריען
 און געקריגט זיך, און געשאַטען
 מיט זלולים און מיט חרמות.
 איין דעם אַנדערן גערופען:

„שייגעץ!“ „שנעק!“ און „עם הארץ!“
 סוף כל סוף איז מען געקומען
 צו א פשרה, אז דער בורא
 האָט דעם שלימען גור פון קיסר
 על פי טעות נאָר דערלאָזען
 און בלן האָט קיין ממשות
 דעם רומעניער קיסר'ס גזירה,
 און זי מוז גלייך בטל ווערען.
 און דעם פסק דין האָט אַ סופר
 אָנגעשריבען אויף אַ פאַרמעט,
 אַלע הייליגע רבנים
 האָבען זיך אויף איהם גע'חתמ'ט
 און מען האָט אין אָרן-קודש
 צווישען אַלע ספרי תורה'ס
 איינגעטאָן דעם פסק-דין-פאַרמעט...

איין מעת לעת איז נאָר פּערגאַנגען,
 און די גזרה פון דעם קיסר
 איז געוואָרען בטל! אמן!

דער אפמער רב און ניקאָלאַ

דער ערשטער.

ניקאָלאַי דער 1-טער איז געווען אַ פּערקאָכטער שונא נישט
אַזוי פון יודען, ווי פון יודישקייט. זיין גאַנץ לעבען האָט ער
נאַכגעזוכט תּחבּולות, ווי אַזוי עוקר מין השורש צו זיין די יודי-
שע אמונה און ברענגען יודען, רחמנא לצלן, צום שמד. צו-
ליב דעם האָט ער בעשטימט אַרויסצוגעבען דריי גזירות. ערש-
טענס, פּערברענען די גמרות און אַלע אַנדערע הייליגע ספרים;
צווייטענס—פּערוועהרען יודען אָפּהיטען שבת און, דריטענס, גוי-
טען יודען אָבשערען באָרד און פּאות און אָנטון קורצע בגדים.
די אַלע דריי גזירות האָט ער מיט דער אַייגענער האַנד אָנגע-
שריבען, נאָר ער האָט נאָך נישט צוגעלייגט צו זיי דעם קייזער-
ליכען זיגעל.

אין דער זעלבער נאַכט האָט מען מגלה געווען דעם אַפ-
טער רב וועגען גרויסען אומגליק, וואָס האַלט ביים אויסגיסען
זיך אויף יודען.

אויף מאָרגען פּריה האָט דער אַפּטער פּערוואַמעלט אַלע
זייגע חסידים און, נישט דערצעהלענדיג זיי וועגען חלום, גענומען

פונאנדערפרעגען ווען, אין וועלכען טאָג און אין וועלכער שעה יעדער פון זיי איז געבוירען געוואָרען. צווישען די חסידים האָט זיך געפונען איינער, וואָס איז געבוירען געוואָרען אין דעם זעלבען טאָג און שעה, וואָס ניקאָלאַי דער 1-טער. דעמאָלט האָט דער אָפטער געהייסען גלייך אויפנייען בגדי מלכות, אַקוראַט אַזעלכע, ווי ניקאָלאַי טראָגט (נאָר, פערשטעהט זיך, אָהן שעטנו און פון פראָסטע געוואָנט, עס זאָל קאָסטען ביליגער); האָט גע-הייסען מאַכען פון פאַפיר אַ קייזערליכע קרוין און דערקאָזען אַ גרויסען שווערד. נאָכדעם האָט ער געהייסען מאַכען אַ קייזער-ליכען שטוהל און אַוועקשטעלען איהר אין שול אויפ'ן בימה, און אַליין האָט ער אָנגעשריבען אויף דריי פאַפירען די דריי בע-פעלען, וואָס ניקאָלאַי האָט אָנגעשריבען.

ווען אַלץ איז פאַרטיג געווען, האָט דער אָפטער צוגערופען דעם חסיד, וואָס איז געבוירען געוואָרען אין איין טאָג און שעה וואָס ניקאָלאַי, געהייסען איהם אָנטון די בגדי מלכות, אַרומגור-טען די לענדען מיט'ן שווערד און זעצען זיך אויפ'ן קייזערליכען שטוהל, און ביי די זייטען פון שטוהל האָט ער אַוועקגעשטעלט צוויי חסידים, געקליידעט, ווי יונים, מיט בלויע דעגענס, און נע-בען דעם קייזערס שטוהל האָט ער אַוועקגעלעגט אויפ'ן טיש די דריי בעפעלען. די איבריגע חסידים האָט ער שטרענג אָנגע-זאָגט, אַז, וואָס זיי וועלען נישט הערען און זעהען, זאָלען זיי קיין וואָרט נישט אַרויסרעדען און קיין תנועה נישט מאַכען, ווען נישט, וועלען זיי זיין אין אַ גרויסער סכנה.

ווען אַלץ איז געווען צוגעגרייט און דער חסיד אין די בגדי מלכות איז געזעסען אויפ'ן קעניגליכען שטוהל, איז אַריין אין שול דער אָפטער רב אין דער יום-טובֿ-דיגער זשופיצע, האָט זיך פון דער ווייטען טיעף פערנייגט פאַר דעם פערשטעלטען ניקאָלאַיען און, צוגעהענדיג געהנטער, אויסגעשריען:

— עס זאָל לעבען אונזער האַר, דער קייזער ניקאָלאַי, ירום

הודו!

און ער האָט אַ וואונק געגעבען צו די חסידים, זיי זאָלען איהם נאָכטון. און אַדע האָבען אויסגעשריען:

—עס זאל לעבען אונזער האר, דער קייזער ניקאלאי, ירום הודו!

דער פערשטעלטער ניקאלאי האָט שטרענג אַ קוק געטון אויפֿן אָפטער רב און מיט רוגזה געפרעגט:
—ווער ביזטו?

דער אָפטער האָט זיך פּערנויגט נאָך טיעפּער און מיט גרויס אונטערטעניגקייט געענטפּערט:

—אדוני המלך! איך בין דיין קנעכט, יהושע השעל, דער רב פון אָפטע.

ווי דער פערשטעלטער ניקאלאי האָט דערהערט די ווער-טער, איז ער אויפגעשפרונגען און מיט אַ ווילדען גרימצאָרן אויסגעשרייען:

—ווי האָסטו, פּער'עפּוש'טער וואָריס, פּערהאַסטער, שמוצי-גער יודליק, געוואָגט צו דערנעהנטערן זיך צו מיין קעניגליכען שטוהל?!

די איבריגע חסידים, דערהערענדיג, ווי זייער חבר זידעלט דעם רבי'ן, האָבען זיך זעהר דערשראָקען און אָנגעהויבען איהם צייען פּאַר'ן פּאַלע. נאָר די פּערשטעלטע יונים, וואָס זענען גע-שטאַנען, ווי אַ וואַך, ביים קעניגליכען שטוהל, האָבען זיך אַ וואָרף געטון אויף זיי מיט די בלויוע דעגענס, און וואָלטען זיי צושעדיגט, ווען זיי וואָלטען זיך נישט צוקאָפּען און בעהאַלטען אין די ווינקעלעך.

דער אָפטער רב האָט זיך ווידער פּערנויגט און געענט-פּערט:

—אדוני המלך! איך האָב זיך דערוואָגט דערנעהנטערן צו דיין קעניגליכער שטוהל, ווייל איך בין געשיקט דורך אַ גאַנצען פּאָלק פּאַלען דיר צו די פּיס.

דער פּערשטעלטער ניקאלאי האָט אַ געשריי געטון:
—רייד!

און דער אָפטער רב האָט אָנגעהויבען:

—אדוני המלך! מיין געבעט איז וועגען מיין זעל און מיין בקשה איז וועגען מיין פּאָלק. דו האָסט אָנגעשריבען אַ בעפעהל

צו פערברענען אונזער גמרא און אלע הייליגע ספרים. דער-
מיט וועסטו ארייננוואַרפען יודען אין אַ תהום פון צער און אַנגסט.
האָב רחמנות, צורייס דעם בעפעהל!

דער פערשטעלטער ניקאָלאַי האָט אויסגעשריען מיט צאָרן:
— איך האָב בעשטימט עוקר מין השורש זיין די יודישע
אמונה— און וועל עס אויספיהרען!

האָט זיך אָבגערופען דער אַפטער:

— זו וועסט עס נישט אויספיהרען! פריהער פאַר דיר האָ-
בען מעכטיגע מלכים, הערשער איבער דער גאַנצער וועלט, אויפֿ-
געהויבען זייער האַנד אויף דעם יודישען גלויבען, אָבער זיי
האָבען איהם נישט בייגעקומען, נאָר אַרויסגערופען געגען זיך
דעם אַלמעכטיגענס צאָרן און זענען שווער בעשטראַפט געוואָרען.
אויספרייטענדיג די הענד, האָט ער צוגעגעבען מיט אַ
געוויין:

— אַדוני המלך! דער אַלמעכטיגער גאָט האָט דיר אָבע-
גלויבט די שעפעלעך פון הויז יעקב, און דו וועסט דאַרפען
איהם אָפגעבען דין וחשבון פאַר זיי! קוק אָן אויף דעם אַנגסט און
צער פון פאָלק ישראל! זיין בית המקדש איז חרוב, זיין לאַנד
האָבען ציגענומען פרעמדע, און אַליין בלאַנקעט ער אַרום אַ
פערלאָזענער און אַ געטריבענער צווישען די פעלקער פון דער
וועלט. ער האָט נישט קיין אייגענע אָנפיהרער און בעשיצער.
דאָס איינציגע, וואָס ביי איהם איז פערבליבען פון זיין אַמאָלי-
גען גרויס, איז זיין הייליגע תורה, וועלכע איז איהם טייערער
פאַר'ן לעבען, שטרעקסטו איצטער אויס דיין האַנד זי אויך אָב-
נעהמען ביי איהם. דערמאָן זיך, קייזער, וואָס נתן הנביא האָט
דערצעהלט דוד המלך וועגען דעם מוטויליגען רייכען, וואָס האָט
אָבגענומען ביים אַרימאָן זיין איינציג שעפעלע...

דער פערשטעלטער ניקאָלאַי איז געוועסען מיט אַנאַראָב-
געלאָזענעם קאָפּ און געשוויגען. מיט אַמאָל האָט ער אויפגעהוי-
בען דעם קאָפּ און געזאָגט:

— האָסט רעכט, אַלטער מאַן! דעם בעפעהל וועל איך פער-

ניכטען!

און ער האָט גענומען פון טיש דעם ערשטען בעפעהל און צוריסען אויף שטיקלעך.

דער אפטער האָט זיך דערנענטערט נאָך אויף אַ טריט צום קעניגליכען שטוהל, האָט זיך נידריק פערנויגט און מיט גרויס אונטערטעניגקייט געזאָגט:

— אַדוני המלך! וויבאַלד דו האָסט זיך דורכגעדרונגען מיט גנאָד צום פּאָלק ישראל און האָסט איהם געלאָזען זיין תורה, טאָ שטער זשע איהם נישט מקיים זיין איהר געבאָט. דו האָסט אָנגעשריבען אַ בעפעהל, וואו דו פערבאָטסט יודען אָפהייטען שבת און דער פירטער געבאָט פון דער תורה בעפעהלט: „געדענק דעם טאָג און שבת צו פעהייליגען איהם“.

דער פערשטעלטער ניקאלאי האָט מיט צאָרן אַ בליק גע-טון אויף דעם אפטער, נאָר גאָרנישט געזאָגט, גענומען דעם צווייטען בעפעהל און צוריסען איהם.

דעמאָלט איז דער אפטער צוגעגאַנגען נאָך אויף אַ טריט צום קעניגליכען שטוהל און ווידער געזאָגט:

— אַדוני המלך! דו האָסט אָנגעשריבען נאָך אַ בעפעהל, אַז יודען זאָלען אָבשערען באָרד און פאות און אָנטון קורצע קליי-דער, ווייז אַרויס דיין גרויס גנאָד און צורייס אויך דעם בע-פעהל!...

דער אפטער האָט נאָך קיין צייט נישט געהאַט ענדיגען די רייד, ווי דער פערשטעלטער ניקאלאי האָט אויסגעשריען מיט גרויס גרימצאָרן:

— מיר האָבען דערעסען דייע רייד, עזות'דיגער, פער-האַסטער יודליקן!

און אוישפרינגענדיג פון זיין קעניגליכער שטוהל, האָט ער זיך אַ וואָרף געטון אויפ'ן אפטער רב, האָט איהם געגעבען צוויי פעטש, אָנגעכאַפט פאַר דער זשופיצע און אַרויסגעוואָרפען אויפ'ן גאַס. בשעת מעשה איז ביים פערשטעלטען ניקאלאי אַראָבגעפאַ-לען פון קאַפּ די קרוין. און, ווי נאָר זי איז אַראָבגעפאַלען, איז ער געבליבען שטעהן אויף איין אָרט אין מיטען שול, ווי אַ מענש, וואָס פערשטעהט נישט, וואָס מיט איהם איז פאַרגעקומען.

די איבריגע חסידים האָבען זיך אַ וואָרף געטון צו איהם און גענומען איהם זידלען, וואָס ער האָט אויפגעוהיבען די האַנד אויפ'ן רבי'ן, נאָר דער חסיד האָט געשוואוירען, אַז ער געדענקט גאָרנישט. און, ווען מען האָט איהם דערצעהלט, ווי ער האָט גע- זידעלט און געשלאָגען דעם רבי'ן, האָט ער זיך ביטער צו- וויינט.

אין דער צייט איז אַריין צוריק אין שול דער אָפטער מיט אַ פערבלוטיגטען פנים. ער איז צוגעגאַנגען צום חסיד, וואָס איז געווען פערשטעלט פאַר ניקאָלאַיען, האָט איהם אַרויפגעלעגט די האַנד אויפ'ן אָסעל און פרעהליך געזאָגט:

—וויין נישט און זיי זיך נישט מצער, מיין זוהן! מיר האָבען זאָלבענאַנד אָפגעטון אַ שווער, אָבער אַ פיין שטיקעל אַר- בייט. אַ שאַד נאָר, וואָס ביי דיר איז פאַר דער צייט אַראָפגע- פאלען פון קאָפּ די קרוין.

אין דער זעלבער צייט, וואָס דער אָפטער רב איז גע- שטאַנען פאַר דעם פערשטעלטען ניקאָלאַי, איז דער אמת'ער ני- קאָלאַי געזעסען אויף זיין פסא מלוכה און איבערגעלייענט די בעפעהלען, קלויבענדיג זיך צולעגען צו זיי זיין זיגעל. און בשעת ער האָט זיי געלייענט, זענען דורכגעגאַנגען אין זיינע געדאַנקען אַלע יענע ווערטער, וואָס דער אָפטער רב האָט גע- רעדט צום פערשטעלטען ניקאָלאַי, און ער האָט חרטה געהאַט אויף די ערשטע צוויי גזירות און צוריסען די צוויי בעפעהלען. און צום דריטען האָט ער צוגעלעגט דעם זיגעל. און, ווען די גזירה איז אַרויס און מען האָט גענויט יודען שערען באָרד און פאות און אָנטון קורצע בגדים. האָט מען געוויינט, געפאַסט און מרעיש עולם געווען, און קיינער האָט נישט געוואוסט, אַז עס איז פאַרגעשטאַנען אַ פיל שרעקליכערע גזירה, וועלכע דער אָפ- טער רב האָט מבטל געווען.

שפעטער, אַז דעם אָפטער איז אויסגעקומען צו ריידען וועגען ניקאָלאַיען, האָט ער אַרויסגעזאָגט:

—ער איז גאָרנישט אַזא רשע, ווי איך האָב געטראַכט...

א שמרענגער פסק=דין.

א.

חטידים האַבען בקבלה, אַז דער רבי, ר' שלום-שכנא פאָהרעבישטשער, דעם הייליגען מעזעריטשער מגיד'ס אייניקעל, וואָט געהאַט אַ נצוץ פון דער נשמה פון דוד המלך ע"ה. און זיין זוהן, דער גרויסער ר' ישראל רוזשינער, האָט געהאַט די נשמה פון שלמה המלך ע"ה. און באמת, איז ביי זיי ביידען, ביים פאָטער און ביים זוהן, געווען אַ הדרת פנים פון מלכים: הויכע, שלאַנקע, מיט לויכטענדע פנימ'ער, מיט גרויסע שטערענס, מיט שאַרפע, דורכדרינגענדע בליקען—עס האָט זיי נאָר געפעהלט קרוינען אויף די קעפּ! נישט אומזיסט האָט ניקאָלאַי דער ערשט-טער, ימח שמו, דאָס גאַנצע לעבען גערודפּט דעם רוזשינער. ער האָט מורא געהאַט, יודען זאָלען אים נישט זאלבען פאַר אַ מלך!

און נישט נאָר מיט'ן פנים זענען די ביידע צדיקים גע-ווען עהנליך צו מלכים. זייער גאַנץ אויפפיהרונג איז געווען דורכגעדרונגען מיט אַזאַ תקיפות, ברייטקייט און איידעלקייט, וואָס מען קאָן זעהן נאָר ביי מלכים. די גרעסטע פּוילישע מאַג-

נאָטען, די פּאַטאַצקיס און די ראַדזיווילס, פּלעגען פּאָהרען צו זיי לערנען זיך מדות און הנהגות און זענען נשמומט געווען פון זייער אויפפיהרונג.

ר' שלום-שכנא איז געזעסען אין אַ פּאַלאַץ, וועלכען עס האָבען געמעגט מקנא זיין די גרעסטע פירשטען. די חדרים זע-נען געווען בעצירט מיט גאַלד און זילבער און בעמאַלט מיט די שענסטע ציורים. ביים טיש האָט שטענדיג געשפּילט אַ קאַפעלע פון די בעסטע פּלי-זמרים. אַרויספּאָהרען פּלעגט דער רבי נישט אַנדערש, ווי אויף זעקס פּערד נאַשפּיץ, אַקוראַט, ווי פּאַטאַצקי, להבדיל.

אויף וויפּיל ר' שלום-שכנא האָט זיך אויפגעפיהרט ברייט, קאָן מען זעהן פון דעם, וואָס בלויו צום וויינקעלער זענען ביי איהם געווען צוגעשטעלט פיער משרתים. זיין וויינקעלער איז געווען אייבער פון די גרעסטע אין דער מדינה. אין איהם האָ-בען זיך געפונען הונדערטערליי מינים וויינען, יעדער יום-טוב, יעדער יומא דפגרה, יעדע שמחה האָט זיך געהאַט זיין בעזונדער וויין, און יעדער וויין האָט געהאַט זיינע פונות אין צרופים, מיט וועלכע דער רבי פלעגט זעהר פיעל מתקן זיין. דאָס זעלבע איז געווען אויך מיט רויכערן. אין אַ בעזונדער חדר האָבען זיך גע-פונען פל המינים טיטונען—און יעדער מין האָט געהאַט זיין צייט, זיינע פונות און זיין בעזונדער ליולקע-ציבוק. אין חדר האָבען זיך געפונען ביי הונדערט ליולקעס, פון וועלכע עס האָט גערויכערט בלויו דער רבי אַליין, און נאָך עטליכע צעהנדליק ליולקעס, מיט וועלכע ער פלעגט מכבד זיין רויכערן די חשוב-סטע געסט. אויף דעם זענען אויך ממונה געווען צוויי משרתים. זיי האָבען געדאַרפט וויסען, ווען וועלכע ליולקע צו דערלאַנגען, ווי און מיט וועלכען טיטון זי אַנצושטאַפען.

ר' שלום-שכנא איז געגאַנגען אָנגעטון ווי אַ מאַנאַרך. נישט, חס ושלום, אויפ'ן פריזישען שטייגער, אַלץ יודישליך, ווי געהע-ריג. נאָר די בגדים זענען געווען פון די טייערסטע זיידענס און אַטלאַסען, גענייט ביי די בעסטע שניידער, זיי זענען געלעגען אויף איהם, ווי אויסגעגאַסען און האָבען געפּינקעלט פון ציכטיג-

קייט. דער רבי האָט פון זיינע חסידים אויך געפאָדערט, זיי זאָ-
לען געהן אָנגעטון וויבער און ציכטיג. ער פלעגט זאָגען: „אזוי
ווי מען דאַרף האַלטען ריין דעם גוף, ווייל ער איז אַ לבוש צו
דער נשמה, אזוי דאַרף מען האַלטען ריין אַ בגד, ווייל ער איז
אַ לבוש צום גוף“.

און דער גאַנצער תוכן פון דער ברייטער און רייכער
הנהגה איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס פון די אַלע תענוגים האָט
דער רבי קיין שום הנאה נישט געהאַט. געדאַרפט האָט ער די
גאַנצע עולם הזה, כדי מיט איהר מלחמה האַלטען אַנטקעגען דער
סטרא אחרא. ער האָט עס אַמאָל אזוי מפרש געווען:

—ווען איך בעגעגען דעם „מנובל“, שלעפּ איך איהם נישט
אין בית-המדרש, ווי עס איז אָנגעוויזען אין גמרא. איך רייס
ביי אים אַרויס די בייטש און שמייס איהם אזוי לאַנג מיט זיין
אייגענער בייטש, ביז ער פערלירט דעם חשק צו וואָעווען מיט
מיר און אַנטלויפט.

הייסט עס, אַז די גאַנצע הנחגה מיט איהרע עולם-הזה
תענוגים, איז געווען נאָר אַ מיטעל אַראַבצושלאָגען דעם „בעל-
דבר“ די פליגעל, ווייזען, אַז מען קאָן אויסנוצען לשם שמים
אפילו יענע מיטלען, מיט וועלכע דער יצר-הרע פערפיהרט מען-
שען אין תהום.

ביי יענער צייט זענען די חסידים געווען גאָר אַנדערע,
ווי איצט. צווישען זיי זענען געווען נישט וועניג לומדים,
מופלגים, בעלי קבלה, וועלכע זענען געזעסען על התורה ועל
העבודה. נאָר פיעל מעהר זענען געווען פראַסטע יודען, דאַרפט-
לייט, קרעטשמער, וועלכע האָבען זיך אויפגעפיהרט זעהר פראַסט,
אויפן פויערשען אופן, גערעדט צווישען זיך גוי'איש און מיט
זייער אויסזעהן האָבען זיי וועניג זיך אונטערגעשיידעט פון די
אַרומיגע פויערים. אויף שמחות, איבערהויפט אויף חתונות, פלע-
גען אָט די חסידים געוועהנליך נאָכמאַכען די שטיק און קונצען,
וואָס די דאַרפט-לייט פיהרען אויס אויף זייערע חתונות, פלעגען
זיך איבערטון פאַר קאָזאַקען. בעוואָפענען זיך מיט ביקסען און

שווערדען, פלעגען אַרומפּאָהרען רייטענדיג, שיסען אין דער לופ-
טען וכדומה.

דער רבי פלעגט מיט אַ שמייכל זיך צוקוקען צו די אַלע
מעשים און נישט זאָגען דאָגעגען. ער אַליין האָט אויך ליב גע-
האַט אַנאַנדערש מאָל צו רעדען גוי' איש, זינגען אַ חסידיש ליע-
דעל מיט גוי'עשע ווערטער. בשעת דער העכסטער דבקות אין
דאָוונען, פלעגט ער אָפט אויסשרייען צו גאָט: „מאָי קאָכאַניוו“

ב.

איבערהויפּט האָט ר' שלום-שכנא אַרויסגעוויזען זיין ברייט-
קייט ביי דער חתונה פון זיין גרויסען זוהן, ר' ישראל' צע. ווע-
גען דער חתונה האָבען גאַנצע דורות נאָכדעם געהאַט צו דער-
צעהלען מעשיות און מופתים. אויף איהר זענען זיך צונויפגע-
פּאָהרען זעכציג ווייסע „זשופיצעס“—און די תורה, וואָס מען האָט
דאָרט געזאָגט, די חדושים, וואָס מען האָט אויפגעטון, סיי בנגלה,
סיי בנסתר, וואָלטען קלעקען נאָך אויף אַ ש"ס.

צוזאַמען מיט די גרויסע צדיקים, גדולי הדור, זענען זיך
אויף דער חתונה צונויפגעפּאָהרען פון דער גאַנצער סביבה חסידים,
איבער צעהן טויזענד מאַן. עס פערשטעהט זיך, אַז אין שטע-
טיל האָבען זיך פאַר זיי נישט געפונען קיין דירות, נאָר דאָס
האַט נישט אויסגעמאַכט. עס איז געווען זומער-צייט און די אַלע
חסידים האָבען זיך בעזעצט אין געצעלטען אַרום שטאָדט, אין די
וועלדער און אויפן פרייען פעלד. וועגען שפייו איז נישט גע-
ווען וואָס צו זאָרגען. די דאָרפֿשע חסידים האָבען אָנגעבראַכט
מיט זיך פון פּל-טוב, אַז ס'האַט געקלעקט אי פאַר אַלע חסידים,
אי פאַר'ן רבי'ס הויף. און עס איז נאָך פיעל איבערגעבליבען.

די חתונה האָט געדויערט צוויי וואָכען און די גאַנצע צייט
האַט נישט אויפגעהערט די שמחה. ביים רבי'ן אין הויף איז
געגאַנגען איין סדרה. מען האָט געזאָגט תורה, געפיהרט פייער-
דיגע פּלפולים און געפראָוועט סעודות מיט מוזיק און טענץ. און

אין וואַלד, ביי די חסידים, איז זיך געגאַנגען אַנְאַנדער סדרה. דאָרט האָט מען זיך וועניגער פּערנומען מיט תורה און מעהר אָבגעגעבן זיך די עולם-הוה ענינים. עטליכע הונדערט חסידים, פּערקליידעט פאַר קאָזאַקען, בעוואָפענט מיט שווערדען און ביק-סען, זענען אויף זייערע פּערד אומגעפּאַהרען איבער'ן שטעטל, געשאַסען אין דער לופט און געמאַכט קולות, פּדי מען זאָל וויי-סען, אַז „לא יגום ולא יישן שומר ישראל“ (די קאָזאַקען האָבען זיך גערעכענט פאַר דער שומרים-וואַך פון חתן, ר' ישראל).

אין שטעטל פּאַהרען די „קאָזאַקען“ צו די מאָלצייטען. די איבריגע צייט שפּאַצירט מען זיך גלאַט אַרום איבער דער געגענד, מען לאָזט זיך אַוועק איבער'ן שלאַך, מען שפּיעלט אין איבעריאָגענישען. קומט מען צו אַ דאָרף, פּאַהרט מען אַרײַן אַהין מיט אַ שטורם, מיט אַ געפּילדער, מיט אַ שיסעריי. מען שרעקט איבער אויף טויט די קינדער, די הינער, חזירים, די פּיה. עס ווערט אַ לילה, אַ קוויטשעריי, אַנְאַיינגעלאַף. און די „קאָזאַקען“— מעהר ווי דאָס דאַרפּען זיי נישט—טראַגען זיך דורך ביון עק דאָרף, רייסען פאַרבייגעהענדיג אַראָב מיט די שווערדען אַ פאַר בונטלעך שטרוי פון די סטערטעס—און צוריק צו זיך אין וואַלד. לויפּען אַרויס די גוים פון די הייזער, הויבען אָן נאָכיאָגען זיי, נאָר וואוּ ווען די „קאָזאַקען“ זענען שוין פּערשוואונדען—

טרעפט זיך אַ מעשה, אַז אַ חברה „קאָזאַקען“ בעגעגענט אַ סטאַדע גענו. דערמאָנט מען זיך, אַז כאָטש אויף שבת איז דאָ גענוג פּלייש, נאָר קיין עופות זענען נישטאָ. שפּרינגט מען אַראָב פון די פּערד און מען כאַפט אַ פּאַר צעהנדליג גענו, מען קעהרט זיך אום צו זיך און מען דערצעהלט מיט אַ געלעכטער וועגען דער גבורה, וואָס מען האָט בעוויזען: זאָל עשו וויסען, וואָס עס הייסט אַ יודישער „קאָזאַק“! דערמאָנט מען זיך אָבער, אַז פון גיילה טאָר מען קיין הנאה נישט האָבען, זאַמעלט מען צונויף פּיר-פּינף גילדען און מען שיקט אָב אין דאָרף, ווי געצאָהרט פאַר די גענו. זענען די פּויערים העכסט צופריעדען, זיי האָבען זיך שוין מיאש געווען פון די גענו, און מיטאַמאָל בעקומט זיך פאַר זיי בע-צאָהלט און נאָך אַזאַ גרויסער: פאַר פּיר-פּינף גענו אַ גילדען

נאָר די חסידישע „קאָזאַקען“ בענונגען זיך נישט מיט דעם, כּרי אינגאַנצן מפיס צו זיין די פּויערים, פיהרט מען נאָך אַוועק אין דאָרף אַ פּעסעלע י"ש. פּערזאַמעלט זיך דאָס גאַנצע דאָרף און די „קאָזאַקען“ זענען מכבד אַלעמען מיט בראַנפּען: זאָלען די ערלים וויסען, וואָס פאַר אַנאיידעל פּאַלק יורען זענען! טרינקט מען צוזאַמען, און אַז מען ווערט שפּור—הויבט מען אָן זינגען. חסידים זינגען זייערע הייליגע נגונים, און די פּויערים זייערע, להבדיל. דערגעהט עס צו טענץ, טאַנצט מען צוזאַמען און דערביי קושט מען זיך, ווי ברידער...

ג.

דעם טאָג פּון דער חופּה זענען די „קאָזאַקען“ פּון דער פּריה אָן געווען אויף די פּערד און אַרומגעריטען איבערין שטאָדט. צו דער חופּה-וועטשערע, וועלכע איז געווען געגרייט אויפ'ן רביס הויף פאַר קרובים און חשוב'ע געסט, זענען די „קאָזאַקען“ אַרומגעריטען אַרום הויף, געזונגען ליעדער און גע-שאָסען אין דער לופט. שפּעט ביינאַכט, ווען די חופּה-וועטשערע האָט זיך געענדיגט, האָט מען געגרייט טישען פאַר די „קאָזאַ-קען“, און די סעודה האָט זיך פּערצויגען ביזן העלען טאָג. עס פּערשטעהט זיך, אַז קיין משקה האָט נישט אויסגעפּעהלט און די „קאָזאַקען“ האָבען געמאַכט אַ גוטע פּוסה. אויפּגעהויבען זיך פּון טיש, זענען אייניגע אַוועק דאַונען, אַנדערע האָבען זיך געלעגט שלאָפּען. נאָר די איבריגע האָבען זיך אַרייפּגעכאַפט אויף די פּערד, כּדי דורכצושפּאַצירען זיך אין דעם לויטערן פּריהמאָרגען. צוויי „קאָזאַקען“, יחיאל קאַמאַרני און זעליג חייקעס, גראָד חשוב'ע יודען און וואויל-לערנער, זענענדיג גוט בגילופין, האָבען זיך אַ לאָז געטון אַריבעריאָגען איינער דעם אַנדערן. ריי-טענדיג אַזוי, זענען זיי צוגעפּאַהרען צו אַ דאָרף. ווי אומעטום אין דער געגענד, איז ביים אַריינפּאַהר אין

דאָרף געשטאַנען אַ סלופ מיט אַ סטאַטוע. דער סלופ איז געווען אונטערגעפּוילט און געשטאַנען שטאַרק אָנגעבויגען אויף אַ זייט. יחיאל קאָמאַרני האָט זיך אַ לאַז געטון מיט אימפעט צום סלופ און מיט'ן שווערד גענומען איהם אונטערהאַקען, זעליג חייקעס האָט זיך שטאַרק דערשראָקען און גענומען אָפהאַלטען דעם חבר: — וואָס טוסטו? — האָט ער אויסגעשריען. — די ערלים וועלען

דערזעהן, וועלען זיי דיך אויף שטיקער צורייסען!

— לאַז מיך! — האָט געענטפערט היציג יחיאל — איך בין זיך מוסר נפשו! אין מיר איז די נשמה פון ירבעם בן נבט, און איך מוז מתקן זיין, וואָס ער האָט געפעלט און פּוגם געווען. און האָט ווייטער געהאַקט, ביז דער סלופ איז איינגע-

פאלען.

צוויי שקצים, פאַסטוכער, האָבען פון דער ווייטען דער-זעהען, וואָס יחיאל טוט, און זענען מיט אַ געשריי געלאָפען אין דאָרף. אָנוואַגען עס. די פּויערים האָבען געכאַפט העק און קאָ-סעס און אַ לאַז געטון זיך צום אָרט, וואו דער סלופ איז גע-שטאַנען, נאָר יחיאל איז שוין געווען פערשוואונדען. די פּויערים האָבען זיך צוגעגרייט איהם נאָכיאַגען, נאָר דער אַלטער גלח פון דאָרף, דערוויסענדיג זיך וועגען דער מעשה, האָט זיי אָבגע-האַלטען:

— אין שטעדטיל — האָט ער געזאָגט — זענען דאָ אָנגעפּאַהרע-גע יודען מיט בייסקען און שווערדען. ווי וועט איהר זיך שטע-לען אַנטקעגען זיי? זיי וועלען נאָך אייך שלאָגען מכות רצח. — וואָס-זשע דען? פערשווייגען אַזא נבלה? — האָבען געשריען די פּויערים.

— ניין! — האָט געענטפערט דער גלח — איך האָב אַנאָנדער-עצה, אַ בעסערע. איך ווייס, אַז זייער רבי איז אַ רעכטפאַרטי-גער און גאָטספּאַרכטיגער מאַן, וועלען מיר בעסער ווענדען זיך צו איהם און דערזעהלען די גאַנצע מעשה, וועט ער שוין אַליין גוט בעשראַפען דעם פערברעכער.

די פּויערים האָבען איינגעשטימט און זענען בראש מיט'ן גלח אַוועק אין שטעדטיל. געקומען צום חוץ, האָבען ווי געפּאָ-

דערט, מען זאל זיי צולאזען צום רבי'ן, האָט מען זיי צוגעלאָזט
דער גלח איז אַרויסגעטראַטען פאַראויס, האָט זיך טיעף
פערנויגט און אַזוי געזאָגט:

— גרויסער און הייליגער מאַן! פאַר די צוויי וואָלען, זינט
עס זענען זיך אויף דיין זוהנס חתונה צונויפגעפאָהרען טויענ-
דער יודישע קאָזאַקען, האָבען מיר קיין בערוהטע מינוט נישט,
סיי בייטאָג, סיי ביינאַכט. דייע קאָזאַקען פאַלען-אָן אויף די
דערפער, צושרעקען די ווייבער און קינדער, רייסען אַראָב די
דעכער, צוטרייבען די עופות און טוען-אָן אַנדערע הזיקות. נאָר
מיר פערשטעהען, אַז איהר האָט זיך אייערע מנהגים, פון וועל-
כע איהר קאָנט נישט אָבטרעטען. האָבען מיר, צוליב דיין כבוד,
געליטען און געשוויגען. אָבער היינט אינדערפריה האָט איינער
פון דייע קאָזאַקען אָבגעטון אַ מעשה, וועלכע מיר קאָנען שוין
נישט פערשווייגען. ער איז צוגעפאָהרען צו אונזער דאָרף און
אונטערגעהאַקט אַ סלופ מיט אַ הייליגער סטאַטוע, די פויערים האָבען
געוואָלט איהם דעריאָגען, נאָר איך האָב זיי אָבגעהאַלטען און
פאַרגעלעגט, געהן דערצעהלען דיר די גאַנצע מעשה, און דו
אַליין זאָלסט בעשטראַפען דעם שולדיגען.

— ווייסט איהר, ווער איז דער קאָזאַק, וואָס האָט אָבגעטון
די מעשה?— האָט געפרעגט דער רבי.

די פויערים האָבען געענטפערט, אַז זיי האָבען נאָר גע-
זעהן, ווי ער איז אַנטלאָפּען אין שטעדטי, און ווער ער איז,
ווייסען זיי נישט.

— גוט!— האָט זיך אָבגערופּען דער רבי,— איך וועל חוקר
דורש זיין די מעשה. אויב עס וועט זיך אַרויסווייען, אַז אייע-
רע רייד זענען ריכטיג, וועל איך שטרענג בעשטראַפען דעם
„קאָזאַק“.

ער האָט אַרויסגעפיהרט די פויערים מיטן גלח אין הויף,
אָוועקגעזעצט זיי ביי אַ טיש, געהייסען דערלאַנגען זיי כבוד,
בראַנפּען און פערבייסעכץ. אין דער זעלבער צייט האָט ער גע-
שיקט צוויי שמשים צו די „קאָזאַקען“, דערגעהן, ווער האָט גע-
טון די מעשה. די שמשים האָבען זיך אומגעקעהרט מיט דער

ידיעה, אז דאָס האָט געטון יחיאל קאָמאַרני. דער רבי האָט איהם צוגערופען און געפרעגט, ווי אַווי איהם איז איינגעפאלען אַבצוטון אַזאַ זאַך. האָט יחיאל געענטפערט דאָס זעלבע, וואָס ער האָט געזאָגט זיין חבר, זעליג חייקעס, אַז אין איהם איז די נשמה פון ירבעם בן נבט, און ער האָט געוואָלט מתקן זיין, וואָס יענער האָט פוגם געווען.

דער רבי האָט איהם נישט געענטפערט און געהייסען וואַרטען. נאָכדעם האָט ער בעפוילען אויסרופען, אַז אַלע „קאָזאַ-קען“ זאָלען זיך פּערזאַמלען צו איהם אין הויף, וואו עס וועט פאַרקומען דער משפט איבער יחיאל קאָמאַרני. ווען די „קאָזאַ-קען“ האָבען זיך פּערזאַמעלט, האָט דער רבי געהייסען זיי אויס שטעלען זיך אין אַ האַלבער ראַד און אַוועקגעשטעלט יחיאל'ן אין דער מיט.

די חסידים-„קאָזאַקען“ האָבען זיך בעאונרוהיגט פונ'ם גאַנ-צען פאַראַד. איבערהויפט, ווען זיי האָבען דערזעהן אויפ'ן הויף די פּויערים מיט'ן גלח און האָבען בעמערקט, אַז ביים רבי'ן איז זייער אַ שטרענגער אויסדרוק אויפ'ן געזיכט. ווער ווייס, אפשר, מפני דרכי שלום, גרייט ער זיך שטרענג צו בעשטראַפען יחיאל'ן! — חסידים-„קאָזאַקען“, אויך איהר, פּויערים, מיט אייער גלח! — האָט אויסגערופען דער רבי אויף גויש מיט אַ פּייערלי-כער שטים—מיינער אַ „קאָזאַק“ האָט היינט אַבגעטון אַ מעשה, וואָס פּערלויפט זיך נישט. ער האָט אונטערגעהאַקט אַ סטאַטוע. דערפאַר וועל איך אים בעשטראַפען מיט דער שווערסטער שטראַף, וואָס עס קאָן נאָר געבען פאַר אַ חסיד אַ „קאָזאַק“! די חסידים-קאָזאַקען זענען געשטאַנען דערשראָקענע. יחיאל איז געווען בלייך, ווי קאַלך.

—יחיאל קאָמאַרני! — האָט אויסגערופען מיט אַ שטרענגען קול דער רבי. — דערפאַר, וואָס דו האָסט אַבגעטון אַזאַ מעשה, נעהם איך ביי דיר אַב אויפ'ן גאַנצען לעבען דאָס רעכט צו זיין אַ „קאָזאַק“! פון היינט אָן טאַרסטו מעהר נישט טראָגען קיין קאָ-זאַקע בגדים און קיין שווערד! און, פּדי מיין פסק-דין זאָל גלייך בעשטעטיגט ווערען און זיין בעוואוסט דער גאַנצער וועלט, בע-

פעהל איך מיינע „קאָזאַקען“, זיי זאָלען גלייך אַרָאָבֿרייסען פֿון יחיאל'ן זיינע קאָזאַקען-בגדים, צונעהמען ביי איהם דעם שווערד, און אַלע זאָלען אויסרופען הויך, אויפ'ן קול, דריי מאל: „אויס קאָזאַק!“

ביי די חסידים-„קאָזאַקען“ איז אַרָאָבֿגעפּאַלען אַ שטיין פֿון האַרצען, נאָר זיי האָבען געמאַכט טרויעריגע פּנימ'ער, ווי ערשי-טערט פֿון דעם שטרענגען פּסק-דין. יחיאל האָט פּערדעקט דאָס פנים מיט ביידע הענד, אַזוי, אַז עס האָט אויסגעוויזען, אַז ער איז שטאַרק פּאַרשעמט און וויינט פֿון צער און בושה. צוויי „קאָזאַקען“ האָבען זיך אַ וואָרף געטון צו יחיאל'ן און אַרָאָבֿעריסען פֿון איהם דעם קאָזאַקען-פּעלצעל. אַלע איבריגע האָבען הויך אויסגעשריען:

— אויס קאָזאַק! אויס קאָזאַק! אויס קאָזאַק!

די פויערים זענען געווען שטאַרק צופּרידען פֿון דער שטרענגער שטראָף און גענומען נקמה פֿון יחיאל'ן. דער גלח, שטאַרק געריהרט, איז צוגעגאַנגען צום רבי'ן און מיט אַ קול, אין וועלכען עס האָבען געציטערט טרעהרען, האָט ער געזאָגט: — הייליגער מאָן! איך האָב געוואוסט, אַז דו וועסט דעם שולדיגען שטרענג בעשטראָפען, נאָר אויף אַזאַ שטרענגער שטראָף האָב איך זיך נישט געריכט!...

דריטע אַבטיילונג.

מתנגדיש.

צווי גדולים.

א.

ווייט-ווייט, אויף יענעם זייט ים, אין דער ענגלישער מלוכה, האָט געוואוינט ר' משה מאָנטעפיאָרע. געווען איז ער אַ גדול בישראל, און זיין נאָמען האָט געקלונגען פון איין עק וועלט ביז דעם אַנדערן. ער איז געווען אַ משנה למלך ביי דער ענגלישער קיסרין, און אָהן זיין עצה פלעגט זי אַ טריט נישט מאַכן. פאַר איהם זענען געפאלען אויפ'ן פנים די גרעסטע פיר-שטען און האַרען. אפילו קיסרים פון אַנדערע קעניגרייכען פלע-גען איהם אָפגעבען גרויס כבוד.

די רייכקייט פון ר' משה מאָנטעפיאָרע איז געווען נישט צו משער זיין. ער האָט געהאַט פיעל ברונעמס מיט קוועקזיל-בער, און מען האָט פון זיי געשעפט טאָג און נאַכט מיט פולע צמער און זיי האָבען זיך נישט אויסגעשעפט. און קוועקזילבער, ווי עס איז ידוע, איז טייערער פאַר געווענהליכען זילבער. און דערע זאָגען, אפילו טייערער פאַר גאָלד. קאָן מען שוין דערפון דרינגען, ווי רייך ער איז געווען! געוואוינט האָט ער אין אַ קייזערליכען פאלאץ, וואָס איז געווען בעצירט מיט גאָלד און

זילבער, טייערע שטיינער און פערל. ער האָט געהאַט הונדער-טער קנעכט, און אַרויספּאָהרען פּלעגט ער נישט אַנדערש, ווי אין אַ גאָלדענער קאַרעטע, מיט אַ שפּאַן פּון אַכט פּערד נאַ-שפיץ, און פאַר איהם פּלעגען לויפּען געך-געהער און אויסשרייען: „מאַכט אַ וועג פאַר אונזער הערשער מאָנטעפיאַרע!“

נישט דורך זיין גרויסער מאַכט און רייכקייט האָט ר' משה מאָנטעפיאַרע בעקומען אַ נאָמען אין דער גאַנצער וועלט, נאָר דורך זיינע לייטועליגע מעשים און דורך זיין מסירת-נפש פאַר'ן כלל-ישראל. האָט זיך נאָר וואו, כּאָטש אין עק וועלט, געטראַפּען אַנ'אומגליק מיט יודען, איז פאַרגעקומען, רחמנא-לצלן, אַ פּאָ-גראַם, אַ בלבול, אַ גירוש אָדער אַנ'אַנדער גזירה—האָט ער זיך גלייך געשטעלט ווי אַ לייב צו שיצען זיינע ברידער, איז גע-לאָפּען צו דער קיסרי'טע, געפּאַלען איהר צו די פּיס און געבע-טען הילף, איז געפּאָהרען צו קיסרים פּון אַנדערע מלוכות, האָט געשאַטען מיט גאָלד און נישט בערוהיגט זיך, ביז ער האָט נישט מבטל געמאַכט די גזירה. צוגלייך מיט דעם, איז ער געווען אַ גרויסער גדבן: האָט געבויט שולען און ישיבות, האָט אויסגע-האַלטען טויענדער יודען, וואָס זענען געזעסען און געלערנט, האָט געהאַלפּען אַרימע, געשטיצט געפּאַלענע, געווען אַ פּאָטער פאַר אלמנות און יתומים. און צו דעם אַלעמען איז ער געווען טאַקע זעהר פּרום, האָט מקיים געווען מיט גרויס פּורכט אַלע געבאָטען.

נאָר, אַזוי, ווי אין דער וועלט קאָן דאָך נישט זיין, אַז אַ מענטש זאָל נישט האָבען אַ וועלכען עס איז חסרון, האָט ר' משה מאָנטעפיאַרע'ן אויך עפּעס געפּעהלט. געפּעהלט האָט איהם למדות...

קיין עם-הארץ איז ער, חט-ושלום, נישט געווען! אדרבה! האָט גוט פּערשטאַנען אַ בלאַט גמרא, יעדען טאָג געלערנט אַ בעשטימטען שיעור, און נישט גלאַט זיך געלערנט, נאָר טאַקע מיט תּוספות און מהרש"א, ווי עס געהער צו זיין... נאָר... אין זיין לערנען איז נישט געווען, ווי זאָגט מען דאָס, קיין פּער-שפיצטקייט, קיין טיפּקייט, עס האָט אין איהם געפּעהלט די

שארפסיט, דער ברען... און ר' משה מאָנטעפיאָרע האָט עס פּערשטאַנען און האָט זיך שטאַרק מצער געווען פון דעם.

ב.

אין דערזעלבער צייט, ווען איבער דער וועלט האָט גע-
קלונגען דער שם פון ר' משה מאָנטעפיאָרע, האָט געוואוינט אין
דער שטאָדט מינסק, אויף דער ליטע, דער גאון ר' גרשון
תנחום. געווען איז ער אויך אַ גדול בישראל און געהאַט אַ שם
אין דער גאַנצער וועלט. ער האָט געוואוסט אויסוועניג גאַנץ ש"ס;
עס איז נישט געווען אַזא ספר, וואָס ער זאָל נישט געהאַט
דורכגעלערנט, און נישט געווען אַזא הלכה, אין וועלכער ער
זאָל עפּיס נישט מחדש זיין. אין איהם האָבען זיך געשטאַרקט
קוואַלען פון קוועקזילבער פון חכמה, און, וויפיל ער האָט פון
זיי נישט געשעפט, זענען זיי געווען פול ביי די ברעגעס. ער
האָט אויך געבויט גרויסע פּאַלאַצען פון סברות און חידושים און
האָט זיך פריי אַרומשפּאַצירט איבער די סעדער און וויינגערטנער
פון די פּרעכטיגסטע אגדות. זיינע רוחניות'דיגע אוצרות האָט ער
אויך פונאַנדערגעגעבען מיט פולע הויפענס. האָט אָנגעזעטיקט און
געמאַכט אָנטריגען הונגער'גע און דורשטיגע צו גאָטס וואָרט.
נאָר ר' גרשון תנחומ'ן האָט אויך עפּיס געפּעהלט... ביי
זיין חכמה און גרויסקייט איז ער געווען אַ מורא'דיגער אביון.
ער האָט בעקומען געהאַלט, ווי אַ רב, צוויי גילדען די וואָך
און, זענענדיג אַ מטופל מיט אַ גרויס געזינד, האָט ער געליטען
דחקות און הונגער.

ג.

ויהי היום, האָט דערגרייכט צו ר' משה מאָנטעפיאָרע דער
קלאַנג וועגען ר' גרשון תנחום. האָט ר' משה מאָנטעפיאָרע

בעשטימט נעהמען איהם פאר א מלמד צו זיך. און, ווען ר' משה מאַנטעפיאַרע בעשטימט עפיס, איז איהם, פערשטעהט זיך, נישט שווער דאָס אויסצופיהרען. האָט ער זיך נישט לאַנג מיישב גע- ווען, האָט בעפוילען איינשפאַנען אַכט פערד אין דער גילדענער קאַרעטע און אַוועקגעפאַהרען קיין מינסק. און פאַהרענדיג, האָט ער, ווי זיין געווענהייט איז געווען, געוואָרפען פון די פענסטער פון קאַרעטע הויפענס רענדלעך אויף ביידע זייטען וועג. און ער האָט זיך אפילו נישט אומגעקוקט, ווער עס קלויבט זיי אונטער, א יוד, צי אַ גוי: איהם איז אַלץ איינס!

איהר דאָרפט וויסען, אַז פון דער ענגלישער מלוכה ביז מינסק איז אַ מהלך-רב. אָבער, וואָס פאַר אַ ווערט האָט דאָס, אַז מען פאַהרט אויף אַכט כלינקע פערד! עס געהט דורך עטלי- כע טעג.—און ר' משה מאַנטעפיאַרע איז שוין אין מינסק. האָט זיך אָבגעשטעלט אין מיטען מאַרק און פרעגט, וואו וואוינט ר' גרשון תנחום? ווייזט מען איהם אַן אַ קליין אַלט חייזעלע אין אַ זייטיג געסעל הינטער'ן שול-הויף. געהט ר' משה מאַנטעפיאַרע אַהין, קומט אַריין אין שטוב און זעהט: ר' גרשון יצט ביי אַ ספר און לערנט. נעהט צו איהם צו ר' משה מאַנטעפיאַרע און זאָגט:

—רבני! זאָל אייך זיין בעוואוסט, אַז איך בין משה מאַנ-

טעפיאַרע!

ווי ר' גרשון תנחום האָט דערהערט די ווערטער, האָט ער זיך געשווינד אויפגעהיבען פון אָרט, האָט געמאַכט די ברכת „שחלק מַכְבוֹדוֹ לְבִשְׂרֹ וּדְם“ און געגעבען דעם אורח שלום. ר' משה מאַנטעפיאַרע האָט איהם געענטפערט שלום און געזאָגט:

—זאָל אייך זיין בעוואוסט, ר' גרשון תנחום, אַז איך האָב

בעשטימט נעהמען אייך צו זיך פאַר אַ רבי'ן. אייער געזינד וועל איך אַרויסגעבען, וויפיל איהר איז נויטיג אויף איהרע בע- דערפענישען, און אייך וועל איך נעהמען מיט זיך. איהר וועט וואוינען ביי מיר אין פאַלאַץ, וועט זיצען ביי מיין טיש און וועט פון מיין האַנד בעקומען אויף אַלע אייערע הצטרִכות, אויף

א בגד און שיק, אויף א באַד און אויף שמעק-טאַבאַק.
 ר' גרשון תנחום הערט די רייד און ווייס נישט וואָס צו
 ענטפערן. אז ר' משה מאָנטעפיאָרע איז געקומען נאָך איהם אין
 אַ גילדענער קאַרעטע—ווי קאָן ער איהם אָבזאָגען! נאָר פונ-
 דעסטוועגען ענטפערט ער, אַז ער דאַרף זיך מיישב ויין מיט'ן
 ווייב, און נעהמען רשות פון דער קהלה. און, ווען ער טוט דאָס,
 צעהלט אָפּ ר' משה מאָנטעפיאָרע דער שפּחו: טויענד רענדלעך
 מוזמן גאָלד, זעצט אַוועק ר' תנחומ'ן צו זיך אין דער גילדע-
 נער קאַרעטע, און מען פאַהרט אין אַ גוטער שעה.

ד.

ווען מען קומט אין דער ענגלישער מלוכה, פיהרט ר' משה
 מאָנטעפיאָרע ר' גרשון תנחומ'ן קודם-כל איבער זיינע גיטער.
 ער ווייזט איהם די ברונעמס מיט קוועקוילבער, שטעדט און דער-
 פער, פעלדער און וועלדער, סעדער און ווינגערטער, און ער
 זאָגט צו איהם:

—רבי! הויבט-אויף די אויגען און קוקט: אַלץ, וואָס איהר
 זעהט אַרום זיך און נאָך ווייטער, —איז עס מיינס!
 ר' גרשון תנחום קוקט און וואונדערט זיך: איהם איז קיינ-
 מאָל נישט איינגעפאַלען אין זינען, אַז איין מענש זאָל קאָנען
 האָבען אַוויפיל גיטער.

נאָכדעם ברענגט איהם ר' משה מאָנטעפיאָרע צו זיך אין
 פאַלאַץ און פיהרט איהם איבער אַלע חדרים. און איין חדר איז
 שענער פאַר'ן אַנדערן, און אַלע זענען זיי בעצירט מיט גאָלד
 און זילבער, טייערע שטיינער און פערל, און זענען בעהאַנגען
 מיט די טייערסטע טעפּיכען. עס קוקט זיך אַרום ר' גרשון תנחום,
 און איז נשוממס. אַזאָ שענקייט האָט ער קיינמאָל, אפילו אין
 חלום, נישט געזעהן.

און ר' משה מאָנטעפיאָרע פיהרט איהם אַריין אינ'ם גרע-
 סטען זאָל. און דער זאָל לייכט פון דימענטען און ברייליאַנטען.

און אויפ'ן באַלקען איז אויסגעמאַלט די זון מיט דער לבנה מיט
 אַלע מזלות און זיי דרעהען זיך אום נאָך דער צייט נאָך. און
 אין דער גאַנצער לענג פון זאַל שטעהען זילבערנע טישען, בע-
 דעקט מיט גילדענע טישטיכער. און אויף די טישען זענען גע-
 גרייט די שענסטע מאכלים און עס שטעהען אין קריסטאָלענע
 פלעשער די בעסטע וויינען. און ביים טיש זיצען: פון איין זייט
 די גרעסטע פירשטען, גראַפען און האַרען, און פון דער אַנדער
 זייט—זיי רייכסטע און שענסטע יודען פון דער ענגלישער מלוכה.
 און צעהנדליגער קנעכט בעדיענען זיי. און, ווי נאָך ר' משה
 מאָנטעפיאָרע געהט אַריין, כאַפען זיך אַלע אויף פון די ערטער,
 פערנויגען זיך טיעף פאַר איהם און שרייען-אויס אין איין קול:
 —זאָל לעבען אונזער האַר, ר' משה מאָנטעפיאָרע!

אַז ר' גרשון תנחום זעהט, וואָס פאַר אַ גרויס פּבור מען
 גיט אָב ר' משה מאָנטעפיאָרען, ווערט ער אינגאַנצען פּערצי-
 טערט. און, ווען די קנעכט דערלאַנגען איהם די בעסטע שפּיזען,
 קאָן ער נישט נעהמען די לעפעל, ווייל איהם ציטערן הענד און
 פיס פון גרויס פחד פאַר דער רייכקייט, גדלות און פּבור פון
 ר' משה מאָנטעפיאָרע.

ה.

נאָכ'ן עסען, ווען די פירשטען, גראַפען און שררות זענען
 אַוועקגעאַנגען, האָט זיך ר' משה מאָנטעפיאָרע אויפגעוויבען פון
 אַרט און אויסגערופען מיט ברייטקייט:

—און אַצינד זאָל גרשון תנחום אונז זאָגען תורה!
 ר' גרשון תנחום וויל זאָגען תורה, נאָר ער קאָן פון גרויס
 שרעק דאָס מויל נישט עפענען. און ר' משה מאָנטעפיאָרע חזרט
 איבער זיין בעפעהל:

—זאָל ר' גרשון תנחום זאָגען תורה!
 און ר' גרשון תנחום טוט זיך אָן אַ פּח און הויבט אָן
 שטיל, מיט אַ ציטערדיגען קול זאָגען תורה. און ר' משה מאָנ-

טעפיאָרע הערט איהם צו. און וואָס ווייטער ער הערט, ווערט ער אַלץ מעהר נתפעל פון זיין גרויסער למדות. און ר' גרשון תנחום טוט זיך ווידער אָן אַ כח. און מיט אַמאָל פּערגעסט ער וועגען אַלע גיטער פון ר' משה מאָנטעפיאָ-רע. און פון זיינע געדאַנקען ווערען פּערשוואַונדען די ברונעמס מיט קוועקזילבער, די פעלדער און וועלדער, די סעדער און וויינגערטנער. זיין קול הערט אויף צו ציטערן, און ער פּער-טיפעט זיך אין די ריזיגע וועלדער פון הלכה. און ר' משה מאָנ-טעפיאָרע הערט איהם צו און איז נשתומם פון דער גרויס פון זיין חכמה.

און ר' גרשון תנחום טוט זיך ווידער אָן אַ כח. און ער פּערגעסט וועגען דעם פּאַלאַץ מיט די בעצירטע חדרים, וועגען די טייערסטע שפייזען, וועגען די פירשטען און גראַפּען און ווע-גען גאַנצען כבוד, וואָס מען האָט אָבגעגעבען ר' משה מאָנטע-פיאָרען. און זיין קול ווערט שוין הויך און שטאַרק, און מיט ברייטקייט שוועבט ער איבער די גן-עדן-גערטנער פון דער אגדה. און ר' משה מאָנטעפיאָרע איז שוין אויפגערודערט און הערט זיך צו מיט גרויס פחד.

און, ווען ר' גרשון תנחום טוט זיך אינגאַנצען אָב פון דער אַרומיגער וועלט, הויבט ער זיך אויף ביז די העכסטע בערג-שפיצען פון דער תורה און לאָזט זיך אַראָב אין איהרע טיעפ-סטע אָבגורנדען, און זיין פנים פלאַקערט, און דאָס קול זיינס דונערט, ווי אַ געשריי פון אַ לייב. און ר' משה מאָנטעפיאָרע, אַרומגעכאַפט מיט אַנאימה, קאָן שוין נישט זיצען אויפן אַרט, און איהם ציטערן הענד און פיס...

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

1888

ר' משה מאנטיפיאָרע
און ניקאָלאַי דער ערשטער.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

אז די ענגלישע מלכה איז נאָר-וואָס אַרויף על פסא
המלוכה און האָט געדאַרפט געקרוינט ווערען, האָט זי געמאַכט
אַ גרויס מאַלצייט און פערבעטען אויף איהם אַלע מלכים און
פירשטען פון דער גאַנצער וועלט, כדי צו בעקענען זיך מיט זיי.
גערופען האָט זי אויף דעם מאַלצייט אויך די גרעסטע לייט, די
גראַפען און מיניסטאַרען פון איהר אייגען לאַנד און בראַשם,
פערשטעהט זיך, דעם העכסטען פון איהרע יועצים און מיניסטאַר-
רען, ר' משה מאַנטעפיאַרע.

ווען מען איז זיך צונויפגעקומען אויף דעם מאַלצייט און
דער עולם איז פון די טייערסטע וויינען אַריין אין אַ הויכער
מדרגה, האָבען די מלכים אָנגעהויבען דערצעהלען וועגען זייערע
קעניגרייכען. איינער האָט זיך בעריהמט דערמיט, וואָס זיין לאַנד
איז גרויס; דער אַנדערער, וואָס ער האָט פיל גאָלד און זילבער;
דער דריטער האָט זיך בעריהמט מיט זיין כּח און מיט זיינע
תּכּסיסי מלחמה, דער פּירטער—מיט זיין חכמה.
איז אַרויסגעטראָטען דער רוסישער קיסר, ניקאָלאַי דער

ערשטער און זיך אָבגערוּפּען:

— מיין לאַנד איז דאָס גרעסטע אין דער וועלט, מיין פּאָלק, אויף וועלכען איך געוועלטיג, איז, ווי דער זאַמד אין ים, וואָס קאָן נישט געצעהלט ווערען מחמת זיין גרויסען צאָהל. און מיט אַלץ בין איך רייך. נאָר איין חסרון איז דאָ: אין מיין לאַנד געפינען זיך זעהר פיעל יודען, און איך ווייס נישט, ווי פון זיי פטור צו ווערען.

האָט דערהערט די ווערטער ר' משה מאָנטעפיאָרע און איהם האָט עס שטאַרק פּערדראָסען. איז ער צוגעגאַנגען צו נייַ קאַלאַיען, האָט זיך טיעף פּערנויגט פאַר איהם און געזאָגט: — אדוני המלך, ניקאַלאַי! ווי איך פּערשטעה, ביטו נישט קאָנטענט, וואָס ביי דיר אין מלוכה געפינען זיך פיעל יודען. אויב אַזוי, קאָנסט דו זיך גרינג פון זיי בעפרייען. — ווי אַזוי? — פּרעגט ניקאַלאַי.

— גאָר פשוט: פּערקויף זיי מיר. איך וועל דיר בעצאָהלען פאַר יעדען יודישען נפש, זאָל עס זיין אַ זקן, צי אַ קינד, סיי אַ מאַן, סיי אַ פרוי, צו דריי רובל באַרעס געלד, אַסיגנאַציעס. — און דו וועסט די יודען צונעהמען פון מיין לאַנד? — אַלע ביז איינעם!

האָט זיך ניקאַלאַי שטאַרק דערפּרעהט. דאָך אַ גאָלדען גע-שעפט! פטור ווערען פון אַלע יודען און דערצו נאָך בעקומען אַ פעטע מטבעה.

האָט ער גלייך מסכים געווען און מען האָט אָבגערעדט, אַז אין דריי חדשים אַרום וועט מאָנטעפיאָרע קומען אין רוסלאַנד, וועט בעצאָהלען לויט דעם רעכנונג און צונעהמען צו זיך אַלע יודען.

אומקעהרענדיג זיך אַהיים, האָט ניקאַלאַי צונויפגערוּפּען אַלע מיניסטאַרען און סענאַטאַרען און זיי געזאָגט: — איך האָב געמאַכט אַ טייער געשעפט: פּערקויפט אַלע יודען צו דריי רובל אַסיגנאַציעס פאַר אַ נפש, אין באַרעס געלד. ווען די מיניסטאַרען און סענאַטאַרען האָבען דאָס דערהערט, האָבען זיי זיך געכאַפט פאַר די קעפּ און אויסגעשריען:

—גוואָלד, אדוני המלך, וואָס האָסטו געטון! איצט בעקן-
מען מיר דאָך פון יעדען יודען, סיי אַ מאַנסביל, סיי אַ פרוי
אַדער אַ קינד, דורכשניטליך, צו פערציג רובל ריוח יעדען יאָהר!
וועסטו דאָך בדיל הדל ווערען, אַז דו וועסט זיי אַוועקגעבען
פאַר דעם מקח.

האַט ניקאָלאַי פערשטאַנען, אַז ער האָט זיך אָבגענאַרט און
פרעגט:

—וואָס-זשע טוט מען?

האַבען די מיניסטאָרען און סענאַטאָרען אָנגעהויבען טראַכ-
טען, ווי אַזוי צו מאַכען, אַז מען זאָל נישט דאַרפען אָבגעבען
די יודען. האָט זיך איין מיניסטער אָבגערופען:

—אדוני המלך! איך האָב געפונען אַנ'עצה, די יודען זאָלען
בלייבען ביי אונז, אַ יודען קאָן מען דאָך דערקענען לויט דעם,
וואָס ער טראָגט אַ באַרד און פאות און געהט אין לאַנגע
בגדים. גיב אַרויס אַ בעפעהל, אַז אַלע יודען זאָלען אָבשערען
באַרד און פאות און אָנטון קורצע בגדים. וועט דעמאָלט קיינער
נישט דערקענען, דאָס זיי זענען יודען. און, ווען מאַנטעפיאָרע
וועט קומען, וועסטו איהם אָבגעבען די קאַראַאימען און וועסט
זאָגען, אַז קיין אַנדערע יודען זענען נישטאָ אין דיין לאַנד.

איז די עצה געפעלען געוואָרען ניקאָלאַיען און ער האָט
גלייך אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל, אַז אַלע יודען מוזען אָבשערען
באַרד און פאות און אָנטון קורצע בגדים.

ווען ר' משה מאַנטעפיאָרע איז אין דער בעשטימטער צייט
געקומען אין פעטערבורג און אַוועק מיט דעם קאָנטראַקט אין
קיסר'ס פּאַלאַץ, איז צו איהם אַרויסגעגאַנגען אַ מיניסטער און
געזאָגט:

—פאַר אמת'ע יודען רעכענען מיר די קאַראַימען און קיין
אַנדערע יודען זענען ביי אונז טאַקי נישטאָ. ווילסטו—נעהם די
קאַראַאימען און בעצאָהל נאָכ'ן רעכנונג.

האַט ר' משה מאַנטעפיאָרע גלייך פערשטאַנען, אַז מען
וויל איהם נישט אָבגעבען די יודען. איז ער געוואָרען שטאַרק

ברוגז, האָט זיך נישט געזעגענט און אָבגעפּאָהרען צוריק.
 אויף שבת האָט ער זיך אָבגעשטעלט אין ווילנאָ.
 אין יענער צייט איז אין ווילנאָ געווען אויבערהאַר דער
 גראַף פּאָטאַצקי. ווען ער האָט זיך דערוואוסט, אַז עס איז געקו-
 מען ר' משה מאָנטעפיאַרע, איז ער אַוועק מקבל-פנים זיין איהם.
 ר' משה מאָנטעפיאַרע האָט איהם אויפגענומען מיט גרויס
 כבוד. ווי זיי זיצן אַזוי און רעדן, קומט-אָן פון פעטערבורג אַ
 דייטער און דערלאנגט ר' משה מאָנטעפיאַרע אַ שטאַפעט פון גי-
 קאַלאַיען. ר' משה מאָנטעפיאַרע האָט גענומען דעם שטאַפעט, באַ-
 קוקט איהם פון אַלע זייטען און אַוועקגעלעגט אויפ'ן טיש.
 רופט זיך אָב גראַף פּאָטאַצקי:
 —פאַרוואָס לייענסטו נישט דעם שטאַפעט? כבוד-המלכות
 פאַדערט, מען זאָל אַ קיסרליכען שטאַפעט גלייך עפענען.
 ענטפערט איהם ר' משה מאָנטעפיאַרע:
 —איך קאָן דעם שטאַפעט נישט אָב/חתמ'ענען, ווייל אום
 שבת איז שטרענג פערבאָטען צו טון וועלכע נישט איז מלאכה.
 נעהמט גראַף פּאָטאַצקי דעם שטאַפעט און וויל איהם אויפ-
 חתמ'ענען, נאָר ר' משה מאָנטעפיאַרע האַלט איהם אָב און זאָגט:
 —דו ביסט אַ גרויסער האַר און דערצו מיינ גאַסט, קאָן
 איך נישט דערלאָזען, אַז דו זאָלסט דערנידעריגען דיין כבוד
 און עפענען מיינע בריף.
 רופט אַריין גראַף פּאָטאַצקי זיינעם אַ דינער און הייסט
 איהם עפענען דעם שטאַפעט. און ווי נאָר דער דינער האָט איהם
 אויפגעעפענט, איז ער אויפ'ן אָרט געפאלען אַ טויטער, ווייל דער
 שטאַפעט איז געווען פול מיט אַ שטאַרקען סם.
 ווי ר' משה מאָנטעפיאַרע האָט דאָס דערזעהן, האָט ער
 גלייך געהייסען שפּאַנען און אום שבת אַוועקגעפּאָהרען. קומענדיג
 אַהיים, איז ער גלייך אַוועק צו דער מלכה, איז איהר געפאלען
 צו די פיס און דערצעהלט אַלץ, וואָס מיט איהם האָט פּאַסירט.
 די מלכה איז שטאַרק אין כעס געוואָרען און אַנגעהויבען אַ מלחמה
 מיט ניקאַלאַיען.
 דערפון האָט זיך אַנגעהויבען דער סעוואַסטאָפּאָלער קריג.

מסירת נפש.

א.

—וואָס וויל איך? איך וויל, איהר זאָלט ריידען קלאָרע
רייד, גאַנצע ווערטער! איך וויל, איהר זאָלט מיר בעווייזען, אין
וואָס בעשטעהט אייער יודישקייט! אָט, וואָס איך וויל!
אַ הויכער יונגערמאַן מיט אַ פנים פון אַ מיטעלאַטערישען
אַסקעט, מיט אַ שוואַרצער באָרד, שוואַרצע ברענענדיגע אויגען
און נערוועזע בעוועגונגען, האָט אַרויסגעשאַסען די ווערטער הויך,
ענטשידען, און אַרומגעקוקט די גאַנצע סביבה מיט אַ בליק פון
דרייסטען אַרויסרוף.

ווי אַנ'ענטפער אויף זיינע רייד, האָבען זיך דערהערט
אויסגעשרייען:

—טענצער! פערדרעהטער מחו! פאַר דיין שאלה ביזטו דאָך
ווערט מען זאָל דיך קורע פדג זיין! ווי געפעלט אייך אַ שאלה:
„אין וואָס בעשטעהט אונזער יודישקייט?“

—אונזער יודישקייט בעשטעהט אין דעם, וואָס מיר זענען
צווינגע, ווי אַלע יודען פון ששית ימי בראשית, פון מתן תורה אָן!
—אונזער יודישקייט בעשטעהט אין דעם, וואָס מיר זענען

מקיים אַלץ, וואָס גאָט האָט אונז געבאַטען!
דער שוואַרץ-בערדיגער איז ביי דער לעצטער פראָזע אויפ-
געשפרונגען פון אָרט.

— אָ! אָט דאָס נאָר האָב איך געוואָלט פון אייך הערען!
דאָס האָב איך געדאַרפט!—האָט ער אויסגעשריען מיט אַ טאָן פון
נצחון—איצט האָט איהר אַליין בעוויזען, וואָס פאַר אַ יודען איהר
זייט, „איהר זייט מקיים אַלע געבאַטען!“ ווער איז מקיים אַ גע-
באַט אַ שכר-יום, אַ קנעכט, אַנ'עבד כּנעניו די, וואָס מאַהנען גע-
צאָהלט פאַר זייער דיענסט אָדער האָבען מורא פאַר דעם בעל-
הבית'ס שטעקען.

—אָבער וואָס זשע ווילסטו? וואָס? וואָס? וואָס?
—וואָס וויל איך? איך וויל וויסען, וואו איז אייער נשמה?
וואו איז אייער ברען, וואו איז אייער התלהבות? וואו איז אייער
מסירת נפש? וואו?

דער ופּוּח איז פאַרגעקומען ביים אַלטען ר' לייזיקין אין
זיין רייך צוגעקליבענעם, אויפ'ן יודישען שטייגער, זאָל ר' ליי-
זיק, דער גרעסטער גביר אין שטאָדט, האָט געהאט אַ שם פון
אַ לאַנד-חכם, האָט זיך גערעכענט פאַר אַ גרויסען ירא שמים און
געווען דערביי אַ האַרטער מתנגיד. ער האָט אויסגעגעבען דאָס
לעצטע אייניקל, און אויף דער חתונה איז זיך צוגיפגעפאָהרען
די גאַנצע משפּחה, די זיהן, אייניקלעך, פעטערס און אַנדערע
קרובים,—אַלץ שטרענגע מתנגדים, פרומאַקעס, בעל-תורה. אַלע
מיט אַ הדרת-פנים, שטאַטיגע, זאַטע מיט זיכערע און קאָנטעסטע
פנימ'ער, מיט דיקע בייכער, מיט אַנ'אויסזעהן פון מענשען, וואָס
טרעטען קיינעם נישט אָב דעם וועג. צווישען זיי האָט זיך גע-
פונען ר' לייזיקס אַ פלימעניק, אַ פייערדיגער חסיד. די גאַנצע
צייט האָט ער זיך געאַמפערט דאָ מיט דעם, דאָ מיט יענעם פון די
מתנגדים. נאָך דער חופּה-וועטשערע האָט ער זיי אַלעמען אַרויס-
גערופען אויף אַ ופּוּח. יענע האָבען אָנגענומען דעם אַרויסרוף.
דעם חסיד'ס לעצטע ווערטער האָבען דערוועקט ביי די
מתנגדים אַ טיעפען צאָרן:
—וואָס פאַר אַ ברען דאַרפסטו? וואָס פאַר אַ התלהבות?

הָאָט אויסגעשריען אַנ'אַלטער מאַן מיט אַ גרויסער פּונאַנדערגע-
קעמטער באָרד, מיט אַ ברייטען זיידענעם גאַרטעל אויפ'ן דיקען
אויסגעשטעלטען בויך, — דו ביזט פון זינען אַראָב
— איהר ווייסט, וואָס ביי איהם הייסט „ברען“, „התלהבות“,
— הָאָט זיך אָפּגערוּפּען נאָך איינער, אַ יונגערער, — שפּרינגעניש
אין דאַווענען, קוויטשען און קנאַקען מיט די פינגער! אָט אין
דעם בעשטעהט זיין מסירת-נפש, און אַז אַ יוד פּערברענגט דאָס
גאַנצע לעבען על התורה ועל העבודה, איז דאָס איהם וועניג.
— וועניג! — הָאָט אויסגעשריען איינגעשפּאַרט דער חסיד. —
תורה און עבודה איז מיר וועניג עס איז קאַלט! נישטאָ אין
דעם קיין נשמה, קיין אמת'ער מסירת-נפש!
— ווייטער מסירת-נפש! וואָס פאַר אַ מסירת-נפש דאַרפסטו,

וואָס?

— וואָס פאַר אַ מסירת-נפש עפּ זאָל נישט זיין, נאָר אין
איהם זאָל ליגען אַ התלהבות, אַ גרייטקייט מקריב זיין דאָס לע-
בען. און ביי אייך, מתנגדים, איז עס נישטאָ. איהר זענט נישט
מסוגל דערצו.

— ער איז אַראָב פון זינען! משוגע, ר'ל!

— לאָזט מיך צו איהם, — הָאָט זיך מיטאַמאַל דערהערט אַ
רוהיגער, אַ ביסעל מידער קול פון ר' לייזיקין, וואָס איז אַריי-
געקומען אין מיטען ופּוח און אַ וויילע זיך צוגעהערט פון דערווייטען.
דערוועגן דעם בכבוד'יגען זקן, דעם זיידען, הָאָט מען גע-
מאַכט אַ וואָרע דורכצולאָזען איהם אין מיטען רעדעל.
ר' לייזיק, מיט אַ ברייטער דורכזיכטיגער זילבערנער באָרד,
וואָס הָאָט פּערדעקט די גאַנצע ברוסט, מיט געדיכטע גרויע ברע-
מען, פון אונטער וועלכע ס'האַבען אַרויסגעקוקט קלוגע לעבאַפּ-
טע אויגען, איז מיט מידע טריט אַריין אין רעדעל און איבער-
גע'חורט:

— לאָזט מיך צו איהם. איך וועל פרובען מיט איהם אַ-
דערש ריידען. איך פּערשטעה, וואָס ער וויל, און ער וועט מיך
אויך פּערשטעהן.

אַראָבלאָזענדיג זיך אין ברייטען פּאַטעל, הָאָט ער אַ קיך

געטון אויפ'ן חסיד מיט א רהיגען, פאָרשענדען בליק און געזאָגט:
 — אויף וויפיל איך האָב דיך פערשטאַנען, רעכענסטו, אָן
 א מתנגד קאָן זיין אַ גרויסער למדן, אַ ירא שמים, אפילו אַ צדיק
 תמים, נאָר ער איז נישט מסוגל אויף מסירת-נפשו יאָ? אַזוי
 האָב איך דיך פערשטאַנען?

— יאָ! אַזוי!— האָט געענטפערט דרייט דער חסיד.
 — אויב אַזוי, טאָ הער-זשע, וואָס איך וועל דיר דערצעה-
 לען. נאָר איך וויל, דו זאָלסט מיך אויסהערען מיט קאָפּ!
 — איך וועל אייך אויסהערען מיט קאָפּ— האָט איינגעשטימט
 דער חסיד.

ר' לייוויק האָט פערנומען אין האַנד די גאַנצע פונאַנדער-
 געקעמטע באַרד, האָט זי דורכגעלאָזט דורך דער האַנד און אָן-
 געהויבען:
 — זאָ מיר, האָסט עפּיס געהערט וועגען ר' איטשעלע מאָ-
 נאַסטירשצינער?*)

— ניין, נישט געהערט!

— עס פערשטעהט זיך! ווי קומט ער צו וויסען וועגען ר'
 איטשעלע מאָנאַסטירשצינער!— האָבען זיך דערהערט איראָנישע
 אויסגעשרייען— אָט, ווען מען זאָל ביי איהם פּרעגען וועגען עפּיס
 אַ חסידישען קונצענמאַכער, אַ טענצער, וואָלט ער וועגען איהם
 דערצעהלט גאַנצע בערג מיט מופתים. און וועגען ר' איטשעלען
 איז ער דען מחויב עפּיס צו וויסען?
 — שאָ! טומעלט נישט! לאָזט מיך אַליין מיט איהם ריידען—
 האָט זיי אָבגעשטעלט ר' לייוויק.

דער חסיד האָט זיך אָנגעלעהנט אָן הויכען ווענטעל פון
 אַ שטוהל און צוגעגרייט זיך אויפּמערקזאַם הערען. זיינע געגנער
 האָבען ענג אַרומגערינגעלט ר' לייוויק'ן, און אויף זייערע פּנימ-

*) אַזוי האָט מען גערופּען דעם בעוואוסטען גביר און שחולן ר' יצחק זאָלשנר
 פון סמאָלענסק, געבוירען אינ'ם שטעטלעל מאָנאַסטירשצינע (געשטאָרבען אין 1880—
 93 יאָר אַלט).

ער האָט זיך איינגעדריקט די טיעפע איבערצייגונג, אַז ר' ליי-
וויק וועט מנצח זיין דעם חסיד.
ר' לייזיק איז אַ ווילע געזעסען שווייגענדיג, פערטיעפט
אין די ערניערונגען פון ווייטען עבר, נאָכדעם האָט ער אָנגע-
הויבען לאַנגזאַם, ווי מען דערצעהלט אַ מעשה:

ב.

— „ר' איטשעלע מאָנאָסטירשניצער, זכרונו לברכה, איז גע-
ווען אַ שטרענגער מתנגד. קיין מוראדיגער למדן איז ער נישט
געווען, נאָר געווען שטאַרק פרום. געפיהרט האָט ער די גרעסטע
געשעפטען, געהאַלטען פּאָדריאַדען פון קאַזנאָ און געווען אַ גרוי-
סער עושר. זיין פערמעגען האָט מען געשאַצט אין פינף מאָל ת'
אלף רובל אַסיגנאַציעס. ר' איטשעלעס נאָמען האָט געקלונגען
איבער'ן גאַנצען לאַנד, אויף צעהן גובערניעס, אויף הונדערטער
מייל אַרום. און בעקומען האָט ר' איטשעלע אַזאַ שם נישט פאַר
זיין גבירישאַפט, אפילו נישט פאַר זיין צדקה, נאָר בלויז פאַר
זיין גרייטקייט צו געהן אויף מסירות-נפש פאַר'ן כלל-ישראל.
האָט נאָר וואו געטראַפען אַנאָמגליק, אַ גזירה, אַ בלבול—האָט
מען געוואוסט, אַז מען דאַרף, קודם-כל, לויפען צו ר' איטשע-
לע'ן—און ער האָט קיינעם נישט אַבגעזאָגט איבערהויפט האָט ער
אַרויסגעוויזען זיין מסירת-נפש ביי דער „אַמטשיסלאַווער גזירה“.
„בשעת די אַמטשיסלאַווער מעשה איז געשעהן, האָט ר'
איטשעלע געוואוינט אין סמאָלענסק. ער איז דעמאָלט שוין גע-
ווען אַ גביר אדיר און געלעבט ווי אַ מאָנאַט. ביי איהם זענען
געווען צעהנדיגער משרתים, הונדערטער משולחים, אַרום איהם
האַבען זיך געריבען אָהן אַ צאָהל יודען—און אַלע האָבען גע-
לעבט און געשפּייזט געזינדען. אַ האַנד האָט ער געהאַט אַ בריי-
טע און נישט געזשאַלעוועט קיין געלד אויף אַ דבר מצוה. אין
שטוב ביי איהם האָט מען געגעסען אויף זילבער און גאָלד. מען
האָט אפילו געזאָגט, אַז ביי איהם זענען געווען זילבערנע פּאָ-

מאָיניצעס. ער האָט געהאַט פּיעל פּערד און קאַרעטעס און פּלעגט אַרויספאַהרען, ווי אַנ'אמת'ער מאַגנאַט.

„איינמאָל, אין שטאַק-נאַכט, אַז אַלע זענען געשלאָפּען, האָט זיך דערהערט אין טויער אַ שטאַרקע קלאַפּעריי, אַז אַלע דיענער האָבען זיך אויפגעכאַפּט מיט שרעק און געמיינט, אַז עס איז אַ שריפה אָדער אַנאַדער אומגליק. איינער פון די דיענער איז געלאָפּען עפענען דעם טויער. דאָרט האָט ער געטראַפּען אַנאַלטען מאַן, אַ הויכען, מיט אַ לאַנגער גרויער באָרד, אין אַ שטריימעל. און, ווי נאָר דער זקן האָט דערזעהן דעם דיענער, האָט ער אָנגעהויבען ריידען מיט גרויס היץ:

— „וועק-אויף די רגע ר' איטשעלעין, עס געהט וועגען דעם לעבען און טויט פון אַ גאַנצער יודישער קהלה!... מען טאָר קיין רגע נישט פּערלירען!

„דערהערט אַזעלכע רייד פון אַנאַלטען מאַן אין אַ שטריי-מעל, האָט דער דיענער פּערשטאַנען, אַז עס איז נישט קיין קליי-ניגקייט. ער האָט אַריינגעפיהרט דעם גאַסט אין הויז און אַליין אַוועק צו ר' איטשעלעין אין שלאָף-צימער, האָט איהם אויפגע-וועקט און דערצעהלט, וואָס עס האָט פאַסירט. ר' איטשעלע איז אויפגעשטאַנען, געשווינד אָנגעטון זיך, אַרויס צום גאַסט, געגע-בען איהם שלום און געפרעגט, וואָס אַזוינס איז געשעהן. און דער אַלטער מאַן האָט דערצעהלט.

— „איך בין דער רב פון אַמטשיסלאַוו!“, און אונזער קהלה האָט מיך געשיקט צו אייך, בעטען, איהר זאָלט זי ראַטעווען פון אַ מוראדיגען אומגליק... מיט עטליכע וואָכען צוריק האָט זיך אויפן מאַרק צוקריעגט אַ סאָלדאַט מיט אַ יודענע. די קריעג איז אַריבער אין אַ געשלעג. עס זענען אָנגעלאָפּען סאָלדאַטען (ביי אונז אין שטעדטיל שטעהט אַ פּאָלק), זענען זיך צונויפגעלאָפּען אויך יודען, און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ מהומה. מיטאַמאָל, מען ווייס נישט פון וואַנען, האָט זיך דערהערט אַ שאַס, און איינער פון די סאָלדאַטען איז געפאלען אַ טויטער. אַלעמען האָט

אָנגעכאַפט אַ שרעק. עס זענען זיך באַלד פונאַנדערגעלאָפּען אי די יודען, אי די סאָלדאַטען. ביי דער אויספאַרשונג האָט מען פּערשטעהט זיך, די גאַנצע שולד אַרויפגעוואָרפּען אויף די יודען און גלייך געשיקט אַ שטאַפעט קיין פּעטערבורג צום קיסר, אַז יודען זענען אָנגעפאַלען אויף סאָלדאַטען, געשלאָגען זיי און איי-נעם זערהרגעט צום טויט. בקצור, — יודען זענען בעגאַנגען אַ מרידה במלכות, רחמנא לצלן! נעכטען איז אָנגעקומען צוריק פון קיסר אַ שטאַפעט מיט'ן בעפעהל: אויסשטעלען אויפ'ן מאַרק אַלע יודען, מער ועד קטן, דעם צעהנטען אָבעבען אין סאָלדאַטען, מעג ער זיין דריי יאָהר אָדער אַכציג יאָהר אַלט, דעם פינפטען דאָ גופא אויפ'ן מאַרק שמייסען אָהן רחמנות און, ווי אַ הוספה, אַוועקשטעלען אויף אַ האַלב יאָהר אין אַלע יודישע הייזער אַ שווערען „פּאַסטאַי“ פון סאָלדאַטען. קורץ גערעדט — אַ חל פון אַ גרויסער יודישער קהלה! מען האָט פּערשטעהט זיך, קודם-כל אַ וואָרף געטון זיך אין די שולען, געוויינט, געבעטען, גוור-תענית געווען. מען האָט צונויפגערופּען אַנ'אסיפה. עטליכע אָנגעוועהענע בעלי-בתים זענען אַוועק צו די שררות פון שטאָדט און האָבען מיט גרויס מיה און פאַר אַ גרויסער מתנה גע'פּוועלט, מען זאָל אויף אַ וואָך-צוויי אָבלעגען דאָס אויספיהרען פונ'ם גור-דין. די אסיפה, ווידער, האָט בפה אחד אָנגענומען, איך זאָל גלייך פאַה-רען צו אייך בעטען, איהר זאָלט זיך שטעלען פאַר אונז. פרי-הער גאָט, דערנאָך איהר. ביי אייער בעקאַנטשאַפט אין די הוי-כע פענסטער, קאָנט איהר אַלץ פּוועלן. און אָט בין איך געקו-מען צו אייך, ר' איטשעלע, ראַטעוועט אונזער קהילה פון דער שרעקליכער גזירה, און די גרויסע מצוה וועט אייך ביישטעהן, וואו איהר וועט זיך קעהרען און ווענדען...

„אזוי האָט דערצעהלט דער רב, זיין קול האָט געציטערט און טרעהרען האָבען זיך ביי איהם געגאַסען פון די אויגען. — רבי'ן זענט איהר זיכער, אַז מען האָט אויף די יודען געמאַכט אַ בלבול, אַז זיי זענען גישט שולדיג אין סאָלדאַטס בלוט?

— „איך בין זיכער, ר' איטשעלע, בערעכענט נאָר, ווי-

אזוי האָבען יודען געקאָנט איהם שיסען? וואו האָבען יודען גע-
וועהר?

— „פונדעסטוועגען וואָלט איך וועלען, איהר זאָלט מיר
שווערען, אַז אויף די יודען איז נישטאָ דעם סאָלדאַטס בלוט.
דער רב איז אויפגעשטאַנען און אַרומגעקוקט זיך. ר' אי-
טשעלע האָט פערשטאַנען, וואָס ער זוכט, און אַריינגעפיהרט איהם
אין צווייטען חדר, וואו עס איז געשטאַנען אַן ארון-קודש, דער
רב האָט אַרויסגענומען אַ רייניגקייט און אויף איהר געשוואוירען,
אַז יודען זענען ריין פונם סאָלדאַטס בלוט.“

„מזעהר האָט ר' איטשעלע נישט געפרעגט, האָט צוגערור-
פען אַ דיענער, געהייסען שפאַנען פיר פון די בעסטע פערד אין
אַ קאַרעטע און אַ זאַג-געטון צום רב:
— „רב, מיר פאָהרען קיין פעטערבורג.“

„אין דעמוזעלבען פריהמאָרגען זענען זיי אָנגעפאָהרען.
„פון סמאָלענסק קיין פעטערבורג איז אַ מהלך פון זעקס
הונדערט וויאָרסט, און זיי זענען דאָס דורכגעפאָהרען אין דריי
מעט-לעט. מען איז נישט געפאָהרען, נאָר געפלוּיגען, ווי אַ פּייל
פון בויגען.“

„ר' איטשעלע איז געפאָהרען קיין פעטערבורג נישט גלאַט
אַזוי, אין דער וועלט אַריין. ער האָט געהאַט אַ צוטריט צו די
גרעסטע שררות און געווען אויסגעבונדען מיט דעם גרעסטען מי-
ניסטער קוקרינ/ען*.) קוקרין האָט איהם זעהר ליעב געהאַט, אַג-
דערש נישט אָנגערופען, ווי „מיין איצקע“, פלעגט איהם אָבער-
בען קאָזיאָנע פאָדריאָדען און האָט פון איהם שטאַרק געהאַלטען.
ער פלעגט אפילו אָפט מיט איהם מישב זיין זיך וועגען די וויכ-
טיגסטע מלוכה-ענינים.“

„אין פעטערבורג איז ר' איטשעלע פערפאָהרען אין אַג-
אכסניה, האָט דאָרט געלאָזען דעם רב און אַליין אַוועק צו קו-
קרינ/ען. קוקרין האָט איהם, פערשטעהט זיך, אויפגענומען מיט
גרויס פּבּוד, אַריינגעפיהרט אין שענסטעו זאָל, אַוועקגעזעצט און

(* קאָקריין, פינאַנץ-מיניסטער ביי ניקאָלאַי דעם 1-טען.)

געפרענגט, וואָס ער בעגעהרט? ר' איטשעלע האָט איהם דער-
צעהלט די גאַנצע מעשה און געבעטען, ער זאָל בעהילפיג זיין,
אַז די גורה זאָל אָבגעשאַפט ווערען.

„קוקרין האָט אויסגעהערט ר' איטשעלען, האָט שטאַרק פער-
קנייטשט דעם שטערען און געזאָגט:

— „הער, איצקע! דו ווייסט דאָך, אַז פון דייגעטוועגען בין
איך גרייט צו טון פּאָך אין דער וועלט. נאָר אין דעם ענין קאָן
איך דיר נישט העלפען. דער קיסר איז מלא אף וחמה. ער וויל
וועגען אַמטשיסלאָוער מעשה נישט הערען, און קיינער וועט זיך
נישט וואַגען דערמאָנען איהם וועגען דעם.

„נאָר ר' איטשעלע איז נישט געווען קיין בטלן, און דער
ענטפער האָט איהם נישט איבערגעשראָקען. ער האָט געוואוסט,
ווי מען דאַרף רעדען מיט שררות און מאַגנאַטען.

— „אַדוני קוקרין!—האָט ער אַ זאָג געטון—דאָס איז פאַר
מיר קיין ענטפער נישט. דו מוזט ראַטעווען די אַמטשיסלאָוער
קהלה. און, אויב דו וועסט נאָר וועלען, וועסטו דאָס קאָנען אויס-
פיהרען. און, אויב דו וועסט דאָס אויספיהרען, בין איך דייך
בעל-חוב אויף דורי דורות!... דו פערשטעהסט מיך?

„ווען קוקרין האָט דערהערט אַז ער ווערטער, האָט ער
זיך געלאָזט אומגעהן איבער'ן זאָל און טראַכטען. אַ היבשע וויי-
לע געטראַכט, נאָכדעם אָבגעשטעלט זיך פאַר ר' איטשעלען און אַ
זאָג-געטון:

— „דער איינציגער, ווער עס וואָלט געקאָנט העלפען, איז
דער נאַסלעדניק. ער איינער קאָן זיך וואַגען צוטרעטען צום קיסר
וועגען דעם ענין. איך וועל פרובען רעדען מיט דעם נאַסלעדניק.
ער איז אַנ'אוחב-ישראל, אפשר וועט ער זיך אָננעהמען פאַר די
אַמטשיסלאָוער יודען. מאַרגען וועל איך דיד געבען אַ תשובה.
„מיט דעם איז ר' איטשעלע פון איהם אַוועקגעגאַנגען.

„דעם זעלבען טאָג אין אָווענד, ווי ר' איטשעלע האָט נאָר
אָבגעדאַווענט מעריב, קומט מיט אַמאָל צו איהם אויף דער אַכסניה
קוקרין אליין, בלבוזו ובעצמו, געהט אַריין אין שטוב און זאָגט
פרעהליך:

— „נו, איצקע! איהר האָט אַ גרויסען גאָט! דער נאַסלעדניק האָט אייגעווייליגט צו רעדען מיט'ן קיסר. נאָר פריהער וויד ער זיך זעהען מיט דיר און מיט'ן רב. מאָרגען דריי אַ זיגער קומט צו מיר. איך וועל אייך אָבפיהרען אין קיסר'ס פּאַלאַץ און פּאַר-שטעלען דעם נאַסלעדניק.

„עס איז גרינג צו פערשטעהן, וואָס ר' איטשעלע און דער רב האָבען איבערגעלעבט די נאַכט. זיי האָבען די גאַנצע נאַכט קיין אויג נישט צוגעמאַכט און תפילה געטון. אויף מאָרגען האָ-בען זיי געפאַסט. אינדערפריה האָבען זיי זיך טובל געווען, אָג-געטון ריינע וועש, בקצור—צוגעגרייט זיך. אין דער בעשטימטער שעה זענען זיי אַוועק צו קוקריבען. ער האָט זיי אין זיין קאַ-רעטע אָבגעפיהרט אין קיסר'ס פּאַלאַץ און, פּאַהרענדיג געלערנט, ווי מען דאַרף שטעהן פּאַר'ן נאַסלעדניק.

„אין פּאַלאַץ האָט ער זיי אַריינגעפיהרט אין אַ גרויסען זאַל, וואָס איז געווען בעצירט מיט גאָלד און זילבער, האָט זיי אַוועקגעשטעלט אויף איין אָרט און געהייסען וואַרטען. און אַליין איז ער אַוועקגעפּאַהרען.

„ר' איטשעלע און דער רב זענען געבליבען אין זאַל. און דער זאַל איז פול מיט מיניסטאָרען און גענעראַלען, סענאַטאָרען און גראַפען, און אַלע שטעהען שטיל, „נאָ וויטיאַזשקו“. און ביי די טהירן שטעהען צו צוויי סאָלדאַטען מיט בליווע שווערדען. און אויף ר' איטשעלען איז אָנגעפּאַלען אַ גרויסער פחד.

„ער האָט זיך אומגעקוקט אויפ'ן רב, זעהט ער, דער רב איז גאָר אַבאַנדערער געוואָרען. פריהער איז ער געווען אַנאָיב-געבויגענער, אַ פּערזאָרגטער, און איצט שטעהט ער אויסגעגלייכט. די באַרד איז ביי איהם ווי לענגער געוואָרען, דאָס פנים בלייך, ווי קאַלך, אָבער אַ רוחיגער, און אין די אויגען לייכט זיך אַ התלהבות, ווי ביי אַ מענשען, וואָס האָט זיך אָבגעשיידט פון דער וועלט. און די ליפען בעוועגען זיך שטיל. נאָך אַ גרעסערער פחד איז אָנגעפּאַלען אויף ר' איטשעלען, און ער האָט שטיל אַ פרעג געטון דעם רב:

— „רב, איהר זאָגט ודוי?

„דער רב האָט צוגעשאַקעלט מיט'ן קאַפּ, האָט ר' איטשע-
לע אויך אָנגעהויבען זאָגען וודי.

„מיט אַמאָל האָט זיך פּונאָדערגעעפענט די טיר פּון נאַ-
סלעדניקס פּאָקאָיעס, און אַנטקעגען, אין צווייטען חדר, האָט זיך
ווידער געעפענט אַ טיר, און ווייטער אין דריטען חדר, אין פיר-
טען. אַזוי האָבען זיך געעפענט צוואַנציג טירען פּון צוואַנציג
חדרים, איינע נאָך די אַנדערע. און, ווען די צוואַנציגסטע טיר
האָט זיך געעפענט, האָט זיך אין איהר בעוויזען דער נאַסלעדניק.
ער איז געווען אָנגעטון פּון קאַפּ ביז די פּיס אין גאָלד, און
אויפ'ן קאַפּ איז ביי איהם געווען אַ גילדענע קרוין.

„דער נאַסלעדניק האָט זיך געלאָזט געהן דורך די צוואַנ-
ציג חדרים צום זאָל, וואו ר' איטשעלע און דער רב זענען גע-
שטאַנען. אין אָנהויב האָט ער אויסגעוויזען קליין. נאָר, וואָס
נעהנטער ער איז געקומען, איז ער געוואָרען אַלץ העכער, אַלץ
גרעסער, אַלץ אימה'דיגער.

— „ר' איטשעלע! ער ריהרט נישט אָן מיט די פּיס די
ערד, — האָט שטיל אַרויסגערעדט דער רב.

„און ר' איטשעלע האָט אויך דערזעהן, אַז דער נאַסלעד-
ניק שוועבט, נישט אָנריהרענדיג מיט די פּיס אָן די פּאָדלאָגע.
ביי ר' איטשעלען האָט פּערכאַפּט דער אָטעם, איהם איז פינ-
סטער געוואָרען אין די אויגען...

„און דער נאַסלעדניק קומט אַלץ נעהנטער, נעהנטער.
— „ברוך אתה ה' אלקנו מלך העולם שחלק מכוּדו לבשר

ודם! — האָט אַרויסגערעדט ר' איטשעלע, און געפאַלען חלשות.

ג.

ר' ליוויק האָט אָבגעעטעמט, אַ ווילע געשוויגען און דער-
צעהלט ווייטער:

„ווען ר' איטשעלע איז געקומען צו זיך, האָט ער זיך גע-
פונען אין אַ בעט אין זעהר אַ רייכען חדר, און אַרום איהם זע-

נען געשטאנען די גרעסטע דאָקטוירים און געגעבען איהם שמע-
קען די שטאַרקסטע רפואות. האָט זיך ר' איטשעלע דערמאָנט,
וואָס מיט איהם האָט פאַסירט, און האָט זיך שטאַרק דערשראָקען.
אַ קלייניגקייט, פאַלען אין חלשות פאַר'ן פנים פון נאַסלעדניק!
נאָר מעהר פאַר אַלץ האָט איהם וועה געטון דאָס האַרץ, וואָס
ער האָט נישט אַרויסגעזאָגט דעם נאַסלעדניק זיין בקשה און
דורך דעם קאָן, חס ושלום, אומקומען אַ יודישע קהלה. פון גרויס
קלעמעניש האָט ער זיך צעווייגט. אין דער צייט קומט אַריין
אין חדר קוקרין, אַ פרעהליכער, און זאָגט:

— „האָסט נישט וואָס צו וויינען, איצקע! אייער גאָט האָט
זיך ווידער אָנגענומען פאַר אייך. אַלץ איז אויסגעקומען צו גר-
טען. דער נאַסלעדניק איז געווען געריהרט, וואָס דו ביזט געפאַ-
לען חלשות. ער האָט וועגען דעם דערצעהלט דעם קיסר און דער
קיסר האָט געזאָגט: „אַ מענש, וואָס פאַלט חלשות, זעהענדיג דאָס
פנים פון אַ בן מלך, וועט נישט לייגען. ברענגט איהם צו מיר!“
און, ווי נאָר דו וועסט זיך שטעלען אויף די פיס, וועל איך דיך
פאַרשטעלען דעם קיסר, און דו וועסט איהם אַליין וועגען אַלץ
דערצעהלען.

„צוויי טעג איז ר' איטשעלע אָבגעלעגען אין בעט און
דאָקטוירים האָבען געהאַלטען אין איין געבען איהם טראָפענס צו
שטאַרקען דאָס האַרץ. אויפ'ן דריטען טאָג האָט איהם קוקרין
אָבגעפיהרט צום קיסר...“

„וואָס שייך דעם רב, האָט דאָס בעגעגעניש מיט'ן נאָ-
סלעדניק אַזוי געווירקט אויף איהם, אַז ער איז קראַנק געוואָרען,
און ר' איטשעלע האָט איהם אויף זיינע פערד אָבגעשיקט אַהיים.
ווי ר' איטשעלע האָט שפעטער דערצעהלט, האָט ער זיך
פאַר'ן קיסר אַ סך מעהר דערשראָקען, ווי פאַר'ן נאַסלעדניק. אי-
בערהויפט האָט ער זיך דערשראָקען פאַר זיין בליק. עס איז
דאָך ידוע, אַז ביי ניקאָלאַיען איז געווען אַזאַ בליק, פון וועל-
כען די שטאַרקסטע מענשען פלעגען פאַלען חלשות און מעוברת'ע
וויבער פלעגען מפיל זיין, ווען נישט די שטאַרקע טראָפענס,
וואָלט ר' איטשעלע געוויס נישט אויסגעהאַלטען.

„ווי נאָר ניקאָלאַי האָט דערזעהען ר' איטשעלען, האָט ער מיט כּעס אויסגעשריען:
—ווי אַווי האָט איהר, זשידעס, זיך געוואָגט הרג'ענען מיינעם אַ סאָלדאַט!
ר' איטשעלע האָט זיך טיעף-טיעף פּערנויגט און געענט-פּערט:

—אַדוני המלך! יודען זענען נישט שולדיג אינ'ם בלוט פון דיין סאָלדאַט. מען האָט אויף זיי געמאַכט אַ בלבלול.
—מיר האָט מען פּאַרגעשטעלט, אַז יודען האָבען איהם גע'הרג'עט. איך גלויב מיינע טשינאָוויקעס.
—אַדוני המלך!—האָט ווידער געזאָגט ר' איטשעלע, —דיינע טשינאָוויקעס זענען נישט מעהר, ווי מענשען, און קאָנען אַ טעות האָבען. שיק פון זיך אַ גרויסען גענעראַל, ער זאָל אויפ'ן אָרט אויספאַרשען די זאַך, און דער אמת וועט זיך אַרויסווייזען.
דער קיסר איז אַ ווילע אַרומגעגאַנגען איבער'ן חדר פּערטראַכט און געשוויגען. מיטאַמאָל האָט ער זיך אָבגעשטעלט פאַר ר' איטשעלען, אַ קוק געטון איהם גלייך אין די אויגען, אַז ביי איהם איז דאָס בלוט פּערגליווערט געוואָרען אין די אָדערן, און געפּרעגט:

—און וואָס וועט זיין, ווען דער גענעראַל, וועלכען איך וועל שיקען, וועט אויך געפינען, אַז די יודען האָבען גע'הרג'עט דעם סאָלדאַט? מיט וואָס וועסטו ענטפּערן דערפאַר, וואָס דו האָסט אָבגענאַרט מיך, דיין קיסר?

—אַדוני המלך!—האָט איהם דערויף געענטפּערט ר' איטשע-לע, —מיט וואָס קאָן איך, נידריגער וואָרים, ענטפּערן פאַר דיר, אַלמעכטיגער קיסר? נאָר, ווען דו פּרעגסט, מוז איך דיר ענט-פּערן. אויב עס וועט זיך אַרויסווייזען, אַז איך האָב דיך, מין קיסר, אָבגענאַרט, לעג איך אַרויף אויף זיך אָט די שטראַף: איך האָב מין אייגענס פינף מאָל ת' אלפים רובל—נעהם-צו דאָס אַלץ ביז איין פּרוטה אין קאַזאַנאָ, ווייטער, האָב איך זיבען זיהן—בעפּעהל אָבגעבען זיי אַלעמען אין סאָלדאַטען. און מיך אַליין בעפּעהל צו שמיעדען אין קייטען און פּערשיקען קיין סיביר.

דער ענטפער איז, ווייזט אויס, געפעלען געוואָרען דעם קיסר. ער איז זיך ווידער דורכגעגאַנגען איבער'ן חדר, איז צו-געגאַנגען צו ר' איטשעלען, צוויפגעלעגט איהם די האַנד אויף דער פלייצע און געוואָגט:

— „פּאָהר צעהיים. נאָך היינט שיק איך צוויי קיין אַמטשי-סלאָו אַ גענעראַל אויספּאַרשען די זאַך, און, אויב עס וועט זיך אַרויסווייזען, אַז יודען זענען באַמת אונשולדיג, וועט פון זיי די שטראַף אַרָבגענומען ווערען. זיי וויסען, אַז פאַר מיין הערשאַפט האָט נאָך נישט געטראָפּען, אַז אַנ'אונשולדיגער זאָל בעשטראַפּט ווערען.

„נו, וואָס איז דאָ ווייטער צו דערצעהלען? קיין אַמטשי-סלאָו איז אַוועקגעפּאָהרען אַ גרויסער גענעראַל, איז דאָרט אָב-געזעסען דריי וואַכען, האָט חוקר ודורש געווען די גאַנצע מעשה און קלאָר געמאַכט, אַז ביי אַ סאָלדאַט האָט אומגען אויסגעשאַ-סען אַ ביקס און גע'הרג'עט אַ צווייטען סאָלדאַט. די שטראַף איז פון די יודען אַרָבגענומען געוואָרען, און זיי האָבען בעשטימט אויף דעם טאָג אַ יום-טוב לדורי דורות. דער יום-טוב קומט-אויס אינ'ם טאָג פון יאָהרצייט נאָכ'ן רב. קומענדיג צעהיים, האָט ער געצויגען נאָך אַ חודש און איז געשטאַרבען. פאַר'ן טויט האָט ער זיך צעוויינט, וואָס ער איז נישט געשטאַרבען אין פּאַלאַץ פאַר'ן נאַסלעדניקי; דעמאָלט וואָלט איך דאָך געשטאַרבען על קדוש השם!— האָט ער גע'טענה'ט.

7.

ר' לייזיק האָט געענדיגט דערצעהלען און אַנטשוויגען גע-וואָרען. געשוויגען האָבען אויך די אַרומשטעהענדע. נאָכדעם האָט ר' לייזיק אויפגעהויבען דעם בליק אַ קוק געטון אויפ'ן חסיד און אַ פרעג געטון:

— נו?

— נו?— האָבען זיך אָנגערופען אין איין קול די מתנגדים.

דער חסיד האָט רוחיג, מיט אַ זיכערן בליק בעקוקט אַלע-
מען און זיך געווענדעט פון זיין צד צו ר' לייזויק'ן מיט דער-
זעלבער פראַגע:

—נו?

דאָס האָט אַלעמען אויסגעוויזען פאַר דער גרעסטער ענות.
אפילו ר' לייזויק איז ברוגו געוואָרען און געזאָגט מיט רוגזוה:
—וואָס פּרעגסט דו: „נו“ איך בין געווען זיכער, אַז דו
וועסט פּערשט זעהן, צוליב וואָס איך דערצעהל צוויי שעה די
מעשה מיט ר' איטשעלע'ן, מיט אַמאָל פּרעגסטו: „נו“
—איך האָב גוט פּערשטאַנען, וואָס איהר האָט דערצעהלט, —
האָט געענטפּערט דער חסיד, —נאָר איהר האָט מיר גאָרנישט,
לחלוטין גאָרנישט דערוויזען מיט דער מעשה.

—נישט דערוויזען?

—נישט דערוויזען!... ר' איטשעלע האָט, פּערשטעהט זיך,
געטון אַ גרויסע זאָך, געגאַנגען אויף קדוש השם. נאָר פאַר מיר
איז קיין שום ספּאָ נישט, אַז, בשעת ער איז געשטאַנען פאַר'ן
מלך און האָט זיך מוסר נפש געווען מיט התלהבות, איז ער אין
דער רגע געווען אַנ'אמת'ער חסיד. וואָרום, ווען ער וואָלט דאַן
זיין אַ מתנגד, פון וואָנען וואָלט זיך ביי איהם געהאַנגען דער
ברען, דאָס מסירת נפש?

נאַכוואַרט.

די „אַמטשיסלאַווער גזירה“, וועלכער איז בעשריבען אין
פאַריגער ערצעהלונג, פּערנעמט אַ בעזונדער אָרט צווישען די
גזירות פון XIX יאָרהונדערט. נישט קוקענדיג אויף דעז, וואָס
די גזירה איז געווען נישט אַ פּלל-יודישע, נאָר בלויז אַנ'אַרטיגע,

און האָט נאָך זיך נישט געלאָזען קיין בלוטיגען צייכען, האָט זי שטאַרק צוגעצויגען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון פּאָלק און אַרום איהר האָבען זיך געשאַפען פֿיעל לעגענדען. די סיבה דערפֿון איז דאָס, וואָס די „אַמטשיסלאָוער גזירה“ איז איינע פֿון די זעל-טענסטע, וועלכע האָבען געהאַט אַ גוטען פֿינאַל פֿאַר יודען. דאָס פּאָלק האָט אין דעם איינגעזעהן אַ נס און פֿערגלייכט עס מיט'ן נס פֿון פֿורים. פֿאַר דער גזירה האָט מען אפֿילו איינגעשטעלט לדורי דורות אַ תּענית מיט אַ יום-טוב, ווי אסתר תּענית און פֿורים. אין „אַמטשיסלאָוער גזירה“ האָבען זיך געפֿונען פֿיעל עלעמענטען פֿון „מגילת אסתר“: אַ מלך, אויב נישט אַזאַ טפֿוש, ווי אחשוורוש, איז נאָך אַ גרעסערער שונא ישראל, אַ גזירה אויף אַ גאַנצער קהילה יודען, אַ המן (דער גענעראַל ביביקאָוו) און אַ מרדכי, אינ'ם פֿערוואָן פֿון ר' איטשעלע מאָנאַסטירשצינער. גע-פעלט האָט נאָר אַנ'אסתר. און די פּאָלקס-פּאַנאַזיע האָט, צוליב אַ פֿולער אַנאַלאָגיע מיט'ן נס פֿון פֿורים, זי אויך בעשאַפען, אפֿילו אַרויסגעשטעלט זי, ווי אַנ'ערציהונגס-קינד פֿון „אַמטשיסלאַ-ווער מרדכי“.

די לעגענדע דערצעהלט, אַז ביי ר' איטשעלע מאָנאַסטיר-שצינער איז געווען אַנ'ערציהונגס-קינד, אַ פּויליש מיידעל, אַ יתומה, וועלכער'ס עלטערן זענען אומגעקומען בשעת'ן פּוילישען אויפשטאַנד פֿון 1831 יאָהר: ווען דאָס מיידעל איז אויפֿגעוואָק-סען, איז זי אָנגעקומען אַלס הויז-פֿערוואַלטערין צום גראַף טאַ-טישטשעוו, וועלכער איז געווען אַ קרוב למלכות. ווען עס האָט זיך געטראָפען די „אַמטשיסלאָוער גזירה“, האָט ר' איטשעלע קודם כל געווענדעט זיך צו זיין ערציהונגס-טאַכטער, זי זאָל בעטען טאַטישטשעוו'ן איינשטעלען זיך פֿאַר די אַמטשיסלאָוער יודען. נאָר זי האָט געענטפֿערט, אַז זי קאָן דאָ נישט העלפען, ווייל טאַטישטשעוו איז אַ גרויסער שנא ישראל.—וירקען אויפֿ'ן גראַף.—האָט זי געזאָגט.—קאָן מען נאָר דורך זיין ווייב, וועלכע האָט אַ גרויסע שוואַכקייט צו טייערע צירונג...

איז ר' איטשעלע געפּאָלען אויף אַזאַ המצאה. ער האָט זיך פֿערקליידעט פֿאַר אַ יובעליר-סיחר און אַוועקגעטראָגען דער

גרעפין אַ פּאָר בריליאַנטענע אוירינגלעך, וואָס זייער ווערט איז געווען 50,000 רובל אַסיגנאַציעס. דערזעהנדיג די אוירינגלעך איז די גרעפין פּערציטערט געוואָרען, אַזוי זענען זיי איהר גע-פעלען געווען, זי האָט געפּרעגט דעם מקח. ר' איטשעלע האָט געענטפּערט:

—איך וויל פּאָר די אוירינגלעך 5000 רובל. נאָר, אַזוי, ווי דו ביסט אַ פּרוי, קאָן איך זיי דיר נישט פּערקויפּען אָהן דעם הסכּם פּון דיין מאַן. איך וועל זיי לאָזען ביי דיר, דו זאָלסט זיי ווייזען דיין מאַן. אויב ער וועט איינשטימען זיי צו קויפּען, וועל איך אַליין דורכקומען אין מקח מיט איהם.

ווען די גרעפין האָט בעוויזען טאַטישטשעוון די אוירינגלעך און געזאָגט, אַז דער סוחר פּערלאַנגט פּאָר זיי בלויז 5000 רובל, האָט טאַטישטשעווי אויסגעשריען:

—דאָס שמעקט מיט שוחד! איך וויל זיי נישט קויפּען!
נאָר עס איז נישט אַזוי גרינג בייצוקומען אַ ווייב. די גרעפין איז אַזוי לאַנג צוגעשטאַנען צו איהם, ביז ער האָט איינגע-שטימט זעהען זיך מיט'ן סוחר.
ווען ר' איטשעלע איז געקומען, האָט דער גראַף שטרענג געפּרעגט איהם:

--וואָס בעגעהרסטו פּון מיר?
—איך בעגעהר,--האָט געענטפּערט ר' איטשעלע,--דו זאָלסט אויסהערען פּון מיר צוויי ווערטער.
—נו, רייד! אָבער נאָר צוויי ווערטער, נישט מער!--האָט איינגעשטימט דער גראַף.
ר' איטשעלע האָט איהם דערלאַנגט די אוירינגלעך און גע-זאָגט:

—נעם, שווייג.*

* דער עפיואָד איז, חייזט אויס, אַריינגעטראָגען אַהער פּון איין אַנדער, אויך פּאָפּולערער, לעגענדע, וועגען דער אונטערקויפּונג פּון אַ שררה. דאָס וואָרט „שווייג“ איז דאָ גיט פּאַסיג און איז סותר דעם גאַנצען תּוכן פּון דער לעגענדע. דאָ האָבען גע-פּאַסט די ווערטער: „נעם, העלף.“

דער גראַפּ האָט צוגענומען די אוירינגלעך און געזאָגט:
 — זיי וויסען, אַז איך בין דער גרעסטער שנא ישראל.
 נישט אומזיסט הייס איך „טאַטישטשעוו“. דאָס איז, ווייל איך
 שטאַם פון טיטוס הרשע. נאָר וואָס, קאָן איך מאַכען, אַז אייער
 גרויסער גאָט האָט געזאָגט וועגען אייך: „גם בהיותם בארין
 אוביהם לא מעסתים ולא געלתיים לכלותם להפיר בריתי אתם
 (אפילו אין זייער זיין אין דאָס לאַנד פון זייערע פיינד, האָב
 איך זיי נישט פערמיאוסט און נישט פעראַכטעט צו פערדערען
 זיי און צו צושטערען מיין בונד מיט זיי). וואָג, מיט וואָס קאָן
 איך דיר העלפען?

ר' איטשעלע האָט איהם דערצעהלט פון אָנהויב ביזן סוף
 די מעשה מיט דעם אַמטשיסלאַווער בלבול. דער גראַפּ האָט איהם
 אויסגעהערט און געענטפערט:

— דער איינציגער, ווער עס קאָן אייך העלפען, אין דער
 נאַסלעדניק, איך וועל מיט איהם איבערריידען וועגען דעם.
 אויף מאַרגען האָט טאַטישטשעוו גערופען ר' איטשעלען און
 איהם געזאָגט:

— דער נאַסלעדניק האָט איינגעווייליגט העלפען אייך. נאָר
 אַזוי, ווי עס איז אונמעגליך ווענדען זיך צום קיסר מיט אַ בקשה
 וועגען דעם, ווייל ער איז זעהר אויפגעבראַכט אויף די אַמטשי-
 סלאַווער יודען, האָבען מיר בעשטימט אַזוי צו טון: דער נאָ-
 סלעדניק וועט זיך פאַרשטעלען, אַז ער איז כלומרשט קראַנק און
 וועט זיך לעגען אין בעט. איך וועל זיצען געבען זיין בעט און
 פיהרען מיט איהם אַ געשפרעך. ווען דער קיסר וועט קומען
 איהם געוואָהר ווערען און וועט פרעגען, וועגען וואָס מיר שמוע-
 סען, וועט דער נאַסלעדניק דערצעהלען דעם גאַנצען אמת ווע-
 גען דער אַמטשיסלאַווער מעשה און בעטען, ער זאָל בעגנדיגען
 די יודען. און, פרי דו זאָלסט וויסען, וואָס דער קיסר וועט ענט-
 פערן, וועל איך דיך אַוועקשטעלען הינטער דער טיר פון נאָ-
 סלעדניקס שלאָף-צימער.

און אַזוי איז געווען געטאָן. דער נאַסלעדניק האָט זיך
 פערשטעלט, אַז ער איז קראַנק, געלעגט זיך אין בעט און טאָ-

טישטשעווי האָט זיך געזעצט נעבען איהם. ר' איטשעלען האָט ער אַוועקגעשטעלט אין ווינקעל, הינטער דער טיר. אַז ניקאַלאַי איז געקומען געוואָהר ווערען דעם זוהן און געפרעגט, וועגען וואָס ער שמועסט מיט טאַטישטשעווי, האָט דער נאַסלעדניק איהם דערצעהלט דעם אמת וועגען אַמטשיסלאָוער בלבול און געבעטען אַראָבנעמען די שטראָף פון די יודען.

—נישקשה!—האָט געענטפערט ניקאַלאַי,—ווען אפילו דאָס מאָל וועלען זיי אומזיסט בעשטראָפט ווערען, וועט דאָס פאַר זיי נישט פערפאַלען גיין.

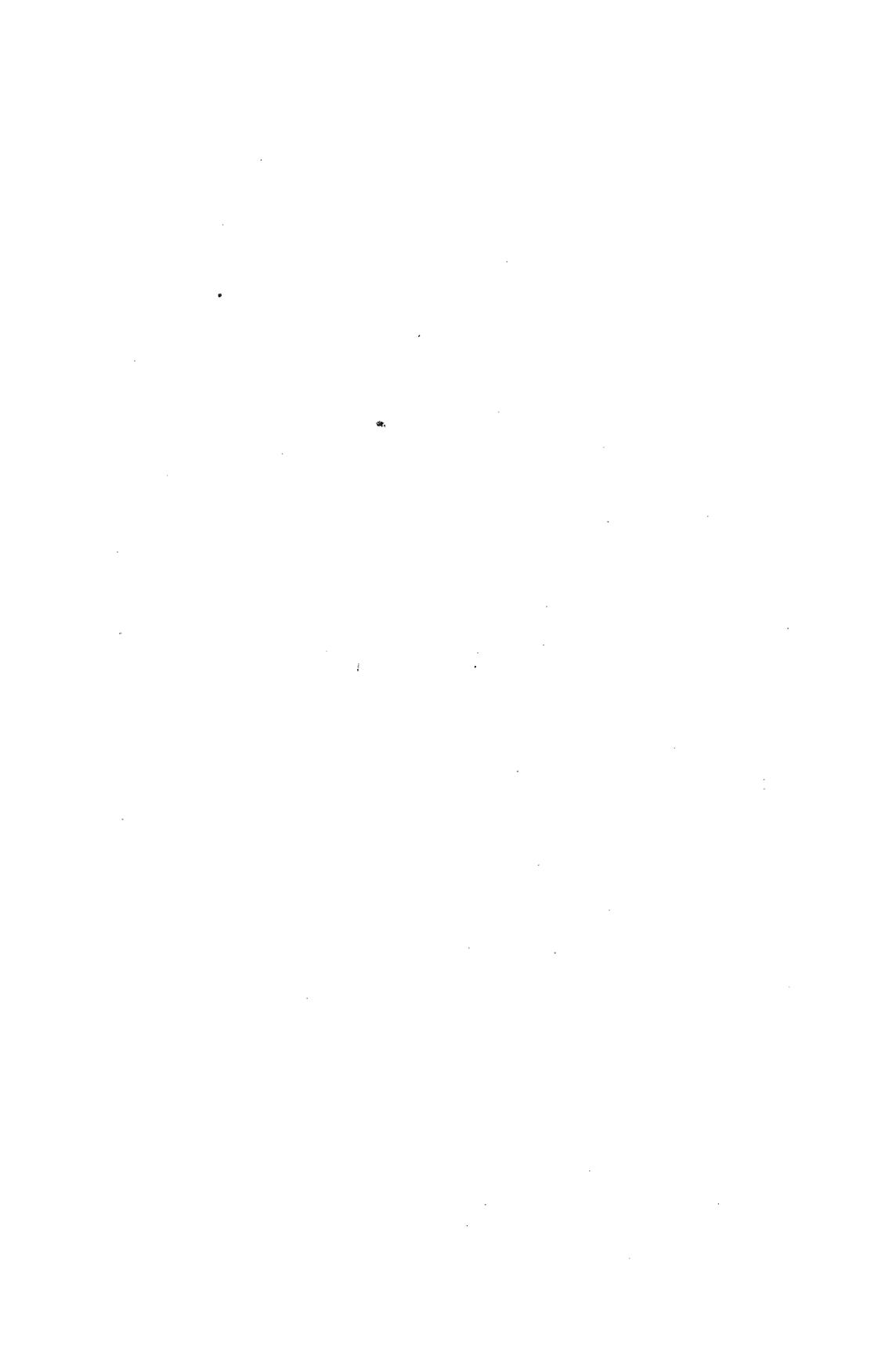
האָט זיך דער נאַסלעדניק צעוויינט און גענומען בעטען דעם פּאָטער ער זאָל בעגנעדיגען די פער'משפט'ע יודען. ניקאַ-לאַי איז אויסגעשפרונגען פון אָרט און אויסגעשריען:
—אַלע זשידעס צוזאַמען זענען נישט ווערט דיין איין טרעהר! איך וויל נישט, דו זאָלסט איבער זיי נעמען זיך דאָס געזונד! טו מיט זיי, וואָס דו ווילסט!

און איז געשווינד אַרויס פון חדר, אַ קלאַפּ-געבענדיג מיט דער טיר. בשעת ער האָט זי געעפענט, האָט זיך ענטפלעקט ר' איטשעלע. דער קיסר האָט איהם נישט בעמערקט, נאָר ר' אי-טשעלע האָט זיך אַזוי דערשראָקען, אַז ער איז געפאַלען חלשות. דער נאַסלעדניק האָט גלייך געשיקט אין אַמטשיסלאָו דעם ער-שטען מיניסטער, אורוסאַווי. ער האָט אויסגעפאַרשט די מעשה און פעסטגעשטעלט, אַז יודען זענען אונשולדיג, און מען האָט פון זיי אַראָבגענומען די אַרויפגעלייגטע שטראָף.

פירטע אַבטיילונג.

אדערליי.

צוויי פרוכת'ן.

די אַלטע שולדען, איבערהויפט אין וואָלין און גאַליציען, שטעלען מיט זיך פאָר עכטע מוזעאומס פון אונזער פּערהייליג-טען אַלטערטום: אין זיי געפינען זיך די זעלטענסטע אַנטיקען אין זילבער און מעש, פון האַלץ און שטאַפּען. פון די אַלע שאַצ-באַרע זאַכען, וועלכע איך האָב געזעהן אין די אַלטע שולדען, האָבען אויף מיר דעם שטאַרקסטען איינדרוק געמאַכט צוויי פּרוכט'ן, וואָס האָבען זיך געפונען אין צוויי קליינע שטעטדליך אין וואָלין. די פּרוכט'ן זענען געווען זעהר אַלטע. קיין קינסט-לערישע ווערט האָבען זיי נישט געהאַט, נאָר דערפאַר זענען מיט זיי פּערבינדען צוויי זעהר רייהרענדע לעגענדעס פון אַמאָלי-גען יודישען פּאַטריאַרַכאַלישען לעבען.

איינער פון די פּרוכט'ן איז געווען זעהר אַ שאַצבאַרער. אויף דיקען ברוינעם סאַמעט איז געווען אויסגענייט מיט פּעריל: „יום מימים הוהס, יום כּפור המיוחס“, און אַ ביסעל נידריגער—די ווערטער: „פּתיחת נעילה“. איבער די אויפּשריפטען זענען גע-ווען אויסגעזעצט, איינגעפאַסט אין גאָלד, אַלערליי קווייטען פּון

גרויסע און קליינע דימענטען און רובינען. דער צווייטער פרוכח איז געווען גאָר אַנְאַרימער. ער איז בעשטאַנען פון עטליכע צו-זאַמענגענייטע שטיקער אַלטע שטאָף, אַ מין ראַצעמאַרע, וואָס פלעגט געהן אויף ווייבערשע קליידער. ער האָט נישט געהאַט קיין שום בעצירונגען, נאָר אונטען האָט זיך געפונען אַ האַלב-אַבגעבליאַקירטע אויפשריפט, אויסגעשטיקט מיט רויטען וואָל: „לוכרון נשמת האשה הקדושה והטהורה, מרת בריינה, אשת ר' ישראל שמש". ביידע פרוכת'ן האָט מען אויפגעהאַנגען אויף ד' אַרון-קודש'ן בלויז יום-כפור.

א.

ר' נחמן פריידעס איז געווען דער גביר פון שטערטיל ד'. ער האָט געפיהרט אַ גרויסען האַנדעל מיט לייפציג, געשיקט אַהין בריקעס מיט סחורה און פערדיענט מטמונים געלד. צווי ווי ער איז געווען נישט קיין אויפגעקומענער עושר, נאָר געשטאַמט פון רייכע עלטערן און דערצו געווען אַ גרויסער מיוחס, האָט ער זיך אויפגעפיהרט ברייט און איידעל, ווי עס פאַסט פאַר אַנְאַיינ-געפונדעוועטען גביר. ער האָט געהאַט די ערשטע דעה אין אַלע קהל'שע ענינים, פלעגט אַרויסטרעטען, ווען עס איז נויטיג גע-ווען, ווי אַ שתדלן פאַר'ן פריץ, אָדער פאַר דער מלוכה-מאַכט. ביי איהם פלעגט מען איינלעגען נדן און יתומים-געלד. געהאַט האָט ער אַנְאַפּענע האַנד: זיין נדבה איז אַלעמאַל געווען די ערשטע און די שענסטע. יום-טובים און ימים-נוראים פלעגט ער קויפען די טייערסטע עליות און כבודים, אויף אייניגע פון זיי האָט ער געהאַט אַ מין חוקה, איבערהויפט אויף „פתיחת נעילה" יום-כפור. צום ערשטען מאַל האָט דער פּאָטער זיינער געקויפט פאַר איהם דעם כבוד, ווען ער איז געוואָרען אַ חתן. פון דע-מאַלט אָן האָט ער אין משך פון כמעט פופציג יאָהר איינמאַל נישט דורכגעלאָזט דעם כבוד פון „פתיחת נעילה". אין אָנהויב האָט ער געצאָהלט פאַר דעם איין גילדן. שפעטער האָט ער

אַליין אַלץ מוסיף געווען, ביו עס האָט דערגרייכט צו פיער גילדון. דער שמש פלעגט אפילו יעדעס מאָל פאַר בעילה אַרויפ-געהן אויף דער בימה און אויסרופען מיטן סקאַרבאָוען נגון: „פ—פ—יער גילדען פתיחת נעילה!“, נאָר דער אויסרוף האָט להלוטין נישט בעדייט, אַז עמיצער קאָן מוסיף זיין און אויס-דינגען ביי ר' נחמנ'ען זיין פבוד דאָס וואָלט קיינעם נישט גע-קאָנט איינפאַלען אין זינען.

האַבען אָבער ביי ר' נחמנ'ען אויף דער עלטער אָנגעהוי-בען געהן שלעכט די געשעפטען. איינמאָל איז ביי איהם געווען אַ שרפה, דאָס צווייטע מאָל האָט מען איהם אָנגעזעצט אויף אַ היבשען סכום געלד. ווידער אַמאָל איז געוואָרען אַ גרויסער זול, און ער האָט געמוזט פערקויפען זיין סחורה בחצי חנם. פון יאָהר צו יאָהר איז איהם געגאַנגען אַלץ ערגער און ערגער, ביו ער איז געוואָרען אַ יורד, האָט נישט געקאָנט מעהר שיקען קיין סחורה אין לייפציג, געמוזט אָפּוואַגען זיינע משולחים און דינער און אפילו מצמצם זיין אין דער חוונה. נאָר ער האָט זיך בע-מיהט מיט אַלע כחות צו פיהרען דעם פריהערדיגען שטאַט מיט די פיינע נדבות און טייערע עליות. הגם אין שטאָדט האָט מען געוואוסט, אַז ר' נחמן איז אַ יורד, האָט מען פונדעסטוועגען נישט פערלוירען צו איהם דעם פריהערדיגען צוטרוי און נישט אויפגעהערט בעציהען זיך צו איהם, ווי צום שטאָדט-גביר.

אין דער צייט, ווען ר' נחמנ'ען איז געגאַנגען אַלץ ערגער און ערגער, האָט אין שטעדט'ל אָנגעהויבען וואַקסען אַ נייער גביר. דאָס איז געווען אַ יונגערמאַן, ר' נחמנ'ס אַ משרת'ס אַ זוהן. געהייסען האָט ער מרדכי בענציעס, נאָר פאַר זיין רשעות און גראָבקיט האָט מען איהם געגעבען אַ צונעמעניש: „מרדכי-המן“. ווען ער איז געוואָרען שטאַרק רייך, האָט ער אָנגעהויבען אויפפיהרען זיך ווי אַ גביר, געקויפט אַ שטאַט אין מורה, אָנגע-הויבען געבען שענע נדבות און מישען זיך אין קהל'שע ענינים. ער האָט זיך בעמיהט אין אַלץ נאָכצוטון ר' נחמנ'ען.

אַלע האָבען געזעהן, אַז ער פערמעסט זיך פערנעהמען ר' נחמנ'ס אָרט, דעם אָרט פון שטאָדט-גביר. אַלעמען האָט עס

שטאַרק פערדראָסען. נאָר וואָס קאָן מען דאָ מאַכען? ווער עס האָט די מאה, דער האָט די דעה.
 ווען עס איז געקומען יום-כּפור און פאַר נעילה, איז דער שמש, אַרויף אויפ'ן בימה, און דורכגעזונגען זיין געווענהליכען זומן: „פיער גילדען פתיחת נעילה“—האָט זיך מיט אַמאָל דער-הערט אַ הייזעריגער, ענטשידענער אויסרוף:
 —פינף גילדען!

איבער'ן שוהל האָט זיך דורכגעטראָגען אַ ציטער. אַלע האָ-בען פערשטאַנען, ווער דאָס האָט אויסגערופען און אַלע האָבען געפיהלט, דאָס דער אויסרוף בערייט, אַז ר' נחמן האַלט שוין אַזוי שלעכט, אַז מרדכי-המן האָט פערלוירען יעדען אַבשיי צו איהם און וויל לפני כל עם ועדה דערנידעריגען איהם און פער-נעהמען זיין אָרט, די בעלי-הבתים זענען געווען שטאַרק אויפ-געבראַכט אויף דעם נייעם גביר פאַר זיין חוצפה, נאָר אַריינ-מישען זיך אין דעם ענין האָט קיינער נישט געוואָגט. ווען צוויי לייבען ראַנגלען זיך, דאַרף מען שטעהן פון דער ווייטען און גישט מישען זיך.

ביי ר' נחמ'ען אויפ'ן פנים האָט זיך בעוויזען אַ קרענק-ליכער שומיכעל. ער האָט דערפיהלט דעם קלאַפ, וואָס ער האָט בעקומען פון זיין געגנער, נאָר ער האָט נישט געוואָלט זיך אונ-טערגעבען און האָט שטיל אַרויסגערעדט:
 —זעקס גילדען...

—צעהן גילדען!—האָט אויסגעשריען מרדכי-המן.
 ר' נחמן איז בלייך געוואָרען: צעהן גילדען איז פאַר איהם שוין געווען אַ וויכטיגע מטבע. נאָר ער האָט עס נישט אַרויס-געוויזען און ווידער מוסיף געווען אַ גילדען:
 —עלף...

—פופצעהן גילדען!
 און עס איז אַוועק אַ שטייגעניש. ר' נחמן האָט מוסיף געווען צו איין גילדען, און מרדכי-המן צו פיער. ר' נחמן האָט געפיהלט, אַז ער איז צו-ווייט פערקראַכען, אַז ער איז נישט אימשטאַנד צו בעצאָהלען דעם אָנגעבאָטענעם סכום, נאָר ער האָט

פשוט נישט געקאנט אָבשטעלען זיך. עס איז געווען העכער פון זיינע פחות, אָבגעבען דעם געגנער, דעם עס הארץ און חצוף, אַ כבוד, וועלכען ער האָט פופציג יאָהר געהאַלטען. און ער האָט מוסיף און מוסיף געווען.
—הונדערט גילדון!

ר' נחמן האָט שוין לאַנג פערלירען דעם באַדען אינטער די פיס, ער איז געווען בלייך, ווי קאַלך, און געהאַלטען ביי חלשין. נאָר די ליפען האָבען, געגען זיין ווילען, אַרויסגערעדט: —הונדערט מיט איין גילדון...

אין שול איז געווען אַנאימה'דיגע שטילקייט. אַלע האָבען פערשטאַנען, אַז ר' נחמן, אָנבאָטענדיג ביו איבער הונדערט גיל-דען, איז זיך מוסר נפש. און, אויף וויפיעל עס איז געשטיגען דאָס מיטגעפיהל צום אַלטען געפאַלענעם גביר, אויף אַזוי פיעל איז געוואָקסען די אויפרעגונג געגען דעם אויפגעקומענעם עושר פאַר זיין חוצפה און אכזריות. מען האָט געשוויגען, אָבער די מאָס איז געווען איבערפולט, ס'וואָלט גענוג געווען נאָר איין טראָפען, אַז די אַלגעמיינע אויפרעגונג זאָל אויסברעכען אין צאָרנדיגע קולות און זידלערייען געגען מרדכי-המנצח.

מרדכי-המן האָט זיך וועניג גערעכענט מיט דער אַלגעמיי-נער שטימונג. ווי נאָר ר' נחמן האָט אַרויסגעזאָגט: „הונדערט מיט איין גילדון“, האָט ער זיך אַ ריס-געטון פון אָרט, אַרויפגע-לאָפען אויף דער בימה, אַ פאַטש געגעבען איבער'ן טיש און אויסגעשרייען:

—רבותי! איך בין מוסר ומדיע, אַז ר' נחמן האָט נישט געטאַרט אָנבאָטען אַזאַ סכּום, ווייל ער איז נישט ביכולת איהם מסלק צו זיין!

אַז בעדיידיגונג דעם אַלטען חשוב'ן ר' נחמן האָט די שול נישט געקאָנט דערליידען. דער עולם איז אויפגעשרונגען פון די ערטער, אַ לאַז-געטון זיך צו דער בימה, און עס האָט אויסגעבראַכען אַ שטורם פון געשרייען:

—דאָס איז אַ חוצפה!

—שפּיכּת דמיט!

—גראַפער יונג!

—אכזר!

מרדכי-המן איז ביי זיך נישט אַראָפּגעפאלען. ער האָט עטליכע מאָל אַ פאַטש-געטון איבער'ן טיש און אויסגעשריען:
—זאָל ר' נחמן אַליין זאָגען, אויב ער איז אימשטאַנד מאַרגען צו בעצאָהלען הונדערט גילדען? אויב ער זאָגט עס צו, טרעט איך באַלד אָב און לאָז פאַר איהם „פתיחת נעילה“.
אין שול איז ווידער געוואָרען טויט-שטיל. אַלע בליקען האָבען זיך געווענדט צו ר' נחמ'ען.

דערהערענדיג מרדכי-המנ'ס אויסרוף, האָט ר' נחמן זיך האַסטיג אויפגעוויבען און געוואָלט עטוואָס זאָגען. נאָר מיט אַמאָל איז ביי איהם איבער'ן פנים דורכגעלאָפּען אַ צוק. דער קאָפּ האָט זיך נידריג אָנגעבויען און ער אַליין האָט זיך אָהר-מעלטיג אַראָפּגעלאָזט אויפ'ן באַנק און געבליבען זיצען מיט אַני-אַראָפּגעהאנגענעם קאָפּ, ווי אַ בעיגטער און אַ פער'משפטער.
מרדכי-המן איז געשטאַנען אויף דער בימה אַ שטאַלצער, מיט אַ פער'סענעם קאָפּ. ער האָט בעפעהלעריש אַ זאָג-געטון דעם שמש:

—רוף-אויס, אַז „פתיחת נעילה“ איז געבליבען פאַר ר' מרדכי בענצעס פאַר הונדערט גילדון.

ר' נחמנ'ס ווייב, שפרה-דבורה, וועלכע האָט אין דער וויי-בערשער שול געהאַט אַ שטאַדט אין מזרח, נעבען פענסטערל אין דער מאַנסבילשער שול, האָט פון דער ערשטער מינוט אָן זיך אַריינגעצויגען אינ'ם געראַנגעל צווישען איהר מאַן מיט מרדכי-המנ'ען. זי האָט איבערגעלעבט די זעלבע געפיהלען, וואָס ר' נחמן, האָט גוט געוואוסט, אַז ער טאָר נישט אָנבאָטען קיין גרוי-סען סכום. און פונדעסטוועגען האָט זי געציטערט, ער זאָל נישט אַנטשוויגען ווערען און נישט איבערלאָזען „פתיחת נעילה“ פאַר'ן געגנער. יעדעס מאָל, ווען ר' נחמן פלעגט אָנבאָטען אַ גילדען, האָט זי צוגעשאַקעלט מיט'ן קאָפּ, ווי זי וואָלט געבען אויף דעם

איהר הסכמה און נעהמען אויף זיך א טייל פון דער פערצנט-
וואָרטליכקייט.

ווען מרדכי-המן האָט געמאַכט דעם לעצטען אָנפאל און
ר' נחמן האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער באַנק אַ נידערגעשלאָ-
גענער און אַ בעזיגטער, איז שפרה-דבורה געבליבען שטעהן אַני-
ערשיטערטע. נאָר זי איז גלייך געקומען צו זיך, אָפּגעקעהרט זיך
פון פענסטערל און געשווינד אָנגעהויבען אַראָפּנעהמען פון זיך
די צירונג; דאָס אויסגעזעצטע מיט דימענטען שטערן-טיכעל, דעם
גאָרדענעם ציטער-פּערער, די לאַנגע, דריי-גאַרנדליגע רוביגען-
אוירינגלעך און, לסוף, דעם פּערמואַר מיט די אַכט שניר גרוי-
סע, געצעהלטע פּעריל. זי האָט עס אַלץ פּערבונדען אין אַ טיכער
און, אַרויסרוקענדיג דעם קאַפּ פון פענסטערל, האָט זי אויסגע-
רופּען:

— מיין גאַנץ צירונג גיב איך אָב פאַר מיין מאַנס „פּתיחת
נעילה“!

און האָט אַ וואָרף געטון אויפ'ן טיש פון בימה דאָס טי-
כעל מיט'ן צירונג.

דער עולם אין שול האָט אין אָנהויב נישט פּערשטאַנען,
וואָס דאָ איז פאַרגעקומען. נאָר אויף דער בימה איז אַרויף אַ
יונגערמאַן און האָט אויסגעשריען:

— ר' נחמנ'ס ווייב האָט געשענקט פאַר איהר מאַנס
„פּתיחת נעילה“ איהר גאַנץ צירונג!

און, פּונאַנדערבינדענדיג דאָס טיכעל, האָט ער גענומען
ווייזען דעם עולם דאָס צירונג.

דער עולם איז געווען איבעראַשט און ענטציקט. ביי אַלע-
מען איז ווי אַ שטיין אַראָב פון האַרצען. עס האָבען זיך דער-
הערט אויסגעשרייען פון פרייד פאַר ר' נחמנ'ען און פון נקמה
איבער מרדכי-המנ'ען. מרדכי-המן, אַ מטושטוש'ער, האָט אַרויס-
געמורמעלט:

— אויב אַזוי, איז אַנאָדער זאָך... טרעט איך אָב ר'
נחמנ'ען דעם „פּתיחת נעילה“...

נאָר מען האָט זיך שוין נישט גענויטיגט אין זיין אָבזאָג.

אויף מאַרגען נאָך יום-כּפּוּר איז וועגען דעם ענין געווען אַנ'אסיפה. די פּערזאָמעלטע בעלי-בתים האָבען איינגעפונען, אַז דאָס צירונג איז ווערט צעהן מאָל מעהר, ווי הונדערט גילדען און האָבען פאַרגעלעגט אומקעהרען ר' נחמ'ס ווייב איהר ריי-כען געשאַנק. נאָר זי האָט זיך אָפּגעזאָגט עס צוריקצונעהמען; דאָס, וואָס איז געשענקט אויף אַ דבר-מצוה, נעהמט מען נישט צוריק. דעמאָלט האָט די אסיפה אָנגענומען אַ החלטה, אַז, כל-זמן ר' נחמן וועט לעבען, זאָל „פתיחת נעילה“ געהערען צו איהם אָהן אַ שום געצאָהלט, און אַז דאָס צירונג זאָל מען נישט פּערקויפּען, נאָר מען זאָל מיט די פּערייל, דימענטען און רובי-נען אויסהעפּטען אויפּשריפטען און בעצירונגען אויף אַ פּרוכת. און דאָס פּרוכת זאָל מען אויפהענגען אויפ'ן אָרון-קודש בלויז יום-כּפּוּר צו נעילה, די גאַנצע מעשה מיט'ן געשאַנק פּונ'ם צי-רונג, ווי אויך די החלטה פון דער אסיפה זענען געווען פּער-שריבען „בעט ברול ועופרת“ אין פּנקס, כדי דאָס זאָל פּערבליי-בען לדורי דורות. דער פּנקס איז פּערברענט געוואָרען, נאָר דער פּרוכת איז גאַנץ געבליבען.

ב.

בריינע די שמש'טע איז געבוירען געוואָרען און אָפּגע-לעבט דאָס גאַנצע לעבען אויפ'ן שול-הויף, אין אַ קליין הייזע-לע, וואָס האָט אָנגעהערט צום שמש. בריינעס פּאָטער איז גע-ווען אַ שמש אין דער אַלטער שול און, ווען ער איז געשטאָר-בען, האָט זיין אָרט פּערנומען בריינעס מאַן. זי אַליין איז גע-ווען אַ שמש'טע אין עזרת-נשים.

בריינע איז געווען אַ שטילע און גאָסטפּורכטיגע אשה. זי האָט געוואוסט אויסוועניג פיעל שענע תּחנות און האָט זיי גע-זאָגט מיט אַזאָ האַרציגקייט, אַז, ווער עס האָט זיי צוגעהערט, האָט געמוזט וויינען. זי האָט אויך געוואוסט פיעל פּרומע מעשיות. און, איבערהויפּט, אַלע מעשיות, וואָס האָבען געהאַט אַ

שייכות צו דער אלטער שול. זי האָט געוואוסט, אַז די שול איז נישט קיין געבויטע, נאָר אַ געפונענע, אַנאויסגעגראָבענע פון אונטער דער ערד. ווען מען האָט זי געפונען, איז אין איהר גע-זעסען אַנאָלטער מאָן מיט אַ לאַנגער באָרד און געלערנט. גע-ווען איז עס אליהו הנביא. געוואוסט האָט זי, אַז די שול האָט נישט מורא פאַר פייער: וויפיל שריפות עס זענען געווען אין שטעדטיל, האָט זי זיך קיינמאָל נישט אָנגעצונדען. געוואוסט האָט זי די צייט, ווען מתים קומען אין שול דאַוונען און ווען מלאכים זאָגען דאָרט שירה. געקוקט האָט זי אויף דער שול, ווי אויף דאָס העכסטע הייליגטום, נאָך גאָט און דער הייליגער תורה. זי האָט געוואוסט, אַז דער בית-המקדוש איז געווען זעהר שען, נאָר זי האָט זיך נישט געקאָנט פאַרשטעלען, ער זאָל זיין שענער פאַר דער אלטער הילצערנער שול.

בריינע האָט ליב געהאַט די שול מיט אַ טיפער, האַרצי-גער ליעבע. פאַר איהר איז די שול געווען, ווי אַ לעבעדיג בעשעפעניש, וואָס האָט זיינע געשיהלען, קאָן ליעב און פיינד האָבען, בעוויליגען אָדער ברוגו זיין. אָבערענדיג דער שול איהר מיה און ליעבשאַפט, איז בריינע זיכער געווען, אַז זי, בריינע, איז אויך ליעב און נאָהנט דער שול. קיין קדיש האָט זי נישט געהאַט (נאָר איין אויסגעגעבענע טאָכטער), אָבער זי האָט גע-האַפט, אַז די שול וועט זיין פאַר איהר אַ מליץ יושר און בע-זאָרגען פון איהרטוועגען אַנאָרט אין ליכטיגען גאָדען. ווען בריינעס מאָן, ישראל דער שמש, איז געשטאַרבען, האָט זי איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל דאָרט, אויפ'ן עולם-האמת, דערצעהלען, אַז זי האָט דאָס גאַנצע לעבען אָפגעגעבען דער הייליגער שול...

אלטע לייט האָבען נישט געדענקט אַזא טרוקענעס און בייזען הערבסט, ווי אינ'ם יאָהר מן דער גרויסער שריפה. דעם גאַנצען חודש אלול איז דער הימעל געווען פערכמורעט מיט גרויע וואַלקענס, נאָר קיין איין טראָפען רעגען איז נישט געפאלען. דערפאַר האָבען געבלאָזען שטאַרקע ווינטען, איבערהויפט איז דאָס וועטער געווען אַ שטורמדיגט ערב יום-כפור. דער ווינט

האָט פשוט געוואָרפֿען מענשען פון די פיס, און מיט גרויס מיה
האָט מען זיך געקאָנט דערקלייבען צום שול. ווען דער חון האָט
געוואָנט „פל-נדריי“, איז זיין קול פֿערהילכט געווען דורך דעם
ווילדען מייפעניש פון ווינט דרויסען.

ווי נאָר דער חון האָט געענדיגט „פל-נדריי“, האָט זיך פון
גאָס דערהערט אַ האַרצרייסענדער געשריי: „עס ברענט! ראַטע-
וועט!“ צוגלייך מיט דעם האָט אין די פענסטער פון שול אַ
בלענד-געטון דער פלאַם פון אַ נאָהנטער שרפה. דער עולם האָט
זיך אַ לאָז געטון אַרויס פון שול און דערוועהן, אַז אויפֿן דרי-
טען הויף ברענט אַ שפייכלער מיט היי. דער שפייכלער האָט
פאָרגעשטעלט מיט זיך אַ גרויסען פייער-שייטער, וועלכען דער
שטורם-ווינט האָט געריסען אין אַלע זייטען, פונאָדערטראָגענדיג
איבערײַן שטעדטיל מיליאָסען פונקען און גאַנצע שטיקער פייער.
באַלד האָבען זיך אָנגעכאַפט אַרום און אַרום, אין די נאָהנטע און
ווייטע גאַסען, פיעל הייזער.

מיט געשרייען און יללות זענען זיך צולאָפען די מתפללים
איבערײַן שטעדטיל, יעדערער צו זיין הויז, ראַטעווען די קינדער
און דאָס ביסעל האָב-און-גוטס.

בריינע איז אַרויסגעלאָפען פון שול צוזאַמען מיט אַלעמען און
אַ וואָרף-געטון זיך צו איהר הייזעל, וואָס איז געווען נעהנטער צו
דער שרפה, ווי די שול. זי האָט גענומען ראַטעווען דאָס
בעטגעוואַנד. געמאַכט אַ גרויסען פאַק און אַרויסגעטראָגען פון
שטוב. וועגען דער שול האָט בריינע אין דער ערשטער מי-
נוט אפילו נישט אַ טראַכט געטון: די שול ברענט דאָך נישט,
קאָן נישט ברענען. בריינע איז אַזוי זיכער געווען אין דעם,
דאָס זי האָט זיך געקליבען אַריבערטראָגען איהרע הויז-זאַ-
כען אין שול. נאָר, ווען זי איז אַרויס פון שטוב מיטן פאַק
בעט-געוואַנד, האָט זי דערוועהן, אַז די ווענד פון שול רויכערן
זיך, אַז די שינדלען פונם דאָך האָבען זיך אָנגעכאַפט און פון
אונטער דאָך שלאָגט אַרויס אַ געדיכטער רויך. אַ סימן, אַז אויפֿן
בוידעם האָבען זיך אָנגעכאַפט די בערג שמות, וועלכע זענען
דאָרט געלעגען.

בריינע איז געבליבען שטעהן אויפ'ן אָרט אַנ'ערשיטערטע, און נישט געגלויבט די אייגענע אויגען. ווי אַווי קאָן דער פּייער האָבען אַ שליטה איבער דער שול? אַ היבשע וויילע איז זי גע- שטאַנען, ווי אַ פּערגליווערטע, קוקענדיג מיט ברייט-פּונאַנדערגע- עפענטע אויגען אויף דער שול. מיט אַמאָל האָט זי האַסטיג אַ וואָרף-געטון דעם פּאַק בעט-געוואַנד, אויסגעשפּרייט די הענד און מיט אַ קול פון העכסטער פּערצווייפלונג, גענומען שרייען!
— די שול ברענט! גוואַלד, יודען, ראַטעוועט! די שול ברענט!

אויף איהר געשריי האָבען זיך אָבגערופען עטליכע ישיבה- בחורים און אַ פּרוש, וועלכער האָט געלערנט אין שול. זיי האָ- בען געוואָלט אַריינלויפּען אין שול ראַטעווען די ספרים. נאָר, ווי זיי האָבען געעפּענט די טיר, האָט פון דאָרט אַ שפּאַר גע- טון אַ געדיכטער, שטיקענדער רויך, און זיי זענען אָבגעשפּרונ- גען צוריק. איינער פון זיי האָט זיך אָבגערופען:

— פּערפּאַלען! מען וועט שוין די שול נישט אָבראַטעווען!
בריינע איז נאָך אַלץ געשטאַנען אַנטקעגען שול. זי האָט נאָך אַלץ נישט פּערשטאַנען, וואָס דאָ קומט פּאַר. איהר מח האָט נישט געקאָנט אַרומנעמען דעם גאַנצען אומגליק, וואָס האָט דאָ געטראָפּען און וועלכער האָט זיך איהר פּאַרגעשטעלט שרעקלי- כער, איידער דער חורבן בית-המקדש. וואָס וועט זיין, ווען די שול וועט פּערברענט ווערען? ווי וועט דאָס שטעדטיל און אפילו די גאַנצע וועלט קאָנען האָבען אַ תקומה? און זי, בריינע? וואָס וועט זיין מיט איהר? ווי וועט זי קאָנען לעבען און אַטעמען אָהן דער שוהה?

און מיט אַמאָל איז פּאַר איהר קלאָר געוואָרען, אַז דאָס אונמעגליכסטע איז פּאַרגעקומען. די הייליגע שול, וועלכע איז מיט הונדערטער יאָהרען צוריק געפונען געוואָרען אַ געפויטע און אויף וועלכער דער פּייער האָט די גאַנצע צייט נישט געהאַט קיין שליטה, ברענט איצט, ווי אַ געוועהנליכער הילצערנער בנין, און אין אַ וויילע אַרום וועט פון דער שול בלייבען בלויז אַ פּאַרג גליהענדע קוילען און אַש.

בריינע האָט דערפיהלט, ווי אַ הייסער שטראָם האָט זיך צעגאָסען איבער איהר אַ גאַנצען לייב. אין האַרצען האָט אויפ-געפלאַמט אַ געפיהל פון התלהבות און מסירת נפש. און, נישט געדענקענדיג זיך, האָט זי אויסגעשריען:

—אָ די שול ברענט, וויל איך אויך ברענען!!

און זי האָט זיך אַ וואָרף געטון פאַראויס, דורך דעם שטיקענדען רויך, וועלכער האָט קוילענווייז אַרויסגעשלאָגען פון שול-טייר, און איז אַריינגעלאָפּען אין דער ברענענדער שול...

די שול האָט אָבער פאַרט נישט אָבגעברענט. בשעת די שרפה האָט זיך שטאַרק פונאַנדערגעפלאַקערט און אַרומגעכאַפּט אַ האַלב שטעדטיל, האָט מיט אַמאָל אַ גאַס געטון אַ שלאַקס רע-גען, אַ מבול, וועלכער האָט אין עטליכע מינוטען פערלאָשען די גאַנצע שרפה. אין שול האָט אָבגעברענט דער דאַך און עס זע-נען פון דרויסען אַרומגעברענט געוואָרען די ווענד. אינעווייניג אָבער איז אַלץ געבליבען גאַנץ.

ווען דער עולם האָט זיך אַ ביסעל בערוהיגט און מען איז אַריין אין שול, האָט מען דאַרט געפונען בריינען אַ דערשטיקטע פון רויך. זי איז געלעגען אויף דער ערד מיט אויסגעשפרייטע הענד צום אַרון-קודש. מען האָט זי פעררעכענט פאַר אַ קדושה, וועלכע איז אומגעקומען על קדוש-השם, און מקבר געווען זי מיט גרויס פּבור.

כדי צו פּעראייביגען איהר אָנדענקען, האָט מען פון איהר ראַצעמאָדענעם קלייד אויפגענייט אַ פּרוּפּת, וועלכען מען הענגט אויף עד היום נאָר יום-כּפור.

דער בעל תשובה.

(פון קלאווישען פֿאַלק־שאַפֿונג).

א.

עס האָט געוואוינט געלעבט אין אַ דאָרף אַ רייכער פּויער מיט זיין ווייב. אַלץ איז ביי זיי געווען אין פולער מאָס, אי תבואה, אי פיה. איינס האָט זיי נאָר אויסגעפעהלט—קינדער. האָבען זיי זיך שטאַרק מצער געווען. האָט זיך גאָט אויף זיי דערבאַרעמט, און אויף די עלטערע יאָהרען איז ביי זיי געבאָ-רען געוואָרען אַ זוהן. דער רייכער פּויער מיט'ן ווייב האָבען זיך זעהר געפרעהט און האָבען דאָס קינד שטאַרק געצערטעלט: עסען און טרינקען געגעבען איהם פון דאָס בעסטע, שלאָפען געלעגט אויף דאָס ווייכסטע. אַז דאָס קינד איז אונטערגעוואַקסען, האָבען זיי איהם צו קיין אַרבייט נישט צוגעלאָזען. די שכנים האָבען געפרעגט דעם רייכען פּויער, פאַרוואָס ער געוועהנט נישט זיין זוהן צו אַרבייטען, האָט ער געענטפערט:

— זאָלען אָרימע לייט נויטען זייערע קינדער אַרבייטען, און איך דאָרף עס נישט. מיין גוטס און האָב וועט סטייען פאַר מיין זוהן אויפ'ן גאַנצען לעבען, ער זאָל קאָנען ליגען אויפ'ן אוי-ווען און גאָרנישט טון.

די שכנים האָבען געשאַקעלט מיט די קעפּ, נאָר נישט אַנטקעגען געענטפערט. ווער האָט עס חשק אַיינרייסען מיט אַ שכן, בפרט נאָך מיט אַ רייכען?

דעם רייכען פויערס זוהן איז געוואַקסען נישט אויף טעג, נאָר אויף שעות. ער איז אויסגעוואַקסען אַ הויכער און אַ גרוי־סער, אַ שטאַרקער און אַ געזונטער, צווי, אַז קיינער אין דאָרף האָט נישט געקאָנט שטעלען זיך קעגען איהם. נאָר געווען איז ער אַנאייגענוויליגער, האָט נישט געפאָלגט פאָטער און מוטער און מעזי געווען אין פנים אַלטע לייט.

איינמאָל איז ער אַוועק אויסערן דאָרף שפאַצירען און פערקליבען זיך טיעף אין וואַלד. מיט אַמאָל זעהט ער, אויף אַנאַפּענעם פעלדעל זיצט אַ חברה יונגעלייט אַרום אַ גרויסען קעסעל. מען עסט, מען טרינקט און מען זינגט פרייליכע לידער. איז ער צוגעגאַנגען צו זיי און געזאָגט:

— גאָט העלף, גוטע לייט!

די לייט פון דער חברה האָבען איהם פּערוואונדערט אָן געקוקט און איינער פון זיי האָט זיך אָפּגערוּפּען:

— מיר יאָגען זיך נישט נאָך גאָטס הילף... און גוטע לייט זענען מיר נישט פאַר יעדערן... און ווער ביסטו?

האָט דעם פויערס זוהן געענטפערט:

— איך בין פון דעם און דעם דאָרף, דעם און דעם ריי־כען פויערס זוהן... און איהר ווער זענט אַזוינע?

האָט ווידער איינער פון דער חברה געענטפערט:

— מיר זענען כּרעהליכע לייט, מיר שפאַצירען איבער די גרויסע וועגען און קוקען אויס גוטע געסט. בעגעגענט זיך אונז אַ פעטער פריצ'ל אַזער אַ רייכער סוחר'ל, שיקען מיר באַלד אָב זיין נשמה צו גאָט. און פאַר דער טרחה נעמען מיר צו אַלץ, וואָס ביי איהם געמינט זיך אין וואָגען... פּערשטעהסטו?

— עס איז נישט שווער צו פּערשטעהן! איהר זענט גולנימ־לעך!— ענטפערט דעם פויערס זוהן. — איך האָב שוין לאַנג געזוכט אַ בעגעגעניש מיט אייך, געוואַלט זיין מיט אייך בעקענען. די גולנים קוקען אויף איהם און וואונדערן זיך. זיי זענען

נישט קיין שוואַכניקע, און ער ווייזט אויס שטאַרקער פאַר זיי אַלעמען, טראַכטען זיי: אָט אַזאַ יונג וואָלט געפאַסט פאַר אונז-דער חברה, און איינער זאָגט:

—מיר פיהרען אַ פּרעהליך לעבען, מיר אַקערן נישט און זייען נישט, און האָבען שטענדיג אַ רייכען שניט. עס טרעפט אַז מען כאַפט ביי עמיצען פון אונז אַראָב דעם קאַפּ, בעקלאַך גען מיר איהם נישט, נאָר מיר מאַכען נאָך איהם אַ פיינע הזכרה, מיט פעטע עסענס און גוטען וויין, די טעג איז אונזער הויבט-מאָן אַריינגעפאַלען צו די פריצים אין די הענד און מען האָט איהם אָבגעטון זיין רעכט, מאַכען מיר איצט נאָך איהם אַ הזכרה, טרעט אַריין אין אונזער חברה, אויב עס וועט זיך אַרויסווייזען, אַז דו ביזט שטאַרקער און מוטיגער פאַר אונז אַלע-מען, וועלען מיר דיך מאַכען פאַר אונזער הויבט-מאָן.

דעם פויערס זוהן האָט גלייך איינגעווייליגט, מען האָט גע-קלאַפט איבער די הענד און אָבגערעדט, אַז ער וועט נאָר אַרי-בערגעהן אַהיים און מאַרגען קומען צוריק און אַריינטרעטען אין דער חברה.

ער איז אַוועק אַהיים, אַריין אין פּרוכט-גאַרטען און אויס-געשניטען פון אַ באַרן-בוים אַ גראָפע דובינקע, אַזאַ, מיט וועלכע עס בענוצען זיך גולנים.

ער איז אַריין מיט דער דובינקע אין שטוב. דאָרט האָט זיך געשונען אַליין די מוטער זיינע, האָט ער איהר געזאָגט: —זיי געזונד, מאַמינקע! איך געה אַוועק פון אייך אויף שטענדיג.

—וואו אַהין געהסטו, זעהעלעך?—האָט זיך דערשראָקען די מוטער.

—איך בין צוגעשטאַנען צו אַ חברה גולנים און געה מיט זיי גולנען.

האָט זיך די מוטער שטאַרק צעוויינט און גענומען בע-טען זיך:

—אויף וועמען וועסטו אונז פערלאָזען, זעהעלעך? געה נישטו

—ניין, מאמינקע, זיך האָב שוין אַ וואָרט געגעבען און
כּוּז געהן.

האַט זיך די מוטער אַ וואָרף געטון צו איהם, אָנגעכאַפט
ביים האַנד און לאָזט איהם נישט געהן. רייסט ער זיך פון איהר
און שרייט:

—לאָז מיך בעסער מיט גוטען! ווען נישט, וועל איך דיך
הרג'ענען!

אַבער זי לאָזט איהם אַלץ נישט. האָט ער מיט זיין דובינ-
קע דערלאָנגט איהר איבער'ן קאָפּ. איז זי געפאַלען אַ טויטע.
ער איז אַוועקגעגאַנגען. אין עק דאָרף בעגעגענט איהם
דער פּאָטער און פרעגט:

—וואוהין געהסטו, זוהנעלע?

—איך געה אַוועק פון דיר, פּאָטערל. איך בין צוגעשטאַ-
נען צו אַ חברה גולנים און געה מיט זיי גולנ'ען.

האַט איהם דער פּאָטער אָנגעכאַפט און גענומען בעטען,
ער זאָל נישט געהן צו די גולנים. דער זוהן האָט געריסען זיך
פון איהם און אויסגעשריען:

—לאָז מיך מיט גוטען, פּאָטערל! די מוטער האָט מיך נישט
געלאָזען, האָב איך זי גע'הרג'עט. אויב דו וועסט מיך נישט
אַבלאָזען, וועל איך דיך אויך הרג'ענען!

דער פּאָטער האָט איהם נאָך שטאַרקער אָנגעכאַפט. האָט
ער מיט זיין דובינקע אויך דעם פּאָטער גע'הרג'עט.
און איז אַוועק צו די גולנים.

ב.

דעם פויערס זוהן האָט זיך בעליעבט די גולנים, און זיי
האַבען איהם געמאַכט פאַר זייער הויבט-מאַן. דרייסיג יאָהר איז
ער געווען מיט זיי צוזאַמען, גע'גול'ט און גע'רצח'נט אויף די
ברויסע וועגען און זעהר פיעל מענשליך בלוט פּערגאַסען.
אַלע גולנים פון דער חברה זענען געווען עם הארצים.

קיין אלף-בית נישט געקענט. אויף וואָס דאָרף אַ גולן קענען
לייענען? נאָר איינער פון זיי האָט געקענט לייענען. האָט דער
הויבט-מאָן בעמערקט, אַז אָט דער גולן געהט אַלע נאכט אַוועק
טיעף אין וואַלד, און קיינער ווייס נישט, וואָס ער טוט דאָרט.
איז איהם געוואָרען טשיקאַווע די מעשה און ער איז איינמאָל
איהם נאָכגעגאַנגען. האָט ער דערזעהען, אַז דער „לייענער האָט
זיך פּערקליבען טיעף אין וואַלד, געזעצט זיך אונטער אַ בוימ,
אַנגעצונדען אַ ליכטעל און גענומען לייענען אויפֿן קול אַ בוך.
און אין בוך איז געווען בעשריבען, וואָס פאַר אַ שטראָף עס
קומט אויף יענער וועלט פאַר יעדען זינד. וואָס עס קומט פאַר
גזילה, וואָס פאַר רציחה און וואָס פאַר אַנדערע מעשים.

דעם הויבט-מאָן האָט עס שטאַרק פּערנומען און ער איז
צוגעגאַנגען צום גולן. ווען יענער האָט איהם דערזעהען, האָט
ער זיך שטאַרק דערשראָקען און געמיינט, אַז ער וועט איהם
הרג'ענען: ווי קומט אַ גולן צו לייענען אַזעלכע ביכער? נאָר דער
הויבט-מאָן האָט איהם בערוהיגט און געזאָגט:

—לייען מיר דאָס בוך פון אָנהויב ביזן סוף. איך וויל
וויסען אַלץ, וואָס אין איהם איז געשריבען.

זענען זיי אַזוי געזעסען אין וואַלד די גאַנצע נאַכט ביז
טאָג. איינער האָט געלייענט און דער אַנדערער האָט צוגעהערט.
אינדערפריה האָט דער הויבט-מאָן זיך אומגעקעהרט צוריק
אויף זיין אָרט, האָט צונויפגערופען אַלע גולנים און האָט זיי
געזאָגט:

—דרייסיג יאָהר האָב איך מיט אייך צוזאַמען גע'גול'ט און
גע'רצח'נט, נאָר פון היינט אָן בין איך מער נישט אייער הויבט-
מאָן. דאָס גאַנצע גאַלד און זילבער, וואָס איך האָב אָנגעראַבע-
וועט, גיב איך אייך אָב, און ווייטער טוט, ווי איהר פּערשטעהט;
ווילט איהר, טוט משובה, ווילט איהר, געהט צוריק אין דאָרף
און הויבט אָן לעבען ווי פריהער, ווילט איהר, פּערבלייבט גולנים,
ווי געווען. און איך געה אין דער וועלט זוכען אַ משובה אויף
מיינע זינד.

ג.

דער הויבט-מאן האָט גענומען זיין דובינקע און אַוועק אין נאָהנטסטען דאָרף. דאָרט איז אַקוראַט אין דער צייט אין קלוי-סטער פאַרגעקומען די תפילה. ווען זי האָט זיך געענדיגט און דער גלח איז אַרויס פון קלויסטער, איז דער הויבט-מאן צו איהם צוגעגאַנגען און געוואָגט:

—פאָטערלו! איך בין אַ גרויסער זינדיגער, איך קום צו דיר בעטען, דו זאָלסט מיר געבען אַ תשובה.

—אין וואָס בעשטעהט דיין זינד?—פרעגט דער גלח.

—מיין זינד בעשטעהט אין דעם, וואָס איך האָב גע-הרג'עט פאָטער און מוטער, דרייסיג יאָהר גע'גול'ט און גע-רצח'נט און פּערגאַסען פיעל מענשליך בלוט.

דער גלח האָט אַ טראַכט געטון און געענטפערט:

—גרויס איז דיין זינד, און פאַר איהם איז קיין תשובה

נישטאָ!

—פּעטראַכט זיך גוט, פאָטערלו! אפשר וועסטו געפינען פאַר

מיר אַ תשובה, מעג זיך זיין זעהר אַ האַרבע!—דאָס זיך געבע-טען דער גולן.

—ניין! נישטאָ פאַר דיר נישט קיין תשובה, נישט קיין

אויסלייזונג געה אַוועק פון מיר, זינדיגער!

האָט דער גולן גענומען און מיט זיין דובינקע גע'הרג'עט

דעם גלח.

ער איז אַוועק אין צווייטען דאָרף צום גלח און געבעטען

ביי איהם אַ תשובה.

—אין וואָס בעשטעהט דיין זינד?

—מיין זינד בעשטעהט אין דעם, וואָס איך האָב גע'הרג'עט

פאָטער און מוטער, דרייסיג יאָהר גע'גול'ט און גע'רצח'ענט,

פּערגאַסען פיעל מענשליך בלוט און גע'הרג'עט אַ גלח, ווייל ער

האָט מיר נישט געגעבען קיין תשובה.

דער גלח האָט אַ טראַכט געטון און געענטפערט:

— גרויס איז דיין זינד, און פאר איהם איז קיין תשובה נישטאָ.

— בעטראַכט זיך גוט, פאַטערל! אפשר וועסטו געפינען פאַר מיר אַ תשובה, מעג זיך זיין זעהר אַ האַרבען!—האַט זיך געבעטען דער גולן.

— ניין! נישטאָ פאַר דיר נישט קיין תשובה, נישט קיין אויסלייזונג! געה אַוועק פון מיר, זינדיגער! האַט דער גולן איהם אויך גע'הרג'עט.

ער איז אַוועק אין אַ דריטען דאָרף צום גלח, יענער האַט איהם אויך קיין תשובה נישט געגעבען, האַט ער איהם אויך גע'הרג'עט.

צוויי איז ער געווען אין עלף דערפער און גע'הרג'עט עלף גלחים.

געקומען אין צוועלפטען דאָרף. דאָרט איז געווען אַ יונגער, געלערנטער גלח. ער האַט אויך געפרעגט ביים גולן:
— אין וואָס בעשטעהט דיין זינד?

— מיין זינד בעשטעהט אין דעם, וואָס איך האָב גע'הרג'עט פאַטער און מוטער, דרייסיג יאָהר גע'גול'ט און גע'רצח'נט, פערגאַסען פיעל מענשליך בלוט און גע'הרג'עט עלף גלחים, ווייל זיי האָבען מיר נישט געגעבען קיין תשובה. וועסטו מיר נישט געבען קיין תשובה, וועל איך דיך אויך הרג'ענען.

דער גלח האַט אַ טראַכט געטון און געענטפערט:

— עס איז דאָ פאַר דיר אַ תשובה... קום מיט מיר.

ער איז אַוועק מיט איהם צו זיך אַהיים, געהייסען איינשפאַנען אַ פערד אין וועגעל, געזעצט זיך מיט'ן גולן און אַוועק-געפאָהרען טיעף אין וואַלד. דאָרט זענען זיי אַרעבגעגאַנגען, און דער גלח האַט געפרעגט דעם גולן:

— מיט וואָס האָסטו גע'הרג'עט פאַטער און מוטער, דרייסיג יאָהר גע'רצח'נט און גע'הרג'עט די עלף גלחים?

— אַט מיט דער דובינקע. איך האָב זי אויסגעשניטען פון אַ באַרן-בוים.

—נעם די דובינקע און זעץ זי אריין טיעף אין דער ערד.—

האָט געהייסען דער גלח.

נאָכדעם האָט ער זיך ווידער געזעצט אין פוהרעל מיט'ן גולן אין אַוועקגעפּאָהרען צום טייך. דאָרט האָט ער געהייסען דעם גולן אַראָבשטייגען און געזאָגט:

—שטעל זיך אויף די קנייה, נעם-אָן פון טייך אַ פול מיל

וואָסער און קריך אויף אַלע פיער צוריק אין וואַלד, צום אָרט, וואו דו האָסט איינגעגראָבען די דובינקע, און בעגיס זי מיט דעם וואָסער פון מויל. נאָכדעם קריך אויף אַלע פיר צוריק צום טייך, נעם ווידער אָן וואָסער און קער זיך אום צו דער דובינ-קע און בעגיס זי. אַזוי חזר איבער טאָג נאָך טאָג און יאָהר נאָך יאָהר, ביז די דובינקע וועט זיך צונעמען, און אויף איהר ווע-לען אויסוואַקסען בלעטער און דערנאָך באַרען. און, ווען אַלע באַרען וועלען ווערען רייף און אַראָבפּאַלען,—וועט דעמאָלט אַראָבפּאַלען פון דיר דיין זינד.

געזאָגט, פּערקירעוועט דעם פּערדעל און אַוועקגעפּאָהרען

אַהיים.

דער גולן איז געבליבען אַליין און גענומען אויסדערפילען

די תשובה, וואָס דער גלח האָט איהם אַרויסגעגעבען. ער איז נעקראַכען אויף אַלע פיר פון וואַלד צום טייך און פון טייך צום וואַלד, און אַלץ בעגאַסען די דובינקע.

עס זענען פאַרביי חדשים און יאָהרען. געשפייזט האָט זיך

דער בעל-תשובה מיט יאָגדעס, שוואַמען און קרייטעכער און פּערבראַכט ווינטער-צייט אין אַ געצעלט פון צווייגען. אַזוי זענען פאַרביי דרייסיג יאָהר. דער בעל-תשובה איז געוואָרען זעהר אַלט און שוואַך. פון דעם קריכען האָט זיך ביי איהם אויף די קנייה אַראָבגעריבען דאָס פלייש ביז די ביינער. נאָר ער האָט גישט אויפגעהערט צו דערפילען דעם געבאַט פון גלח.

אויפ'ן דרייסיגסטען יאָהר האָט זיך די דובינקע צונומען.

אויף איהר זענען אויסגעוואַקסען פיעל באַרען. סוף זומער זע-נען אַלע באַרען אַראָבגעפּאַלען, הויך צוויי, די גרעסטע, וועלכע זענען געבליבען הענגען אויפ'ן בוים.

האָט זיך דערמאָנט דער גלח וועגען דעם בעל-תשובה, וועלכען ער האָט געלאָזען אין וואַלד, און איז געפּאָהרען איהם געוואָר ווערען.

ווען ער האָט דערזעהען דעם פּונאָדערגעוואַקסענעם באַרן-בוים, פּון וועלכען אַלע באַרן, חוץ צוויי, זענען אַראָבגעפּאַלען, האָט ער געזאָגט דעם זינדיגען:

—אַלע דיינע זינד זענען פּערגעבען געוואָרען, חוץ דאָס, וואָס דו האָסט גע'הרג'עט פּאָטער און מוטער. טו ווייטער תשובה, וועט גאָט זיך אויף דיר דערבאַרימען און וועט דיר דעם זינד אויך מחל זיין.

און אַוועקגעפּאָהרען צוריק אין דאָרף.

ד.

דער בעל-תשובה איז ווידער אַוועקגעקראַכען אויף אַלע פיר צום טייך. מיט אַמאָל האָט ער דערזעהן, אַז איבער'ן טייך שווימט אַ שיפעל און אין איהם זיצט אַ מענש. דרייסיג יאָהר האָט ער קיין לעבעדיגען נפש גישט געזעהען, און דאָ דערזעהט ער אַ מענש אויף אַ שיפעל. האָט ער זיך שטאַרק פּערוואונדערט. פּערוואונדערט האָט זיך אויך דער שיפּער, דערזעהענדיג, זוי אַ מענש קריכט אויף אַלע פיר צום טייך און נעמט אָן וואַ-סער אין מויל. ער איז צוגעפּאָהרען צום ברעג און געפּרעגט:

—ווער ביזטו? און וואָס טוסטו דאָ?

האָט דער בעל-תשובה געענטפּערט:

—איך בין אַ בעל-תשובה און קויף אויס מיינע גרויסע

זינד... און ווער ביזטו?

—און איך בין אַ נאָכקוקער. —האָט געענטפּערט דער שיפּער.

—וואָס הייסט דאָס, אַ „נאָכקוקער“?

—איך בין אָנגעשטעלט פּון פּריץ נאָכצוקוקען שטילערהייט נאָך זיינע פּויעריס. איך הער זיך צו אונטער די פענטער, וואָס זיי רעדען וועגען פּריץ, קוק זיך צו צו זייערע מעשים און דער-צעהל דאָס אַלץ דעם פּריץ. ער בעשטראַפט שטאַרק די פּויעריס,

וועלכע טראַכטען ביזו וועגען איהם. און מיך בעלוינט ער זעהר גוט, גיט מיר עסען און טרינקען און שענקט מיר מתנות. לעב איך אַ גוטען טאָג.

ווי דער בעל-תשובה האָט דערהערט די ווערטער, האָט אין איהם אויפגעקאָכט דאָס האַרץ.

„זאָל איך בעדאַרפען נאָך דרייסיג יאָהר קריכען אויף אַלע פיר און בעגיסען דעם בוים, אָבער איהם וועל איך הרגענען און וועל אויסלייזען אַ דאָרף מענשען פון זייער מערדערן—האָט ער ביי זיך בעשטימט.

ער האָט זיך געווענדט צום שיפער און געזאָגט:
—שוין דרייסיג יאָהר, ווי איך זיך דאָ אין וואלד און האָב קיין לעבעדיגען מענש נישט געזעהן. מיר ווילט זיך זעהר דורכ-שיפען זיך אַ ביסעל איבער'ן טייך. גיב מיר אויף אַ וויילע דיין שיפעל מיט דער וויאָסלע.

—דו האָסט קיין פח נישט צו האַלטען זיך אויף די פיס.
ווי-זשע וועסטו זיך שיפען?—האָט געזאָגט דער נאָכקוקער.
—אָט, אדרבא, גיב מיר די וויאָסלע, וועסטו זעהן.

דער נאָכקוקער האָט איהם דערלאָנגט די וויאָסלע. ער האָט זיך אַ שטעל געטון אויף די פיס און דערלאָנגט מיט דער וויאָסלע-סלע דעם נאָכקוקער איבער'ן קאָפּ אַזאָ שטאַרקען קלאַפּ, אַז יע-נער איז געפאלען אין שיפעל אַ טויטער.

דער בעל-תשובה האָט אָבגעשטויסען מיט'ן פוס דאָס שי-פעל, האָט אָנגענומען אין מויל וואַסער און אַוועקגעקראַכען צום בוים. ער האָט געטראַכט, אַז ער וועט דאַרפען נאָך פיעל יאָה-רען בעגיסען דעם בוים, פרי אויסצוקויפען די נייע זינד, נאָר ער האָט קיין חרטה נישט געהאַט אויף דעם, וואָס ער האָט געטון. ווען ער איז געקומען צום בוים, האָט ער דערזעהן, אַז די צוויי לעצטע פאַרען זענען אַראָפּגעפאלען... פון גרויס פרייד, וואָס גאָט האָט מוחל געווען אַלע זיינע זינד, איז ער געשטאַרבען. דיזעלבע נאָכט האָט זיך דעם גלח גע'חלומ'ט אַ חלום:

„געה און זיי מקבר מיט גרויס כבוד דעם בעל-תשובה, אַלץ זיינע זינד זענען פּערגעבען געוואָרען.“
און דער גלח האָט איהם מקבר געווען מיט גרויס כבוד.

אינהאלט

פֿון

ערשטען באַנד.

ערשטע אָבטיילונג

פאַרצייטיגעס.

זייט

9	דאָס לעבען פון אַ מענש (1910)
19	די צעהן צייכענס פון משיח'ן (1911)
43	דעם גיהנום (1908)
61	דער טורם אין רוים (1916)
91	אַ זעקעלע מעהל (1912)

צווייטע אָבטיילונג

הספד

107	אַבעלאַכט (1912)
125	אויף דער וואַך (1916)
147	אַ דין-תורה מיט גאָט (1908)
159	דער אַפטער רב און ניקאָלאַי דער ערשטער (1913)
167	אַ שטרענגער פסק-דין (1920)

דריטע אַבטיילונג

מתנגדיש.

- 181 צוויי גדולים (1911)
191 . (1913) ר' משה מאַנטעפיאָרע און ניקאָלאַי דער ערשטער
197 מסירת נפש (1904)

פירטע אַבטיילונג

אַלערליי.

- 221 צוויי פרוכת'ן (1920)
255 דער בעל-תשובה (1920)
-